TIGHT BINDING BOOK

ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ೩೪ನೆಯ ಕುಸುಮ

ಜನನಾಯಕ

(ನಾಲ್ಕಂಕಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕ)

ಬರೆದವರು :

ವಿ. ಕೃ. ಗೋಕಾಕ

ಫೆಬ್ರುವರಿ ೧೯೩೯] * [ಬೆಲೆ ೦-೧೪-೦

ಸಾಹಿತ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಲಹೆಗಾರರು :

ಶ್ರೀ. ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ, M. A.

,, ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿ, M. A. B T.

,, ವಿ. ಕೃ. ಗೋಕಾಕ, M A (BOM) B A (OXON)

ಮುದ್ರಕರು :

ಶೇಷಗಿರಿರಾವ ಗೋವಿಂದರಾವ

ಕುಲಕರ್ಣಿ

ಸಾಧನ ಪ್ರೆಸ್, ಧಾರವಾಡ

೩೮—೩೯

ಪ್ರಕಾಶಕರು :

ಜಿ. ಬಿ. ಜೋಶಿ

ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥ ಮಾಲಾ

ಧಾರವಾಡ

ಸಂಪಾದಕರು :

ಜಿ. ಬಿ. ಜೋಶಿ

— ನಮ್ಮ ಮಾತು —

ಶ್ರೀ. ಗೋಕಾಕರು ಬರೆದ ಈ ಜನನಾಯಕವು ನಮ್ಮ ಮಾಲೆಯ ಮೂವತ್ತಾಲ್ಕನೆಯ ಕುಸುಮ; ಸಮಾಜದ ಸದ್ಯದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅಂತಃಕರಣಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಕನ್ನಡಿಸುವ ರಸವತ್ತಾದ ನಾಟಕ. ಇದನ್ನು ನಮ್ಮ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪವಣಿಸಲು ಅನುಮತಿಯಿತ್ತು ಮಾಲೆಯನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಗೋಕಾಕರವರಿಗೆ ನಾವು ಅತ್ಯಂತ ಉಪಕೃತರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ನಾಟಕಕ್ಕಾಗಿ ಫೋಟೋಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಜಮಖಂಡಿಯ ನಾಟ್ಯವಿಲಾಸಿ ಸಂಘದವರಿಗೂ, ಅತ್ಯಲ್ಪಾವಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಸಾಧನ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನ ಒಡೆಯರಿಗೂ ನಾವು ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದೇವೆ.

—ಸಂಪಾದಕ

ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ೩೫ನೆಯ ಕುಸುಮ

ಮುಂದಿನ ಕುಸುಮ

ಸುಳಿವು-ಹೊಳವು

ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ
ಒರೆಹಗಾರರ
ಹರಟೆ–ಪ್ರಬಂಧಗಳ ಸಂಗ್ರಹ

ಸಂಪಾದಕ:

ಜಿ. ಬಿ. ಜೋಶಿ

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

೧

೧೯೩೬ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಜ್ಯಾನುವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪುಣೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯರಾದ ಕೆಲವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಸಂಘದ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಲೆಂದೇ ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆಯಲಾಯಿತು. ಆಗಿನ ವರೆಗೆ ನಟವರ್ಗದ ಶಿಕ್ಷಕನೂ ನಾಟಕಗೃಹದ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕನೂ ಆದ ನನಗೆ ಹೊಸತಾದ ಅನುಭವ ದೊರೆಯಿತು. ತರುಣ ಸ್ನೇಹಿತರ ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಶ್ರಮವೆಲ್ಲ ಮಾಯವಾಯಿತು. ಆಗ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳಾದ ವೀ. ಸೀ. ಅವರು ಸಂಘದ ಮಾನ್ಯ ಅತಿಥಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡದ ಏಳ್ಗೆಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವ ಶ್ರೀ. ಡಿ. ಸಿ. ಪಾವಟೆಯವರು ಅದೇ ವಿದ್ಯಾಖಾತೆಯ ಅಸಿಸ್ಟಂಟ್ ಡೈರೆಕ್ಟರರಾಗಿ ಪುಣೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರೇ ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು.

ನನಗೆ ತಿಳಿದ ವರೆಗೆ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಮೊದಲನೆಯ ಕನ್ನಡ ನಾಟಕವೆಂದರೆ 'ಜನನಾಯಕ'ವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಫರ್ಗ್ಯುಸನ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಎಂಪಿಥಿಯಟರು ಅಂದು ನಮ್ಮ ನಾಟಕಗೃಹವಾಗಿತ್ತು. ಪುಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಕನ್ನಡಿಗರು ಬಂದಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಪ್ರಿ. ಮಹಾಜನಿ, ಪ್ರಿ. ಲಿಮಯೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮುಖರು ಹಾಗು ಅನೇಕ ಗುಜರಾಥಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು. ಕೂಲಿಯವರೆಂದು ನಾಟಕ ನೋಡಬೇಕು? 'ಜನನಾಯಕ'ದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಮಸ್ಯೆಯೇ ನಿರೂಪಿತವಾದ ಕಾರಣ, ಊರ ಹೊರಗೆ 'ಗುಳೇಗಟ್ಟಿ' ಕೂಲಿಗೆಂದು ಬಂದ ಗುಳೇದಗುಡ್ಡದ ಕಡೆಯ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡಿಗರನ್ನು ಅಂದು ನಾಟಕಕ್ಕಾಗಿ ಆಮಂತ್ರಿಸಿದ್ದೆವು! ಎಂಪಿಥಿಯಟರಿನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಶ್ರೋತೃವೃಂದವು ಕುಳಿತದ್ದು ಇದೇ ಮೊದಲನೆಯ ಸಲವೆನ್ನಬಹುದು.

ಪುಣೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣವು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾದರೆ, ಅದು ಮೊದಲು ಪುಣೆಯ ನಮ್ಮ ಸಂಘದಲ್ಲಿಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ವಾಡಿಯಾ ಹಾಗು ಫರ್ಗ್ಯುಸನ್ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಬಂದ ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಎಸ್. ಪಿ. ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಜಮಖಂಡಿ ಸಂಸ್ಥಾನದಿಂದ ಬಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಕನಿಷ್ಟಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಐವತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಲಾ. ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ಅನೇಕರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಮಂಗಳೂರ ಕಡೆಯಿಂದ ಕೆಲಸದ ಮೇಲೆ ಬಂದ ಸಾರಸ್ವತರು ಕೆಲವರು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡರೆ, ನಿಜಾಮ ಇಲಾಖೆಯಿಂದ ಬಂದ ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು 'ಫರ್ಗ್ಯುಸನ್'ದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಬಂದ ಅನೇಕರು ಕರ್ವೆ ಯುನಿವ್ಹರ್ಸಿಟಿ, ಮೆಡಿಕಲ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಹಾಗು ಎಗ್ರಿಕಲ್ಚರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಪುಣೆಯ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಬಹುತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಮ್ಮಿಲನವಾಗಿರುವದೆನ್ನಲು ಏನೂ ಅಭ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ.

ಇದೆಲ್ಲ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು 'ಜನನಾಯಕ'ದ ಪ್ರಯೋಗದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಮಿಶನರನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದವರು—ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಲಾ. ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಬಂದ ಶ್ರೀ. ರಘುಕಾಂತಾಚಾರ್ ರತ್ನಿಯವರು; ಶ್ರೀಮಂತ, ಚಿಕ್ಕಶ್ರೀಮಂತರ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿದವರು ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತದಿಂದ ಅದೇ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಬಂದ ಶ್ರೀ. ವಾಯ್. ನಾರಾಯಣರಾಯರು ಹಾಗು ಶ್ರೀ. ಎಸ್. ನಾರಾಯಣಮೂರ್ತಿಯವರು; ಉಳಿದವರೆಲ್ಲ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಬಂದವರು.

ರಾಮಣ್ಣಾ	ಶ್ರೀ ಆರ್. ವಿ. ಜಾಗಿರದಾರ (ಎಸ್. ಪಿ. ಕಾ.)
ಸಣತಮ್ಮ	,, ಡಿ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಲಾ. ಕಾ.)
ಗಂಗಜ್ಜ	,, ಜಿ. ವಿ. ಜೇರೆ (ಲಾ. ಕಾ.)
ಲಕುಮವ್ವಾ	,, ಎಸ್. ವಿ. ಕೌತಾಳ (ಫ. ಕಾ.)

ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕ ,, ಎಮ್. ಕೆ. ವರಗಿರಿ (ಫ. ಕಾ.)
ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿ ,, ಎಲ್. ಎ. ಸವಣೂರ (ಫ. ಕಾ.)
ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ ,, ಪಿ. ಕೆ. ಶಿರಹಟ್ಟಿ (ಮೆಡಿಕಲ್ ಸ್ಕೂಲ)
ಕರಿಯ ,, ವಿ. ಬಿ. ಹುನಗುಂದ (ಫ. ಕಾ.)
ಸಿದ್ರಾಮಶೆಟ್ಟಿ ,, ಎಸ್. ಎಮ್. ತಿಪಶೆಟ್ಟಿ (ಎಗ್ರಿ. ಕಾ.)
ರೇವಣ್ಣ ,, ಕೆ. ಬಿ. ಅಭ್ಯಂಕರ್ (ಫ. ಕಾ.)

ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಜಮಖಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಕೀಲರಾದ ಶ್ರೀ. ನರಗುಂದ ಹಾಗು ಶ್ರೀ ಆರ್. ಪಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ನಾಟ್ಯವಿಲಾಸಿ ಸಂಘದವರು 'ಜನನಾಯಕ' ವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಯುತರಾದ ಡಾ ಸವದಿ, ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಪಿ. ಡಿ. ಹುಲ್ಯಾಳಕರ, ಎ. ಟಿ. ಪಾಟೀಲ, ಜಿ. ಎಚ್. ಅಳಬಾಳ, ಆರ್. ಜಿ. ಅಯಾಚಿತ್, ಎಸ್. ಪಿ. ಜೋಶಿ, ವಿ. ಜಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ವೆಂಕಣ್ಣ, ಬಾದರಾಯಣಿ, ಬಿ. ವಾಯ್. ಹೊಸವಾಡ, ಎ. ಕೆ. ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಹಾಗು ಜಿ. ಜಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಮೇಲೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಆಗ ವಹಿಸಿದ್ದರು

ಅಥಣಿಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಾಲೆಯ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಈ ನಾಟಕದ ಪ್ರಯೋಗವಾಯಿತು. ಆಗ ಗಣ್ಯ ಸಾಹಿತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ. ಮನೋಹರರಾವ್ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರು ಹಾಗು ನಾಟ್ಯಪ್ರೇಮಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸಂಗೋರಾಮರವರೂ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗವನ್ನು ಈ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ್ದರು.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ನನಗೆ ನಾಟ್ಯಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಮಾತುಗಳು ಹೊಳೆದಿವೆ. ಅದಲ್ಲದೆ ಈ ನಾಟಕದ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಹಾಕಿದ ಸ್ನೇಹಿತರಿಂದ ಅನೇಕ ಸಲಹೆಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಮಹನೀಯರಿಗೂ ನಾನು ಅತ್ಯಂತ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವರ್ಷ ನಡೆದ ಕನ್ನಡ ಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಬೀಡಿಯವರು ನಾಟಕದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನು

ತಯಾರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಅವರಿಂದ ದೊರೆತ ಸಹಾಯವು ನೆನೆಯುತಕ್ಕದು. ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಎರಡು 'ಪದ'ಗಳಿಗಾಗಿ ನಾನು ಶ್ರೀ. ಬಾ. ಕೃ. ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರ ಇವರಿಗೆ ಋಣಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. 'ದುರುಳರ ಸಂಗ' ಹಾಗು 'ಹದಗಡಕನಿಗೆ' ಎಂಬವು ಅವರ ಪದಗಳು. ಕನ್ನಡ ಸಾಲೆಯ ಮಾಸ್ತರರಾಗಿ ೨೮ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿ, ಊರಿನಿಂದ ಊರಿಗೆ ವರ್ಗವಾಗುವ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅರಟಾಳ ಹೊಸೂರಿನಿಂದ ಹುಲಗೂರಿಗೆ ಬಂದ ಇವರು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಹೆಯಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಹಳ್ಳಿಗಳ ನೀರು ಕುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನವರ ಸರಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯತಿಯನ್ನು ಪೂಜೆ ಮಾಡುವ ಈ ಗಾಂಧಿ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾನನನ ದಿವ್ಯ ದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಹುಚ್ಚುತನವನ್ನೂ ದುಷ್ಟತನವನ್ನೂ ಕಂಡು ಇವರ ಜೀವನವೆಂದರೆ ಈ ದುಃಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಾದುವ ರಣರಂಗವಾಯಿತು. ಇವರ ಕಲಾಶಕ್ತಿಯು ಗ್ರಾಮಪಂಚಾನನನನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವದರಲ್ಲಿ ವೆಚ್ಚವಾಗಹತ್ತಿತು. ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದ ನನ್ನ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಇವರ ಒಂದೆರಡು ಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.

೨

ಪುಣೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘದ ಸಲುವಾಗಿ 'ಜನನಾಯಕ'ವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ತಯಾರಿ ನಡೆದು ಮೂರು ವಾರವಾಗಿತ್ತು. ಯಾರಿಗೂ ನಟನೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುವ ರೀತಿಯ ಗಂಧವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಬಲು ಹುರುಪಿನಿಂದ ರಂಗತಾಲೀಮು ನಡೆದಿತ್ತು. ಇನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗವೆನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದ, ಶ್ರೀ. ಎಲ್. ಎ. ಸವಣೂರ, ಎಂ. ಎ. ಇವರಿಗೆ ಯೋಜಕರೊಬ್ಬರು ದೊರಕಿದರು. ಅವರೇ ಪ್ರಭಾತ ಪಿಲ್ಮ ಕಂಪನಿಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಎಂಬ ನಟಶ್ರೇಷ್ಠರು. ಇವರು ಕನ್ನಡಿಗರಿದ್ದು ಕಲಾಪ್ರೇಮಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮರಾಠಿ ವಾಕ್ಪಟಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಭಿನಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕಲೆಗೆ ಸಂಧಿಯೇ

ಒದಗದೇ ಇರುವದು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯಂತೆ ನನ್ನ ದುರ್ದೈವವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಬರ್ಬೇಜ್, ಗ್ಯಾರಿಕ್, ಕೆಂಬಲ್, ಎಲೆನ್ ಟೆರಿ ಮೊದಲಾದ ನಟ-ನಟಿಯರ ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದವರೆದುರು ನಾವು ಕೇವಲ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಒಂದು ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳುವದಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ನಟಿಸಿ ತೋರಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ನಾನು ನನ್ನ ನಾಟಕವನ್ನು ಓದಿ ತೋರಿಸುವಷ್ಟು ಸಹ ವೇಳೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಂದರ್ಭದ ಮೇಲಿಂದ ನನಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಾತ್ರಗಳ ಜೀವಾಳವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ನಟರಿಗೆ ನಟನೆಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಟನೆಯ ಅ-ಬ-ಕ-ಡವನ್ನು ತಿಳಿಯದ ನಾನು ಕೆಲವೊಂದು ಕ್ರೋಧಮಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ತಲೆ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದೆನು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಬಂದು ಅವನ ಹಾಗು ನನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಅನೇಕ ನಟರನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದೆನು; ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದೆನು. ಆದರೆ ನಟನೆಂದರೆ ಏನೆಂಬುದು ನನಗೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರಿಂದ ಮೊದಲು ತಿಳಿಯಿತು. ಪುಣೆಯಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಯೋಗದ ಯಶಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರೂ ಪಾಲುಗಾರರಾದರು. ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರಯೋಗದ ಯೋಜಕರಾಗಿ ಅವರು ನಮಗೂ ಯಶಸ್ಸು ತಂದುಕೊಟ್ಟರು.

೩

ದಿನಾಲು ಸಂಜೆಗೆ ನಾವು ಕೆಲವರು ಗೆಳೆಯರು ಕೂಡಿ 'ಫರ್ಗ್ಯುಸನ್' ಗುಡ್ಡದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಾಡಲು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘದ ಸಲುವಾಗಿ ಒಂದು ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಮಾತು ಹೊರಟಿತು. ಅದು ಆವಿದ್ಧಪ್ರಯೋಗವಿರಬೇಕು; ನಾವೆಲ್ಲ ಕೂಡಿ ಅದರ ಕಥೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕು; ಆ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬರು ಅದನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕು; ಹೀಗೆ ಮಾತು ನಡೆದಿತ್ತು. ನಾಟ್ಯಕಲೆಯ ಕೆಲವು ಸ್ಫುಟ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಆ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಧ ವಿನೋದವಾಗಿ, ಅರ್ಧ ಉತ್ಸುಕತೆಯಿಂದ

ನಾವು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದೆವು. ಅದರಂತೆ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದೆವು. ಕಟ್ಟಿದ ಕಥೆಗಳೆಲ್ಲ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ತೊಯ್ದು ಬಸಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗರು ಹೆದರಿ ಹೋಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿಂಡಗಳೂ ಹಲವು ಡೌಗಿಗಳೂ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೊಲೆಗಾರರ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಗಿಂತ ನಮ್ಮದು ಹೆಚ್ಚು ಭೀಕರವಾದುದೆಂದು ಕಥೆ ಕೇಳಿದವರು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ನಮಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು 'ಮಂಡಿ'ಗಳಂತೆ ಅರ್ಥವರಿಯದೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅದರಂತೆ ನಡೆಯುವವರೂ ಹಾಗು ನಾಟಕವು ಹೇಗಿರಬೇ ಕೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಳನ್ನು ಓದಿ ಅವುಗಳಂತೆ ಬರೆ ಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವವರೂ ಒಂದೇಜಾತಿಯ ಮೂರ್ಖರೆಂದು ಆಗ ನಾವು ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದೆವು.

ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನಾನು 'ಜನನಾಯಕ'ವನ್ನು ಬರೆದೆನು. ಒಂದು ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಬರೆದಾಗ ಅದರ ಮುಂದಿನದು ಏನಾಗ ಬಹುದೆಂಬುದರ ಅರಿವು ನನಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆ ಯುತ್ತ ಹೋದ ಹಾಗೆ ಕಥೆಯು ತನ್ನನ್ನೇ ತಾನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ರಂಗಭೂಮಿಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ನನಗಿರಲಿಲ್ಲ. ರಂಗ ತಾಲೀಮು ನಡೆದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ಬೇಕೆನಿಸಿದಲ್ಲಿ ಹೊಸತಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದೆನು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ 'ಜನನಾಯಕ'ವು ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿತು. ಇಂಥ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳಿದ್ದಂತೆ ಕೆಲವು ಲೋಪದೋಷಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮುಂದೆ ಬರೆಯುತ್ತೇನೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಮನಸ್ಸಿರ ದಿದ್ದವರಿಗೆ ತಾಳ್ಮೆಯೂ ಇರದಿದ್ದರೆ, ಅವರು ಆ ಭಾಗವನ್ನೇ ಮೊದಲು ಓದಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗಬಹುದು.

೪

ನಾನು ವಿಲಾಯತಿಗೆ ಹೋಗುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದೆನು. ಅಂತೇ ಇದು ಉಳಿದಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ನಾಟಕವನ್ನು

ಈಗ ಬರೆಯುವದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಜೀವನ ಹಾಗು ಕಲಾರೀತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಈಗ ತುಸು ಬದಲಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ನಾಟಕ ಗಳನ್ನು ನೋಡಿದವರಿಗೆ, ಈ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಹಳೆಯ ತರಹವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ನಾನು 'ಜನನಾಯಕ' ವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಲು ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಮೂರಂಕಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಅಂಕಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದೇನೆ; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಪ್ರವೇಶಗಳನ್ನು ಹೊಸತಾಗಿ ಕೂಡಿಸಿದ್ದೇನೆ, ಇಷ್ಟೆ.

ಸ್ವತಃ ನಾನೇ 'ಜನನಾಯಕ'ಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚದಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವದೇಕೆಂದು ವಾಚಕರು ಕೇಳಬಹುದು. ಆಧುನಿಕ ಷಡಕ್ಷರಿ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ನಾನು ಸಂತತಿಸಂಯಮನವು ಎಷ್ಟು ಕಠಿಣ ವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದವರ ಬೆನ್ನು ಚಿಳುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸಮಾ ಧಾನ ಕಲಿಸುವ ಅನೇಕ ಮಾತುಗಳು ನನ್ನ ಬಳಿಗಿವೆ. ಕನಿಷ್ಟ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಇದರಷ್ಟು ಗುಣಗಳಿದ್ದ ನಾಟಕಗಳಾದರೂ ಈಗ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು? ವಾಚಕರು ಬೆರಳೆಣಿಸಬೇಕು. ಅದು ಹೋಗಲಿ. ಶಾಲೆ-ಕಾಲೇಜುಗಳ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅಭಿನಯಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕೃತಿಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು? ಈಗ ಮಾತ್ರ ವಾಚಕರು ಬರಿಯ ಹೆಬ್ಬೊಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಎಣಿಸಬೇಕು. ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಸಾದಾ ಪರದೆ ಗಳು, ದಿನದ ಪೋಷಾಕು, ಮುದುಕಿ ವಿಧವೆಯಾಗಬಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ, ಹಾಗು ಮಾತಿನಗಿಂತ ಮೌನವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಠಿಸುವ ಸುಭದ್ರೆಯಾಗ ಬಲ್ಲ ಇನ್ನೊಬ್ಬ,—ಇಷ್ಟು ಸಾಮಾನು ಹಾಗು ಜಾಣರಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಉಳಿದ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೇ ಆಗಲಿ, ಪರಾರ್ಥಿಗಳೇ ಆಗಲಿ,— ಯಾರೂ ವಹಿಸಬಲ್ಲರು.

'ಜನನಾಯಕ'ವನ್ನು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಅಭಿನಯಿಸಲಿಚ್ಛಿಸು ವವರಿಗೆ ಒಂದೆರಡು ಸೂಚನೆಗಳ ಉಪಯೋಗವಾಗಬಹುದು. ಮೂರೂ ಪರಿ ತಾಸಿನ ಮೇಲೆ ಸಹ ಅಲುಗಾಡದೆ ಕೂಡಲು ಶ್ರೋತೃವೃಂದದ ತಯಾರಿಯಿರದ ಹೊರತು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಇಡಿ ನಾಟಕವನ್ನು

ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಹವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಬೀಳಬಾರದು. ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಒಂದೆರಡು ಲಾವಣಿಗಳನ್ನು—ಪ್ರವೇಶಗಳನ್ನು ಸಹ— ಅವರು ಬಿಡಬಹುದು; ದೊಡ್ಡ ಪ್ರವೇಶಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣವುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು. ನಾಟಕದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರದಿದ್ದರಾಯಿತು; ಮತ್ತು ಇದ್ದ ದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಕೂಡಿಸದಿದ್ದರೆ ತೀರಿತು.

ಇನ್ನೊಂದು ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಯಾಚನೆಯೆಂದೇ ಕರೆಯುವದು ಲೇಸು. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ, 'ತುಳಸಿ' ಎಂಬ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಓದುಗರಿಗಾಗಿ ನಾನು ಬರೆದೆನು; ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರೌಢ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗಾಗಿ. ಆದರೆ ಒಂದು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಮ್ಮ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ 'ತುಳಸಿ' ಯೆಂಬ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆಂದು ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಓದಿದೊಡನೆ ನನ್ನೆದೆಯು ತಣ್ಣಗಾಯಿತು. ಶಾಲೆಯ ಹುಡುಗರನ್ನು ಬೈಯ್ದು ಮುಚ್ಚುವದಿರಲಿ; ಜನರು ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಕಚ್ಚಿದ್ದರು ಸಹ ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. 'ತುಳಸಿ'ಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಮೂರುವರ್ಷದ ಹುಡುಗರು ಅದನ್ನು ಆಡಿದರೂ ಅಭ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರು ತಿಳಕೊಂಡಿರುವರೇನೆಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲಾಗಿ ನಾನು ಮನಗಾಣಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಬಿನ್ನಹ: ಇದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಿಚ್ಛಿಸುವವರು ನನ್ನ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದರೆ ನೆಟ್ಟಗಾಗುವದೆಂದು.

'ಜನನಾಯಕ'ವನ್ನು ಯಾರೂ ಆಡಬಹುದು. 'ಆಬಾಲವೃದ್ಧ'ರ ರುಚಿಗೆ ಸರಿ ಹೋಗುವಂತೆ ಅದನ್ನು ಬರೆದದ್ದಾಗಿದೆ. ಯೋಗ್ಯರಾದ ನಟರಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಈ ನಾಟಕವು ರಂಜಿಸುವದು. ಹಾಗೆ ರಂಜನೆಯನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಇದ್ದವರು ಮೂರು ತಾಸನ್ನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಕಳಕೊಂಡಂತೆ ಅಲ್ಲವೆ?

೫

ಇನ್ನು 'ಜನನಾಯಕ'ದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯೋಣ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ವಸ್ತುವು ಪ್ರತೀಕಾರ. ಶಕ್ತಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ಚಿರಂತನವಾಗಿ ನಡೆದ

ಕಲಹವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲು ನಾನು ಮಾಡಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಹವಣಿಕೆಯಿದು. ಇದರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸಮಾಜವನ್ನೇ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಸೊಕ್ಕಿದ ಆಳರಸರೊಡನೆ,—ದಾಸ್ಯವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವ್ದರೂ ಎದೆಗಾರಿಕೆಯಿದ್ದ ಪ್ರಜೆಗಳು, ಸಂಸ್ಥಾನಾಧಿಪತಿಗಳೊಡನೆ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಜನರು, ಜಾಗೀರದಾರರೊಡನೆ ಜಾಗೀರಿನ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರು,—ಇವರೆಲ್ಲರ ಕಲಹದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಮಾತು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ: 'ಹಿಂತುಳಿದು' ಮುಂತುಳಿದು ಬರುವ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನು, ಮೇರೆಮೀರಿದು ಬರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಎದುರಿಸುವ ರೀತಿ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲು ನಾನು ಜಾಗೀರುಗಳ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಸಮಸ್ಯೆಯ ವ್ಯಾಪಕರೂಪವು ಯಾವಾಗಲೂ ನನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿದೆ.

ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಿಸಿದ ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರೊಬ್ಬರು ಸಂಶಯ ತಂದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದರು: 'ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗುವದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಸಂಭವಿಸುವದುಂಟೆ?' ಎಂದು. ನಾನೇನು ಆದಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಎದುರಿಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರೆದವನಲ್ಲ; ಆಗಬಹುದಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದೆನು, ಅಷ್ಟೆ. ಆದರೂ ಇಂಥ ಸಂಗತಿಗಳು ಸಂಭವನೀಯವೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿದೆನು. ಆದರೆ ಮರುದಿವಸ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಸಂಗತಿಯು ಘಟಿಸಿತು. ಅಂದಿನ 'ಸಂಯುಕ್ತಕರ್ನಾಟಕ'ದಲ್ಲಿ '—ದ ನಿವಾಸಿಗಳ ಗೋಳು' ಎಂಬ ತಲೆಕಟ್ಟಿನ ಕೆಳಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ—ಜಾಗಿರದಾರರಿಂದ ನಡೆದ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯ ನಿವಾಸಿಗಳು ಕಮಿಶನರರ ಕಡೆಗೆ ಕಳಿಸಿದ ಅರ್ಜಿಯ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಮೀತಿಮೀರಿ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅದರ 'ಕಟಿಂಗ್' ದೊರಕಿಸಿ ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟೆನು. ಒಬ್ಬ ಕಾದಂಬರಿಕಾರನು ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಆತನು ಆ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಜೀವನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಸಮೀಪದ ಊರಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವರ ಜೀವನವು ಮಾರ್ಪಡುತ್ತ ಹೋಯಿತೆಂದು ಎ. ಇ. ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಸಂಯುಕ್ತಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ನಾನು ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅದೇ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಬಂದು ಅಚ್ಚಾಗದ ನನ್ನ ನಾಟಕದ ಬಗ್ಗೆ —ಯ ನಿವಾಸಿಗಳು ಕೇಳಿರಲೂ ಇಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಾತುಗಳು ಮಾತ್ರ ಶಕ್ಯವಾದುವು: (೧) ನಾನು ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತ ಹೋದ ಹಾಗೆ 'ಅಂತರಃಕೋಽಪಿ ಹೇತು'ವು ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆಸಗಿ —ಯ ನಿವಾಸಿಗಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತ ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಇದು ನಿಜವೆಂದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ವಾಙ್ಮಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತರಿಗಿರುವ ಉದಾಸೀನತೆಯನ್ನೂ ಕೀಳುಭಾವನೆಯನ್ನೂ ನಾನು ಕಿತ್ತೊಗೆಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಆ ಊರ ಜಾಗಿರದಾರರು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಾಗಿ ಕೆಲಸ ನಡಿಸಬಹುದಲ್ಲ? ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವ ದೆವ್ವವನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡಂತಾಗಿರಬಾರದು! (೨) 'ಅಂತರಃಕೋಽಪಿ ಹೇತು'ವು ಒಂದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಒಂದೇ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತರುವದರಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿರಬಹುದು. ಅರ್ಜಿಯ ಮಹಾಸಭೆಯು ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಬರೆಯಲು ನಾನು ಕೈಹಾಕಿದಾಗ —ಲ್ಲಿ ಅಂತಹದೇ ಸಭೆಯು ಕೂಡಿರಬೇಕು! ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಇಂಥ ಶಕ್ತಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡಬೇಕು. (೩) ಮನುಷ್ಯಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಪಂಚದ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದ ಸಾಹಿತಿಯು ಸಾಂಗತಿಕಸೃಷ್ಟಿಯ ತಿರುಳನ್ನೇ ಚಿತ್ರಿಸುವದರಿಂದ ಅವನು ಕಾಣಿಸಿದಂತಹ ಸಂಗತಿಗಳು ಆಗಿದ್ದರೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಆಗುವವಿದ್ದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಈ ಮಾತಿನ ಮೇಲಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆಗೂ ಇರುವ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜೀವಿತವನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿಸಬಲ್ಲ ಕೈವಾಡವು ಸಾಹಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕಡೆಯ ಮಾತಿನ ಪ್ರಭಾವವು ಮೊದಲಿನದರಷ್ಟೇ ವರ್ಚಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾಹಿತಿಯ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿಶಿಷ್ಟರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸದಿರಲಿ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಮುದಾಯವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರದ

ಜೀವನವನ್ನು ಅದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ರೂಪಕ್ಕೆ ತರುವದು. ರಾಜಕಾರಣ ಪಟುವು ಒಂದು ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಒಬ್ಬ ಜಾಗಿರದಾರ ರನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಕೆಲಸ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಕವಿಯ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಸರಕಾರಗಳ ಹಾಗು ಎಲ್ಲ ಜಾಗೀರದಾರರ ಸಿಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನು ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯ ಬೇರನ್ನೇ ಹಿಡಿದು ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕವಿಯ ಈ ಸಫಲತೆಯನ್ನರಿಯದ ರಾಜಕಾರಣಪಟುಗಳು ಅವನನ್ನು ಕಣ್ಣು ಕಿಸಿದು ನೋಡುತ್ತಾರೆ,— ಈಗ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಬೇಕು, ಕನಸಿಗರಲ್ಲವೆಂದು ಸಾರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸಂಕುಚಿತ ಕರ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹಗಲುರಾತ್ರಿಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುವವರಿಗೆ ಇದರ ಮರ್ಮವೆಂತು ತಿಳಿಯಬೇಕು? ಮೊದಲು ಕಾಣಿ ಸಿದ ಮಾತು ನಿಜವೋ ಅಲ್ಲವೋ ದೇವರಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಆದರೆ ಕೊನೆಯ ಮಾತಿನ ಸತ್ಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಎಂಥ ಮೆಂಕನಿಗೂ ಸಹ ಸಂಶಯವಿರಲಾರದು.

೬

ಈ ನಾಟಕವು ಸುಖಾಂತವಿರಬೇಕೊ ಇಲ್ಲವೆ ದುಃಖಾಂತವಿರ ಬೇಕೊ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಚರ್ಚೆಗಳಾಗಿವೆ. ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ವನ್ನು ನೋಡಿದ ಅನೇಕರು ಇದು ಸುಖಾಂತವಿದ್ದರೆ ನೆಟ್ಟಗಾಗುತ್ತಿ ತ್ತೆಂದರು. ಆದರೆ ಯಾವಾಗಲು ನಗುತ್ತಿರುವ ಕರಿಯಸಿಗೆ—ಕರಿಯನಾಗಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಹುನುಗುಂದರಿಗೆ—ಕೊನೆಯ ಪ್ರವೇಶ ದಲ್ಲಿ ಅಳಲು ಬಾರದಿದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಊಹೆಯು ಹಾಗಾಗಿರ ಬೇಕೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ. ಜಮಖಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸ್ವಲ್ಪ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ರುದ್ರದೃಶ್ಯಗಳೇ ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಬೇಡವೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ಮತವಾಗಿದೆ. 'ಜನನಾಯಕ'ವಂತೂ ಜನರನ್ನು ತೀರ ಹಣ್ಣು ಮಾಡುವದೆಂದು ಅವರ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ರುದ್ರ ದೃಶ್ಯಗಳು ಯಾವಾಗ ಬೇಕಾಗಬಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿದೆ. ಸುಖ ದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಜನರಿಗೆ ದುಃಖದ ನೆನವು ಬೇಡ; ದುಃಖದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ತಮ್ಮ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಬೇಡ; ರುದ್ರದೃಶ್ಯಗಳು ಜನರಿಗೆ ಸೇರುವ ದಾದರೂ ಎಂದು? ಆವಿದ್ಧ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಭರತನಾಟ್ಯ

ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವಾಗ, ರುದ್ರನಾಟಕಗಳು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಅಪರಿಚಿತವೆಂದು ಹೇಳುವದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಜೋರು ಜುಲುಮೆ ಮಾಡದ ಹೊರತು ಜನರು ಕಷ್ಟಸಹಿಸುವದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡದ ಹೊರತು ಅವರು ಕಲಿಯುವದೂ ಇಲ್ಲ.

'ಫರ್ಗ್ಯುಸನ್' ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಾದ ಡಾ. ಮಹಾಜನಿ ಯವರು ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಒಂದು ಯೋಗ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎತ್ತಿದರು. ಅವರು ಕನ್ನಡ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೆಂದರೆ ಇದೇ ಮೊದಲು; ಆದರೆ ಶ್ರೀ. ಪಾವಟೆಯವರು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳು ತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಣ, ಪ್ರಿ. ಮಹಾಜನಿಯವರಿಗೆ ನಾಟಕವು ಅರ್ಥವಾಯಿತು. ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೀಗೆ: ನಾಟಕವು ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ; ಅದರಲ್ಲಿಯ ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆ ಹಾಗು ಸ್ವಭಾವನಿರೂಪಣೆಗಳು ಸ್ತುತ್ಯವಾಗಿವೆ; ಆದರೆ ನಾಯಕನ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಮರಣವು ಉಚಿತವಾದುದೆ? ಆತನು ನಾಯಕಿಯನ್ನು ಕ್ಕಿಂತ ಉಳಿದಿದ್ದರೆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಸಂಭಾವನೀಯತೆಯು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದಿ ಲ್ಲವೆ? ತಮ್ಮ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಒಂದು ಸೌಜನ್ಯದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಿ. ಮಹಾಜನಿಯವರು ಹೇಳಿದರು. 'ನಾನು ಗಣಿತಜ್ಞ, ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನೀವು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಹಿಡಿಯಬಾರದು,' ಎಂದು ಗರೆಯುಳಿದರು. ಆದರೆ 'ಶಾಕುಂತಲ'ದ ಸವಿಯನ್ನರಿತು ಲೇಖನ ದ್ವಾರವಾಗಿ ವಾಚಕರಿಗೆ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡಬಲ್ಲ ಈ ಮಹನೀಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಓದುಗರಿಗೆ ತಿಳಿದರಲು ಸಾಕು.

ಆಗ ನಾನು ನಾಟಕದ ಕೊನೆಯನ್ನು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿವೇ ಚಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ದೈವಜನ್ಯ ರುದ್ರರೂಪಕ (Tragedy of fate) ಹಾಗು ಸ್ವಭಾವಜನ್ಯ ರುದ್ರರೂಪಕ (Tragedy of character) ಗಳೆಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಶೇಕ್ಸಪಿಯರನ 'ರೋಮಿಯೊ ಮತ್ತು ಜುಲಿಯಟ್' ಎಂಬುದು ಮೊದಲಿನ ತರಹ; 'ಹ್ಯಾಂಲೆಟ್' ನಾಟಕವು ಎರಡನೆಯ ತರಹದ್ದಾಗಿದೆ. ಸ್ವಭಾವದ ವಿಲಕ್ಷಣ ರೀತಿ ಹಾಗು ಅಪಕ್ಕ

ಎದುರಾಳಿಯಾಗಿ ಬರುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ,—ಇವುಗಳ ಮಿಲನದಿಂದ ಜೀವನವು ರುದ್ರಮಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಸ್ವಭಾವ ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರಸಂಗದ ವೈಚಿತ್ರ್ಯದಿಂದ ಸಹ ದುರಂತವು ಒದಗಿಬರಬಹುದು; ಇಲ್ಲವೆ ಎರಡ ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲ್ಪಡಬಹುದು. ರೋಮಿಯೊ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 'ಗ್ರಹಪೀಡಿತ ಪ್ರೇಮಯುಗಲ'ವನ್ನು ತೋರಿಸುವದೇ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವಾದ ಕಾರಣ ಶೇಕ್ಸಪಿಯರನು ದೈವ ದುರ್ವಿಲಾಸವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚು ಮನವಟ್ಟಾಗುವಂತೆ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದೇ ಹ್ಯಾಂಲೆಟ್ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಾಯಕನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತ ವಾಗಿದೆ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಮಹಾಜನಿಯುವರಿಗೆ ಸಮಾ ಧಾನವಾದಂತೆ ಕಂಡಿತು.

ಆದರೆ ನನಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮತ್ತೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದೆ. ಯಾವ ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ, ಮರಣವು ಆಕಸ್ಮಿಕ ಘಟನೆಯೆಂದು ಮಾತ್ರ ಬರಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಜೂಲಿ ಯಟ್ಟಳು ಮೂರ್ಛೆ ತಿಳಿದೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು; ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ರೋಮಿಯೋನು ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಮೃತಪಟ್ಟಳೆಂದು ತಿಳಿದು ವಿಷ ಕುಡಿದು ಜೀವ ಕೊಟ್ಟ. ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಮೇಲೆ ರೋಮಿಯೋನು ಸತ್ತಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಜೂಲಿಯಟ್ಟಳು ತನ್ನನ್ನು ಕೊಂದುಕೊಂಡಳು. ನಾಟ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ನಾಟಕಕಾರನು ಒಂದು ಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಇಷ್ಟೇಕೆ ಕೃಪಣನಾದನು? ಹ್ಯಾಂಲೆಟ್ಟನು ನಿತ್ಯದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಕಕ್ಕನನ್ನು ಕೊಂದೇಕೆ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ? ಇಲ್ಲವೆ ಲೇಅರ್ಟೀಸನ ವಿಷದೂಷಿತ ಖಡ್ಗವು ತಗಲುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಹ್ಯಾಂಲೆಟ್ಟನು ಅವ ನನ್ನೇಕೆ ಕೊಂದು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ? ಹಾಗೆ ಮಾಡಿಸಿ ಶೇಕ್ಸಪಿಯರನು ಹ್ಯಾಂಲೆಟ್ಟ ನನ್ನು ರಾಜಾಧಿರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಡಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲ? ಕೋರ್ಡಿಲಿಯಾ ನನ್ನು ಶೂಲಕ್ಕೇರಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ವಿಲಂಬವಾಗಿದ್ದರೆ ಆಕೆಯ ಜೀವ ಉಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು; ಅಂತೇ ಆಕೆಯ ತಂದೆಯಾದ ಲಿಯರ್ ರಾಜನೂ ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಾಯುವದಿತ್ತು. ಅಂತೇ

ಶೇಕ್ಸಪಿಯರನು ಕಥೆಯ ಪೂರ್ವಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಬದಲಿಸಿ ವಿಲಂಬವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಬಿಟ್ಟ.

ಇದೆಲ್ಲದರ ಅರ್ಥವಿಷ್ಟು: ಮರಣವೇ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ. 'ಗೃಹೀತ ಇವ ಕೇಶೇಷು' ಎಂಬ ಮಾತು ಈ ಆಕಸ್ಮಿಕತೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಹ ಮರಣವು ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಗಮನದಿಂದ ಕೊನೆಯ ಪ್ರವೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಸುಖವು ಎಷ್ಟು ಅಸಂಭವನೀಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಷ್ಟೇ ಆಂಗ್ಲ ರುದ್ರನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಪ್ರವೇಶದಲ್ಲಿಯ ಮರಣವು ಅಸಂಭವನೀಯವಾಗಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ಇಂಥ ಪ್ರವೇಶಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿಯ ದೈವಜನ್ಯ ಸಂಕಟಗಳನ್ನು ಹಾಗು ಅಕಾರಣ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲೆಂದು ಇಂಥ ಮರಣಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೊಂದು ನಾಟಕಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಆಪತ್ತುಗಳು ಒದಗಬರುವವೆಂಬುದೇ ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ಬುಡಕ್ಕೆ ನಿಂತ ತತ್ವವಾಗಿದೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವದು ನಾಟಕಕಾರನನ್ನು ಕೂಡಿದೆ; ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿಸುವಂತೆ ತೋರಿಸುವದು ನಟನನ್ನು ಕೂಡಿದೆ. ಇವರಿಬ್ಬರು ತಮ್ಮ ಕೈವಾಡವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಳಗಿಸಿದಲ್ಲಿ ಸಂಭವನೀಯತೆ—ಅಸಂಭವನೀಯತೆಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಏಳುವದಿಲ್ಲ.

ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನನ್ನು ಕೊಂದೇ ತೀರಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಹಟವಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಅದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ದೈವದ ಹಟವೆಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಲ್ಲೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಸಂಗತಿಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನಿಗೆ ತಾಯಿ ಹಾಗು ಹೆಂಡತಿಯ ಮೇಲೆ ನಿರ್ವ್ಯಾಜವಾದ ಪ್ರೇಮವಿತ್ತು. ಅದರಂತೆ ಜನಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲವಿತ್ತು. ಅವನು ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸರಿ. ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯ 'ಲಲ್ಲೆವಾತಿನ ಪ್ರೇಮರಾಶಿ'ಯೇ ಅವನ ಸರ್ವಸ್ವವಾಗುತಿತ್ತು. ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಹೋದರೆ,—ಜನತಾಜನಾರ್ದನನ ರುದ್ರಸ್ವರೂಪವೇ ಅವನ ಆರಾಧ್ಯ

ವಸ್ತುವಾಗುತಿತ್ತು. ನಾಟಕವು ಸುರುವಾಗುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಾಯಕನು ಎರಡನ್ನೂ ಮೇಳವಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ. ಆದರೆ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಕೂಡಲೆ ಬಂದೊದಗಿತು. ಆಗ ನಾಯಕನು ಮನೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಜನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟ; ಇಂಚಲಾಪುರವೇ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರೇಮಸಾಗರವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಜೇವಿನಹಳ್ಳಿಯ ಕೂಗು ಮರೆಯುವದೆ? ಅಲ್ಲಿಯ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ನಾಯಕನ ಇನ್ನೊಂದು ಆದರ್ಶವು ಮತ್ತೆ ಜಾಗೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ನಾಯಕನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಚಲಾಪುರ-ಜೇವಿನಹಳ್ಳಿಗಳ ನಡುವಿನ ಅವನ ಹಾಯ್ದಾಟವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಅವನು ಜನತೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂದು ಮರಳಿದಾಗ,—ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವನು ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ತೆರಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ! ಇಂಚಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಪ್ರೇಮವೇ ಆದರ್ಶವಾಗಬಹುದು. ಜೇವಿನಹಳ್ಳಿಯ ಕಹಿಯನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆಯುವದೇ ಧ್ಯೇಯವಾಗಬಹುದು. ಮನೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದವರೂ ಉಂಟು; ಮಾರನ್ನು ಗೆದ್ದವರೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಮನೆ—ಮಾರನ್ನು ಕೂಡಿಯೇ ಗೆದ್ದವರು ತೀರ ವಿರಳ.

‘ ಇಂದಿನ ಬಾಳಿನ ಬಯಕೆಯು ದೊ-ದಿದೆ,
ಮುಂದಿನ ಯುಗದಲಿ ಫಲಿಸುವದು ! ’

ಎಂಬಂತೆ ಎರಡು ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಯೇ ಗೆಲ್ಲುವದು ಮುಂದಿನ ಯುಗದ ಸಾಹಸವಾಗಿದೆ. ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಪ್ರೇಮದ ನಿಃಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಹ ಕಂಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರಲು ಅವನಿಗೆ ಆಯುಷ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಜೀವಿತದ ಅಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಮೆಚ್ಚಿದ ಎಲ್ಲ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಇಂದಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆಂದೇ ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನ ದುರಂತವು ಇದನ್ನು ರುದ್ರನಾಟಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವದು.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು: ಒಂದು ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡ

ಪ್ರೇಮವೂ ಒಂದು ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡದ್ದು ಒಂದೇ. ಹೀಗಿದ್ದಾಗ ನಾಯಕನು ಎರಡೂ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದನೆಂದೇಕೆ ಹೇಳಬೇಡ? ಈ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ–ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯವರ ಸಲುವಾಗಿ ನಾಟಕವು ರುದ್ರಮಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ಜೀವಿತವನ್ನು ಒಂದೇ ಧ್ಯೇಯವು ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ– ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರೇಮ. ಅದೆಲ್ಲ ಒರಿದಾದಾಗ ಅವರೇನು ಮಾಡಬೇಕು? ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸದ ಮೂಲಕ ವಿಧಿಯು ಅವರಿಗೆ ಈ ದೈವವನ್ನು ತಂದಿದ್ದು ಇನ್ನಿಷ್ಟು ವಿಷಾದಕರವಾಗಿದೆ.

೭

ಜನನಾಯಕನಾಗುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಯಾರದು? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚಿಸಿದೆಯೆಂದು ಈಗ - ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ–ನನಗೆನಿಸಹತ್ತಿದೆ. ಇದು ಹಣಮಪ್ಪ ದೇಸಾಯಿಯಂತಹ ಮದಾಂಧರ ಹಾರಿಕೆಯಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಾಟಕದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಣತಮ್ಮನು ಎಣಿಕೆಯಾಚೆಗಿದ್ದ ನೀಚ,–ಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಪಾಪಶಕ್ತಿಯೆಲ್ಲ ಮೂರ್ತಿಮಂತವಾಗಿ ಒಂದವನು. ಇಂಥವನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರಲು ಸಹ ಯೋಗ್ಯನಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಚಿಕ್ಕಶ್ರೀಮಂತರ ರೀತಿ ಬೇರೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ವಿಲಾಸಿಯಾತ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟ ಹೆಸರಾಗದೆ ತನಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ದುಡ್ಡು ಸಿಕ್ಕರೆ ಸಾಕು; ತನ್ನ ಉಪಭೋಗ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ನಾಶವಾದರೂ ಅವನಿಗೆ ದುಃಖವೆನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಕಮಿಶನರನಲ್ಲಿ ಜನತೆಯ ಮನವನ್ನು ತಿಳಿವ ಬುದ್ಧಿಯಿದೆ, ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತವಿದೆ, ಆಡಳಿತದ ಪದ್ಧತಿಯೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಹಿಂದುಸ್ತಾನವು ಅವನ ದೇಶವಲ್ಲ! ತನ್ನ ದೇಶದ ಜನರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವದೇ ಅವನ ಕೆಲಸವಾಗಿದೆ. ವೇಳೆಯುಳಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಆತನು ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ನ್ಯಾಯಾ-ನ್ಯಾಯಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು.

ಜನನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ರಾಮಣ್ಣನಂಥವರ ಮೇಲೆ ಆರೋಪಿಸಿದರೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಬಹುದೆ? ಇದು ಕಷ್ಟಕರವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಅವರು ಜನನಾಯಕರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಸಲಹೆಗಾರರು ಮಾತ್ರ ಆಗಬಲ್ಲರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು–ಶಿವಾಜಿಗೆ ರಾಮದಾಸರಿದ್ದಂತೆ; ಇಲ್ಲವೆ ಹುಕ್ಕಬುಕ್ಕರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿದ್ದಂತೆ. ದುಷ್ಟದಂಡನೆಯನ್ನು ರಾಮಣ್ಣನವರು ಬೋಧಿಸಬಹುದು; ಆದರೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಕೈಯೆತ್ತುವದು ಅಸಂಭವನೀಯವಾಗಿದೆ.

ಹಾಗಾದರೆ ಇನ್ನುಳಿದರಾರು? ಲಕ್ಕಣ್ಣೊಡೆಯರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜನನಾಯಕರು. ಅಧಿಕಾರ–ಸಂಪತ್ತುಗಳಿದ್ದಾಗ ಸಹ ಅವರು ಜನರ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡರು. ಇವರೊಬ್ಬ ವಿಭೂತಿಗಳು. ಇಂಥವರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ದೇಶೋನ್ನತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವರು ಸಿಕ್ಕುವದು ವಿರಳ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ, ಲಕ್ಕಣ್ಣೊಡೆಯರಂತೆ ಅಧಿಕಾರವಂತರಾಗುವದಿರಲಿ,—ಅಧಿಕಾರಮದದ ವಿರುದ್ಧ ಒಡಿದಾಡಿ ಅವರು ಸಾಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸತ್ತನು. ವಿಭೂತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಕಳೆದು ಹೋದಾಗ ಅವರ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರಿಗೆ ಜನನಾಯಕತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಜನನಾಯಕನಾರು?' ಎಂದು ನಾಟಕದ ಕೊನೆಯ ಪ್ರವೇಶವು ಮುಗಿದಾಗ ಕೇಳಿದರೆ, 'ಸಿದರಾಮಸೆಟ್ಟರು' ಎಂದು ಉತ್ತರ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಿದರಾಮಸೆಟ್ಟರಿಗೆ ಜಾತಿಯ ಭೂತ ಬಡೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾರ್ಥದ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸವು ಅವರನ್ನು ನುಂಗಿಲ್ಲ. ಸುಳ್ಳಿನ ಸುಂಟರಗಾಳಿಯಾಗಲಿ ಚಾಡಿಯ ಉಚ್ಚಾಟನೆಯಾಗಲಿ, ಅವರನ್ನು ಸೋಂಕಿಲ್ಲ. ಗುಣಗ್ರಾಹಿತ್ವವೂ ಸೌಜನ್ಯವೂ ಆದರ್ಶವಾದಿತ್ವವೂ ಸೆಟ್ಟರಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ನಾಳಿನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೇಳೆ ವಿಭೂತಿಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಡೆದೀತು; ಸಿದರಾಮಸೆಟ್ಟರಂತಹ ಜನನಾಯಕರಿದ್ದರು ಸಹ ನಿರಾಶೆಪಡುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ.

೮

ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಚನಾಕ್ರಮವಿದೆಯೆಂದಾಗ ಓದುಗರಿಗೆ ಅದರರ್ಥವು ಸಹಸಾ ಗೊತ್ತಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಲೇಖಕನು ಚಕ್ರವ್ಯೂಹವನ್ನು ರಚಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಂತೋಷ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಅವನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತ ಹೋದ ಹಾಗೆ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ರಚನಾಕ್ರಮವು ಒರುತ್ತದೆ— ಆತ್ಮದೊಡನೆ ಬೆಳೆದ ದೇಹದಂತೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಕೃತಿಯನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಲು ಹೊರಟಂತೆ ನನ್ನ ನಾಟಕವನ್ನೇ ನಾನು ಈ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತ ಹೋದ ಹಾಗೆ ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತ ಹೋದ ಮಾತುಗಳು ನನಗೆ ಇದೀಗ ಹೊಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೊದಲು ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನಾನು ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಮೊದಲನೆಯಂಕಿನಿಂದ ಮೂರನೆಯಂಕಿನ ಕೊನೆಯ ವರೆಗೆ ದೇಸಾಯರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ನಾಯಕರ ಹಾಗೂ ಅವರ ಪಂಗಡದ ಶಕ್ತಿಯು ಇವರಿಂದಾದ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವೆಚ್ಚವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಯಕ—ಸೆಟ್ಟರ ಮಾನವನ್ನು ದೇಸಾಯಿ—ಸಣತಮ್ಮರು ಕೂಡಿ ಕಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಣತಮ್ಮನು ಗಂಗಜ್ಜನ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದೆ ಕಾರಭಾರಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ನಾಯಕರ ಪಂಗಡವು ಇಂಚಲಾಪುರದ ವರೆಗೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ಮತ್ತೆ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ನಾಯಕನಿಗೆ ಬರುವವಲ್ಲದೆ ಮುಂದೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವನು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಇರಬಹುದಾದ ಕಾಲವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಮಾಧಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಾದ ಸಭೆ, ಗಂಗಜ್ಜನಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಸೇಡಿನ ಹವ್ಯಾಸ, ಚಿಕ್ಕಶ್ರೀಮಂತರ ಬರವು, ಕಮಿಶನರರ ವಿಚಾರಣೆ, ಅವರ ತೀರ್ಪು,—ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ದೇಸಾಯರ ಪಂಗಡವು ಕರಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಒಬ್ಬರೇ ಉಳಿಯುತ್ತಾರೆ—ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುಬಿದ್ದ ಸಣತಮ್ಮ. ಆದರೆ ಸಣತಮ್ಮನೇ ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ

ಮೂಲ ಪಾಪಗ್ರಹವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಟ್ಟುದೆಲ್ಲ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಅವನಿಂದ. ಅವನು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವೇ ಬಲವಂತವಾಗಿ, ಗಂಗಜ್ಜನಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿ ಮಂತವಾಗಿ, ಅವನ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಟ್ಟುದ ರೊಡನೆ ಒಳ್ಳೆಯುದೂ ಅಳಿಯುತ್ತದೆ. ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಸಾಯಲು ಕಾರಣವೇನಿತ್ತು? ಆದರೆ ಕೆಡಕು ಹಾಕಿದ ಹೊಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕೆಡಕಿನ ಕೇಡಾ ಗುವದಲ್ಲದೆ ಒಳ್ಳೆಯುದೂ ಹಾಳಾಗುವದು. The waste of virtue and the wreck of vice' ಎಂದು ಬ್ರ್ಯಾಡ್ಲೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಎಲ್ಲ ರುದ್ರರೂಪಕಗಳ ಅಡಿಗಲ್ಲಾಗಿವೆ. ಒಳ್ಳೆಯುದೆಲ್ಲ ವಿನಾಕಾರಣ ಹಾಳಾ ಗುವದೇಕೆಂಬುದು ಇಡಿ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಒಡೆಯದ ಒಗಟವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಭಾ ವಂತರು ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತೀರುತ್ತಾರೆ. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಂಥ ಪುಣ್ಯ ವಂತರನ್ನು ಶನಿಯು ಮಿತಿಮೀರಿ ಕಾಡುತ್ತಾನೆ. ಪುಣ್ಯವಂತರಿಗೆ ನಿರಂತರ ಯಾತನೆ, ಅಪಜಯ; ಪಾಪಿಗಳಿಗೆ ಐಶ್ವರ್ಯ, ಜಯ. ಜಗತ್ತಿನ ನಿಯ ಮವು ಹೀಗೆ ವಿಚಿತ್ರವಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ಮನಸ್ಸು ತಲ್ಲಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ಒಂದು ಸಮಾಧಾನವಿದೆ. ಬ್ರ್ಯಾಡ್ಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ 'The inword is all'—ಮನುಷ್ಯನ ಸದ್ಗುಣಗಳೇ ಸಂಪತ್ತಾಗಿವೆ. ಪುಟಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದ ಚಿನ್ನದಂತೆ ಯಾತನೆಗೀಡಾದ ಸದ್ಗುಣಿತ್ವವು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಜನರಿಗೆ ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸದ್ಗುಣ ಮಣಿಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವವೇ ನಮಗೆಲ್ಲ ಆಶಾಜನಕವಾಗಿವೆ. ಸೃಷ್ಟಿ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಅನ್ಯಾಯವಿದ್ದರೇನು,—ಭೀಮಣ್ಣನಂತಹ ಸದ್ಗುಣಿ ಗಳನ್ನೂ ಅದು ಕೊಡುವದಲ್ಲವೆ? ಅಲ್ಲದೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಬಿದ್ದ ದೋಷ ಗಳು ಯಾತನೆಯ ಪುಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕು ಮಾಯವಾಗಿ ಅವರ ಹೃದಯವು ಇನ್ನಿಷ್ಟು ನಿರ್ಮಲವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆ?

ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತರಹದ ಕಲಹಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತ ವಾಗಿವೆ. ದಾಂಪತ್ಯಜೀವನ ಹಾಗು ಜನಜೀವನಗಳ ಆಕರ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕು ಗಾಸಿಗೊಂಡ ಭೀಮಣ್ಣ, ಭೀಷ್ಮನಂತೆ ಪಾಂಡವರ ಕಡೆಗೆ ಒಲವಿದ್ದರೂ ಕೌರವರಿಗಾಗಿ ಬಲವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ರಾಮಣ್ಣ,—ಇವರು

ಒಳತೊಟಿಯು (Inner conflict) ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ತರುತ್ತಾರೆ. ದೇಸಾಯರ ಪಾರ್ಟಿ ಹಾಗು ನಾಯಕರದು,—ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಇಂಚಲಾಪುರ—ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಘರ್ಷಣವು ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಹೊರತೋಟಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಡಕು ಹಾಗು ಒಳ್ಳೆತನದ ನಡುವೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಕಲಹವೂ ಇಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡಿದೆ.

ಪುಣೆಯಲ್ಲಾದ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ತೆರೆಯೆದ್ದೊಡನೆ ನಾನು ಸೂತ್ರಧಾರನಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದ್ದೆ. ಶ್ರೀ. ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಸೂತ್ರಧಾರನ ಮಿತ್ರರಾಗಿ 'ಪ್ರಾಕೃತ'ದಲ್ಲಿ—ಅಂದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ—ಮಾತನಾಡಿದರು. 'ನಿಜವಾದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವು ಇಲ್ಲಿಯ ದಾಂಪತ್ಯಜೀವನದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿದೆ; ಜಾಗೀರಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವಕಳೆಗಿಂತ ಮಾತು ಬಹಳವಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಆಗ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು. ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ನಾಟಕವನ್ನೂ ಕೂಡಿಯೆ ಓದುಗರ ಮುಂದಿಟ್ಟಿದೆ. ಅವರೇ ಇದೆಲ್ಲದರ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಬೇಕು. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಹಾಗು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಮೇಳವಿಸಿ ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸುವದು ಇಲ್ಲಿಯ ನನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ.

ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿ ಹಾಗು ಸಣತಮ್ಮರ ಸ್ವಭಾವನಿರೂಪಣೆಗೆ ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಅವಕಾಶವು ಸಿಕ್ಕಬೇಕಾಗಿತ್ತೆಂದೂ 'ಸ್ವಗತ'ಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಒಬ್ಬ ಸ್ನೇಹಿತರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಗತ'ಗಳನ್ನು ಆದಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದೆಂದು ನನ್ನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದ ಕೆಲವು ಪ್ರವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಉದ್ದೇಶವು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧಿಸಿದೆಯೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ.

ಇನ್ನು ಶೈಲಿಯ ವಿಷಯ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಶೈಲಿಯು ಅಷ್ಟೊಂದು ಹದಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ; ಅಲಂಕಾರಿಕ ಶೈಲಿಯು ಬಹಳ ಅಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿದೆ; ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ಶೈಲಿಯು ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನದೇ ಆಗಿದೆ ಆದರೆ ಮೂರನೆಯಂಕಿನ

ಮಧ್ಯದಿಂದ ಮುಂದೆ ಬಳಕೆ ಮಾತು ಹಾಗು ಸಾಹಿತ್ಯಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಹದಕ್ಕೆ ತರುವದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ.

ಈ ನಾಟಕದ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೊಸನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಎರಡು ಹಾದಿಗಳಿವೆ: (೧) ಇಂದಿನ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಅವಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪಂಡಿತ–ಪಾಮರ ರಂಜಕ ವಾಗುಗಂತೆ ಮಾಡುವದು. ಇದು ಶೇಕ್ಸಪಿಯರನ ರೀತಿ. (೨) ವಿದೇಶೀಯ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಎದುರಿಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಾರದೆ ತೀರ ಹೊಸ ವೆಂದು ಒಡೆದು ಕಾಣುವ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ರೂಢಿಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವದು. ಇದು ಬೆನ್‌ಜಾನ್ಸನ್ನನ ರೀತಿ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಬಹುತೇಕ ಎರಡನೆಯ ಹಾದಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಅಂತೇ ನಮ್ಮ ಹೊಸ ನಾಟಕಗಳೆಲ್ಲ ಅಮೆಚ್ಯೂರರ ಸೊತ್ತಾಗಿವೆ. ಕಂಪನಿಗಳ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಆದಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ಜನಮನವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದೆ. ಇಷ್ಟರಿಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಇವರು ತಾವು ಶೇಕ್ಸಪಿಯರರೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಾರೆಂದು ಆರೋಪಿಸಲು ಹತ್ತು ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆ. ಆದರೆ ಶೇಕ್ಸಪಿಯರನ ರೀತಿಯೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವನ ಪ್ರತಿಭೆಯೆಂದಂತಾಗ ಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ರೀತಿಗೆ ಅವನ ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟಿದೆ: ಇಷ್ಟೆ. ಮೇಲಾಗಿ ಶೇಕ್ಸಪಿಯರನೆಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಯಿದೆಯೆಂದು ನಾನು ಭಾವಿಸಿಲ್ಲ. ಶೇಕ್ಸಪಿಯರನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ದೋಷಗಳಿವೆಯೆಂಬುದು ಅವನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದವರಿಗೇ ಗೊತ್ತು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ವರೆಗೆ ವಿಶೇಷ ವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗದ ಒಂದು ರೀತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅದನ್ನು ನನ್ನ ಶಕ್ತ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದೇನೆಂದು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳ ಬಯಸುವೆನು.

ಕಮೀಶನರ್, ದೇಸಾಯಿ, ಸೇಡು ತೀರಿಸುವ ಗಂಗಜ್ಜ,–ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪಾತ್ರಗಳು ನಮ್ಮ ಕಂಪನಿಗಳ ಪ್ರೀತಿಯವೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಬಲ್ಲರು. ಪದವೀಧರರಿಗೆ ಇಂಥ ಪಾತ್ರಗಳು ಹಳೆಯ ಮಾದರಿಯವೆಂದು ಕಾಣುವವೆಂಬ ಅಂಜಿಕೆಯಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದೆ. ಕರಿಯ, ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೀಮಂತ, ಸೆಟ್ಟಿ,–ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ಇದನ್ನೇ ಹೇಳಬಹುದು. ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಹಾಡುಗಳ ಬದಲು ಇಲ್ಲಿ ಲಾವಣಿ, 'ಪದ' ಗಳನ್ನಿಟ್ಟಿದೆ. ಅಂತೂ ಹಳೆಯದಕ್ಕೆ ಬಾಧೆ ಬರದ ಹಾಗೆ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಸ ತನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಪಂಡಿತ–ಪಾಮರರೆದುರಿಗೆ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನುಕರಿಸಿದ ಮಾದರಿಯು ಹಳೆಯದಿದ್ದರೂ ಆ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು 'ಮಾದರಿಯ' ನಾಟಕವಾಗಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ.

ಸಂಗವಳ್ಳಿ (ಸಾಂಗಲಿ)
೧–೧೧–೩೮

ವಿ. ಕೃ. ಗೋಕಾಕ

ಮುಡಿಪು

ಗಾಂಧಿಯುಗವು ಸುರುವಾದಂದಿನಿಂದ
ನಾಡಿನ ಸೇವೆಗೆ ಜೀವಿತವನೆಡೆಯಿಟ್ಟು
ಭಾರತ, ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಹಾಗು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆಂದು
ಅಖಂಡವಾಗಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ
ಬಂದ ಎಡರುಗಳಿಗೆ ಎದೆಗೊಟ್ಟು ನಿಂತು
ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ

ಶ್ರೀ. ದಿವಾಕರರಿಗೆ.

—ವಿನಾಯಕ

‘ಜನನಾಯಕ’ವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಪುಣೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘದ ಅಮೇಚ್ಯೂರ್ಸ

ಜನನಾಯಕ

" Home is the sailor, home from sea
And the hunter home from the hill "

ಜ ನ ನಾ ಯ ಕ ದ ಲ್ಲಿ ಯ

ಪಾ ತ್ರ ಗ ಳು

ಹಣಮಪ್ಪ ದೇಸಾಯರು	
ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೀಮಂತ	ದೇಸಾಯರ ಮಗ
ರಾಮಣ್ಣನವರು	ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನ ಕಾರಭಾರಿಗಳು
ಸಣತಮ್ಮ	ಕಾರಕೂನ
ಗಂಗಜ್ಜ	ದೇಸಾಯರ ಆಳುಮಗ
ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕ	ಪ್ರಮುಖ ನಾಗರಿಕ
ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿ	ನಾಯಕನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ
ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ	ನಾಯಕನ ತಾಯಿ
ಸಿದರಾಮಸೆಟ್ಟಿ	ನಾಯಕನ ಸ್ನೇಹಿತ
ಕರಿಯ	ನಾಯಕನ ಸೇವಕ

ಕಮೀಶನರರು, ಚಪ್ರಾಸಿ, ಇಂಚಲಾಪುರದ ರೇವಣ್ಣಿ, ಇಬ್ಬರು ಆಳುಮಕ್ಕಳು, ಡಂಗುರದವ, ಮೂವರು ನಾಗರಿಕರು, ಮುದುಕ ಪೂಜಾರಿ, ಜನರು ಇತ್ಯಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿ

ಸ್ಥಳ: ದೇಸಾಯರ ಜಾಗೀರಾದ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿ; ಹಾಗು ಹಳ್ಳಿಯ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದ ಇಂಚಲಾಪುರ.

ಕಾಲ: ಅನತಿದೂರ ಭೂತ, ಇಲ್ಲವೆ ವರ್ತಮಾನಕಾಲ.

ಜನನಾಯಕ

ಅಂಕು ೧

ಪ್ರವೇಶ ೧

(ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯ ಒಂದು ರಸ್ತೆ. ಡಂಗುರದವನು ಹಲಗೆ ಬಾರಿಸುತ್ತ ಬರುತ್ತಾನೆ.)

ಡಂಗುರದವ :—ಕೇಳ್ರಿಪೋ ಕೇಳ್ರಿ; ಸರಕಾರದ ಡಂಗುರ! ಮದುವಿ, ಮುಂಜ್ವಿ, ಜಾವಳ, ನಿಬ್ಬಣ. .ಏನಾದರೂ ನಾಜೂಕಾಗಿ ಆಗಬೇಕು. ಅಂದರ ಮೆರವಣಿಗಿ ತಗದಾಗ, ಹುಕುಮಿಲ್ಲದ ಹಿಲಾಲು ಹಚ್ಚಬಾರದು. ಸರಕಾರದ ಅಪ್ಪಣಿಲ್ಲದೆ ಹಗಲ ದೀವಟಿಗಿ ಆಗಲಿ, ರಾತ್ರಿ ಹಿಲಾಲು ಆಗಲಿ—ಏನೂ ಹಚ್ಚಸಬಾರದು. ಒಂದು ವ್ಯಾಳೇಕ ಹಚ್ಚಿದರ ಆಸ್ತೀ ಜಪ್ತಾಗಿ ಬಿಟ್ಟೀತು. ಕೇಳ್ರಿಪೋ ಕೇಳ್ರಿ...

(ಡಂಗುರ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಪಕ್ಕದಿಂದ ಭೀಮಣ್ಣ ನಾಯಕರ ಆಳುಮಗ ಕರಿಯಪ್ಪನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ.)

ಕರಿಯ :—ಏನಪಾ! ಮತ್ತೇನದು ಡಂಗುರ? ಬೆಳಗಾಗೊ ಪುರಸೊತ್ತಿಲ್ಲ; ಹೊಡಿಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದ ನನ ಮಗ. ಕೇಳಿ ಕೇಳಿ ಕಿವಿ ಕಿವುಡು ಆಗ್ಯಾವು!

ಡಂಗುರದವ :—ಕೇಳ್ರಿಪೋ ಕೇಳ್ರಿ. ಸರಕಾರದ ಡಂಗುರ!

ಕರಿಯ :—ಯಾರ ಡಂಗುರ?

ಡಂಗುರದವ:—ಸರಕಾರದ ಡಂಗುರ.

ಕರಿಯ:—ಏನದು ಹೊಡಿ ನೋಡೋಣ?

ಡಂಗುರದವ:—ಇದು ನೋಡು, ಹಲಗಿ ಹೊಡೀತೇನಿ ನೋಡು. (ಬಾರಿಸುವನು)

ಕರಿಯ:—ಹಲಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲೇನೋ ನನಗ? ಮಲಗಿ–ಗಿಲಗೀಯೇನು? ಹೊಡಿ ನೋಡೋಣ ಡಂಗುರ!

ಬಾ, ಹಾಕು ರಿಂಗಣ

ಗಗನದಂಗಣ—ದಾಗ.

ಡಂಗುರದವ:—ಹಾಡಬ್ಯಾಡ ತಡಿಯುವೋ. ಡಂಗುರಾನ ಹೊಡಿತೇನಿ ಕೇಳ್ರಿಪೋ ಕೇಳ್ರಿ, ಸರಕಾರದ ಡಂಗುರ: ಮದುವಿ, ಮುಂಜ್ವಿ ಜಾವಳ ನಿಬ್ಬಣ–ಏನಾದರೂ ನಾಜೂಕಾಗಿ ಆಗಬೇಕು.

ಕರಿಯ:—ಏ! ಡಂಗುರ! ತಡಿ! ತಡಿ! ಇದು ನಿನ್ನ ಡಂಗುರೋ? ಸರಕಾರದ ಡಂಗುರೊ?

ಡಂಗುರದವ:—ಸರಕಾರದ ಡಂಗುರ. ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿ ಯಜಮಾನರ ಡಂಗುರಪಾ! ಯಾರು ನೀನು?

ಕರಿಯ:—ಮತ್ತ ನಿಮ್ಮ ಸರಕಾರ ಬಾಳೇವು ಮಾಡಬಾರದು ಅಂತದೋ ಏನು ನಮಗ? ಏನಂತದ ನಿಮ್ಮ ಸರಕಾರ? ಊರಾಗಿನ ಹೆಣ್ಣೆಲ್ಲಾ ತನ್ನ ಪದರಿನ್ಯಾಗ ಬೀಳಬೇಕು ಅಂತದೋ ಏನು?

ಡಂಗುರದವ:—ಹಂಗ ಯಾರ ಹೇಳಿದರಪಾ! ತುಸು ನೆಪ್ಪಿನ್ಯಾಗ ಇಡು. 'ಮದುವಿ, ಮುಂಜ್ವಿ, ಜಾವಳ, ನಿಬ್ಬಣ–ಏನಾದರೂ ನಾಜೂಕಾಗಿ ಆಗಬೇಕು.' ಅಂತ ಡಂಗುರೈತಿ,–ಗೊತ್ತಾತಽ?

ಕರಿಯ:—ಮತ್ತ ಇದೆಲ್ಲಾ ನಾಜೂಕಾದರ ಉಳಿತೇನು ಬಾಳೇವು?

ಡಂಗುರದವ:—ನಿನ್ನ ಕೂಡ ಹಾಕ್ಯಾಡಾಕ ನನಗೆಲ್ಲೈತಿ ವ್ಯಾಳೇವು? ಮದುವಿ ಮಾಡಬಾರದಂತ ಎಲ್ಲಿ ಹೇಳೈತೋ, ಸರಕಾರ? ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಒಪ್ಪಸತೇನಿ ಕೇಳು. 'ಕೇಳ್ರಿಪೋ! ಕೇಳ್ರಿ! ಸರಕಾರದ ಡಂಗುರ! ಮದುವಿ, ಮುಂಜ್ವಿ, ಜಾವಳ ನಿಬ್ಬಣ–ಏನಾದರೂ ನಾಜೂಕಾಗಿ ಆಗಬೇಕು. ಅಂದರ, ಮೆರವಣಿಗಿ ತಗದಾಗ ಹುಕುಮಿಲ್ಲದ ಹಿಲಾಲು ಹಚ್ಚ

ಬಾರದು. ಸರಕಾರದ ಅಪ್ಪಣೆ ಇಲ್ಲದ ಹಗಲು ದೀವಟಿಗೆ ಆಗಲಿ, ರಾತ್ರಿ ಪಿಲಾಲು ಆಗಲಿ,—ಏನೂ ಹಚ್ಚಸಬಾರದು. ' ಹೂಂ. ಈಗೇನು ಕೇಳತೀ ಕೇಳಪಾ.

ಕರಿಯ:—ಅಂದರೇನು ? ಮುದುವಿ, ಮುಂಜ್ವಿ ಆದರೇನು ಅಷ್ಟಿ ಇಲ್ಲಾ. ಆಗ ಪಿಲಾಲು ಮಾತ್ರ ಹಚ್ಚಸಬಾರದು ಅಂತೀಯೇನು ನೀನು ?

ಡಂಗುರದವ:—ಹಾ ! ಹೀಂಗ ಅಂತೈತಿ ನೋಡು ಸರಕಾರ !

ಕರಿಯ:—ಮತ್ತ ಹಂಗ ಯಾಕ ಡಂಗುರ ಹೊಡಿಯುದುಲ್ಲೋ, ಕುರುಬ ! ಪಿಲಾಲು ಹಚ್ಚಬಾರದು ಅಂಬೋ ನ್ಯಾಯಕ್ಕ ದಲಾಲಿ ಅಷ್ಟ ಕೂಡಸತೀಯಲ್ಲ ನೀನು !

ಡಂಗುರದವ:—ಮತ್ತ ಇನ್ನ ಹ್ಯಾಂಗ ಹೊಡಿಬೇಕಪಾ, ಮಾರಾಯಾ? ನೀ ಒಟ್ಟು ಹೊಡದು ತೋರಸು, ನೋಡೂನು ! ಬಲೆ ಇಸಮು ಕಾಣತಿ ನೀನು ! ನಿನ್ನ ಹೆಸರೇನು ?

ಕರಿಯ:—ನನ್ನ ಹೆಸರ? ನನ್ನ ಹೆಸರು ಕರಿಯಪ್ಪ. ಧೀಮಣ್ಣಾ ನಾಯಕರ ಆಳುಮಗ ನಾನು.

ಡಂಗುರದವ:—ಯಾರು ? ನೀನs ?

ಕರಿಯ:—ಹೌದು. ನಾನು.

ಡಂಗುರದವ:—ಏನು ವರ್ಸಾತು ಆಗಿ ?

ಕರಿಯ:—ಆತನ್ನು, ಬರೋ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗೆ ನಾಕು ವರ್ಸ.

ಡಂಗುರದವ:—ನಂದು ತಪ್ಪಾತು, ಕರಿಯಪ್ಪ. ಒಟ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಮನಸು ಮಾಡು ನನ ಮ್ಯಾಗ ! (ಅಳುವನು)

ಕರಿಯ:—ಅದು ಯಾಕೊ ? ಅಳತೀ ಯಾಕಲೆ ?

ಡಂಗುರದವ:—ನಾ ಮುಗ್ಗಲಗೇಡಿ, ನಾಯಕರ ಮನಿಯವರ ಮ್ಯಾಗ ಜಬರದಸ್ತಿ ಮಾಡೋದಂದರ ಪಾಪಲ್ಲs ?

ಕರಿಯ:—ಇರಲಿ ಬಿಡೊ. ನಿನ್ನ ಹೆಸರೇನು ?

ಡಂಗುರದವ:—ಲಕುವ್ಯಾ ಅಂತಾರು ನನಗ.

ಕರಿಯ:—ನಿನಗ ಸರಕಾರ ಕೊಡೋ ಪಗಾರ ಎಷ್ಟು, ಲಕುವ್ಯಾ?

ಡಂಗುರದವ:—ಕೊಡತಾರು ೧೦–೧೫ ರೂಪಾಯಿ. ಹಿರೇ ಯಜಮಾನರು ತೀರಿಕೊಂಡತೊಟ್ಟು ಹಿಂಬಡತೀನ ನಡದೈತಿ. ಮನ್ಯಾಗ ನೋಡಿದರ ಎಂಟು ಮಕ್ಕಳು, ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಡರು. ನಡದೈತಿ ಸಂಸಾರ..

ಕರಿಯ:—ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಸಂಸಾರ ಯಾಕ ಕಟಿಗೊಂಡೆಪಾ?

ಡಂಗುರದವ:—ಏನು ಮಾಡೋದು ಕರಿಯಪ್ಪ! ದೇವರು ಕೊಟ್ಟರ ಬ್ಯಾಡನ್ನೋದೈತೆ? ನಾಕ ದಿವಸ ಜಾತ್ರ್ಯಾಗ ಕೂಡಿದ್ಹಾಂಗ ಮಜಾ ಮಾಡಿ ಏಳೋದು. ಐತೇನು ಬೂಮಿಮ್ಯಾಗ?

ಕರಿಯ:—ಆತು. ಹೊಡಿ ಚಕಡಿ. ನೀ ಹೇಳಿದ್ಹಂಗ ದೇವರಿದ್ದಾನ.

ಡಂಗುರದವ:—ತುಸು ನಿಲ್ಲೋ, ಕರಿಯಪ್ಪ! ಯಾಕ? ಇಷ್ಟು ಅವಸರ?

ಕರಿಯ:—ಹೋಗತೇನಿ. ನೀ ಹೊಡಿ ನಿನ್ನ ಡಂಗುರ. ಇವತ್ತ ಹಿಲಾಲು ಹಚ್ಚಬಾರದು ಅಂದರು ಯಜಮಾನರು. ನಾಳೆ ಮೋರೆಗೆ ಕಪ್ಪು ಹಚ್ಚಿಗೋಳ್ರಿ ಅಂದಾರು!

ಡಂಗುರದವ:—ಹೀಂಗ ಐತಿ ನೋಡಪಾ! ಏನು ಮಾಡೋದು? ಆತು ಹೋಗು. ಮತ್ತ ನಿನಗ ಬೆಟ್ಟಿ ಆಗತೇನಿ.

(ಕರಿಯನು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. 'ಕೇಳ್ರಿಪೋ! ಕೇಳ್ರಿ!' ಎನ್ನುತ್ತ ಡಂಗುರದವನೂ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ).

ಪ್ರವೇಶ ೨

(ಹಣುಮಪ್ಪ ದೇಸಾಯರು ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖಾಸನದ ಮೇಲೆ ಒರಗಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಂದ ತುಸು ದೂರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ದೇಸಾಯರ ಜಾಗೀರಿನ ಕಾರಭಾರಿಯಾದ ರಾಮಣ್ಣನವರು ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ಮಗ್ಗುಲಿಗೆ ಸಣ್ಣ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಎದುರಿಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಲೆಕ್ಕಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯುವದರಲ್ಲಿ ಕಾರಕೂನರಾದ ಸಣತಮ್ಮಪ್ಪನವರು ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಚಿತ್ರ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ತೂಗುಹಾಕಿವೆ.)

ದೇಸಾಯಿ:—ಸುಟ್ಟುಬಿಡಿರಿ! ಸುಟ್ಟುಬಿಡಿರಿ ಅವನನ್ನು! ತಿರುಗಿ ವಾದಿಸುತ್ತಾನೋ ಆ ಮೂರ್ಖ! ಇಂಥವರ ಮೈ ಸುಲಿದು ಬುದ್ಧಿ ಕಲಿಸಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಬೇವಿನ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾವಿನ ಒಳ್ಳಿ ಬೆಳೆಯುಹತ್ತಿದೆ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ! ಈ ಗರುಡನ ಹುರುಡು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ ಈ ಜನರಿಗೆ! ಊರ ಹೊರಗಿನ ಹಣುಮಪ್ಪನ ಗುಡಿಯು ಈಗ ನಾಯಿನರಿಗಳ ಪಾಲಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಕಳಿಸಿದೆ. 'ಇಲ್ಲ, ಸ್ವಾಮಿ! ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಉಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ನೋವುಗಳು ನೂರಾರು' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೆ ಆ ಹೇಡಿ? ಈ ನಮ್ಮ ಸಣತಮ್ಮ, ಖರಡು ಗೀಚಿ ಗೀಚಿ ಸಾಯುತಿದ್ದಾನೆ; ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಲಗಲು ಜಾಗವಿಲ್ಲ, ತಿನ್ನಲು ಕೂಳಿಲ್ಲ,– ಹೌದಲ್ಲೇನೊ ಸಣತಮ್ಮ?

ಸಣತಮ್ಮ:—(ಎದ್ದುನಿಂತು) ಹೌದು, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ತಮ್ಮ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಮನೆತುಂಬ ಮಕ್ಕಳೇನೋ ಆಗಿವೆ. ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬ ತಿನ್ನುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ ದೇವರು.

ದೇಸಾಯಿ:—ನನ್ನ ಕೃಪೆ! ನಿನ್ನ ಕೃಪೆ! ಕುಳಿತುಕೊ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿನ್ನ ಜಾಗದಲ್ಲಿ! ಈ ನಮ್ಮ ಸಣತಮ್ಮ..! ಒಂದು ಹೊಲವನ್ನು ಸಣತಮ್ಮನಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡೆಂದು ಹೇಳಿಕಳುಹಿದೆ. ಆಗ ನೋಡಿದರೆ ಅವನು ದಾನ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕಿತ್ತು. ಅದೇ ಅವನ ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರ ಅಂತ್ಯವಿಧಿಯನ್ನು ಸಾಂಗಗೊಳಿಸುತಿದ್ದ. ನನ್ನ ಸಂದೇಶವು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಏನೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದನೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಿದೆಯೆ? 'ಈಗ ನಾನು ದುಃಖ

ದಲ್ಲಿದ್ದೇನೆ, ಸತ್ತವರನ್ನು ನೆನೆಸಿ ಅತ್ತವರನ್ನು ರಂಜಿಸುವದರಲ್ಲಿದ್ದೇನೆ. ಜಿಡುವಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಿದನಂತೆ ಆ ಮಹಾ ಮೂರ್ಖ! ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹಿರಿದಾದ ಅಪರಾಧವನ್ನು ನಾನು ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳಿಲ್ಲ, ಕಣ್ಣಿಂದ ನೋಡಿಲ್ಲ. ನೀನು ತಿಳಿದು ಬಲ್ಲೆಯಾ ರಾಮಣ್ಣಾ?

ರಾಮಣ್ಣ:—ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡ ಅಪರಾಧವೆಂದರೆ ಇಂಥವರು ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತುವುದು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಸಾಲಲಾರದ್ದಕ್ಕೆ ದೇವರು ಅವರಿಗೆ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಜನರ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಒತ್ತುವಂತೆ ಮುಂದುಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥವರು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇರಬಾರದು, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ಅದರಿಂದ ದೇವರ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಹ ಧಕ್ಕೆ ತಗಲಬಹುದು.

ಸಣತಮ್ಮ:—(ಎದ್ದುನಿಂತು) ಅಹಾ! ಸುರುವಾಯಿತು ರಾಮಣ್ಣನವರ ಪುರಾಣ! ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ, ಕೈಜೋಡಿಸುತ್ತೇನೆ. ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳೆ! ನನ್ನ ಸತ್ವಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ. ಮಹಾಮುನಿಗಳೆ! ಮೌನ ಪಾಠವನ್ನು ಹರಿಸಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಜ್ಞಾನವು ಅಪರಂಪಾರ. ಅದು ಬೇವಿನ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಲಾರದು ಪುಟ್ಟಾಪೂರ! ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ಹಾಕುತ್ತೇನೆ. ಸಾಕುಮಾಡಿರಿ. (ದೇಸಾಯಿಯು ಹ! ಹ! ಹ! ಎಂದು ನಗುತ್ತಾನೆ. ರಾಮಣ್ಣನು ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಾನೆ.)

ದೇಸಾಯಿ:—ಹ! ಹ! ಹ! ಪಾರ! ಪೂರ! ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ಹಾಕುತ್ತೇನೆ. ಸಾಕುಮಾಡು! ಸಾ—ಸಾ! ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ಬಹು ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ ನಿನ್ನ ತಮಾಷೆ! ಹ! ಹ! ಹ!

ಸಣತಮ್ಮ:—ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು, ರಾಮಣ್ಣನವರೆ! ಹಾಗೆ ಸಿಟ್ಟಾಗಬೇಡಿರಿ ನನ್ನ ಮೇಲೆ. ಬರಿಯ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದೆ ನಾನು, ಬರಿಯ ವಿನೋದಕ್ಕೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವ್ಯವಹಾರವು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಬಲಿಯಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯು ನಿರಭ್ರವಾದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಯಂತೆ ಶುಭ್ರವಾದೀತು. ಶ್ರೀಮಂತರೆ, ಮೊನ್ನೆ ನಾನು ಬೆನಕನಹಳ್ಳಿಯ

ನಾಗಪ್ಪನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ನಿಂತ ವಸೂಲಿಯೆಲ್ಲ ನಿಂತಕಾಲಮೇಲೆ ವಸೂಲಾಗಬೇಕೆಂದೆ. ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ, ಅವನು ಈಗ ನಮ್ಮ ಮನೆ ಇದ್ದಾನೆ. ಹೊಲಗಳೂ ನಮ್ಮವಾಗುವವೆಂದೆ. ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಕಾಸು ಸಹ ಕಂದಾಯ ಕೊಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ರಾಮಣ್ಣನವರೇ ಹೇಳಿದ್ದರಲ್ಲ, ನಿಮ್ಮ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ? ಆದರೆ ನನ್ನ ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮಾತು ತೀರ ಬೇರೆಯಾಗಿಹೋಯಿತು. ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕರು ನಾಗಪ್ಪ ನಿಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಬಡ್ಡಿಬಾಚಿಯಿಲ್ಲದೆ ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರಂತೆ. ನಾನು ಹೋಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಥೈಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತಯಾರಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ನಾಗಪ್ಪ! ಅವನ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಮೂರುದ್ದ ಬಾಲವಿದ್ದವರಂತೆ ತಿರುಗಿ ಬಂದೆ ಸ್ವಾಮಿ!

ದೇಸಾಯಿ:—(ಮುಡಿಹಾವಿನಂತೆ ಸಿಡಿವೆದ್ದು) ಆಂ? ಏನಂದಿ? ತನ್ನ ಹಾದಿಯನ್ನು ತಾನು ಹಿಡಿಯುವದಲ್ಲದೆ ಜಾಗೀರಿನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೂ ಅಡ್ಡಬಂದನೇ ಈ ನೀಚ! ಇಂಥವರನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಜೀವಂತ ಸುಲಿಸಬೇಕು. ಜೀ..ವಂ.. ತ..ಸು..ಲಿ..ಸ..ಬೇ..ಕು. ದೇಹಾಂತ ಶಾಸನ ಬೇಕು ಇವರಿಗೆ. ರಾಮಣ್ಣಾ, ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಆ ಮೂರ್ಖ? ಕರೆದು ತರಲು ಯಾರು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ? ಏ ಗಂಗಜ್ಜಾ, ಬಾ ಇಲ್ಲಿ.

ಗಂಗಜ್ಜ:—(ಬಂದು) ಬಂದೆ ದೇವರು.

ದೇಸಾಯಿ:—ಆ ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನನ್ನು ಕರೆದು ತರಲು ಯಾರು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ನಾನೇ ಹೋಗಿದ್ದೆ, ದೇವರು. ತುಸು ತಡೆದು ಬರುವೆವೆಂದು ಹೇಳಿದರು ನಾಯಕರು.

ದೇಸಾಯಿ:—ಮತ್ತೇಕೆ ತಿರುಗಿ ಬಂದೆ, ಏ! ಪಶು! ನಡೆ, ನಡೆ ಇಲ್ಲಿಂದ! ಗಂಗಜ್ಜನೆಂಬ ಹೆಸರು ನಿನ್ನ ತಾರುಣ್ಯಕ್ಕೂ ಬಡಿದುಕೊಂಡಿತೋ ಏನು? ಈ ಅಜ್ಜತನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ನಿನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಬರೆ ಬಿದ್ದೀತು. ಎಚ್ಚರಿಕೆ! ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದರೆ ನೀನು ಭಸ್ಮವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟೀ. ಹೋಗು.

ಸಣತಮ್ಮ:—ಹೋಗು, ಹೋಗು ಹುಚ್ಚಾ! ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಸುಮ್ಮನೆ ಬಂದರೆ ಅವನನ್ನು ಬಿಮ್ಮನೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ. ಆನೆ ಯಂತೆ ತೂಗಾಡಿದರೆ ಅಂಕುಶ ಹಚ್ಚು. ಬರುವ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಇರದಿದ್ದರೆ ಯಜ್ಞಪಶುವಾದೀಯೆಂದು ಹೇಳು ಅವನಿಗೆ. ಹೋಗು! (ಗಂಗಜ್ಜನು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ದೇಸಾಯಿ:—(ತಿರುಗಾಡುತ್ತ) ಮದ, ಮದ! ದುಡ್ಡಿನ ಮದ! ಇನ್ನೂ ದುಡ್ಡಿದ್ದರೆ ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೋ ಈ ಹೆಡ್ಡರು? ಇವರ ರಾಜನೀತಿ, ಇವರ ಔದಾರ್ಯ, ಇವರ ಸಂಟು, ಇವರ ನೆಂಟು,— ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಕಿ ಕೊಳ್ಳಿ ಹೊಡೆಯಬೇಕು ಈ ದುಷ್ಟರನ್ನು.

ರಾಮಣ್ಣ:—(ದೇಸಾಯರ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದು ನಿಂತು) ನಾನು ಹೊರಡು ತ್ತೇನೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ!

ದೇಸಾಯಿ:—ಹೊರಡುತ್ತೀರಿ? ಅದೇಕೆ? ಅದೆಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಡುವದು ರಾಮಣ್ಣನವರೆ? ಈಗ ಆ ಭೀಮನಾಯಕನನ್ನು ಕಾಣುವ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾವ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ಏನು ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುತ್ತೀರಾ? ನನ್ನ ತಂದೆಯವರು ಸಾಯುವಾಗ ನಿಮ್ಮನ್ನು ತಮ್ಮಂತೆ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಹೋದರು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಾನು ತೋರಿಸಬೇಕಾದ ಭಕ್ತಿವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿರ ಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಂದೆಯಂತೆ ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕಾಣುವದು ನಿಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲವೆ? ಈಗ ನೋಡಿರಿ! ಊರಲ್ಲಿ ಭೀಮನಾಯಕನು ಬಲಿಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನೆಲ್ಲ ಬೆಂತರಬೂದಿಯನ್ನೂದಿ ಒಲಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಂದಾಯ ಕೊಡದವರ ಆದಾಯವನ್ನೆಲ್ಲ ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟು ಅವರ ಹೊಲಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸಿ ಜಾಗೀರಿನ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸ ಬೇಕೆಂದರೆ,—ಆ ಜನರಿಗೆ ಬಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲದೆ ದುಡ್ಡನ್ನು ತೆತ್ತುತ್ತಾನೆ. ಹಣು ಮಪ್ಪನ ಗುಡಿಯ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಿದರೆ ಮುಗಿಲುದ್ದ ಮೋರೆ ಮಾಡಿದ ಈತನು ಇನ್ನೊಂದು ಈಶ್ವರಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲು ನೂರಾರು ರೂಪಾಯಿ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿ, ಊರ ಜನರನ್ನೆಲ್ಲ ಕರೆದು ಊಟಕ್ಕೆ

ಹಾಕಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಗೆ ಶೋಭೆ ಬರಲೆಂದು ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮಂಗಳೂರು ಹಂಚಿನ ಮನೆಗಳಾಗಬೇಕೆಂದು ಡಂಗುರ ಸಾರಿಸಿದೆನು. ಕೆಲವು ಕಾಮದಾರರು ಅದರಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಜಾಗೀರಿನ ಕಚೇರಿ–ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮಂಗಳೂರು ಹಂಚಿನಿಂದ ಹೊಚ್ಚಿದ್ದಾಯಿತು. ಬಣಜಿಗರಿಗೆ ಹೇಳಿದೆ, ಬೆಲ್ಲದಂಗಡಿಯವರಿಗೆ ಹೇಳಿದೆ,—ಎಲ್ಲರೂ ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನೆಡೆಗೆ ಬೊಟ್ಟುಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಊರಿನಲ್ಲಿಯ ನಾಯಕರು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಅವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು ತಮಗೆ ಅನುಕೂಲವೆಂದರು. ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕೇಳಿದರೆ ಕಾಮಣ್ಣನ ಹಾಗೆ ಮೋರೆ ಮಾಡಿದ. ಹಿರಿಯರು ಹಾಕಿಟ್ಟ ಪಂಬತ್ತಿಯನ್ನು ಹಾರಿ ಹೊಡೆಯುವಷ್ಟು ಛಾತಿತನವು ಇನ್ನೂ ತನಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಗಲೆತ್ತಿದ. ಮತ್ತೆ ಇವರು ಕೊಡಗೈಯ್ಯ ಕರ್ಣರಂತೆ! ಅಖಂಡ ದಾನಶೂರರಂತೆ!! ಇವರಲ್ಲಿ ಬಂದಿಷ್ಟಾದರೂ ಬುದ್ಧಿಯಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಮರುಳು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಈ ಮೂರ್ಖರು!

ರಾಮಣ್ಣ:—ಇನ್ನು ನಾನು ಹೊರಡುತ್ತೇನೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಅದೇಕೆ, ರಾಮಣ್ಣನವರೆ? ಅಂಥ ಪ್ರಮಾದವೇನಾಯಿತು ನನ್ನಿಂದ?

ಗಣತಪ್ಯಾ:—(ಎದ್ದು ನಿಂತು) ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೇ ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ? ರಾಮಣ್ಣನವರ ಮುದಿಹುಚ್ಚು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗತೊಡಗಿದೆ. ಆ ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಮೋಹಪಾಶಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ಬಲಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ ನಮ್ಮ ಕಾರಭಾರಿಗಳು. ಅಂತೇ ಊರಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಗಲಾಟೆಯೆದ್ದಿದೆ. ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲವೂ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಸಾಗುವದಲ್ಲವೆ?

ರಾಮಣ್ಣ:—(ಬಿಗುವಿನಿಂದ) ಏ! ಹುಚ್ಚೆ! ಬಾಯಿಮುಚ್ಚು. ಈ ನಿನ್ನ ಪಂಟಿನಿಂದ ಜಾಗೀರಿನ ತಳವು ಪೊಳ್ಳಾಗತೊಡಗಿದೆ. ನಿಮ್ಮಂಥ ಹುಳುಗಳು ಹತ್ತಿ ಈ ಬೇವುಮರವನ್ನು ಬೇಸಾಡಿ ಬಿಡುವಿರಿ. ಶ್ರೀಮಂತರ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಗೆ ಧಕ್ಕೆ ತಂದ ಪಾಪಿಗಳಿರಾ! ನಿಮ್ಮಿಂದಾದ ದೈವದ್ರೋಹವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಆದಿಶೇಷನೊಬ್ಬನೇ ಸಮರ್ಥನಾದಾನು. ಶ್ರೀಮಂತರ

ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಹೇಳು. ಎಷ್ಟು ಕುಟುಂಬಗಳ ವಿನಾಶಕ್ಕೆ ನೀನು ಕಾರಣನಾದೆ? ಎಷ್ಟು ಜನ ಗರತಿಯರನ್ನು ಬವಣೆಬಡಿಸಿರುವೆ? ಹೇಳು, ನೋಡೋಣ, ಶ್ರೀಮಂತರ ಧವಳ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಕತ್ತಲೆಯು ಮುತ್ತುವಂತೆ ಹೇಗೆ ಮಾಡಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು? ಮತ್ತೆ ಶ್ರೀಮಂತರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಜನರ ಬಾಯಿಯೇ ಮೇಲು. ಒಡೆಯರೆ! ನಾನು ಹೊರಡಲು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕಾರಣವೇನು ಬೇಕು?

ದೇಸಾಯಿ:—(ಸಣತಮ್ಮನಿಗೆ ಕಣ್ಸನ್ನೆ ಮಾಡಿ) ಏ! ಮೂರ್ಖಾ! ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚು! ಕಾರಭಾರಿಯವರನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂಥ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡಿದೆಯಾದರೆ ನಾಲಿಗೆಯು ನೆಗೆದು ಬಿದ್ದೀತು. ಹೇಳಿರಿ, ರಾಮಣ್ಣನವರೆ! ಅದೇಕೆ ನೀವು ಹೊರಡುವದು?

ರಾಮಣ್ಣ:—ಶ್ರೀಮಂತರೆ, ನಿಮ್ಮ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಮನಬಂದಂತೆ ಹರಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೀರಿ ನೀವು. ಆರು ಸಾವಿರ ಜನರ ಹಣೆಬರಹಕ್ಕೆ ಕಡತವಾಗಿದ್ದ ನೀವು ಹೀಗೆ ಕಡಿಮೆಬಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ ಸಾಗಬಹುದು? ಆಡಳಿತದ ಮುದ್ರೆಯು ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದೆಯೆಂದು ಅದನ್ನು ಸಿಕ್ಕಸಿಕ್ಕವರ ಮೋರೆಗೆ ಒತ್ತಿಬಿಡಬಹುದೆ? ಅಧಿಕಾರವಿದೆಯೆಂದು ಬೀದಿಬಸವನ ಮೇಲೆ ಸಹ ಗುಪ್ತದೆತ್ತರವಾಗಿ ತೆರಿಗೆ ಕೂಡಿಸಬಹುದೆ? ತಿಳಿದು ನೋಡಿರಿ. ತಮ್ಮ ಸಿಟ್ಟು ಮರೆಯಾಗುವ ತನಕ ನಾನು ಪಿಟ್ಟೆನ್ನಲಾರೆ.

ದೇಸಾಯಿ.—(ರುಮಾಲವನ್ನು ತೆಗದಿಟ್ಟು). ಇಗೋ, ನನ್ನ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಕಳಚಿ ದೂರ ತೆಗೆದಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಇನ್ನು ಹೇಳಿರಿ, ನೋಡುವ. ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ.

ರಾಮಣ್ಣ:—ನಿಮ್ಮ ಪರಮ ಪೂಜ್ಯ ಪಿತೃಗಳಾದ ಲಕ್ಕಗೌಡೆಯರ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಧನ್ಯನಾದ ದೀನನು ನಾನು. ಈಗ ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ಕೈಲಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೇವಿಸಿದ್ದೇನೆ. ದೇಸಗತ್ತಿಯ ಕಲ್ಯಾಣವೇ ನನ್ನ ಮನೋದೇವತೆಯಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ?

ದೇಸಾಯಿ:—ಇಲ್ಲೆಂದರೆ ಗೊಲ್ಲರ ಬಾಳು ಬರಲಿ ನನಗೆ. ನನಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೀವು ನನ್ನ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಬಯಸಿದ್ದೀರಿ.

ರಾಮಣ್ಣ:—ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿವಾದವು ನಿಮಗೆ ರುಚಿಸಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಸುತ್ತಿನ ಪರಿವಾರದವರು ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟರೂ ಇವನು ರಾಜದ್ರೋಹಿಯೆಂದು ತೆಗಳಿದರೂ ನಾನು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿಲ್ಲ, ನುಡಿಯನ್ನು ಬದಲಿಸಿಲ್ಲ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಅದೂ ನಿಜ, ರಾಮಣ್ಣನವರೇ! ತಾವು ಹೇಳಿದಂತೆ ನನಗೆ ಅನೇಕ ಸಲ ನಡೆಯುವದಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಹಿತವಚನದ ಸತ್ಯವನ್ನು ನಾನು ಯಾವಾಗಲೂ ಒಪ್ಪಿದ್ದೇನಲ್ಲವೆ?

ರಾಮಣ್ಣ:—ನುಡಿಯ ಸತ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ನಡೆಯ ಮಿಥ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದರೇನು ಪುಣ್ಯವು ಬರುವದೋ ದೇವರೇ ಬಲ್ಲ. ಆದರೇನಾಯಿತು? ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ದಿನ ನುಡಿಯು ನಡೆಯಾಗಿ ಚಿಗುರೀತು. ಅದಿರಲಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೌಡೆಯರ ಸ್ಮಶಾನಯಾತ್ರೆಯು ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ ನೆನಪಿರಬಹುದು.

ದೇಸಾಯಿ:—ಅಯ್ಯೋ! ನೆನಪಿರದೆ ಏನು? ಸ್ಮಶಾನವೆಲ್ಲ ಅಂದು ಊರಾಗಿ ಊರೇ ಸ್ಮಶಾನವಾಯಿತು. ಮಳೆಗಾಲವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಂದು ಮೋಡಗವಿದು ಮಳೆಗರೆದಿತು. ಕಣ್ಣೀರಿನ ಮಂಜಿನೊಳಗಿಂದ ಜನರು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂದು ಕೂಸುಗಳು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದವು; ತಾಯಂದಿರೇ ಅಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಡೆಯರ ಚಿತಾಭಸ್ಮದ ಅಂಗಾರ ಬೊಟ್ಟನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜನರೆಲ್ಲ ಮೌನವಾಗಿ ತೆರಳಿದರು. ಅವರನ್ನು ದಹಿಸಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಇಂದಿಗೂ ಸಮಾಧಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಜನರ ಸಂದಣಿಯು ತಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ; ನನ್ನ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಮೊದಲು ಮುಡಿಪು ಯಾವ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಟ್ಟದೆ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಅಯ್ಯೋ! ಅದರ ನೆನಪನ್ನೇಕೆ ತರುತ್ತೀರಿ, ಬೇಗೆಯೇಳುವ ಹಾಗೆ?

ರಾಮಣ್ಣ:—ಒಡೆಯರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನೋಯಿಸುವದು ನನಗಿಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಇಂದು ಮಾತು ಮುಗಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ. ದೊರೆಗಳು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು. ಮೊನ್ನೆ ತಾವು ಹಣುಮಪ್ಪನ ಗುಡಿಯನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿ ಜರುಗಿಸಿದ ಸಮಾರಂಭದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜನರು ನೆರೆದಿದ್ದರು?

ದೇಸಾಯಿ:—ಹೀಗೆ ಮರ್ಮಕ್ಕೆ ತಗಲುವಂತೆ ಮಾತನಾಡುವದು

ಉಚಿತವಲ್ಲ, ರಾಮಣ್ಣನವರೆ! ಜನರು ನೆರೆಯುದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ತಪ್ಪೊ? ದೇವರ ಮೇಲಿನ ವಿಶ್ವಾಸವೇ ಹಾರಿದೆ ಈಗಿನ ತ್ರಿಶಂಕುಗಳಿಗೆ. ಧರ್ಮ ಲಂಪಟರಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದೇ ನಾನು ಆ ಕಾರ್ಯ ವನ್ನು ಹೂಡಿದೆ.

ರಾಮಣ್ಣ:—ಸತ್ಯ, ಬಹುಸತ್ಯ. ದೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವು ಇಷ್ಟೊಂದು ಜಾಗೃತವಾಗಿದ್ದಾಗ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ದಿನ ಅದರ ಬೀಜವು ಜನರಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಕುರಿಸಬಹುದು. ಈಗ ಹೇಳಿರಿ. ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಈಶ್ವರ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಾಗ ನಿಮ್ಮನ್ನೂ ನಿಮ್ಮ ಪರಿವಾರವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆಷ್ಟು ಜನ ಹಿಂದುಳಿದವರು?

ದೇಸಾಯಿ:—(ರೇಗಿಗೆದ್ದು) ಸುಮ್ಮನಾಗಿರಿ. ಇದೇನು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ನೀವು! ಈಗ ನಾನು ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನನ್ನು ಕೇಳಬೇಕಾಗಿದ್ದೂ ಇದೇ. ಊರ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಎಲ್ಲರು ಸ್ಮಾರ್ತರು, ರಾಮಣ್ಣನವರೆ. ಸ್ಮಾರ್ತ—ವೈಷ್ಣವ ಪಂಗಡಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ನಮ್ಮ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡೆ ಬ್ಬಿಸಲು ಹೂಡಿದ ಕಿಳ್ಳಿಕೇತರಾಟವಿದು. ಸ್ವಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಬೆಳಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಸಾಹಸವಿದು. ಜನರನ್ನು ಗುಂಪುಕಟ್ಟಿ ತಾನು ನಾಯಕ ನಾಗಲು ಆಡಿದ ಮೋಸಗಾರಿಕೆಯಿದು. ಇಷ್ಟು ತಿಳಿಯದೇ ನಮಗೆ? ನೀವು ಹಿರಿಯರು, ಅನುಭವಿಕರು; ಬೆಳ್ಳಗಿದ್ದುದನ್ನೆಲ್ಲ ಹಾಲೆಂದು ನಂಬು ವವರು. ನಿಮಗೆ ಈ ಕಾರಸ್ಥಾನದ ನೆಲೆಯೇ ಹತ್ತುವದಿಲ್ಲ. ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಸುಡಿಸಬೇಕು ಇಂಥ ಕಳ್ಳರನ್ನು!

ರಾಮಣ್ಣ:—ಹಾ! ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ಮತ್ತೆ ನೀವು ಕೋಪಾವಿಷ್ಟ ರಾದಿರಿ. ಮುನಿಸಿನಿಂದ ಕೇಳುವದಾದರೆ ನಾನು ಮಾತನಾಡಲು ಸಿದ್ಧನಿಲ್ಲ ವೆಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲವೆ?

ದೇಸಾಯಿ:—(ಕುರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡು.) ಹೂಂ. ಸಾಗಲಿ. ತುಟಿ ಬಿಗಿ ಹಿಡಿದು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ.

ರಾಮಣ್ಣ:—ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು, ಶ್ರೀಮಂತರೆ. ಲಕ್ಕಣ್ಣೊಡೆಯರು ಈ ನಾಲಗೆಗೆ ಸತ್ಯದ ಸವಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಅವರ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ

ನಿಂತ ನಾನು ಮನದಣಿಯೆ ಸವಿಯೂಟವನ್ನು ಸವಿದೆನು. ನೀವು ಇದೀಗ ಹೇಳಿದುದೆಲ್ಲ ಅಷ್ಟೊಂದು ನಿಜವಲ್ಲವೆಂದು ನಿಮಗೇ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಭೀಮಣ್ಣಾ ನಾಯಕನ ಮನದಲ್ಲಿ ಕಾರಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ, ಮೋಸಗಾರಿಕೆಯಿಲ್ಲ. ನೀವು ಹೇಳಿದಂತೆ ಧರ್ಮವೇ ಕುಗ್ಗುತ್ತಿರುವಾಗ ದ್ವೈತಾದ್ವೈತಗಳಿಂದ ಜಗಳ ಗಳು ಹುಟ್ಟುವವೆಂದರೇನು ? ಒಂದು ಮಾತು ಮಾತ್ರ ಘಂಟಾಘೋಷ ವಾಗಿದೆ. ಲಕ್ಕಗೌಡ್ರು ಹೆಯರು ಇರುವಾಗ ದೊರೆತನವೂ ಜನನಾಯಕತ್ವವೂ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವತರಿಸಿದ್ದವು. ಇಂದಿಗೆ ಅವು ಬೇರೆಯಾಗಿವೆ. ಇಂದಿನ ದೊರೆ ಬೇರೆ; ಜನನಾಯಕನು ಬೇರೆ. ಅಂತೇ ಈ ತಾಂಡವಕಲಹ ದಲ್ಲಿ ಜಾಗೀರಿನ ತಳವು ತಳತಳವೆನ್ನುತ್ತಿದೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—(ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ಹಾ! ಏನದು ನೀವಂದಿದ್ದು ? ಭೀಮಣ್ಣಾ ನಾಯಕನಿಗೆ ಜನನಾಯಕತ್ವದ ಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರಾ? ಒಳ್ಳೇ ಕಾರ ಭಾರಿಗಳು ಗಂಟು ಬಿದ್ದಿರಿ ನಮಗೆ! ನಮ್ಮ ದೇಸಗತ್ತಿಯ ಗೌರವವನ್ನು ಬಹು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಯುವಿರಿ ನೀವು !

ರಾಮಣ್ಣ:—ಮತ್ತೆ ಶ್ರೀಮಂತರ ಸಿಟ್ಟು. . . .

ದೇಸಾಯಿ:—(ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು) ಹೂಂ. ಇಲ್ಲ. ನನ್ನೆದುರಿಗೆ ನಿಂತು ನನ್ನನ್ನು ಅವಮಾನಗೊಳಿಸಿರಿ.ಸುಮ್ಮನೆ ಬೀಳುತ್ತೇನೆ. ಮೋರೆಯ ಮೇಲೆ ಉಗುಳಿರಿ. ಉಗುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.

ರಾಮಣ್ಣ:—ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ನೀವು ಹಾಕಿದ ಉಗುಳನ್ನು ನಾನು ದಾಟಿದವನಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಸೇವೆಗೆ ಸದಾ ಸಿದ್ಧನಾದ ವಯೋವೃದ್ಧ ನಾನು. ಜನರ ತನುಗಳನ್ನು ಆಳುವದರಲ್ಲಿ ದೊರೆತನವಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಮಂತರೆ, ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಳಬೇಕು.

ದೇಸಾಯಿ:—(ಎದ್ದು ಕುಳಿತು) ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ, ರಾಮಣ್ಣನವರೆ! ನಾನೊಂದು ಮಾತು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ನೀವು ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತೇನೆ. ನೀವು ಹೇಳಿದಂತೆ ಬಾಳುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಪಾಲಿಸಿರಿ. ಆ ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಸ್ತುತಿಪಾಠಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ವಂದಿಮಾಗಧಿಗಳಾಗ ಬೇಡಿರಿ.

ರಾಮಣ್ಣ:—ಸತ್ಯವಿದ್ದುದನ್ನು ಇಲ್ಲವೆಂದರೆ, ಗುಣವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವಗುಣವನ್ನು ಕಂಡರೆ,—ನನ್ನ ನಾಲಗೆಯು ನೆಗೆದು ಹೋದೀತು, ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಳಚಿ ಬಿದ್ದಾವು!

ದೇಸಾಯಿ:—(ಎದ್ದು ನಿಂತು) ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ, ನನ್ನ ಜಾಗೀರಿನ ತಲೆವಳ್ಳಿಗೆ ಸರಿಸಮಾನವಾದ ನಾಗಾವಿಯು ನಿಮ್ಮ ಪದರಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳುವದು. ನನ್ನ ಬೊಕ್ಕಸದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಪತ್ತಿನ ಬಹುಭಾಗವು ನಿಮ್ಮ ಕೈಯ್ಯಲ್ಲಿ ಕುಣಿಯಬಹುದು. ಆ ಭೀಮನಾಯಕನ ಪಕ್ಷಗಟ್ಟಬೇಡಿರಿ.

ರಾಮಣ್ಣ:—(ಉಸುರ್ಗರೆದು) ಶಿವ! ಶಿವ! ಶಾಂತಂ ಪಾಪಂ! ಶ್ರೀಮಂತರೇ, ನಾನು ಯಾರ ಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ಪಕ್ಷಪಾತವೆಲ್ಲ ಸರ್ವಸಮರ್ಥನಾದ ದೇವರಿಗೆ—ಆ ನ್ಯಾಯಪಕ್ಷಪಾತಿಗಿರಲಿ. ಶ್ರೀಮಂತರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತು. ನನ್ನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತಾವು ಇನ್ನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ನನಗೆ ದುಡ್ಡಿನ ಹವ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಈ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಬೇಕಾದುದನ್ನು ದೇವರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಮಾನವೀಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದೋ ಏನೋ ಸರ್ವರಕ್ಷಕನು ನನ್ನ ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಉಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿದ್ದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಈ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿಬೀಳುವ ಸಂಭವವಿತ್ತು. ಅದರಿಂದಲೂ ನನ್ನನ್ನು ಪಾರುಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀಮಂತರೇ, ನಿಮಗೆ ರುಚಿಸದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನೋಯಿಸಬೇಕೆಂದು ನನ್ನಿಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಈಗ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತೇನೆ. ಲಕ್ಕಣ್ಣೊಡೆಯರ ಕೊನೆಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಸಮಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವರು ನನಗೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆ? ನಾನು ಜೀವಂತವಿರುವ ವರೆಗಾದರೂ ನಿಮ್ಮ ಹಾಗು ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕರ ನಡುವೆ ಸಖ್ಯವನ್ನು ಕಾಯಬೇಕೆಂದು? ನಾನು ಸಾಯುವನಕವಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ನಾನಿತ್ತ ವಚನವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ಸೌಖ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಿರಿ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! (ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತ ಹೋಗುವನು)

ದೇಸಾಯಿ:—(ಸಣತವ್ಮನನ್ನು ನೋಡಿ) ಹ! ಹ! ಹ! ಹ! ಹ್ಹ! ಹ್ಹ! ಹ್ಹ! ಹ!

ಸಣತವ್ವ:—ಹ! ಹ! ಹ! ಹ್ಹ! ಹ್ಹ! ಹ್ಹ! ಹ!

ದೇಸಾಯಿ:—ಒಂದು ಶನಿಯ ಕಾಟವು ತಪ್ಪಿತೋ, ಸಣತವ್ವ. ಇನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಶನಿಯ ಮೇಲೆ ಸಿಡಿಲೆರಗಿಸಬೇಕು. ಹ! ಹ! ಹ!

ಸಣತವ್ವ:—ಅದೆಷ್ಟು ಹೊತ್ತು, ಶ್ರೀಮಂತರೆ, ಶನಿಯಾದರೂ ಬರಲಿ. ಹ! ಹ! ಹ!

ದೇಸಾಯಿ:—ಇಲ್ಲಿ ಬಾರೋ, ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡು. ಅಲ್ಲೇಕೆ ಖರಡು ಗೀಚುತ್ತ ಕುಳಿತೆ? ಆ ಮುದುಕನು ಇಲ್ಲಿರುವ ವರೆಗೆ ಖರಡು ಬರೆಯುವದು. ಆ ಮೇಲೆ ಒತ್ತುಖರಡು. ದೇಸಗತ್ತಿಯ ಬೀಸುಗತ್ತಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವ ಹಿಡಿತವು ಆ ಮುದುಕನಿಗೇನು ಗೊತ್ತು? ನೀನೇ ನನ್ನ ಕಾರಭಾರಿ! ಎಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿತೋ ಸಣತವ್ವ ನಿನ್ನ ಕಾರಭಾರ?

ಸಣತವ್ವ:—ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹೊಂಚು ಹಾಕಿದ್ದೇನೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ. ಆ ಮುದುಕನ ಬಾಯಿಬಡಾಯಿಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ಖರಡು ಗೀಚುತ್ತ ಕುಳಿತಾಗ ಮಿಂಚಿಹೋಯಿತು ನನಗೆ. ಅದನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಲು ದೇವರ ಕರುಣೆ ಬೇಕು.

ದೇಸಾಯಿ:—ದೇವರ ಕರುಣೆ! ಅದೇನು ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ನಿನ್ನ ಸಾಹಸವಾವುದು ಹೇಳು, ತಮ್ಮಾ.

ಸಣತವ್ವ:—ದೇಶದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಹುಡುಕಿದೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ. ನಿಮ್ಮ ಎಣಿಕೆಗೆ ಎಣೆಯಾಗುವ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಬಿಡುಕಿದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಮನೆಯೆಲ್ಲ ಗಮಗಮಿಸುವ ವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಹಣ್ಣನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೆ. ಒಡೆಯರಿಗೆ ನೆನಪಿರಬಹುದು.

ದೇಸಾಯಿ:—ಅದನ್ನು ಮರೆಯುವದು ಹೇಗೆ, ಸಣತವ್ವ. ಗಿಳಿಯಂತೆ ಅವಳನ್ನು ಸಾಕಿದ್ದೇನೆ. ಅವಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದ ನಿನ್ನ ದೃಷ್ಟಿ ಬಲು ದೂರದೃಷ್ಟಿ ನೋಡು.

ಗಂಗಪ್ಪ:—(ಒಳಗೆ ಬಂದು) ಒಡೆಯರೆ, ನಾಯಕರು ಬಂದು ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಕಾದಿದ್ದಾರೆ.

ಸಣತಮ್ಮ:—(ಗಡಬಡಿಸಿ ಎದ್ದು) ಏನು? ಆ ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನೆ? ಅಪ್ಪಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅವನನ್ನೇಕೆ ಒಳಗೆ ಬಿಟ್ಟೆ, ಮೂರ್ಖಾ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಇಲ್ಲ, ರಾಯರೆ! ಬಿಡುವೆನೆಂದರೂ ಅವರು ಬರಲಿಲ್ಲ ಒಳಗೆ. ಮೊದಲು ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತಮಗೆ ತಿಳಿಸುವದಾಗಿ ಹೇಳಿದರು.

ದೇಸಾಯಿ:—(ದುರುಗುಟ್ಟುತ್ತ). ಹೂಂ! ಹಿಂದಿನಿಂದ ದ್ರೋಹ ಬಗೆದು ಇಲ್ಲಿ ಈ ವಿನಯ ಪ್ರದರ್ಶನ ಬೇರೆ! ಹೋಗು,—ಆ ನಾಯಕನಿಗೆ ಒಳಗೆ ಬರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಸು. ಒಮ್ಮೆ ಕೈ ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ ಈ ಎಲ್ಲ ನಾಯಕರಿಗೆ! (ದೇಸಾಯರು ಮೊದಲಿನಂತೆ ತಮ್ಮ ಆಸನದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಸಣತಮ್ಮನು ಹೋಗಿ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಲೆಕ್ಕ ಬರೆಯುತ್ತ ಕೂಡುತ್ತಾನೆ. ಭೀಮಣ್ಣ ನಾಯಕನು ಬಂದು ದೇಸಾಯರನ್ನು ವಿನಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.)

ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕ:—ಶ್ರೀಮಂತರು ನನ್ನನ್ನೇಕೆ ಕರೆಕಳುಹಿದ್ದು? (ಇಬ್ಬರೂ ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಾರೆ.)

ಸಣತಮ್ಮ:—(ತುಸು ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಎದ್ದುನಿಂತು). ಹಾಗೆ ಕೇವಲ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾದಿದರೆ ಕೆಲಸವಾದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ, ನಾಯಕರೆ! ಈ ನಯ-ವಿನಯ-ಅಭಿನಯಾದಿಗಳು ನಮ್ಮ ಶ್ರೀಮಂತರೆದುರಿಗೆ ನಡೆಯುವದಿಲ್ಲ. ಬೊಗ್ಗಿ ಮುಜುರೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಬೊಗ್ಗಿ ಮುಜುರೆ! ಇಲ್ಲದ ಸಲ್ಲದ ಸೋಗಲಾಡಿತನವನ್ನು ನೀವು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಂಡೇ ಬರಬೇಕಿತ್ತು ಇಲ್ಲಿಗೆ, ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಂಡು!

ಭೀಮಣ್ಣ:—(ಬಿಗುವಿನಿಂದ) ಎಚ್ಚರಿಕೆ, ಕಾರಕೂನರೆ! ನೀವು ಶ್ರೀಮಂತರ ಮೌನವನ್ನು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಒಡೆಯರೆದುರಿಗೆ ಇಂಥ ಮುಂಗಾಲು ಪುಟಿಗೆಯ ಮಾತು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಸಭೆಯ ವರ್ಚಸ್ಸು ತಗ್ಗಬಹುದು. ಬೊಗ್ಗಿದ ಮುಜುರೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಶ್ರೀಮಂತರು ಹಾಗೆ ಹೇಳಲು ಸಮರ್ಥರಿದ್ದಾರೆ; ಇಲ್ಲವೆ ಆದ ರಂತೆ ಡಂಗುರ ಸಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊನ್ನೆ ಒಂದು ಡಂಗುರ ಹೊಡೆದರಲ್ಲ? ಶ್ರೀಮಂತರ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮೆರವಣಿಗೆಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ

ಹಿಲಾಲನ್ನು ಹಿಡಿಸಕೂಡದೆಂದು? ಹಾಗೆ ಮತ್ತೆ ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥ ರಿದ್ದಾರೆ. ಆಗ ಬರಿ ಬೊಗ್ಗಿ ಮುಜುರೆ ಏಕೆ, ಕುರ್ನಿಸಾತ್ ಮಾಡ ಬಹುದು! ಅದರಲ್ಲೇನಿದೆ? ನಾವು ಶ್ರೀಮಂತರ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲವೆ?

ದೇಸಾಯಿ:—(ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ಎಲೋ! ನಾಯಕಾ! ನಿನ್ನ ಉದ್ಧಟ ತನವು ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟಿತು. 'ಪ್ರಜೆ' 'ಪ್ರಜೆ' ಎನ್ನುತ್ತ ವಿಪರೀತ ವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತೀಯೆ. ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲವೆ ನಿನಗೆ?

ನಾಯಕ:—(ಕೈಮುಗಿದು) ನಾನು ಹಾಗೆಂದಿಗೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ತಪ್ಪಿದ್ದರೆ ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು.

ದೇಸಾಯಿ:—ನಾನು ಗುಡಿ ಕಟ್ಟಿಸೆಂದರೆ 'ಇಲ್ಲ', ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಭೂದಾನ ಕೊಡೆಂದರೆ 'ಇಲ್ಲ', ಮನೆಯನ್ನು ಹೊಸರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಸೆಂದರೆ 'ಇಲ್ಲ',–ಇಲ್ಲ! ಇಲ್ಲ! ಇಲ್ಲ! ಮತ್ತೆ 'ದೊರೆಗಳೇ', 'ಶ್ರೀಮಂತರೆ', 'ಒಡೆಯರೆ!'–ನಿಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲ ನೆಲಸಮ ಮಾಡಿದಾಗ ಎದೆಯ ಕಲಮಲವು ಕಡಿಮೆಯಾದೀತು.

ನಾಯಕ:—ನಾನು ಒಲ್ಲೆನ್ನಲಿಲ್ಲ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ. ಯಾರೋ ತಮಗೆ ತಪ್ಪು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾನು ಬಡವನೇನೊ ನಿಜ. ಆದರೂ ಇದ್ದುದ್ದು ದನ್ನೆಲ್ಲ ವೆಚ್ಚಮಾಡಿ ಹಣುಮಪ್ಪನ ಗುಡಿಯನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಬಹುದಾ ಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಅದು ಜಾಗೀರಿನ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಸಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ವೆಂಬುದನ್ನು ತಾವು ಲಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಇನ್ನು ಭೂದಾನದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಅಂತ್ಯವಿಧಿಯನ್ನು ತೀರಿಸುವಾಗ ಶ್ರೀಮಂತರ ಸಂದೇಶವು ನನಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಆಗ ನಾನು ದುಃಖದಲ್ಲಿದ್ದೆ. ಆದರೂ ಒಡೆಯರ ಆಜ್ಞೆ ಯನ್ನು ಶಿರಸಾವಹಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದೆ. ಕರ್ಮಕಾಂಡವನ್ನರಿತ ವೈದಿಕರು ನನಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಈ ಸಣತಮ್ಮಪ್ಪ ಕಾರಕೂನರಿಗೆ ವೈದಿಕವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಗತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಿಂದುಗಡೆ ನನಗೆ ತಿಳಿದು ಬಂತು. ನಿರುಪಾಯನಾದೆ.

ಸಣತಮ್ಮ:—(ಎದ್ದುನಿಂತು) ಕೊಡುವ ಮನಸಿದ್ದರೆ, ನಾಯಕರೇ, ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವವನನ್ನು ಕರೆದು ದಾನ ಕೊಡಬಹುದು. ಏನು

ಕರ್ಮವಾಡಿಸುವವರಿಗೇ ದಾನ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆಯೆ? (ಕೂಡುತ್ತಾನೆ.)

ಭೀಮಣ್ಣ:—ನಮ್ಮಂಥ ಮಧ್ಯಮಸ್ಥಿತಿಯ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕರ ಅಡಚಣಿಗಳು ನಮಗೇ ಗೊತ್ತು. ಶ್ರೀಮಂತರು ಕ್ಷಮಿಸುವದಾದರೆ, ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿಗೆ ನಾನೊಂದು ಉತ್ತರ ಹೇಳಬಹುದು. ದಾನವನ್ನು ಮಾಡುವದಾದರೆ ನಾನು ಮಾಡಬಹುದು. ಅದನ್ನು ನಿಮಗೇ ಏಕೆ ಮಾಡಬೇಕು?

ದೇಸಾಯಿ:—ಈಶ್ವರಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಊರ ಜನರಿಗೆ ಊಟಕ್ಕೆ ಹಾಕುವಾಗ ನಿನ್ನ ಬಡತನವು ಎಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು? ಜನರನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸುವ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದಿದೆ ನಿನಗೆ, ನಾಯಕಾ. ಎಚ್ಚರಿಕೆ! ಜನರು ಮೆಚ್ಚಬಹುದು. ನನ್ನ ರೊಚ್ಚು ಮಾತ್ರ ಏಳಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ನಿನ್ನದಾವುದು,–ಒಮ್ಮೆ ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಡು. ಸುಚ್ಚು ನೂರಾಗುವದು ಬೇಕೊ, ಮಾನದಿಂದ ಪಾರಾಗುವದು ಬೇಕೊ? ಒಮ್ಮೆ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿ ಬಿಡಲಿ. ನಾವು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆಲ್ಲ 'ಜಾಗೀರಿನ ಗೌರವ'ವನ್ನು ಮುಂದೆ ಚಾಚುತ್ತೀ. ದುಡ್ಡಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ದುಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟು ಅದೇ ನೀನು ನಮ್ಮ ಜಾಗೀರಿನ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಟಕವಾಗಿರುತ್ತೀ. ಮೊನ್ನೆ ಆ ಬೆಸಕನ ಹಳ್ಳಿಯ,—ಅವರು ಯಾರು, ಕಾರಕೂನರೆ?

ಸಣತವಕ್ಕು:—(ಎದ್ದು ನಿಂತು) ನಾಗಪ್ಪ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಹೂಂ. ಆ ನಾಗಪ್ಪ,–ಸಂಟನಂತೆ ಅವನು ಬೇಡಿದಷ್ಟು ದುಡ್ಡನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟೆಯಲ್ಲ? ಆಗ ನಿನ್ನ 'ಮಧ್ಯಮಸ್ಥಿತಿ,' 'ಪ್ರಾಪಂಚಿಕತನ,'–ಯಾವ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದವು ಇವೆಲ್ಲ? ಯಾಕೆ? ಸುಮ್ಮನೇಕೆ ನಿಂತೆ ಪೆದ್ದನಂತೆ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ನಾನಿನ್ನು ಮಾತನಾಡಬಹುದಷ್ಟೆ?

ದೇಸಾಯಿ:—ವಾಹವಾ! ಚಿರಮೌನ ಬೇರೆ! ಮಾತನಾಡು, ನಾಯಕಾ! ಆಡಿದರೆ ಮುತ್ತು ಸುರಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಭೀಮಣ್ಣ:--ಆಡಲೆಂದೇ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ನಾನು ಯಾವುದನ್ನೂ ಮುಚ್ಚಿಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಈಶ್ವರಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲು

ನಾನು ನಿಮಿತ್ತಮಾತ್ರನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಊರ ಜನರೆಲ್ಲ ಕೂಡಿ ಪಟ್ಟಿ ಹಾಕಿದರು; ಇಂಥದೊಂದು ಹೊಸ ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದರು. ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಾನು ಹೊತ್ತೆ. ಊರ ಪ್ರಸ್ಥವಾಗಬೇಕೆಂದು ದುಡ್ಡು ಕೂಡಿಸಿದರು; ನಿಂತು ಅದನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದೆ. ದೇವರ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ: ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ನನ್ನಂಗವಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ನಾಗಪ್ಪನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ದುಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆ ತಪ್ಪೇನಾಯಿತೋ ಕಾಣೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ನಿಂತು ಹೋದ ಜಾಗೀರಿನ ಭೂಕಂಪಾಯವು ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿತಲ್ಲ?

ದೇಸಾಯಿ:—ಎಲವೋ, ತಿಳಿಯಿತು ಬಿಡು. ನೀನೀಗ ಬಲು ಪ್ರವೀಣನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಪಂಗಡ—ಪಂಗಡಗಳಿಗೆ ಜಗಳ ಹಚ್ಚಿ, ಜಾಗೀರಿನ ಕೀರ್ತಿಯಿಂದ ಜನರನ್ನು ದೂರವಾಗಿರಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಹವಣಿಸುತ್ತೀಯೆ. ಎಚ್ಚರಿಕೆ! ಎಚ್ಚರಿಕೆ! ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ದಿನ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನೀನು ವ್ಯಥೆಪಡಬೇಕಾದೀತು. ಸಿಂಹದ ಗವಿಯೂ ನನ್ನ ಜಾಗೀರೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯದವನ ಪಾಡು ನರಿಯ ಪಾಡು!

ಭೀಮಣ್ಣ:—(ತಲೆ ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡು) ಹಾಗೆ ಕೆರಳಬೇಡಿರಿ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ಹಾಗೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ್ದ ಅಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸಬೇಡಿರಿ. ಅದರಿಂದ ಅನರ್ಥವಾಗಬಹುದು. ನಾನು ಲಕ್ಕಣ್ಣೊಡೆಯರ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಆಡಿದ ಕೂಸು. ಜನರಲ್ಲಿ ಅಶಾಂತಿಯು ನೆಲೆಗೊಳ್ಳದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಮರಣಶಯ್ಯೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಕರೆದು ಹೇಳಿದರು ನನಗೆ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರಂತೆ ಭಾವಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು. ಅದಾದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ನಡೆದು ಹೋಗಿವೆ. ಉಗುಳು ನುಂಗಿದಂತೆ ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ನುಂಗುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಜಾಗೀರು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಉಳಿದದ್ದೆಂದರೆ ಅದು ನನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ನೀವು ನಂಬಲಾರಿರಿ! ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಶತ್ರುವಿನಂತೆ ಕಂಡರೂ ನಾನು ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಭ್ರಾತೃಭಾವದಿಂದ ನಡೆದಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಮಾನವನ ಸಹನೆಗೂ ಸೀಮೆಯಿದೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ನನ್ನ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಉರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಈ ತಲೆಯನ್ನು ಶೀತಲವಾಗಿ

ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಅದೂ ಹೋಮಕುಂಡವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ. ಆಗ ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಉರಿಯೆದ್ದು ಅದನ್ನು ಮಿಕ್ಕುವ ಕಿಲೆಗಳು ಬತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಘಾತವಾಗಬಹುದು, ಎಲ್ಲರ ಅಧಃಪಾತವಾಗಬಹುದು !

(ಎಲ್ಲಿಡೆಗೆ ತಿರುಗಾಡಹತ್ತುವನು)

ದೇಸಾಯಿ:
ಸಣತಮ್ಮ: } (ಗಾಬರಿಯಿಂದ) ಏ ! ಗಂಗಜ್ಜಾ ! ಇಲ್ಲಿ ಬನ್ನಿರಿ !

(ಗಂಗಜ್ಜನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸೇವಕನೊಡನೆ ಓಡಿ ಬರುವನು).

ಸಣತಮ್ಮ:—ಯಾಕೆ, ನಾಯಕರೆ ! ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿರಲಿ ! ಈ ದುರ್ವರ್ತನೆಗಾಗಿ ನಿಮಗೆ ದೇಹಾಂತ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಬಹುದು. ಶ್ರೀಮಂತರೆದುರಿಗೆ ಹೀಗೆ ತಲೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತಿರುಗಾಡಿದರೆ ತಲೆಯು ಉರುಳಿ ಬಿದ್ದೀತು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಏ ! ನಾಯಿ, ಸುಮ್ಮನಿರು. ಬೊಗಳಿ ಬೊಗಳಿ ಏಕೆ ದಣಿಯುತ್ತೀ !

ದೇಸಾಯಿ:—ಸುಮ್ಮನಿರ್ರಿ, ಕಾರಕೂನರೆ ! ನಮ್ಮ ನಾಯಕರು ಈಗ ಜನನಾಯಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಮಂತರಿಗಿಂತ ಅವರ ದರ್ಜೆ ಈಗ ಮೇಲಾಗಿದೆ. ಅವರು ಬಯ್ದರೆ ಬಯ್ಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಒದ್ದರೆ ಒದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಜನನಾಯಕರವರು ! ಹೌದೇನು ನಾಯಕರೆ ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇಲ್ಲೆಂದು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ನನ್ನ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಮಲಿನವಾಗಿಸಲಾರೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ ! ಇನ್ನುಮೇಲೆ ನಿಷ್ಠುರಸತ್ಯದಿಂದಲೇ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಬೀದಿಯ ನಾಯಿಗಳೂ ಕೂಡ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಹರಿಬೀಳಬಹುದು. ಹೌದು. ನಾನು ಜನನಾಯಕನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯ ಏಳ್ಗೆಗೆ ನಾನೊಬ್ಬನು ಹೀಚು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಲಕ್ಷಗೊಂಡೆಯರ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನು ಅವರ ಮಕ್ಕಳು ಅಲ್ಲಗಳೆದರೂ ಜನರಿಗೆ ಸಲ್ಲುವಂತೆ ನಾನು ಹೆಣಗಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ. ಜನನಾಯಕತ್ವದ ಘೋರ ವಿಧಿಯು ಇನ್ನಾವ ಪಾಪಿಗೂ ಬೇಡ ! ನಾನು ಜನನಾಯಕನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಭಪ್ಪರೆ ! ನಾಯಕರೆ, ಹೀಗೆ ಮುಂದೆ ಬನ್ನಿರಿ. ಅಂದರೆ ನಮಗೂ ಹಿತ; ನಿಮಗೂ ಹಿತವಾದೀತು. ಕಾರಕೂನರೆ, ಹಣ್ಣುಕಾಯಿ

ಯನ್ನು ಹೀಚಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಈ ಹೀಚನ್ನು ಹಿಚುಕಿ ನೋಡೋಣ ವೇನು ? ಹಿಚುಕಿ ?

ಸಣತಮ್ಮ:—ನೋಡಬಹುದು, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ನಾನು ಕಾರಕೂನ ನಿದ್ದೇನೆ. ಏನನ್ನು ಹೇಳಲೂ ನನಗೆ ಬಾಯಿಯಿಲ್ಲ.

ದೇಸಾಯಿ:—ನಾಯಕರೆ, ನೀವು ಜನನಾಯಕರಾಗಿದ್ದೀರಲ್ಲವೆ? ಜನನಾಯಕರಿಗೇಕೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ಶೃಂಗಾರ? ಗೇಣಂಚಿನ ದಡಿಧೋತರದ ಅಡ್ಡಗೆರೆಯೇಕೆ ನಿಮಗೆ? ಹುಂಬರನ್ನು ಡಂಬರಾಟವಾಡಿ ಕುಣಿಸುವ ನಿಮಗೆ ಈ ಒಣ ಆಡಂಬರವೇಕೆ? ಎಲ್ಲಿ! ಏ! ಗಂಗಜ್ಯಾ! ತೆಗೆದಿಡು ಈ ಜನನಾಯಕರು ಹೊತ್ತ ದಡಿದೋತರವನ್ನು. ನಿನಗೆ ಮಾನಮ್ಮ ಹಬ್ಬದ ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಿ ಹೊರು ಅದನ್ನು. ಜನನಾಯಕರ ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಈ ಅಲಂಕಾರ? (ಗಂಗಜ್ಜನು ಹಿಂದುಮುಂದು ನೋಡುವನು.) ಏಕೆ! ಏ! ಪಶು! ಸುಮ್ಮನೇಕೆ ನಿಂತೆ ಪೆದ್ದನ ಹಾಗೆ? ಎಳೆ! ಎಳೆ! ಆ ಧೋತರವನ್ನು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—(ಗಂಗಜ್ಜನನ್ನು ತಡೆದು). ಎಚ್ಚರಿಕೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ಅಲ್ಲ; ಇದು ನಿಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವಲ್ಲ. ನೀವು ಜಾಗೀರಿಗೆ ಒಡೆಯರಿರಬಹುದು, ಶ್ರೀಮಂತರಿರಬಹುದು, ಬಲವಂತರಿರಬಹುದು. ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಾನವನ್ನೂ ಅಪಹರಿಸುವ ಹಕ್ಕು ನಿಮಗಿರಲಾರದು. ಇಂದು ಹಚ್ಚ ಬಹುದಾದ ಬೇಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಜಾಗೀರೇ ಬೆಂದು ಹೋಗಬಹುದು. ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸಿರಿ.

ದೇಸಾಯಿ:—(ಗಂಗಜ್ಜನಿಗೆ). ಏ! ಕಪಿ! ಏನು ನೋಡುತ್ತೀ? ಇಂಥ ಬಾಯ್ಬಡಕರ ಬುರುಡೆಗಳಿಗೆ ಸೊಪ್ಪು ಹಾಕಿದರೆ ಜಾಗೀರಿನ ಕೆಲಸವು ನಡೆಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ನೋಡು, ನಾನದನ್ನು ತೆಗೆದಿಡುತ್ತೇನೆ.

(ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಾನೆ).

ಭೀಮಣ್ಣ:—(ಅತಿಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಸಿಟ್ಟು ಬಿಗಿ ಹಿಡಿದು) ಅದು . . . . ನಿಮ್ಮ ಕೆಲಸವಲ್ಲ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ. ಅದನ್ನು ನಾನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಗಂಗಜ್ಜನಿಗೆ ಈ ಧೋತರವು ಮಾನಮ್ಮಯ ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಸರಿ, ಸರಿ. ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ. ಏ! ಗಂಗಜ್ಜಾ! ಬಾ ಇಲ್ಲಿ. ಅಂಜುತ್ತ ಹಿಂಜರಿಯಬೇಡೋ

ಹುಚ್ಚಾ! ಸೆಟೆದು ನಿಲ್ಲು ಕಾವಣ್ಣನ ಹಾಗೆ. ಹೀಗೆ ಮುಂದೆ ಕೈ ಮಾಡು, ಎದೆ ಹಿಗ್ಗಿಸು. ಮೀಸೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈ ಹಾಕು. ಇದೋ! ಹೀಗೆ ಹೊದ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಈ ಧೋತರವನ್ನು. ಶ್ರೀಮಂತರು ನನಗೆ ಮಾಡಿದ ಅಪಮಾನದ ಕುರುಹಲ್ಲ, ಇದು; ಅವರು ನಿನಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಿದೆ. ಎರಡೆಂದರೂ ಒಂದೇ. ಒಡೆಯರು ಜನರ ಮಾನ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ನುಂಗಲು ಹಾಕಿದ ಹೊಂಚಲ್ಲ, ಇದು; ರೇಶಿಮೆಯ ಅಂಚು ಮತ್ತೆ! ಎರಡೆಂದರೂ ಒಂದೇ. ನಿನ್ನ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಶ್ರೀಮಂತರು ಬಿಗಿದ ಹುತ್ತಿನ ಹಾವಲ್ಲ, ಇದು,–ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಹೊದ್ದಿಕೆ ಮತ್ತೆ! ಎರಡೆಂದರೂ ಒಂದೇ. ಇನ್ನು ಹೋಗಿಬರುತ್ತೇನೆ ಗಂಗಜ್ಜಾ,– ಅಲ್ಲಲ್ಲ...ಇನ್ನು ಹೋಗಿಬರುತ್ತೇನೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! (ಹೋಗುವನು. ಗಂಗಜ್ಜನು ನಡುಗುತ್ತ ಹಾಗೆಯೆ ನಿಂತಿರುವನು. ದೇಸಾಯಿ–ಸಣತಮ್ಮರು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಮಿಕಿಮಿಕಿ ನೋಡುವರು.)

ದೇಸಾಯಿ:—ಏನೆಂದನು ಆ ಮೂರ್ಖ?

ಸಣತಮ್ಮ:—ಏನೆನ್ನುವನು ಆ ಮೂರ್ಖ?

(ತೆರೆ ಬೀಳುವದು.)

ಪ್ರವೇಶ ೩

(ಒಂದೆಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಕರಿಯನನ್ನು ಕಂಡು ಡಂಗುರದವನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ.)

ಡಂಗುರದವ:—ಏ ಕರಿಯಪ್ಪ, ತುಸು ನಿಲ್ಲಬಾರದ? ಹಾಳಿಹದ್ದಿನ ಹಾಂಗ ಕೈ-ಕಾಲು ಬೀಸಿಗೋತ ಹೊಂಟೆಲ್ಲಾ.

ಕರಿಯ:—ಯಾರವರು? ಎಲ ಇವನ! ಮತ್ತೇನು ಡಂಗುರಾ ಹೊಡೀತೀಯಪಾ ಲಕುಮ್ಯಾ? ನಿನ್ನ ಕೆಲಸಕ್ಕ ಮುಕ್ತಾಯಾನs ಇಲ್ಲೇನು?

ಡಂಗುರದವ:—ಅದು ಯಾಕ ಆದೀತು, ಕರಿಯಪ್ಪ! ಇವತ್ತ ರಾಜರ ಹಾಂಗ ಇದ್ದೇನು ನೋಡು. ಇವತ್ತು ನನ್ನ ಬದಲು ಊರಿಗೆ ಊರs

ಡಂಗುರ ಹೊಡದೈತಿ. ಊರು ಡಂಗುರ ಹೊಡಿಯೋದು, ನಾ ಕೇಳೋದು,–ಹೀಂಗ ಆಗ್ಯೆತಿ. ಅಲ್ಲೋ ಕರಿಯಪ್ಪ, ನೀ ಬಲು ಸಾಂತ ಕಾಣತೀ ಇವತ್ತ? ಕೇಳಿಲ್ಲೇನು ಇನ್ನೂ ಸುದ್ದೀನ?

ಕರಿಯ:—ಯಾವ ಸುದ್ದೆಪಾ? ಮತ್ತ ಯಾವ ಸುದ್ದಿ ತಂದಿ ನೀನು?

ಡಂಗುರದವ:—ಅಲ್ಲಪಾ, ನಮ್ಮ ನಾಯಕರ ವಲ್ಲೀನ ಕಸಗೊಂಡ ರಂತಲ್ಲ ಶ್ರೀಮಂತರು! ಯಾವಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿ ನಿನ್ನ ಮನಸು?

ಕರಿಯ:—ಏ ನಿನ! ಇದಕ್ಕ ಅಂತೀಯಾ ನೀನು! ಅದು ಏನು ಸುದ್ದಿ ಬಿಡು. ವಲ್ಲಿ ಕಸಗೊಂಡು ಶ್ರೀಮಂತ ಆಗಲಿ ಸರಕಾರ! ಇಂಥಾ ಮಾತು ಎಷ್ಟು ನಡೀತಾವೊ ದಿನಾ ಒಂದಕ.

ಡಂಗುರದವ:—ಊರಾಗ ನೋಡಿದಲ್ಲೆ ಜನರು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದಾರಪಾ. ಇದೆಂಥಾ ಮಾತು! ನಾಕು ಮಂದಿ ಕೂಡಿ ನನಗ ಹೊಡಿಲಾಕ ಬಂದಿದ್ದರು,–ಇವ ಸರಕಾರದ ಡಂಗುರದವ ಅಂತ ಹೇಳಿ! ಇನ್ನೂ ಚಾವಡಿ ಮುಂದ ಜನ ಹೀಂಗ ನೆರದೈತಿ ನೋಡು. ಇರವಿ ಹೋಗಾಕ ಜಾಗಾ ಇಲ್ಲ.

ಕರಿಯ:—ನೆರದಿದ್ದಾರು ಬಿಡು. ಅದನ್ನ ತೊಗೊಂಡು ನಮಗೇನು ಮಾಡೋದು? ನಮ್ಮ ಹಾದಿ ನಾವು ಹಿಡಿದರ ಆತು.

ಡಂಗುರದವ:—ಬಲು ಚುರುಕು ಇದ್ದೀಯುಪಾ ನೀ ಕರಿಯಪ್ಪಾ. ಒಂದೀಟರೆ ಮಾತಿನಾಗ ಸಿಗಾಣಿಲ್ಲ ನೋಡು! ಅಲ್ಲ, ನಾ ಫಿತೂರಿ ಮನಸ್ಯಾ ಅಂತ ತಿಳಿದೀಯೆನು ಮತ್ತ? ಸರಕಾರದ ಕೂಳು ತಿಂತೀವಿ. ಅವರ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗತೈತಿ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರ ನಾಯಕರು ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರ ಹುಗಿದರೂ ಮರೆಯೋಹಾಂಗಿಲ್ಲ ನೋಡು ನಾನು!

ಕರಿಯ:—ಅಂಥಾದೇನು ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದರಪಾ ನಾಯಕರು ನಿನಗ?

ಡಂಗುರದವ:—ಒಂದs? ಎರಡs? ಏನಂತ ಹೇಳಬೇಕಪಾ ಅದನ್ನ! ಇವತ್ತಿಗೆ ನಾವು ಹಚ್ಚೋದು ಅವರ ದೀಪ, ಉಣ್ಣೋದು ಅವರ ಮನಿ ಅನ್ನ. ಆ ಹಿರೇ ಬರ ಬಂದಿತ್ತಲ್ಲ, ನೆಪ್ಪೈತೇ ನಿನಗ? ಆವಾಗ ಊರಾಗೆಲ್ಲ

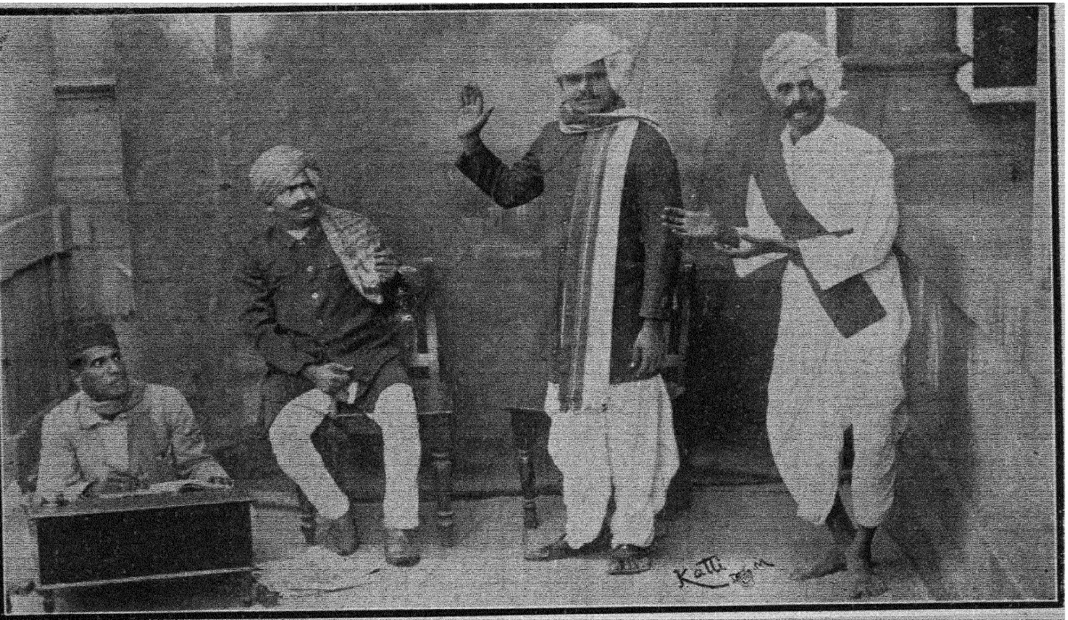
ಡೌಗಿ ಹಾರ್‍ಯಾಡಿದವು. ತಿನ್ನಾಕ ಕೂಳು ಇದ್ದಿದ್ದಿಲ್ಲ ಮುಂದಿಗೆ. ಆಗ ನಾನೂ ಉಳಿದ ಇಪ್ಪತ್ತು ಲಮಾಣೇರು ಕೂಡಿ ದರೋಡೆ ಹೋದಿವಿ ನಾಯಕರ ಮನಿಗೆ!

ಕರಿಯ:—ಅಂತೂ ನಿನ್ನ ಉಪಕಾರಾನೂ ಬಹಳ ಆಗೇದನ್ನು ನಾಯಕರ ಮ್ಯಾಗ!

ಡಂಗುರದವ:—ಹೇಳತೀನಿ ಕೇಳು ಮುಂದ. ಮನಿ ಆಳಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲಾ ಬೆದರಿ ದನದ ಹಕ್ಯಾಗ ನಿಂತಿದ್ದರು ಹೋಗಿ. ನಾಯಕರು ಕೇಳಿದರು ಅವರಿಗೆ: 'ಇಲ್ಲಿ ಯಾಕ ನಿಂತಿರೆಲೆ ಮಕ್ಕಳರ್‍ಯಾ!' ಅಂತ. 'ದರೋಡೆ ಬಂದೈತರಿ. ಏನು ಮಾಡೂನು?' ಅಂತ ಬಾಯಿ ಬಿಟ್ಟವು ಆಳುಗೋಳು. 'ಬಂದರೇನಾಯಿತು? ಮುಂಚಿ ಬಾಗಿಲ ತಗದು ಬಿಡ್ರಲೆ! ಒಳಗ ಬರ್‍ಲಿ!' ಅಂತ ಹೇಳಿದರು ನಾಯಕರು! 'ಇಂತಾ ವಿಷಮ್ಯಾಳ್ಯಾದಾಗ ಚ್ಯಾಷ್ಟಿ ಮಾಡಬಾರದು ಧಣೇರು' ಅಂತ ಕೈಕಾಲು ಬಿದ್ದವು ಆಳು. 'ಇದು ಚ್ಯಾಷ್ಟಿ ಅಲ್ಲರೆಲೆ. ದೇವರಾಣಿ! ಬಾಗಿಲು ತಗೀರಿ. ನಿಮ್ಮ ಜೀವಕ್ಕ ಧಕ್ಕಿ ಬಂದರ ನಾ ಇದ್ದೀನಿ ಜಾಮೀನು' ಅಂದರು ನಾಯಕರು. ಗುಳೇದಗುಡ್ಡದ ಬಸವಣ್ಣೊ ಗಳಗಳ ಅತಗೋತ ಬಾಗಿಲ ತಗದ.

ಕರಿಯ:—ಬಾಗಿಲ ತಗಿ ಅಂದದ್ದು ಚ್ಯಾಷ್ಟಿ ಅಲ್ಲೇನು ಹಾಗಾದರ?

ಡಂಗುರದವ:—ಅದು ಯಾಕ ಚ್ಯಾಷ್ಟ್ಯಾದೀತು ಕರಿಯಪ್ಪ? ಮುಂದ ಹೇಳತೀನಿ ಕೇಳು. ನೀ ಆವಾಗ ಅವರ ಆಳುಮಗ ಇದ್ದರ ಏನು ಮಾಡತಿದ್ಯೋ ಏನೊ! ಇನ್ನ ಕನ್ನ ಹಾಕಬೇಕು, ಗ್ವಾಡಿ ಹಾರಬೇಕು ಅಂಬೊ ಲೆಕ್ಕದಾಗ ಇದ್ದಿವಿ ನಾವು. 'ಅನ್ನ! ಅನ್ನ! ಹಸನಾತ್!' ಅಂತ ಒದರತಿದ್ದರು ನಮ್ಮ ಮಂದಿ. ಓಣ್ಯಾಗಿನ ಮಂದೆಲ್ಲಾ ಬಾಗಿಲ ಹಾಕಿ ಹಾಹಾರಿ ಕೂತಿತ್ತು. ಪಟಕ್ಕನ ಬಾಗಿಲ ತೆರೆದ ಕೂಡಲೆ ಗಸಕ್ಕನ ಒಳಗ ಹೊಕ್ಕಿವಿ ನೋಡು! ಇನ್ನ ಮನಿ ಲೂಟು ಮಾಡಬೇಕಂತ ಒಳನುಗ್ಗೋವರ ಇದ್ವಿವಿ. ಅಂಗಳದ ಕಟ್ಟಿ ಮ್ಯಾಗ ಕೂತಿದ್ದರು ನೋಡು ನಾಯಕರು. ಮೈಮ್ಯಾಗ ಒಂದು ಅಂಗಿ; ಉಟ್ಟಿದ್ದೊಂದು ದೋತರ. ಹಂಗ ಬಕ್ಕ ನೆತ್ತೀಲೆ ಸುಮ್ಮನ ಕೂತಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ಹೆದರಿತು ನೋಡು

ಪುಟ ೨೧

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಮಾನವನ್ನೂ ಅಪಹರಿಸುವ ಹಕ್ಕು ನಿಮಗಿರಲಾರದು

ನಮ್ಮ ಜನ, ಕರಿಯಪ್ಪ! ಬುದಿಂಗನ ಬಂದವರs ಚಕ್ಕನ ನಿಂತಿವಿ ಅವರೆದುರಿಗೆ.

ಕರಿಯ:—ಆವಾಗ ಏನು ಮಾಡಿದರು ನಾಯಕರು? ಇದೊಂದು ಹೊಸ ಮಾತs ಹೇಳತಿ ಬಿಡು. ನನಗ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ!

ಡಂಗುರದವ:—ಮುಂದ ಹೇಳತೇನಿ ನೋಡು. 'ಯಾಕರೆಪಾ ತಮ್ಮ ಗೋಳ್ಯಾ! ಬಂದಿದ್ದು?' ಅಂದರು ನಾಯಕರು. 'ಹೊಟ್ಟಿಗೆ ಅನ್ನಿಲ್ಲರಿ. ದರೋಡೆ ಹಾಕಾಕ ಬಂದೀವಿ' ಅಂತ ಹೇಳಿತು ನಮ್ಮ ಮಂದಿ. 'ಕಾಳು ಬೇಡಿ ಇಸಗೋಬೇಕೊ ಏನು ದರೋಡೆ ಹಾಕಬೇಕ್ರೆಲೆ!' ಅಂತ ಕೇಳಿದರು ನಾಯಕರು. 'ಬೇಡಾಕ ಹೋದ್ರ ಯಾರೂ ಕೊಡೋದುಲ್ರಿ' ಅಂತ ಗುರುಗುಟ್ಟಿತು ನಮ್ಮ ಜನ. 'ಹಾಂಗಾರ ನಿಮ್ಮ ಮರ್ಜಿರೆಪಾ!' ಅಂದರು ನಾಯಕರು. 'ಇದು ನಮ್ಮ ಮನಿ. ಒಳಗಿದ್ದಾರ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು, ಹುಡುಗರು. ಅವರ ಮ್ಯಾಗೆ ಕೈ ಹಚ್ಚಬ್ಯಾಡ್ರಿ. ಮನ್ಯಾಗ ಬಾಕಿ ಇದ್ದದ್ದೆಲ್ಲಾ ತೊಗೊಂಡು ಹೋಗ್ರಿ. ನಿಮ್ಮ ಕೈ ಹಿಡಿಯೂದುಲ್ಲ. ಏ! ಬಸವಣ್ಣಿ! ಕರಿಯೋ ಎಲ್ಲಾರನ್ನು. ಇಲ್ಲಿ ಅಂಗಳದಾಗ ಸುಮ್ಮನ ಕೂಡ್ರಿ ನೀವು.' ಅಂತ ಹೇಳಿದರು ನಾಯಕರು. ಅವರ ದನಿ ತುಸೂ ನಾರ ನಡಿಗೀತೇನು! ಅವರ ಮುಕ ಈಟಾರ ಬದಲಾತೇನು? ಛೇ, ನಿನ! ಇಂತಾ ಮುತ್ತಿನಂತಾ ಮಾತಾಡಬೇಕು ನಾಯಕರs ನೋಡು!

ಕರಿಯ:—ಹೌದು ಬಿಡು. ಅದು ನಮ್ಮ ನಾಯಕರ ಮಾತು. ಆಗೇನು ಮಾಡಿತು ನಿಮ್ಮ ಜನ?

ಡಂಗುರದವ:—ಎಲ್ಲಾರು ಬೆಪ್ಪಾಗಿ ನಿಂತಿವೆಪಾ ನಾಯಕರ ಎದುರಿಗೆ. ನನಗ ಅಳುವು ತಡಿಲಿಲ್ಲ ನೋಡು. ಗಟ್ಯಾಗಿ ಅತ್ತು ನಾಯಕರ ಪಾದಕ ಬಿದ್ದೆ. 'ತಪ್ಪು ಹೊಟ್ಯಾಗ ಹಕ್ಕೊಳ್ರಿ ಧಣೇರು!' ಅಂತ ಬಿಕ್ಕಿದೆ. 'ಬಿಡೋ! ನಿನ! ನಿನ್ನದೇನು ತಪ್ಪು?' ಅಂತ ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸಿದರು ನಾಯಕರು. 'ಈಗ ನಮಗೇನು ಮಾಡಂತೀರಿ ಧಣೇರು?' ಅಂತ ಕೈಮುಗಿದು ಕೇಳಿಕೊಂಡಿವಿ. 'ನಮ್ಮ ಮನ್ಯಾಗಿನ ಜೋಳದ ಚೀಲ ಎಲ್ಲಾ ಒಯ್ರಿ' ಅಂತ ಹೇಳಿದರು ನಾಯಕರು. 'ಅದು ತೀರಿದ ಮ್ಯಾಲ

ಮುಂದ ನಮಗೇನಂತೀರಿ? ' ಅಂತ ಪರಶ್ನಿ ಹಾಕಿದಿವಿ? ' ಅದರ ಚಿಂತಿ ನಿಮ ಗ್ಯಾಕ? ' ಅಂತ ನಾಯಕರು ಸವಾಲು ಮಾಡಿದರು. ಆ ಚೀಲಾ ರವಾನಿ ಮಾಡಿ ಮನೀಗೆ ತಿರುಗಿ ಬಂದಿವೆಪಾ. ಮುಂದ ಒಂದು ವರ್ಸದ ತನಕ ನಮ್ಮ ಹೊಟ್ಟಿ–ಬಟ್ಟಿ ನೋಡಿಕೊಂಡರು ನಾಯಕರು! ಆಗ ಹಿರೇ ಶ್ರೀಮಂತರಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಸರಕಾರದಾಗ ನಮಗೆಲ್ಲಾರಿಗು ಕೆಲಸಾ ಕೊಡಿಸಿದರು. ನಾ ಡಂಗುರದವ ಆಗಿದ್ದು ಅವತ್ತಿನಿಂದ ನೋಡು ಕರಿಯಪ್ಪ! ಈ ಮಾತು ಸತ್ತರೂ ಮರೆಯಾಣs? ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಆಗಾ ಕಿಲ್ಲ ಈ ಮಾತು!

ಕರಿಯ:—ಇದೊಂದು ಹೊಸ ಮಾತು ಕೇಳಿದೆ ನೋಡಪಾ ಇವತ್ತ. ಅಲ್ಲೋ! ಇದಕ್ಕ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನೀ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸ ಏನು? ನಾಯಕರ ವಿರುದ್ಧ ಊರೆಲ್ಲಾ ಡಂಗುರ ಹೊಡೆಯೋದ ಹೌದಲ್ಲೋ?

ಡಂಗುರದವ:—ಏನು ಮಾಡೋದು ಕರಿಯಪ್ಪ! ಕಾಲಾನs ತಿರುಗೈತಿ ಈಗ. ಹಿರೇ ಶ್ರೀಮಂತರು ಇದ್ದಾಗಿನ ಮಜಾ ಉಳಿದಿಲ್ಲ ಈಗ. ಹೊಟ್ಟಿ ಗೊಂದು ಏನಾರ ಕಾಯಕಾ ಮಾಡಾಕಬೇಕs? ಮತ್ತ ಕಳ್ಳರು–ಕಾಕರು ಆಗಬಾರದಂತ ತಾಕೀತು ಬ್ಯಾರೆ ಮಾಡ್ಯಾರ ನಾಯಕರು! ಹಿಡಿದ ಕೆಲ ಸಾನs ನಂಬಿಕೊಂಡು ಅದೀವಿ. ಈ ಡಂಗುರ ಹೊಡಿಯೋದರಾಗ ನನ್ನ ಮನಸು ಏತೆಂತ ತಿಳಿದ್ಯಾ? ಅದ್ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕು ಮಾರಾಯಾ! ತುರಂಗದ ಹೆದರಿಕಿ ಒಂದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರ ಎಂದಿಗೋ ನಿರುಂಬಳ ಆಗತಿದ್ದೆ. ಒಂದು ಕಿವಿಮಾತು ಹೇಳತೇನಿ ನೋಡು, ಕರಿಯಪ್ಪ! ಇಲ್ಲಿ ಸನ್ಯಾಕ ಬಾ. (ಮೆಲ್ಲಗೆ) ಮತ್ತ–ಈಗಿನ ಶ್ರೀಮಂತರ ಆಳಿಕಿ ಮುಗಿದು ಅವರ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆ ಆಗಲಿ, ನಾಯಕರಾಗಲಿ ಆಳತಾರs ಅಂತ ಹೇಳಿ ಡಂಗುರ ಹೊಡಿದ ದಿವಸ ನನ್ನ ಕಣ್ತುಂಬ ನಿದ್ದಿ ಬಂದೀತು ನೋಡು!

ಕರಿಯ:—ನಾಯಕರಿಗೆ ಆದ ಅಪಮಾನಕ್ಕ ಊರೆಲ್ಲಾ ಕಿಚ್ಚೆ ಇವ ತ್ತೆದ್ದsದೇಳು! ಇಂಥಾವು ಇನ್ನೊಂದೆರಡು ಪ್ರಸಂಗ ಆದರ ಅಳಿಗಾಲಾನs ಬಂತು ಶ್ರೀಮಂತರದು!

ಡಂಗುರದವ:—ಏನಾಕ್ಕೈತೋ ಏನಪಾ ! ಶಿವನೇ ಬಲ್ಲ ಮುಂದಿನ ಮಾತು. ಈಗ ಎಲ್ಲಿ ಹೊಂಟು ನಿಂತಿ ಕರಿಯಪ್ಪ, ನೀನು ?

ಕರಿಯ:—ಇಲ್ಲೇ ವೈದ್ಯರ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬರತೇನು. ಧಣೇರ ಪ್ರಕೃತಿ ನೆಟ್ಟಗಿಲ್ಲ. .

ಡಂಗುರದವ:—ಅಯ್ಯೋ ! ಶಿವನ! ಏನಾತು ?

ಕರಿಯ:—ಏನಿಲ್ಲ ಏಳೋ ನಿನ! ನೆಗಡಿ, ಕೆಮ್ಮು,—ಆಯಾಸಾಗೇದ ಧಣೇರಿಗೆ. ಔಷಧ ತೊಗೊಂಡು ಬರತೇನಿ.

ಡಂಗುರದವ:—ಆಗದ ಏನು, ಕರಿಯಪ್ಪ ! ಹೋಗು, ತೊಗೊಂಡು ಬಾ ಅಕ್ಸದ್ಯಾನ. ನಾನೂ ದುರಗಮ್ಮನ ಗುಡಿಗೆ ಹೊಂಟೇನಿ. ಹೊಂತೂಟಲೆ ನೆಟ್ಟಗಾಗಲಂತ ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಬರತೇನು. ಇನ್ನ ಮತ್ತ ಯಾವಾಗ ಬೆಟ್ಟಿ ಕರಿಯಪ್ಪ, ನಿನ್ನದು ?

ಕರಿಯ:—ಛೀ! ನಿನ! ಬಿಡೋ! ಎಡವಿ ಬಿದ್ದರ ನಿಮ್ಮ ಮನಿಗೆ ಬರತಾವ ನನ್ನ ಕಾಲು. ಒಂದs ಊರಾಗ ಭೆಟ್ಟಿ ಆಗೋದು ಏನು ಹಚ್ಚೇದಿ ?

(ಹೋಗುತ್ತಾರೆ).

ಪ್ರವೇಶ ೪

(ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಮನೆ. ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನವರು ಹತ್ತಿಬುಟ್ಟಿಯನ್ನು ಎದುರಿಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಸೆಯುತ್ತ ಕೂತಿದ್ದಾರೆ. ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯವರು ಹೆಣಿಕೆಯ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.)

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಹೋಗಿ ಬಂದೆಯಾ ಈಶ್ವರದೇವರ ಗುಡಿಗೆ, ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿ? ದೀಪ ಹಚ್ಚುವ ಹೊತ್ತಾಯಿತು. ಇನ್ನಾದರೂ ನನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ಬರಬಾರದೆ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ನಾಳೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆ. ನಾಳೆ ಸೋಮವಾರ. ತೀವ್ರ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ದೇವರ ದರ್ಶನ ತೊಗೊಂಡು ಬರುತ್ತೇನೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ದಿನ ಬೆಳಗಾದರೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಹೇಗೆ, ನೋಡು? ಇಂದು ನನ್ನ ಜೊತೆಗಾದರೂ ನಡೆ. ಮುದುಕಿಯರೊಡನೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಮಾನ ಬೇರೆ ಸಾಲುವದಿಲ್ಲ, ನಿಮಗೆ. ಏನೋ ಈಗಿನ ಕಾಲವೇ ತಿರುಗಿದೆ, ತಾಯಿ. ಗುಡಿ–ಗುಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ–ವಿಶ್ವಾಸವಿರಬೇಕು. ದೇವರು–ದಿಂಡರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಗೆ ಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಗಳು ಹೇಗೆ ಪೂರ್ಣವಾದಾವು? ಈಗ ಕಡಿಗೆ ನಿಂತು ಎಷ್ಟೊಂದು ದಿವಸವಾಯಿತು, ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿ? ನನಗೆ ಅಜಮಾಸು ಲೆಕ್ಕ ಬೇಡ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಸುಮಾರು ಏರಡೂವರಿ ತಿಂಗಳಾಗಿರಬೇಕು.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ತುಂಬು ಬಸಿರಿಯಾಗು ನಮ್ಮವ್ವ. ನವಮಾಸ ತುಂಬಿ ಗಂಡುಮಗುವನ್ನು ಹಡಿ! ದೇವರಿಗೆ ಈಗಾಗಲೆ ನಾನು ಹರಕೆ ಹೊತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಬುತ್ತಿಪೂಜೆ ಕಟ್ಟಿಸೋಣ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭೋಜನ ಹಾಕಿಸೋಣ. ಇಂದು ತಪ್ಪದೆ ನನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ಬಾ ಗುಡಿಗೆ. ನಿನ್ನ ಬಾಣಂತಿತನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ನಾನೇ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಚೊಚ್ಚಲವಾದರೇನಾಯಿತು? ಬೇಕಾದರೆ ನಿಮ್ಮ ಅಪ್ಪನು ಬಂದು ಇಲ್ಲಿಯೇ ನನಗೆ ನೆರವಾಗಬಹುದು. ನಿನಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೆ ಸುಭದ್ರಾ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹೂಂ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ನಮ್ಮ ಭೀಮು, (ಬಿಕ್ಕುತ್ತ) ನಮ್ಮ. . . .ಭೀಮು ಮುತ್ತಿನಂಥಾ ಹುಡುಗ. ಬಲು ಕಷ್ಟಪಡಬೇಕಾಯಿತು ಅವನಿಗೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕಡೆಯ ಒಬ್ಬ ಜಾಗೀರದಾರರ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ತಂದು ಅವನ ಲಗ್ನ ಮಾಡಿದೆವು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದೆ ಭಗ್ಗನೆ ಉರಿದು ಹೋದಳು ಆ ಪ್ರಾಣಿ. ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ವಿಶ್ವಾಸವಿದೆ, ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿ. ನಿನ್ನನ್ನು ತೋರಿಸಲು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಾಗ, ಬಲಗಾಲಿಟ್ಟು ನೀನು ಗೃಹಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದೆ. ಯಾರಿಗೂ ಅದು ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾನೊಬ್ಬಳು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆಗಿನಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನೇ ಲಗ್ನವಾಗೆಂದು ಭೀಮೂನಿಗೆ ದುಂಬಾಲು ಬಿದ್ದೆ. ಭೀಮು,–ಮುತ್ತಿನಂಥ ಹುಡುಗ. ನನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳಿದ. ಗಂಡು ಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತು ನಮ್ಮ

ಮನೆಯ ದೀಪವನ್ನು ಕಾಯುವ ಹೊಣೆಯು ನಿನ್ನನ್ನೇ ಕೂಡಿದೆ. (ಲಟಕ್ಕು ಮುರಿಯುವಳು) ಅವರು ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕೊಪ್ಪತ್ತು ಇರಲಿಲ್ಲ.. ಇದ್ದರೆ..ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. (ಕಣ್ಣೊರಸಿಕೊಳ್ಳುವಳು.)

ಸುಭದ್ರಾ:—ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಗುಡಿಗೆ ಹೋದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ..?

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಛೀ, ಹುಚ್ಚಿ. ನಾವೆಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಹೋಗುತ್ತೇವೆ? ದೀಪ ಹಚ್ಚುವದರೊಳಗಾಗಿ ತಿರುಗಿ ಮನೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಬಹುದು. ಗಂಡನ ಸಲುವಾಗಿದ್ದ ನಿನ್ನ ಕಾಳಜಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿದೆ ನಮ್ಮವ್ವ. ಏನಾಗಿದೆ ಭೀಮೂನಿಗೆ? ಮೊನ್ನೆ ಬೆನಕನಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿಬಂದ. ಇಪತ್ತೇನೊ ಶ್ರೀಮಂತರೊಡನೆ ಮನಸ್ತಾಪವಾಯಿತಂತೆ. ಆಯಾಸವಾಗಿರಬಹುದು, ಅಷ್ಟೆ. ತುಸು ಜ್ವರ, ತಲೆಶೂಲೆ,—ನಾಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವದು. ಆ ಲಿಂಗಾಷ್ಟಕ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಕೊಡೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದೆ. ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೀಯಾ ಆತನಿಗೆ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹಿಂಗಾಷ್ಟಕವ್ರೋ ನೀವೆನ್ನುವದು?

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಹೌದು, ನಮ್ಮವ್ವಾ. ಸುಟ್ಟು ಬರಲಿ! ಹಿಂಗಾಷ್ಟಕ, ಹಿಂಗಾಷ್ಟಕ, ಎಷ್ಟು ಸಲವೆಂದರೂ ಲಿಂಗಾಷ್ಟಕವೆಂದೇ ಬಾಯಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ನೋಡು. ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೀಯಾ ಲಿಂಗಾಷ್ಟಕವನ್ನು?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹೂಂ. ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ನಡೆ ಹಾಗಾದರೆ. ಇನ್ನು ಬೇಗನೆ ಹೋಗಿ ಬರೋಣ. ನಾಳೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಭೀಮೂನಿಗೆ ಗುಣವಾಗುವದು. ದೇವರಲ್ಲಿಯೂ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ. ಏಕೆ? ಇಷ್ಟೇಕೆ ಸಣ್ಣ ಮೋರೆ ಮಾಡಿದ್ದೀಯೆ? ಹೇಳಿ ಬರಲ್ಯಾ ಭೀಮೂನಿಗೆ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹೂಂ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಆಗಲಿ ನಮ್ಮವ್ವ. ಭೀಮೂ, ಏ ಭೀಮೂ! (ತೆರೆಯನ್ನು ಸರಿಸುವಳು. ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊದ್ದುಕೊಂಡು ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಸುಮ್ಮನೆ ಒರಗಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯು ನಾಯಕನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಹೋಗುವಳು)

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಯಾಕೆ, ಕರೆದೆಯೇನು ಅವ್ವಾ?

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—(ಹತ್ತಿರ ಬಂದು) ಹೂನಪ್ಪಾ. ಹೇಗಿದೆ ಈಗ ಜ್ವರ ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಆರಿದೆ ಸ್ವಲ್ಪ. ಈಗ ಬೆವರು ಬರಹತ್ತಿದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಇಂದು ರಾತ್ರಿ ಊಟ ಮಾಡುತ್ತೀಯಾ? ಏನು ಹಣ್ಣು ಹಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಇರುತ್ತೀಯೊ? ತೋಟದಿಂದ ಕರಿಯಪ್ಪನು ಪೈಂ ಪೈಂ ಹಣ್ಣನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ರಾಮಣ್ಣನವರು ಸಾಬು ಹಣ್ಣು ಕಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೂ ಬರಬಹುದು ಇದೇ ಈಗ. ಬರುವೆವೆಂದು ಹೇಳಿಕಳುಹಿದ್ದರು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ನನಗೇನೂ ಬೇಡ, ಅವ್ವಾ. ಇಂದು ರಾತ್ರಿಗೂ ಉಪವಾಸ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ನಾಳೆ ಮುಂಜಾವಿಗೆ ಜ್ವರವೆಲ್ಲ ಇಳಿದು ಹೋಗುವದು.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಒಂದಿಷ್ಟು ಹಾಲು ಕುಡಿ. ಅದಕ್ಕೇನಾಗಿದೆ. ಈಗ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಬಿಸಿ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಲೋಟದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ನಾವು ಸ್ವಲ್ಪ ಈಶ್ವರದೇವರ ಗುಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರೋಣವೆ, ಭೀಮು ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹೋಗಿ ಬಾ, ಅವ್ವಾ! ನನಗೇನಾಗಿದೆ? ನೆಟ್ಟಗಿದ್ದೇನೆ. ಈಕೆ ಬರುತ್ತಾಳೇನು ನಿನ್ನ ಸಂಗಡ ?

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಹೂನಪ್ಪಾ. ನಾನೇ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಇಂದು ಅವಳಿಗಿಷ್ಟು ದೇವರ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸಿದೆ. ಈಗ ಬರುತ್ತೇವೆ, ಹೋದವರೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇನ್ನೂ ಹೊತ್ತು ಮುಳುಗುವದಕ್ಕಿಂತ ತುಸು ಮುಂಚೆ ಹೊರಟಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು. ತಿರುಗಿ ಬೇಗ ಬರಲು ಅನುಕೂಲ ವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇರಲವ್ವಾ, ಹೋಗಿ ಬರ್ರಿ. ಆ ಕರಿಯಪ್ಪನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತುಸು ಕಳಿಸಿಕೊಡು. ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಮಲಗುತ್ತೇನೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಈಗ ಬರುತ್ತೇವೆ. ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತು? ಏ! ಕರಿಯಪ್ಪಾ! ಏ! ಕರಿಯಾ! ನಾಯಕರು ಕರೆಯುವರು ನೋಡು.

(ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನವರು ಹೋಗುವರು.)

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಬೆಂಕಿ! ಬೆಂಕಿ! ಮೈಯೆಲ್ಲ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿದೆ ನನಗೆ! ತನ್ನ

ಮನಸಿಲ್ಲದೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದ ಮಾನವನು ಹೀಗೆ ಕಷ್ಟ ಪಡುವದು ಯಾವ ನ್ಯಾಯ? ಜಗತ್ತೊಂದು ಸ್ವರ್ಗವಾಗಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲಿ ದುಃಖಪಟ್ಟಾದರೂ ಇರಲು ಹೆಣಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಜಗತ್ತೊಂದು ಸ್ಮಶಾನ ವಾಗಿದೆ, ಒಂದು ರಣರಂಗವದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದೊಂದು ಅನ್ಯಾಯವೂ ಎದೆಯನ್ನು ನಡುಗಿಸುವದು, ತನ್ನೊಡನೆ ಗುದುಮುರಿಗೆ ಹಾಕಲು ಕರೆಯುವದು. ಹೇಡಿಯಾಗಿ ಆ ಕರೆಯನ್ನು ಕೇಳದೆ ಹೋದೆನಾದರೆ ಬಾಳುವೆಯೇ ಅಸಹ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಕರೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಒರೆ ಹಿರಿದು ನಿಂತರೆ ಜೀವನವು ದುಃಸಹವಾಗುವದು, ದುಃಸಾಧ್ಯವಾಗುವದು. ದೇಹಕ್ಕೆ ತೆರವಿಲ್ಲ, ಮನಸಿಗೆ ತೆರವಿಲ್ಲ. ರಕ್ಷಕನಾಗಲು ಒಬ್ಬನು ಹೆಣಗಿ ದರೆ,—ಅವನು ಎಷ್ಟು ಜನರನ್ನೆಂತ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು? ಎಷ್ಟು ಜನರ ವಿರೋಧ ವನ್ನು ಬುತ್ತಿಗಂಟಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು? ವಿಧಿಯೆ! ನೀನು ವಿಧಿಸಿದ ಶಿಕ್ಷೆ ಕಠಿಣತಮವಾದುದು. ಅದನ್ನು ಅನುಭೋಗಿಸಲು ಅಖಂಡ ಸಹನೆ ಯನ್ನು ಕೊಡು. ಗಟ್ಟಿಗನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು! ಯಾರು? ಕರಿಯಪ್ಪನೇನು? ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಿ?

ಕರಿಯ:—ದೀಪ ಹಚ್ಚುತ್ತೇನೆ, ಧಣಿಯರೆ. ಹೊರಗೆ ಮಬ್ಬು ಕವಿಯುತ್ತ ಬಂತು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅಪ್ಪನವರು ಗುಡಿಗೆ ಹೋದರೇನೊ? ಹೋಗಿ ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಾಯಿತು?

ಕರಿಯ:—ಇದೀಗ ಹೋದರು, ಬುದ್ಧಿ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಬಾಯಿಯವರೂ ಹೋಗಿದ್ದಾರೇನು?

ಕರಿಯ:—ಅವರೂ ಹೋದರು, ಬುದ್ಧಿ. ಅಪ್ಪನವರು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ, ಅವರೊಡನೆ ಗುಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಇದೀಗ ತಿರುಗಿ ಬರುವೆವೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಹೇಳಿದರು ನನಗೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇಲ್ಲಿ ಬಾ, ಏ! ಕರಿಯಪ್ಪಾ! ದೀಪ ಹಚ್ಚುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು ಸಧ್ಯಕ್ಕೆ. ಬಾಯಿಯವರು ಬಂದಮೇಲೆ ಅವರೇ ಹಚ್ಚಿಡುವ ರಂತೆ. ನಿನ್ನ ಆ ಗಿಳಿಯ ಲಾವಣಿಯನ್ನು ಹೇಳು, ಕೇಳುವ ಮನಸಾಗಿದೆ.

ಹೊತ್ತೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿದೆ, ನೋಡು. ಪಂಜರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಬಿದ್ದ ಗಿಳಿಯಂತೆ ಸೂರ್ಯನು ಇತ್ತ ಬೆಳಗಲಾರ, ಇತ್ತ ಮುಳುಗಲಾರ. ರಾಣಿಯು ಸ್ವರ್ಣಪಂಜರದಲ್ಲಿರಿಸಿದ ಆ ಗಿಳಿಯಂತೆ ಬಾಯಿಯವರು ನನ್ನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ, ನೋಡು! ಹಿಂದುಮುಂದೇಕೆ ನೋಡುವದು? ಹೇಳು ಆ ಲಾವಣಿಯನ್ನು!

(ಎದ್ದು ಕೂಡುತ್ತಾನೆ.)

ಕರಿಯ:—ಹೇಳಲು ಭಯವಾಗುತ್ತದೆ, ಬುದ್ಧಿ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅದೇಕೊ, ಕುಂಭ? ಅದೇನು ಅಹಿರಾವಣ-ಮಹಿರಾವಣರ ಕಾಳಗವೆ? ಅದರಲ್ಲಿ ದೆವ್ವ-ಭೂತವಿದೆಯೆ? ಹೆದರಿಕೆಯೇಕೆ?

ಕರಿಯ:—ಅಂದು ತಮ್ಮೆದುರಿಗೆ ನಾನು ಆ ಲಾವಣಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೆನಲ್ಲ? ತಾವು ಕೇಳಿ ಹೋದಮೇಲೆ ಅವ್ವನವರು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದು ಅದನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಹೇಳೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟರು. ಕೇಳಿಕೊಂಡು ತುಸು ಹೊತ್ತು ವಿಚಾರಿಸಿ ನಿಟ್ಟುಸಿರುಗರೆದು ತಾವಿರುವವರೆಗೆ ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಲಾವಣಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾಗದೆಂದೂ ಹೇಳಿದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಕೂಡಲೆ ಹೊರಗೆ ಹಾಕುವೆವೆಂದೂ ಹೇಳಿದರು, ಬುದ್ಧಿ!

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಓಹೊ! ಹಾಗಾದರೆ ಅವ್ವ ಕೇಳಿದ್ದಾಳೆ ಅದನ್ನು! ಆದರೇನಾಯಿತು, ಕರಿಯ? ಅವಳೀಗ ಮನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ತಿರುಗಿ ಬರುವದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಮುಗಿಸಿಬಿಡು.

ಕರಿಯ:—(ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡುತ್ತ) ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಧಣಿಯರು ಕೇಳಬೇಕು:

ಒಂದರಮನೆಯಲಿ ಮಿಡುಕುತ ಪಂಜರದಲಿ ಗಿಳಿ ಕುಳಿತಿತೊ ಅಣ್ಣಾ!
ಪಚ್ಚೆಪಯರಿನ ಅಚ್ಚ ಹಸುರಿನ ತೊಂಡಿಗೆಂಪಿನಾ ಬಣ್ಣ!
ಕುಡಿಲಿಕೆ ರನ್ನದ ಚರಿಗೆಯು, ಉಣಲಿಕೆ ತಳಿಗೆಯು—ಹೊಳೆಯುವ ಚಿನ್ನ!
ಮಲಗಲು ಪಂಜರ, ಮಾತಿಗೆ ಸರುವರು, ಬಂದಿತೆಲ್ಲಿ ಗಿಳಿ! ಬನ್ನ!
ದಾಡಿಮ ಸೀತಾರಾಮಫಲಗಳನು ತಿನ್ನಲು ತರುವ ದಿವಾಣ
ಹಣ್ಣುಗಳಾಯ್ಕೆಯಲತಿ ಬಲ್ಲಿದನೆಲೆ! ತಿನ್ನಿಸುವದರಲಿ ಜಾಣ!
ಗಿಳಿಯ ಬಳಿಯಲದು ತೆರೆದೇ ಇದ್ದಿತು ಗಾಳಿಯ ಬಿಡುವ ಗವಾಕ್ಷ;—

ತನ್ನ ಮನದಿ ತಾ ಧೇನಿಸುತಿದ್ದಿತು ಗಿಳಿ! ‘ಎಲ್ಲಿವರೆಗೆ ಮೋಕ್ಷ?
ಮರ ಮರ ತಿರುಗುತ ಗಿಳಿವಿಂಡಲೆವುದು. ನೋಡು ಬಳಗದಪರಾಹ!
‘ಬಿಸಿಲಲಿ ರೆಕ್ಕೆಯ ಬೀಸುವ ಶುಕಸಂಕುಲಕಿಲ್ಲೆನುವವೆ ದಾಹ!’
ಬಿಸಿಲಲಿ ತಿರುಗುವ ಬಾಳಿಗೆ ಹೇಸುತ ನಾಡಿನರಸಿಯನು ಸಾರಿ,
ಬಂದು ನಿಂತೆನೀ ಸ್ವರ್ಣನಿವಾಸದಿ. ಅವಳಾತಿಥ್ಯವ ಸೇರಿ.
ಹೊಟ್ಟೆಹೊರೆಯುವ ಪಾಪ ನಿಂತಿತಲೆ! ಪುಣ್ಯವು ತೆರೆದಿತು ಕಣ್ಣ.
ದೇವನ ಸೇವೆಯೆ ಅನುದಿನದಾಟವು. ಬೇಕೇನಿಹುದಿನ್ನಣ್ಣ!’
ದಿನಗಳು ಸಂದವು. ರಭಸದಿ ಸಾಗಿತು ಗಿಳಿಯಾಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಾದ.
‘ಸಕಲಸೃಷ್ಟಿಯೇ ವಿಹ್ವಲವಾಗಿದೆ. ಏಕಿದು? ಏನು ಪ್ರಮಾದ?
ಎಲ್ಲ ಸ್ತಬ್ಧವಿದೆ. ಅಬ್ಜ ಅಬ್ಧಿಗಳು ಉರುಳಲು ತೆರಳ್ವುದೆ ಮೌನ?
ಲೋಕದಿ ನಿಶ್ಯಬ್ದತೆಯಿರೆ ನೀರಸವಾಗದೆ ವೇದಪುರಾಣ?’
‘ಕುಳಿತು ವಿಚಾರಿಸೆ ಮುಗಿಲಂಗಳವಿದು ಸುಭಗತೆಯಿಲ್ಲದ ತಾಣ:—
ಬೈಗುಬೆಳಗುಗಳು ಬಣ್ಣದಾಟಗಳು. ತಿಳಿಯಿದ ಕಾಣಾಕಾಣ.
ಚಿಕ್ಕೆ ಬೀಕಲಿದು. ಮಿಕ್ಕದೊಗ್ಗದದು. ಭೂಮಿಯು ಬರಿಯ ಸ್ಮಶಾನ.
ಅರಮನೆ, ಉರಿಮನೆ. ಮಾನವ, ದಾನವ. ಇಂತಿರಲೆಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ?’
‘ಕೋಟಿವರುಷ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ವಿಧಿ ಹೂಡಿತೆಂತು ಈ ಮೋಸ?
ಮಂಕು ಬಡಿಯಿತೇ ಮಾನವಬುದ್ಧಿಗೆ? ಇದ ನಂಬುವದೆ ಪ್ರಯಾಸ.
ಬದಕುವದೇತಕೆ? ಸುಖಸ-ಪತ್ತಿನ ಬಣ್ಣ ಕೇಳು ಬರಿ ಮಾಯಾ!
ಮಾಟದ ಸೌಖ್ಯವ ಬಯಸುವ ಮನುಜನ ತೋಷಿಪ ಜಾಣ್ಮೆಯು ಛಾಯಾ!’
‘ನಾವಿಹನೆನ್ನುವ ದೇವನಿಲ್ಲವೆಲೆ! ಕರುಣಾಸಾಗರ, ಧೀರ,
ನಮ್ಮೊಡನೊಂದಾಗುತ ಲಲ್ಲೆಯ ಮುಳಿಗರೆಯುತ ಬಹ ಸುಕುಮಾರ!
ಮಾಟಗಾರನಿಹ. ಮಂಕಿನಾಟವನು ನೆರೆಸಿಹ ವಿಶ್ವದಲೆಲ್ಲ.
ದೂರ ಸರಿದು ತುಸು ನಿಂತು ನೋಡಿದರೆ ಆಟಕೆ ತುದಿಮೊದಲಿಲ್ಲ!’
ಹೀಗೆಂದಿತು ಗಿಳಿ; ಮಿಡುಕಿತು ಮನದಲಿ, ಹಾರಿಸುತಿಂದ್ರನ ಜಾಲ.
ದಿನವೊಂದದಕಿಡಿ ಯುಗವಾಯಿತು, ದುಃಸಹವಾಯಿತು ಭೂಗೋಲ.
ನಟಿಸುತ ಬಾಳದೆ ಗತಿಯಿಲ್ಲೆಂದಿತು; ಮರೆಯುವೆನೆಂದಿತು ನೋವ;
ಚಿಲಿಪಿಲಿ ಮಾಡಿತು. ಕದವನು ತೆರೆಯನು ಗಿಳಿ ಪಂಜರವನು ಕಾವ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದವರು ಯಾರು, ಕರಿಯ? ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತುಂಟೊ?

ಕರಿಯ:—ಒಬ್ಬರು ಬೆನಕನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದರಂತೆ, ಬುದ್ಧಿ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದೂ ಸತ್ತವರಂತಿದ್ದರು ಅವರು. ತಿನ್ನಲು ತ್ರಾಣವಿತ್ತು ಅವರಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಅವರ ಪ್ರಾಣವು ಗಾಳಿಯನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುತ್ತಿತ್ತು. ಚೆಲುವಾದ ಹೆಂಡತಿಯಿದ್ದರು ಅವರಿಗೆ. ಆದರೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಯಜಮಾನರ ಆಯುಷ್ಯವು ಹೋಯಿತು. ವರ್ಷಾನುವರ್ಷ ಅವರ ಹೊಲಗಳಿಗೆ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅತ್ತ ಬೆಳೆ ಬಂದಂತೆ ಇತ್ತ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಬರಿದಾಗುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ಇವರ ಸಂಸಾರವು ಒಲು ಸೊಗಸೆಂದು ಜನರು ಆಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ತಾವು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದೂ ಸನ್ಯಾಸಿಯಾಗಬೇಕಾಯಿತೆಂದು ಆ ಯಜಮಾನರು ಹಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆ ತುಂಬ ಹೊನ್ನಿತ್ತು; ಕೊನೆಗೆ ಅವರು ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಹಾರಿ ಪ್ರಾಣ ಬಿಟ್ಟರಂತೆ!

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಸರಿ, ಸರಿ! ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ದಿವಸ ಹೀಗೆಯೇ ಹೋದರೆ ನನ್ನ ಅವಸ್ಥೆಯೂ ಹೀಗಾಗಬಹುದು ನೋಡು!

ಕರಿಯ:—ಅಯ್ಯೋ! ಶಿವನೇ! ಇಂಥ ಮಾತುಗಳನ್ನೇಕಾಡುತ್ತೀರಿ ಧಣಿಯರು, ಇವತ್ತು? (ತುಸು ಹೊತ್ತು ತಡೆದು) ಆ ಲಾವಣಿಯಲ್ಲಿಯ ತತ್ವವು ನಿಜವಿರಬಹುದೇನು, ಧಣಿಯರೆ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—(ಚಕಿತನಾಗಿ) ನಿನಗೇನೆನಿಸುತ್ತಿದೆ, ಕರಿಯ?

ಕರಿಯ:—ಭೂಮಿತಾಯಿಯನ್ನು ಸ್ಮಶಾನವೆಂದು ಬಯ್ದರೆ ಹೇಗೆ ನೋಡಿರಿ, ಬುದ್ಧಿ! ಬರವೆದ್ದಾಗ, ಪಿಡುಗು ಬಂದಾಗ,—ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಹಾಗೆನಿಸಬಹುದು. ಆದರೂ ದೇವರನ್ನು 'ಜೋಕುಮಾರ,' 'ಮಾಟಗಾರ' ಎಂದು ಬಯ್ಯುವದು ನನ್ನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗದ ಮಾತು, ಧಣಿಯರೆ!

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಕರಿಯ, ನೀನು ಪುಣ್ಯವಂತನಿದ್ದೀಯೆ. ಪುಣ್ಯವಂತರಿಗೆ ಇದರ ಅರ್ಥವು ತಿಳಿದೀತು, ಅದರ ಸತ್ಯವು ಮಾತ್ರ ಹೊಳೆಯಲಾರದು.

(ರಾಮಣ್ಣನವರು ಪ್ರವೇಶಿಸುವರು)

ರಾಮಣ್ಣ:—ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ ಏ! ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕ? ಎಲೆ!

ಇದೇನು? ಈ ಕರಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ಹರಟೆ ಕೊಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಹಾಗಿದೆ. ತಲೆಮನೆಯಿಂದ ಒಳಬಾಗಿಲವರೆಗೆ ಒದರುತ್ತ ಬಂದೆ. ಯಾರೂ ಓ ಕೊಡ ಲಿಲ್ಲ! ಇದೇ ಏನು ನೀನು ಮನೆಯನ್ನು ಕಾಯುವ ರೀತಿ, ಏ! ಕರಿಯು! ನಡೆ, ಮುಂಚೆಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಕಾದಿರು. ನೀನೇಕೆ ಎದ್ದು ಕುಳಿತಿ, ಭೀಮು? ಮಲಗಿಕೊಂಡಿರು. ಹೇಗಿದೆ ಈಗ ಪ್ರಕೃತಿ? (ಕೈಮುಟ್ಟಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ)

ಭೀಮಣ್ಣ:--ಹೀಗೆ, ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ, ನೆಟ್ಟಗಿದೆ. ಏ ಕರಿಯು, ಆ ದೀಪ ಹಚ್ಚಿ ಹೋಗಿ ತಲೆಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾಯ್ದಿರು. ಈಗ ಅಪ್ಪನವರು ಬರಬಹುದು.

ರಾಮಣ್ಣ:—ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನವರು? ಸುಭದ್ರಾ ಬಾಯಿಯೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇಲ್ಲಿಯೇ ಗುಡಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಮಣ್ಣ:—ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತುಮಾಡಿ? ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗು ಕರ ಬಳಗದವರೆಲ್ಲರೂ ಬಲು ಜೋಕೆಯಿಂದಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ನೀನು ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲವೇನು? ಇಂದಿನ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೇನದು ಭೀಮು? ಏನ ರೀತಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತಂತಲ್ಲ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಕೇಳಿ ತಿಳಿದವರಿಗೆ ನಾನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಏನು ಹೇಳುವದಿದೆ?

ರಾಮಣ್ಣ:--ಇದ್ದ ಬಿದ್ದ ಸದಾಚಾರವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತರಲ್ಲಿ ಕಾಯ ಬೇಕೆಂದರೆ ನನ್ನ ಪುಣ್ಯವೆಲ್ಲ ಖರ್ಚಾಯಿತು. ಅವರ ಮನೆಯು ಈಗ ಮನೆಮುರುಕರ ಮನೆಯಾಗಿದೆ, ಭೀಮಣ್ಣ! ಲಕ್ಕಣ್ಣೊಡೆಯರ ಉಪ್ಪುಂಡು ಬೆಳೆದವರು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳ ಹೆಸರಿಲ್ಲದೆ ಬಾಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೈಯೆತ್ತಲು ಅವರು ತೋರಿಸಿದ ಕಾರಣಗಳಾದರೂ ಏನು?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಕೈಯೆತ್ತಲು ಕಾರಣ ಬೇಕಿದೆಯೆ, ರಾಮಣ್ಣನವರೆ? ನಾನು ಅವರ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಒತ್ತುವದೇ ಒಂದು ಕಾರಣ. ನಾನು ಇನ್ನೂ ಜೀವಿಸಿರುವದು ಇನ್ನೊಂದಾಗಿರಬಹುದು.

ರಾಮಣ್ಣ:—ಪ್ರಸಂಗವು ವಿಕೋಪಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. ನಾವೀಗ

ಮುದುಕರು, ಭೀಮು. ನನ್ನ ಮಾತು ಯಾರೂ ಕೇಳುವದಿಲ್ಲ. ನೀನೊಬ್ಬನು ಮಾತ್ರ ಹೊಸಬನಿದ್ದರೂ ಹಳಬನಾಗಿದ್ದೀಯೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಲಕ್ಕಗೌಡೆಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ವಚನವನ್ನು ಕಾಯಲು ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ಹೆಣಗಿದೆ. ಸಾಧಿಸದೆ ಹೋಯಿತು. ನೀವು ಎಳೆದ ಗೆರೆಯನ್ನು ದಾಟಬಾರದೆಂದು ಸಾಹಸಪಟ್ಟೆ. ಈಗ ಕುತ್ತಿಗೆ ಮಟ ಬಂದಿದೆ. ಹಿರಿಯರು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು. ಇನ್ನು ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯಂತೆ ಕೆಲವು ದಿವಸ ಬಾಳಿ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಆಶೀ-ರ್ವಾದವಿರಲಿ.

ರಾಮಣ್ಣ:—ನನ್ನ ಮಾತಿಗಾಗಿ ನೀನು ಸಹಿಸಿದ ಅಪಮಾನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ನಾನು ನಿರಾಕರಿಸಲು ಹೆಣಗಾಡಿದೆ. ನೀನು ನನ್ನ ವಚನವನ್ನು ನಡೆಸಿದುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ನಾನೇನು ಮಾಡಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದೇನೆ, ಹೇಳು? ಆದರೂ ನನ್ನ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತನ್ನು ನೀನು ಕೇಳಬೇಕು ಭೀಮು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಬೇಕು. ನನ್ನ ಶಕ್ತಿ ಮೀರಿ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಇಚ್ಛಿಸುವೆನು.

ರಾಮಣ್ಣ:—ನಾನು ನನ್ನ ದಿವಸಗಳನ್ನು ಎಣಿಸುತ್ತ ಕೂತಿದ್ದೇನೆ, ಭೀಮು. ನಾನಿದ್ದ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಸುಟ್ಟು ಹೋಗಿ ಈಗ ಒಬ್ಬನೇ ಹಿಂದುಳಿದಿದ್ದೇನೆ. ಮೇಲಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ—ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ—ಬಲವಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗ ಬಿದ್ದುಹೋಗುವೆನೋ ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಬಿದ್ದರೂ ಸಹ ನಿಮ್ಮ ದೇಹವು ವೀರಗಲ್ಲಿನಂತೆ ಹೀಗೆಯೇ ನಿಂತಿರುವದು.

ರಾಮಣ್ಣ:—ಇನ್ನು ನನ್ನಿಂದ ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣವಾಗುವದು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಬಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಎದ್ದ ಅನ್ಯಾಯವು ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹಬ್ಬಬಹುದು. ಈಗ ನೀನು ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವದು ಉಚಿತ, ಭೀಮು. ಇಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಜೀವಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹಿರಿಯರು ಹೀಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಬಹುದೆಂದು ನಾನು

ಕನಸು-ಮನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಎಣಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವದೆಲ್ಲಿಗೆ? ನನ್ನ ಹೊಲ ಮನೆಗಳನ್ನು ಮೊನ್ನೆ ಆ ಭೃಗು ಹೇಳಿದಂತೆ ದಾನಮಾಡಿ ಹೋಗಲೇ? ನನ್ನನ್ನು ನಂಬಿ ನಿಂತ ಜನರ ವಿಶ್ವಾಸ ಘಾತ ಮಾಡಲೇ? ನಾನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಎದ್ದೋಡಿದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಹಿಂಬಾಲಿಸ ಬಹುದು. ಅವರ ಹೊಲ-ಮನೆಗಳ ವಿಚಾರವೇನು?

ರಾಮಣ್ಣ:—ನಾನು ಹಾಗೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲಯ್ಯಾ, ದುಡುಕದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೇಳು. ನೀನು ಹೋಗಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಮೈಲಿನಾಚೆಗಿದ್ದ ಇಂಚಲಾ ಪುರದಲ್ಲಿ ಇರಹತ್ತಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿ. ಅದು ಶ್ರೀಮಂತರ ಸೀಮೆಯಲ್ಲ; ಸರಕಾರದ್ದು. ಅಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನೀನು ನಿನ್ನ ಹೊಲ-ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಾಯ ಬಹುದು. ಜನರ ಹಿತವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬಹುದು. ನೋಡು, ವಿಚಾರಮಾಡು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಆಗಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಆದರೂ ರಾಮಣ್ಣಾ, ಬೊಗ್ಗಿ ನಡೆದು ನನ್ನ ಜೀವನದ ಶಿಲೆಯು ಬತ್ತಿಹೋಗಿದೆ. ಹೇಡಿಗಳ ಮುಂದೆ ಹಿಂಜರಿದು ಮುಂಬರಿಯಲು ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲದಾಗಿದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಎತ್ತರವಾಗಿ ನಿಂತು, ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಹಿಂದಿಡದೆ, ಹೇಳುವದನ್ನು ಹೇಳಿ, ಮಾಡುವದನ್ನು ಮಾಡಿ,—ತೂರಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ ರಾಶಿಯನ್ನು!

ರಾಮಣ್ಣ:—ದುಡುಕಬೇಡ, ಭೀಮು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಂಯಮ ವಿರಲಿ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಸಂಯಮವೇ ಧ್ಯೇಯವೆಂತಾಗಬಹುದು, ರಾಮಣ್ಣಾ ನವರೆ? ಅದೊಂದು ಸಾಧನವಹುದು. ಅದನ್ನು ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ನಾನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾಯಿತಲ್ಲವೆ?

ರಾಮಣ್ಣ:—ನೀನು ಚತುರನಿದ್ದೀಯೆ, ಭೀಮು. ಆದರೂ ನನ್ನೆದುರು ಸಾಧಿಸಬೇಡ; ಬುದಿಂಗನೆ ದಳ್ಳುರಿಯಂತೆ ಉರಿದು ಹೋದರೆ ಏನು ಮಾಡಿದಹಾಗಾಯಿತು? ನಿನ್ನ ಜೀವನದ ಆದರ್ಶವು ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದು ದುಡುಕುವದಕ್ಕಿಂತ ಹಿರಿದಾದ ಕಷ್ಟ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನ ಪುಣ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡು. ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ

ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿರಿಸು. ನೀಲಕಂಠನಂತೆ ವಿಷವನ್ನು ನುಂಗಬೇಕು. ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಓಡಿ ಹೋಗಬಾರದು. ಇಲ್ಲವೆ ನುಂಗಲೆಂದು ಹೋಗಿ ಇಂಗಿಬಿಡಬಾರದು. ಅದಿರಲಿ. ಸೆಟ್ಟರೆಲ್ಲಿ ಭೀಮು? ಅವರನ್ನು ಕಾಣದೆ ಅನೇಕ ದಿನಗಳಾದವು. ಅವರಿಗೂ ಇದನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅವರೀಗ ಊರಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾಳೆ ಬರಬಹುದು. ಅವರ ಮೇಲೂ ಶ್ರೀಮಂತರ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೀಳುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಮಂತರ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿ! ಈ ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೇನು ಮಾಡಬೇಕೋ ತಿಳಿಯದಾಗಿದೆ.

ರಾಮಣ್ಣ:—ಹಾಗೆ ನೊಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಡ. ಯಾರ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿ ಯಾರ ಮೇಲಿದ್ದರೇನು? ಅದೃಷ್ಟದ ದೃಷ್ಟಿ ಎಲ್ಲರ ಮೇಲಿದೆ. ನಾನೀಗ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ, ಭೀಮು. ಮತ್ತೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತರೆ ನಿನಗೇ ವ್ಯರ್ಥ ಶ್ರಮವಾದೀತು. ಇನ್ನೂ ಕೆಲಸಗಳಿವೆ. ನಾಳೆ ಬರುತ್ತೇನೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹೋಗಿಬನ್ನಿರಿ, ರಾಮಣ್ಣನವರೇ. ನೀವು ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ನಾನು ಒಳಗಿರುತ್ತೇನೆ. ಏ ಕರಿಯ, ರಾಮಣ್ಣನವರಿಗೆ ದಾರಿ ತೋರಿಸು.

(ರಾಮಣ್ಣನವರು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ತೆರೆಯು ಬೀಳುತ್ತದೆ.)

ಪ್ರವೇಶ ೫

(ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯ ಈಶ್ವರಾಲಯದ ಪಪಳಿಯಲ್ಲಿ. ಮುಚ್ಚಂಜೆಯ ವೇಳೆ. ಕಪ್ಪು ರೇನಕೋಟನ್ನು ಹಾಕಿದ ದೇಸಾಯರೊಡನೆ ಕಪ್ಪು ನಿಲುವಂಗಿ ಹಾಗು ಟೊಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದ ಸಣತಮ್ಮನು ಬರುತ್ತಾನೆ.)

ಸಣತಮ್ಮ:—ನೋಡಿರಿ, ಒಡೆಯರೆ, ಇಲ್ಲಿಯ ಕತ್ತಲೆಯು ಹೇಗೆ ಅಚಲವಾಗಿದೆ! ದೇವರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಕಾಡುಗತ್ತಲೆಯಿರಬೇಕೆ? ನೂರು ಮತಾಪಿನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟರೂ ಇದು ಸರಿಯಲಾರದು. ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಅಣಕಿಸಿದಂತಾದೀತು ಮಾತ್ರ.

ದೇಸಾಯಿ:—ದೇವರ ಹತ್ತಿರದ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳಕಿನ ಸಂಹಾರ ವಲ್ಲವೇ, ಸಣತಮ್ಮ? ಪವಳಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಬೇಟೆಯು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕುವದು. ನಮ್ಮೆದುರು ಹಾಯ್ದು ಹೋದಾಗ,—ಆ ಕೆಂಪು ನಿಶಾನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಸೂತಿಯ ಸುಂದರಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹಿಡಿದಿರ ಬೇಕು ನೋಡು!

ಸಣತಮ್ಮ:—ಅದರ ಕಾಳಜಿ ಬಿಡಿರಿ, ಒಡೆಯರೆ! ಎಲ! ಇದೇನು ನೆನೆಸುವದರಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಯೇ ನಮ್ಮೆದುರು ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿತಲ್ಲ!

(ಮೊದಲು ಲಕ್ಷ್ಮಣ್ಣನವರು, ಆಮೇಲೆ ಅವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತ ಸುಭದ್ರಾ ಬಾಯಿಯವರೂ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬರುವರು.)

ದೇಸಾಯಿ:—(ಕಿರುದನಿಯಲ್ಲಿ) ಇವರೇ ನೀನು ಹೇಳಿದ ಬೇಟೆಯೇನು, ಸಣತಮ್ಮ?

ಸಣತಮ್ಮ:—(ಅದೇ ದನಿಯಲ್ಲಿ) ಹೌದು. ಇವರೇ ಅವರು.

ದೇಸಾಯಿ:—ಈ ಸಲ ತುಸು ಮುಂದೆ ಜಾರಿದರು. ಮುಂದಿನ ಸಲದ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಗೆ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಬಿಡೋಣ.

ಸಣತಮ್ಮ:—ಹೌದು, ಒಡೆಯರೆ! ನನ್ನಂಥವನಿಗೂ ಸಹ ನೊಣ ಕಡಿದ ಹಾಗಾಗಿ ಹಿಂದೆಗೆದೆ. ಹೀಗೆ ಅಳ್ಳೆದೆಯವರಾಗಬಾರದು. ಮುಂದಿನ ಸಲ ಯಮ ಬಂದರೂ ಬಿಡುವದಿಲ್ಲ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಇದೋ! ಬಂದರು ನೋಡು. ಸಜ್ಜಾಗಿರು. (ಮೊದಲಿನಂತೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕುತ್ತ ಲಕ್ಷ್ಮಣ್ಣನವರು ಹಾಗು ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯವರು ಬರುವರು.)

ಸಣತಮ್ಮ:—(ಬೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದು) ಇದೇನು, ಒಡೆಯರೇ! ಮುದುಕಿಯ ಹಿಂದೆ ಹೆಣ್ಣಿನ ಬದಲು ಆ ಯಮನೇ ಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ! ಜಟೆಯಂತಹ ಮೈ, ಅಮಾವಾಸ್ಯದ ರೂಪು, ನಿಮಿರಿ ನಿಂತ ಮೀಸೆ, ಉಕ್ಕಿನಂತಹ ಕೈ,....

ದೇಸಾಯಿ:—(ಗಾಬರಿಯಿಂದ) ಅಲ್ಲೋ ಹುಚ್ಚ! ಯಮನಲ್ಲ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಈಶ್ವರನೀತ. ಯಮನ ಯಮ. ಜಟೆಯಲ್ಲಿ ಶುಭ್ರಳಾಗಿ ನಿಂತ

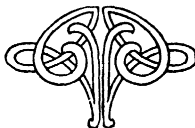
ಗಂಗೆಯನ್ನು ನೋಡು! ಬೂದಿಬಡಕ ಮೈ, ಕೈಯಲೆತ್ತಿದ ತ್ರಿಶೂಲ, ಕೆಂಡದಂತಹ ಕಣ್ಣು....

ಸಣತಮ್ಮ:—ಘಾತವಾಯಿತು, ಒಡೆಯರೆ! ಇದೇನೋ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಾಯಿತು, ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಮಂಕು ಬಡಿಯಿತು. ಬೇಟೆಯು ಮತ್ತೆ ಕೈ ತಪ್ಪಿ ಹೋಯ್ತು. ನಡೆಯಿರಿ. ಈ ಸಲ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಬಿಡೋಣ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಹೌದು ನಡೆ, ಸಣತಮ್ಮ. (ಇಬ್ಬರೂ ಹೋಗಲನುವಾದಾಗ ಎದುರಿನಿಂದ ಮುದುಕ ಪೂಜಾರಿಯು ಬರುವನು)

ಪೂಜಾರಿ:—ಇದೇನು? ದೇವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಗಲಾಟೆಯೆ? ಕತ್ತಲಲ್ಲಿನ ಹಾವಿನಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಕಾದುಕೊಂಡು ಕೂತಿದೆ ಜನ. ಯಾರವರು? ತೊಲಗಿರಿಲ್ಲಿಂದ. ಇನ್ನುಮೇಲಿಂದ ಸಂಜೆಗಿಷ್ಟೆ ದೀಪ ಹಚ್ಚಲು ಬಂದರೆ ಸಾಕಾಗದು. ಇಲ್ಲಿ ನಾನು ಮನೆ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದರೆ ಪಿಶಾಚಿಗಳು ಬಂದು ಮನೆ ಮಾಡುವವು. ಎಲ! ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನವರು ಬೇರೆ ಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾರಲ್ಲ! ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನವರೆ! ಇಷ್ಟು ಸಂಜೆ ಮಾಡಿ ಬಂದಿರೇಕೆ ಇವತ್ತು? ಬಾಯಿಯವರನ್ನು ಬೇರೆ ಸಂಗಡ ತಂದಿರುವಿರಲ್ಲ! ಇನ್ನುಮೇಲೆ ನಾಯಕರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಬಿಡಿರಿ, ತಾಯಿ! ಗುಡಿ ಮಗ್ಗುಲಿಗೆ ನನಗೊಂದು ಮನೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಕೊಡಲು ಹೇಳಿರಿ. ಅಂದರೆ ನೀವು ಅಪರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭಯವಿರುವದಿಲ್ಲ!

(ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ದೇಸಾಯಿ—ಸಣತಮ್ಮರು ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನವರಿದ್ದೆಡೆಗೆ ಪೂಜಾರಿಯು ಹೋಗುತಾನೆ.)

ಅಂಕು ೨

ಪ್ರವೇಶ ೧

(ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಪಲ್ಲಂಗದ ಗಾದಿಯ ಮೇಲೆ ಒರಗಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಗುಡಿಯಿಂದ ತಿರುಗಿಬಂದಿದ್ದ ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯು ನಾಯಕನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ)

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಬಂದೆಯಾ, ಬಾ ಹೀಗೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡು. ಹೋಗಿ ಬಂದಿರಾ, ಗುಡಿಗೆ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹುಂ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅದೇಕೊ? ದೇವರ ಮೇಲೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಭಕ್ತಿ ಉಕ್ಕಿ ಬಂದಿತ್ತು?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಅತ್ತೆಯವರು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದರು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಓಹೊ! ಹಾಗಾದರೆ ದೇವಭಕ್ತಿಗಿಂತ ಶ್ವಶ್ರುಭಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆಯೋ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ?

ಸುಭದ್ರಾ:—(ತುಸು ತಡೆದು) ಇಂದು ಏನು ಮಾಡಲಿ ನಿಮಗೆ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—(ನಕ್ಕು) ನನಗೇನು ಮಾಡುತ್ತೀ? ನನಗೇನು ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವಿ ನೀನು?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಸಾಕು ನಿಮ್ಮ ಕುಂಟಚೇಷ್ಟೆ. ಜಡ್ಡಾಗಿ ಮಲಗಿದರೂ ಸುಮ್ಮನೆ ಇರುವದೇ ನಿಮ್ಮ ನಾಲಗೆಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಛೀ! ಇದೇನು ಹೇಳುತ್ತಿ? ಸುಮ್ಮನಿದ್ದರೊಂದು ಕಷ್ಟ, ಇರದಿದ್ದರೊಂದು ಕಷ್ಟ. ರಾತ್ರಿ ನಾನು ಊಟ ಮಾಡುವೆನೋ ಇಲ್ಲೋ ಎಂದು ಕೇಳಿದೆಯೇನು?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹೂಂ, ರಾತ್ರಿ ನೀವು—ಧಣಿಯರು—ಊಟ ಮಾಡುವಿರೋ? ಇಲ್ಲೋ? ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇಲ್ಲವೆಂದು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದ್ದೇನಲ್ಲ? ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಸಿ ಹಾಲು ಕುಡಿದು ಮಲಗುತ್ತೇನೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಅನ್ನವನ್ನು ತುಸು ಅಳ್ಳಗಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಗೊಡ್ಡುಸಾರು ಮಳ್ಳಿಸುತ್ತೇನೆ. ಊಟ ಮಾಡಿ ಮಲಗಿರಿ. ನಾಳಿಗೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಗೊಡ್ಡುಸಾರಿನ ವಿಷಯ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆಯೋ ಏನು?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹೌದು. ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಮಹದಾಜ್ಞೆ! ರಾಣಿಯವರ ಮಾತನ್ನು ಮೀರಲು ನಾನೆಷ್ಟರವನು?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹಾಗಾದರೆ ನಾನು ಹೊರಡುತ್ತೇನೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಏ! ಇಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲು. ತುಸು ಇಲ್ಲಿ ಬಾ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಏನು?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇಂದು ಇಷ್ಟೇಕೆ ಬಾಡಿದೆ ನಿನ್ನ ಮುಖ? ನಿನ್ನ ಮಾತಿನ ಸೆಲೆಯೇಕೆ ಬತ್ತಿಹೋಗಿದೆಯಿಂದು? ಅಂಥದೇನಾಯಿತು ಹೇಳು? ನನ್ನೆದುರು ಮೋಸವೆ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಇಲ್ಲ, ಏನೂ ಇಲ್ಲ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ನಿನ್ನ ನಾಲಗೆಯು ಇಲ್ಲವೆಂದರೆ ಅದರುತ್ತಿರುವ ನಿನ್ನ ತುಟಿಗಳು ಅಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತವೆ. ತುಂಬಿ ಬಂದ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಒಂದು ಕರುಣಕಥೆಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಅಟಮಟದ ಮಾತಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಡ ಬೇಡ, ಅದರಿಂದ ನನ್ನ ಚಿಂತೆಯು ಹೆಚ್ಚುವದು ನೋಡು!

(ಹತ್ತಿರ ಕೈಹಿಡಿದು ಕುಳ್ಳಿರಿಸುತ್ತಾನೆ.)

ಸುಭದ್ರಾ:—ಇಲ್ಲ—ಏನೂ ಇಲ್ಲ! (ಬಿಕ್ಕುತ್ತಾಳೆ).

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅಯ್ಯೋ! ನಿನಗೇನಾಯಿತು ಹೇಳು? ನಿನ್ನ ದುಃಖ ವನ್ನು ಕಳೆಯದಷ್ಟು ನಿತ್ರಾಣನು ನಾನೆಂದು ತಿಳಿದೆಯಾ? ಹಾಗೆ ಮಾಡ ಬೇಡ, ಮುದ್ದೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—(ಕಣ್ಣೊರಿಸುತ್ತ) ನಾನು..ಇನ್ನು..ಗುಡಿಗೆ..ಹೋಗು ವದಿಲ್ಲ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅದೇನಾಯಿತು ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಥದು? ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಾಗಿ ಹೋಗುವದು ಬೇಡೆಂದು ನಾನು ಅವ್ವನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಅತ್ತೆಯವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮುರಿಯಲಾರದೆ ಹೋಗ ಬೇಕಾಯಿತು ನನಗೆ. ಗುಡಿಯ ಪವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲೇ ಕತ್ತಲು. ಅಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ನಿಂತಂತೆ ಕಂಡಿತು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅವರೇನೆಂದರು ನಿನಗೆ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ತಮ್ಮತಮ್ಮೊಳಗೆ ಗೊಣಗುಟ್ಟಿದರು. 'ಇವರೇ ಅವರು' ಎಂದು ಒಂದು ದನಿಯೆಂದಿತು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಮುಂದೆ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಅತ್ತೆಯವರು ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕಿದರು. ನಾನು ಮಾತ್ರ ಹೆದರಿ ಸುಮ್ಮನೆ ದೇವರೆದುರಿಗೆ ನಿಂತೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರಿಯು ದೀಪ ಹಚ್ಚಲು ಬಂದ. ಆಗ ನನಗೆ ಜೀವದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಬಂತು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಸುಭದ್ರಾ! ಇನ್ನು ನೀನು ಗುಡಿಗೆ ಹೋಗಬೇಡ. ಇಂದು ನೀನು ಪಾರಾಗಿದ್ದೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾತು. ದೇವರ ದಯೆಯುತ್ತೆನ್ನ ಬೇಕು.

ಸುಭದ್ರಾ:—ನೀವೇ ಅತ್ತೆಯವರಿಗೆ ಹೇಳಿರಿ. ಇನ್ನು ನಾನು ಗುಡಿಗೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ನನಗೆ ಒಂದು ಹಂಚಿಕೆ ಹೊಳೆದಿದೆ, ಈ ಊರನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟರೆ ಹೇಗೆ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಅವ್ವಯ್ಯಾ! ಈ ಊರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವದೆಲ್ಲಿ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇಲ್ಲಿಯೇ ನಾಲ್ಕುಮೈಲಿನ ಮೇಲೆ ಇಂಚಲಾಪುರವಿದೆ ಯಲ್ಲ? ಅದು ದೇಸಗತ್ತಿಯದಲ್ಲ; ಸರಕಾರದ ಹಳ್ಳಿ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮನೆ ಮಾಡಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಕಾಲ ಕಳೆಯ ಬಹುದು.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಏನೋ! ನೀವೇ ವಿಚಾರಿಸಿರಿ. ನೀವೆಲ್ಲಿಯೋ ಅಲ್ಲಿ ನಾನು. ನೀವು ಇಟ್ಟಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಕೊಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಉಂಡು ಬಿಟ್ಟದ್ದನ್ನು

ಬೇಡವೆಂದು ಬಾಳುವವಳು ನಾನು. ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನನಗೇನು ತಿಳಿಯುವದು ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹಳ್ಳಿಗಿಂತ ತೀರ ಹಳ್ಳಿಯೆಂದು ನೊಂದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ವಷ್ಟೆ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಛೇ ! ಆ ಮಾತನ್ನೇ ಎತ್ತಬೇಡಿರಿ. ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗ ಸಹ ನಾನೆಂದು ಊರೆಲ್ಲ ತಿರುಗಬಯಸಿದ್ದು ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹಾಗಾದರೆ ಇನ್ನು ಇಂಚಲಾಪುರದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಬಿಡೋಣವಂತೆ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮನೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯೋಣ. ಹತ್ತಿರ ದಲ್ಲಿಯೇ ನದಿ. ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಹಸಿರು. ಅಡವಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಾಚೆ ಗಂಧದ ಮರಗಳ ಸಾಲಿದೆ. ಕೆಲವು ಸಣ್ಣವಿವೆ. ಹಲವು ದೊಡ್ಡವಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ. ಇಂಥ ಗಂಧದ ಮರಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಸುತ್ತಿ ಕೊಂಡು ನಿಂತಿವೆ. ಆ ಮರ–ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಬನಕ್ಕೆ ನಾವಿ ಬ್ಬರು ಹೆಚ್ಚೆ? ಅಲ್ಲಿಯ ಚೆಲುವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನಿಮ್ಮ ತವರೂರಿನ ನೆನಪು ಬರುತ್ತಿದೆ ನೋಡು ! ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚಿಗಿತ ಬಳ್ಳಿಯಂತಿದ್ದ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಬಂದೆ. ತಿರುಗಿ ಬೆಳೆಸಲಾರದೆ ಹೋಗೀದ್ದೇನೆ. ಇನ್ನು ಈ ಹಾಳು ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡೋಣ. ಇಲ್ಲಿಯ ರಗಳೆ ಜೀವಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಗಿ ಹೋಯ್ತು. ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ಹೋಗಿ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಸಂಸಾರವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ–ದುರ್ಜನರ ದೊಂದಣಿಯಿಂದಾಚೆ– ಹೂಡಿ ಬಿಡೋಣ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಅತ್ತೆಯವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದೀತೇ ಈ ಮಾತು ? ಇಷ್ಟು ವರ್ಷ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದವರವರು ?

ಭೀಮಣ್ಣ.—ಬರದೆ ಏನು ? ರಾಮಣ್ಣನವರು ಹೇಳಿದಾಗ ಎಲ್ಲವೂ ಸರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—(ಒಳಗಿನಿಂದ) ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿ, ಏ ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿ, ಇಷ್ಟೊತ್ತು ಏನು ಮಾಡುತ್ತೀ? ಭೀಮೂನಿಗೆ ಅನ್ನದೂಟವು ನಡೆ ಯುವದೇನು ಕೇಳಿ ಬಾ ಎಂದರೆ ಇಷ್ಟು ನಾಜೂಕೇನೆ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಬಂದೆ. (ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ)

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—(ಬಂದು) ಈಗ ನಿನಗೆ ಹೇಗಿದೆಯಪ್ಪಾ, ಭೀಮೂ? ಇಕಾ. ಗುಡಿಯಿಂದ ಅಂಗಾರ ತಂದಿದ್ದೇನೆ. ಹಣೆಗೂ ಕೊರಳಿಗೂ ಹಚ್ಚುತ್ತೇನೆ ಹಿಡಿ. ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದು ಯಾರ ಗಲಾಟೆಯೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ನಾವೇ ನಾವು; ದೇವರೇ ದೇವರು. ಪುರಾಣವೂ ಮುಗಿದು ಹೋಗಿತ್ತು ನಾವು ಹೋಗುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಆ ಪೂಜಾರಿಯು ಸಹ ಇರಲಿಲ್ಲೇ ಅವ್ವ?

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಅಯ್ಯ! ಹೌದೋ ಭೀಮು. ಆ ಪೂಜಾರಿಗೊಂದು ಮನೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಡಬಾರದs ಹೊಂಟೂತಲೆ? ಮನಿ, ಮನಿ ಅಂತ ಬಡ ಕೋತಾನ ಪ್ರಾಣಿ. ದೇವರ ಕೆಲಸಕ್ಕ ಹಾಂಗ ಇಲ್ಲನಬಾರದಪ್ಪ!

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಕಟ್ಟಿಸೋಣ, ಅವ್ವಾ. ಅದಕ್ಕೇನು?

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಇಕಾ! ಮೈಯುತುಂಬ ಸವರಿಕೊ ದೇವರ ಅಂಗಾರಾ. ಒಲ್ಲೆನ್ನಬಾರದು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಸವರಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ ಅವ್ವಾ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಅಲ್ಲೋ, ಭೀಮು, ಈ ಸಲ ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯ ಬಾಣಂತಿತನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡೋಣ. ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಮಾಡೋಣ, ಅದಕ್ಕೇನು?

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಇಲ್ಲಿ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸೋವಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಅನಾನುಕೂಲವೂ ಇಲ್ಲ. ನೀರು—ನಿಡಿ—ಪಲ್ಯ—ಕಾಯಿ—ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಸೌಖ್ಯ. ಬೆಚ್ಚಗೆ ಹಿರಿಯರು ಕಟ್ಟಿಸಿಟ್ಟ ಮನೆಯಿದೆ. ಒಂದು ಹಂಚು ಕೂಡ ಹೊಸದಾಗಿ ಹೊಚ್ಚಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಒಳಮನೆಯ ಕೋಣೆಯನ್ನು ಬಾಣಂತಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರಾಯಿತು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ. ವಿಚಾರ ಮಾಡೋಣ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಈಕೆಯನ್ನು ತವರೂರಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಮಳೆ—ಗಾಳಿ—ಚಳಿ—ಎಂಥೆಂಥವರಿಗೋ ಬಾಧಿಸುವದು. ಇನ್ನು ಬಾಣಂತಿಯ ಗತಿಯೇನು?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಏಕೆ, ಭೀಮೂ. ಬಹಳ ನಿದ್ದೆ ಬಂದಂತೆ ಕಾಣು ತ್ತದೆ? ತೂಕಡಿಸುತ್ತೀ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇಲ್ಲ ಅವ್ವಾ! ಜಾಡ್ಯವಾಗಿದೆ, ಅಷ್ಟೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಅಷ್ಟು ಬಿಸಿ ಅನ್ನ ಕಲಿಸಿ ತರುತ್ತೇನೆ. ಮಲಗಿಕೋ ನಮ್ಮಪ್ಪಾ. (ಹೋಗುವಳು)

ಭೀಮಣ್ಣ:—(ಎದ್ದು ಕುಳಿತವನು ಮಲಗಿಕೊಂಡು)ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹೇಗೆ ಬಗಿಹರಿಯುತ್ತದೋ ನೋಡಬೇಕು. ಈ ಹೊಲೆಯರು ಇಂದು ಮುಂಜಾನೆ ನನ್ನ ಧೋತರಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಚ್ಚಿದರು. ಇನ್ನು ನನ್ನ ಮಾಸಕ್ಕೆ ಮಸಿ ತೊಡೆಯುವರೆ? ಸಾಹಸಧನನಾಗದವನು ಮಾಸಧನನಾಗಲಾರ. ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಮೇರೆಯೆಳದಿದ್ದೇ ತಪ್ಪು. ದೇವಾ! ನನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸು.

(ತೆರೆಯು ಬೀಳುತ್ತದೆ.)

ಪ್ರವೇಶ ೨

(ಡಂಗುರದವನು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಕರಿಯನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಿನ್ನರಿಯೊಂದನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡು ನಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ.)

ಡಂಗುರದವ:—ಯಾಕಪಾ, ಕರಿಯಪ್ಪ, ಹರೇದಾಗ ಎದ್ದು ಕಾಣ ಬೇಕೆಂದಕ್ಯಾಸ ಬಂದರ, ನನಕಿಂತಾ ಮೊದಲು ನೀನs ಹೊಂಟು ನಿಂತೀ ಯಲ್ಲಪಾ? ಅಲಲಲ! ಕೈಯಾಗ ತಂಬೂರಿ ಬ್ಯಾರೆ ಐತೆಲ್ಲ! ಕೀರ್ತನಾ ಮಾಡೋ ಹರಿದಾಸಗೋಳು ಆಗತೀಯೇನು? ಇಷ್ಟು ಜನ ಯಾಕ ನೆರದೈತಿ ಅಲ್ಲೆ?

ಕರಿಯು:—ಬಂದೀ, ನೆಟ್ಟಗಾತು ಬಿಡೋ ನಿನ. ಇನ್ನ ನನ್ನದು ನಿನ್ನದು ಭೆಟ್ಟಿ ಆಗೋದು ಯಾವ ಮಾತೋ ಏನೋ! ಕುಂತಗೋ ಇಲ್ಲೆ,– ನಮ್ಮ ಮನಿ ಅಂಗಳದ ಪರಸುಗಲ್ಲಿನ ಮ್ಯಾಲ. ಒಂದು ಗಳಿಗೆ ಹೊತ್ತು ಮಾತಾಡಿ ಹೋಗೂನು.

ಡಂಗುರದವ:—(ಉಳ್ಳಿರುತ್ತ) ಅದು ಯಾಕೋ ಕರಿಯಪ್ಪ, ಈ ಮಾತ ಯಾಕ ಬಂತು ನಿನ್ನ ಬಾಯಾಗ?

ಕರಿಯ:—ಧಣೇರು ಇನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಊರು ಬಿಟ್ಟ ನಡಿತಾರು. ಇಂಚಲಾಪುರಕ ಇನ್ನ ನಾಳಿನಿಂದ ನಮ್ಮ ವಸ್ತಿ. ಸಾಮಾನೆಲ್ಲಾ ಹೇರಿ ಗೀರಿ ಆತು. ನನ್ನ ಜೀನಸು ಅಷ್ಟು ಚಕಡ್ಯಾಗ ಹಾಕೋದು ಉಳಿತು ನೋಡಿನ್ನ.

ಡಂಗುರದವ:—ಅದು ಯಾಕೋ ಕರಿಯಪ್ಪ? ನಾಯಕರು ಊರ ಬಿಟ್ಟರ ಇಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು ಯಾರಿನ್ನ? ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ಅವರು ಊರಾಗ ಇದ್ದರು. ಜೀವದಾಗ ಜೀವಿತ್ತು. ಇನ್ನ ಏನಂತ ನಾವು ಜೀವ ಹಿಡಿಯೂನು ಇಲ್ಲೆ? (ಅಳುವನು)

ಕರಿಯ:—ಊರು ಬಿಟ್ಟರ ಏನಾತು ಬಿಡೋ! ಇಲ್ಲೇ ಲಗತಿನಾಗ ಇರತಾರು. ಅದಕ್ಯಾಕ ಕಾಳಜಿ ನಿನಗ?

ಡಂಗುರದವ:—ಅಲ್ಲಾ, ಊರು ಬಿಡಾಕ ಕಾರಣಾರs ಏನಾತೋ ಕರಿಯಪ್ಪ? ಅದನ್ನಾರ ತುಸು ಹೇಳಬಾರದs?

ಕರಿಯ:—ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿ ಬಿಡಾಕ ಕಾರಣಾರs ಯಾಕ ಬೇಕೋ, ಹುಚ್ಚ. ಮಾನವಂತರು ಇರೋ ಊರಲ್ಲೇಳಿದು. ಶ್ರೀಮಂತರ ಆಳಿಕಿ ರೀತೀನ ಹಾಂಗ. ಮತ್ತ ಸಣತಮ್ಮಪ್ಪನವರ ಕಾರಕೂನಕಿ ಬ್ಯಾರೆ!

ಡಂಗುರದವ:—ಅಂತೂ ನಮ್ಮೂರ ಬಿಟ್ಟು ನಡದರಪಾ, ನಾಯಕರು. ಈ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳಾಕ ಬಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ ಬಿಡು ನಾ ಇಲ್ಲೆ. ನನ್ನ ಕಿವ್ಯಾಗ ಬೆಂಕೀನ ಬಿತ್ತು. ಓಟು ತಂಬೂರಿ ಬಾರಿಸಿ ಒಂದು ಪದ ಅರೆ ಹೇಳ ಬಾರದs? ಇನ್ನ ನಮ್ಮ-ನಿಮ್ಮ ಬೆಟ್ಟಿ ಆಗೋದು ಕಮ್ಮ.

ಕರಿಯ:—ಊರಿಗೆ ಹೊಂಟು ನಿಂತಾಗ ಎಲ್ಲೀ ಪದಾ ಬಿಡೋ ನಿನ. ಮತ್ತ ಬಂದೇನಂತ. ಆದರೂ ಊರ ಬಿಟ್ಟ ಕಾರಣ ಕೇಳಿದೆಲ್ಲs ನೀನು? ಹೇಳತೀನಿ ನೋಡು ಒಂದು ಪದದಾಗ!

ದುರುಳರ ಸಂಗದೊ। ಇರುತಿಹ ನರರಿಗೆ।
ಪರಿಪರಿ ಕಷ್ಟಗಳ್। ಬರುವುದು ಸತ್ಯವು ॥ ಪಲ್ಲ॥

ತಿರಿದುಂಡರು ಸಹ ದುಷ್ಟರ ನೆರಳೊಳ।
ಗಿರಬೇಡಿರಿ ಈ ಧರೆಯೊಳಗೆ ॥ ಅನುಪಲ್ಲ॥

ಹುಲಿಯು ಕ್ರೋಧದಿಂದುಳಿಯಲುಬಹುದು।
ತುಳಿದು ಹಾವಿನ ಹೆಡೆ ಜೀವಿಸಬಹುದು॥
ಮುಳಿದ ದ್ವಿಪವನ್ನೊಲಿಸಲುಬಹುದು।
ಖಲರ ಜಾಲದಿಂದುಳಿವುದಸಾಧ್ಯವು ॥ ೧ ॥

ಮಾರೀಚನಿಂದಲಿ ರಾವಣನಳಿದನು।
ಕೌರವ ಕೆಟ್ಟನು ಶಕುನಿಯಿಂದ॥
ಶೂರ ಸಂಭಾಜಿಯು ಕಲುಷನಿಂದಲಿ ಕೆಟ್ಟ।
ಯಾರಿಗು ತರವಲ್ಲ ದುರ್ಜನ ಸಂಗವು ॥ ೨ ॥

ಹೊರಗೆ ಸಕ್ಕರೆಯಂಥ ಮಾತುಗಳಾಡುತೆ।
ತುರು ಮುಖಧರಿಸಿದ ಹುಲಿಯಂತಿರುವರು।
ಸರಳಸಜ್ಜನರನು ಮರುಳುಗೊಳಿಸುತಲಿ।
ಕರುಣವಿಲ್ಲದೆ ಧನ ಹರಣವ ಮಾಳ್ಪರು ॥ ೩ ॥

ಭೇದವ ಹುಟ್ಟಿಸಿ ತಮ್ಮಯ ಕಾರ್ಯವ।
ಸಾಧಿಸುವದಕೆ ದುರ್ಬೋಧವ ಮಾಳ್ಪರು॥
ಸಾಧುಸಂತರನು ಬಾಧಿಸುತಲಿ ಬಹು।
ಕ್ರೋಧದಿ ಬಡವರ ಗೋಣನು ಮುರಿವರು ॥ ೪ ॥

ಕಾಮಾಸಕ್ತಿಯಿಂ ಕಾಮಿನಿಯರನು।
ಕಾಮಿಸುತವರ ನಿರ್ನಾಮವ ಮಾಳ್ಪರು॥
ಶ್ರೀಮುದದಿಂದಲಿ ರಾಮೇಶ್ವರ ವರ–।
ನಾಮವ ಭಜಿಸದೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವರು ॥ ೫ ॥

ಡಂಗುರದವ:—ಹೌದು ಬಿಡು, ಎಂತಾ ಮಾತು. ಶ್ರೀಮಂತ ಜನರ ಸಂಗತೀನ ಕಠಿಣ. ನಾಯಕರಿಗೆ ನಾನು ಓಟು ಬೆಟ್ಟಿ ಆಗತೇನೋ ಕರಿಯಪ್ಪ. ಜನ ರೇಜಿಟ್ಟೈತಿ ನೋಡು ನಾಯಕರ ಮನಿಗೆ. ಮುಂಜಾನೆ ಎದ್ದು ಊರೆಲ್ಲ ಎಲ್ಲಿ ಹೊಂಟೈತೆಪಾ ಅಂತಿದ್ದೆ ನಾನು. ನನ್ನ ಕನಸಿನ್ಯಾಗ ಇದ್ದಿಲ್ಲ ಬಿಡು ಈ ಮಾತು.

ಕರಿಯ:—ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕನಸಿನ್ಯಾಗ ಇಲ್ಲದ್ದವೂ ಕರೇ ಬರತಿರ

ತಾವು ನೋಡು ಹೀಂಗ. ಜಗತ್ತಿನ ರೀತೀನ ಇದು. ನಡಿ, ಹೋಗೋಣ ಏಳಿನ್ನ, ನನಗೂ ಹೊತ್ತಾತು.

ಡಂಗುರದವ:—ನಡಿಯಪಾ. ನಾಯಕರ ಪಾದಕ ಓಟು ಬಿದ್ದು ಬರತೇನು.

(ಹೋಗುತ್ತಾರೆ)

ಪ್ರವೇಶ ೩

(ಹಣುಮಪ್ಪ ದೇಸಾಯರ ಮನೆ. ದೇಸಾಯರು ಸುಖಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ. ಸಣತಮ್ಮಪ್ಪನು ಬರೆಯುತ್ತ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಸೆಟ್ಟಿಯು ಬಂದು ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ)

ಸಿದರಾಮಸೆಟ್ಟಿ:—ಶ್ರೀಮಂತರಿಂದ ಇಂಥ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಬಾರದು. ನಾನು ತಪ್ಪುಮಾಡಿದ್ದರೆ ಪ್ರಭುಗಳು ಮನ್ನಿಸಬೇಕು. ನನ್ನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲದಾಗಿ ಮಾಡಿ ನನ್ನ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಮಣ್ಣು ಹೊಯ್ಯಬೇಡಿರಿ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ!

ದೇಸಾಯಿ:—ಸೆಟ್ಟರೆ! ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿ-ಗತಿಯನ್ನು ಮರೆತಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವು ನಿಮ್ಮದಲ್ಲ. ನಮ್ಮದು. ನಮಗೆ ತಿಳಿದಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ನ್ಯಾಯ ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ನೀವು ಮನಬಂದತ್ತ ಹೋಗಿರಿ. ಕಾರಕೂನರೆ, ಇವರ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಇವರೆದುರಿಗೆ ಓದಿ ಹೇಳಿರಿ.

ಸಣತಮ್ಮ:—(ಎದ್ದುನಿಂತು ಓದುತ್ತ) ದೇಸಗತ್ತಿಯು ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಂಗತವಾಗಲಿ. ಲಕ್ಕಣ್ಣೊಡೆಯರ ವಂಶವು ಅಜರಾಮರವಾಗಲಿ. ಶ್ರೀಮಂತ ಹಣುಮಪ್ಪದೇಸಾಯರಿಗೆ ಜಯಜಯಕಾರವಿರಲಿ. ತರುವಾಯ ದೇಸಗತ್ತಿಯ ತಲೆವಳ್ಳಿಯಾದ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಿದರಾಮಸೆಟ್ಟಿ ಎಂಬಾತನು ದುರ್ವರ್ತನದಿಂದ ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೂ ಜನರಿಗೂ ಬೇಡಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀಮಂತರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಬರುವ ಹಾಗೆ ವರ್ತಿಸುವ

ಪುಂಡರ ತಂಡವನ್ನು ಸೇರಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀಮಂತರ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವದಲ್ಲದೆ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ತಗಲುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಹೊಲದ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಕಳೆದ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಕೊಡಲಿರುವ ಉಳಿದ ರಾಜನಿಷ್ಠರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಡಿರೆಂದು ಬುದ್ಧಿ ಕಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೇಸಗತ್ತಿಯ ಗುಡಿಯ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡದೆ ಶ್ರೀಮಂತರ ಶತ್ರುಗಳ ತವರುಮನೆಯಂತಿದ್ದ ಈಶ್ವರಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲು ದುಡ್ಡನ್ನು ಆಣೆಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಸುರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾವಿನಂತಿದ್ದ ಇಂಥ ದ್ರೋಹಿಗಳ ವಿಷದಂತವನ್ನು ಕಳಚಿ ಒಗೆಯುವದು ಲೇಸು. ಈ ಸಿದರಾಮಸೆಟ್ಟಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಬರಲೆಂದು ಅವನ ಹೊಲಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ದೇಸಗತ್ತಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದೆ. ಅವನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಬಂದಾಗ ಇವನ್ನು ತಿರುಗಿ ಕೊಡಲಾಗುವದು. (ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವನು)

ದೇಸಾಯಿ:—ಕೇಳಿದಿರಾ ಸೆಟ್ಟರೆ! ನಿಮ್ಮ ಪ್ರತಾಪದ ಫಲವನ್ನು? ಇನ್ನು ಅದನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಭೋಗಿಸಿರಿ. ನಡೆಯಿರಿ ಇಲ್ಲಿಂದ.

ಸೆಟ್ಟಿ:—ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಸಂಸಾರವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿರಿ. ಅದರಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿದೆ, ಸಂತೋಷವಿದೆ. ಅಂದಮೇಲೇಕೆ ಬೇಡ? ಹೊಲಗಳ ಬೆಳೆಗಿಂತ ನಿಮ್ಮ ತೆರಿಗೆಯೇ ಭಾರವಾದರೆ ಅದನ್ನು ನೀಗಿಸುವದು ಹೇಗೆ? ನಿಮ್ಮ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಗೆ ನಾವು ಮಾಡಿದ ಧರ್ಮಾರ್ಥವೆಲ್ಲ ದ್ರೋಹವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಾವು ಜೀವಿಸಿರುವದೇ ಅಪರಾಧವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕಥೆಯಲ್ಲಿಯ ತೋಳದಂತೆ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಮುರಿಯಲು ಹವಣಿಸಿದರೆ ಸರಕಾರದ ತುಬಾಕಿಯು ತೋಳಗಳಿಗೆ ಅದೇ ನಿಯಮವನ್ನು ಒಡ್ಡೀತು. ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದವರು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು; ಹೀಗೆ ಅನಾಚಾರ ಮಾಡಬಾರದು.

ಸಣತಮ್ಮ:—ಓಹೋ! ಸೆಟ್ಟರ ಗಂಟು ಮಟಾಮಾಯವಾಗಲು ಅವರಿಗೆ ಕಥೆಗಳು ನೆನಪಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕಥೆಯಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಣಿಯು ತೋಳವಾಗಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ, ಸೆಟ್ಟರೆ! ಸಿಂಹವಾಗಿದ್ದೀತು! ಕುರಿಗಳು ನರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾವು. ತುಬಾಕಿಯಲ್ಲಿ ಹುಸಿಮದ್ದು ಇದ್ದೀತು!

ಸೆಟ್ಟಿ:—ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಮಾತಾಡಲು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪಸಿಪುದ್ದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ!

ದೇಸಾಯಿ:—ಇಷ್ಟೊಂದು ಪುದ್ದಿನ ಮಾತೇಕೆ, ಸೆಟ್ಟರೆ! ಏ, ಗಂಗಜ್ಜಾ! ಇಲ್ಲಿ ಬಾ.

ಗಂಗಜ್ಜ:—(ಬಂದು) ಬಂದೆ, ದೇವರು!

ದೇಸಾಯಿ:—ಈ ಸೆಟ್ಟರು ಪುದ್ದು, ಪುದ್ದು ಎಂದು ಬಹಳವಾಗಿ ಕಿರಚುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಗೊಂದು ಗುದ್ದು, ಇಲ್ಲವೆ ಒಂದು....ಕೊಡು ನೋಡೋಣ!

ಸೆಟ್ಟಿ:—ಎಲ! ಇದೇನು? ನಾನೇನು ನಿಮ್ಮ ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸೂಳೆ ಬೆಡಗಿನವಳೆಂದು ತಿಳಿದಿರಾ? ಏನು ನೀವು ಪುರಿದ ಸಂಸಾರಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಬ್ಬ ದುರ್ದೈವಿ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳೆಂದೊ? ನೀವು ತಿಳಿದಿರುವದಾದರೂ ಏನು?

ದೇಸಾಯಿ:—ಹಾಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಅಷ್ಟು ಕೆಲಸವನ್ನು ನಾನೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅಲ್ಲವೆಂದು ಈಗ ಗಂಗಜ್ಜನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಹೂಂ! ಗಂಗಜ್ಜಾ! ಏಕೆ? ಹಿಂದುಮುಂದು ನೋಡುತ್ತಿ? ಮುದ್ದು ಬೇಕೊ, ಗುದ್ದು ಬೇಕೊ, ಇಲ್ಲವೆ....ಏನು ಬೇಕು ನಿನಗೆ? ನಡೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ.

(ಗಾಬರಿಯಾದ ಗಂಗಜ್ಜನು ಗುದ್ದಲು ಸೆಟ್ಟರೆಡೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತಾನೆ.)

ಸೆಟ್ಟಿ:—(ಗಂಗಜ್ಜನ ಕೆನ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಬಲವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು) ಏ! ಹುಚ್ಚ! ಹಿಂದೆ ಸರಿ. ಏನು ನೆರೆಮನೆಯ ಮಲ್ಲಪ್ಪನೆಂದು ಭ್ರಾಂತನಾಗಿದ್ದೀಯೇನು? ನನ್ನ ಮೈಗೆ ನಿನ್ನ ಕೈ ತಟ್ಟಿದರೆ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣು ಕಳೆದು ಬಿಟ್ಟಾವು! ಓಹೋ....ಮರೆತೆ! ನೀನು ಗಂಗಜ್ಜ...ಮನುಷ್ಯ... ನರಪಶುವಲ್ಲ...ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಉಳಿದಿಬ್ಬರ ಮೈ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ನನ್ನ ಕೈ ಪಾಸಿ ಹುಳಿಯುವವು. ನೀನು ನಮ್ಮವ. ಬಾ. ನಿನ್ನನ್ನು ತಬ್ಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಶ್ರೀಮಂತರಾದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಸರಕಾರದ ತುಬಾಕಿಯು ಹೇಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಕಾರಕೂನರಾದರೆ—ಮನುಷ್ಯನು ಹೇಗೆ ಊನನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ನೀನು ಆಳು.

ಎತ್ತರವಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದೀಯೆ. ಮನುಷ್ಯನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಬಾ, ನಿನ್ನನ್ನು ತಬ್ಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. (ಗಂಗಜ್ಜನನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಹೊರಟು ಹೋಗುವನು.)

ದೇಸಾಯಿ:—ಹ್ಹ! ಹ್ಹ! ಹ್ಹ! ಹ್ಹ!

ಸಣತಮ್ಮ:—ಹ್ಹ! ಹ್ಹ! . . . . ಆದರೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ಈ ಜನರು ನಿಮ್ಮ ಸನ್ನಿಧಿಯಿಂದ ತೆರಳುವದಕ್ಕೆ ಹೊಸದೊಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತಳ್ಳುವದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಹೊಳ್ಳಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆ ನಾಯಕನದೂ ಹೀಗೆಯೇ ಆಯಿತು.

ದೇಸಾಯಿ:—ಸಿಟ್ಟಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಬರಗುಣಿ ಸಾಕು. ಆ ನಾಯಕನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕೆಂಪಗೆ ಕಾಸಿ. . . .

ಸಣತಮ್ಮ:—ಏ! ಗಂಗಜ್ಜಾ! ಇಲ್ಲೇಕೆ ನಿಂತಿ ಎಬಡನ ಹಾಗೆ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಧಣಿಯರ ಹುಕುಮಿನಂತೆ ಆ ಕರಿಯಪ್ಪನನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಂದಿದ್ದೇನೆ. ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಬೇಕು, ಮಹಾಪ್ರಭೊ!

ದೇಸಾಯಿ:—ಹೋಗು, ಅವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ ಇಲ್ಲಿ. (ಗಂಗಜ್ಜನು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.) ಮತ್ತೇನು ಸಮಾಚಾರ, ಸಣತಮ್ಮ? ರಾಮಣ್ಣನವರು ಇಂದು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ?

ಸಣತಮ್ಮ:—ಅವರ ಪ್ರಕೃತಿ ನೆಟ್ಟಗಿಲ್ಲವಂತೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ. ಇಂದು ಬರುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಇನ್ನು ಅವರ ಪ್ರಕೃತಿ ಹೀಗೆಯೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೂಂ. ಸಾಗಲಿ, ನೀನು ಮಾತ್ರ ಕಾರಭಾರಿಯಾಗಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರು. ಮುಂದೆ?

ಸಣತಮ್ಮ:—ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೀಮಂತರ ಪತ್ರ ಬಂದಿದೆ ಮುಂಬಯಿಂದ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಹಾ! ಎಲ್ಲಿ? ನೋಡೋಣ! ಕಡೆಗೆ ಉತ್ತರ ಬರೆದನೋ ಈ ನಮ್ಮ ಮಗ! ನಾಲ್ಕು ಬಾರಿ ಪತ್ರ ಹಾಕಿ ಎರಡು ತಾರು ಬಿಟ್ಟಾಗ ಇದೊಂದು ಪತ್ರ ಬಂತು. ತಂದೆಯ ಮೇಲೆ ಇಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿ ಇವನಿಗೆ! ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಇವನ ತಾಯಿ ತೀರಿದಳೆಂದು ಅಕ್ಕರತೆಯಿಂದ ಬೆಳೆಸಿದರೆ—ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಈ ಸೊಕ್ಕು,—ಈ ಸೆಡವು. ಎಲ!

ಇವನ! ಸ್ಮಶಾನ ಪತ್ರದಂತೆ ಮೂರೇ ಸಾಲು ಬರೆದಿದ್ದಾನಲ್ಲ ಕಾರ್ಡಿನಲ್ಲಿ! 'ನಾನು ಸೂಟಿಗೆ ಊರಿಗೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತೇನೆ. ಹಣ ಕಳಿಸಬೇಕು.' ಊರು ಬಿಟ್ಟು ಎರಡು ವರುಷ ವಾಗುತ್ತ ಬಂತು, ದುಡ್ಡು ಕೊಡುವ ತಂದೆಗೆ ಮೋರೆ ತೋರಿಸಬಾರ ದೆಂದರೆ? ಇವನು ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಶತಕೃತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳೆಂದು ನಿನಗೆ ಹೇಳಿದ್ದೆ. ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚಿದ್ದೀಯಾ, ಸಣತಮ್ಮ?

ಸಣತಮ್ಮ:—ಮಾಡುವದೇನು? ನಾಟಕಗೃಹ, ರಂಗತಾಲೀಮು, ಮಂಗತಾಲೀಮು, ನಾಟಕಗೃಹ, ...

ದೇಸಾಯಿ:—ಒಳ್ಳೆ ಮಗ ಹುಟ್ಟಿದ ನನ್ನ ಹಣೆಬರಹಕ್ಕೆ. ಸಣತಮ್ಮ, ಸೂಟಿಯಲ್ಲಿ ಊರಿಗೆ ಬರದ ವಿನಾ ದುಡ್ಡು ಕಳಿಸುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಬರೆ, ಈ ಶುಂಭನಿಗೆ. ನಾವು ಕಟ್ಟುತ್ತಿರುವ ದೇಸಗತ್ತಿಗೆ ಕುಲಕಂಟಕನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ, ಈ ಮೂರ್ಖ!

ಸಣತಮ್ಮ:—ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ನಿಮ್ಮ ಹೇಳಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಹಾಗೆ ಬರೆ ದಿದ್ದೆ, ಧಣಿಯರೆ! ದುಡ್ಡು ಕಳಿಸದಿದ್ದರೆ ತಲೆಯೊಡೆದುಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣ ಬಿಡುವೆವೆಂದು ಬರೆದಿದ್ದರು ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೀಮಂತರು. ಮತ್ತೆ ಕಳಿಸಬಹು ದೆಂದು ಆಗ ತಾವೇ ಹೇಳಿದ್ದಿರಿ ನನಗೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಒಹೋ! ಇದೊಂದು ವಿಷಯವಿದೆಯಲ್ಲ? ಒಂದು ನಿಮಿಷ ನೆನಪು ಹಾರಿತ್ತು. ಸಣತಮ್ಮ, ಈಗ ಕೆಲವು ಹಣವನ್ನು ಕಳಿಸು. ಒಮ್ಮೆ ನಾನೇ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋಗಿ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಏ! ಗಂಗಜ್ಜ, ಯಾಕೊ? ಬಂದನೇನು ಆ ಕರಿಯ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ, ಮಹಾಪ್ರಭೊ! ಏ! ಕರಿಯಪ್ಪಾ, ಇಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬಾ. ದೊರೆಗಳಿಗೆ ಬೊಗ್ಗಿ ಮುಜುರೆ ಮಾಡು. (ಕರಿಯಪ್ಪನು ಮುಜುರೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.)

ದೇಸಾಯಿ:—ಏನೋ! ಏ! ಕರಿಯ! ನಿಮ್ಮ ನಾಯಕನು ಊರು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದನಂತೆ, ಹೌದೇನು?

ಕರಿಯ:—ಹೌದು, ಧಣಿಯರೆ, ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕರು ಇಂಚಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ಮನೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಏಕೆ, ಊರೇಕೆ ಬಿಟ್ಟರು? ಅವರ ಆಳಿಕೆಯು ಇಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಬಂದಿತೆಂದೇನು? ಏನು ಕೈ ನಿಂತಿತೆಂದೊ?

ಕರಿಯ:—ಅದೇನು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಒಡೆಯರೆ. ನಾನು ಅವರ ಮನೆಯ ಆಳು. ಹೇಳುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೇಳಿ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಾಣಿ ನಾನು.

ದೇಸಾಯಿ:—ಆ ನಾಯಕನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಲಫಂಗ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿದ್ದೀ ನೀನು! ಹಣುಮಪ್ಪನ ಬಾಲದಂತೆ ನೀನೇಕೆ ಇನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ?

ಕರಿಯ:—ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯಬೇಕಾಗಿದೆ, ಧಣಿಯರೆ. ಕಡೆಯ ಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಇದೇ ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—ನಾಯಕನಿಗೆ ಒಂದು ಮಾತು ಮುಟ್ಟಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಒಯ್ದು ಅವನ ಕಿವಿ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವಿಯೇನು?

ಕರಿಯ:—ಹೇಳುವೆನು, ಬುದ್ಧಿ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟಷ್ಟು ಸಲ ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀಮಂತರ ಸಿಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚುವದೆಂದು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಸು.

ಕರಿಯ:—ಆಗಲಿ, ಬುದ್ಧಿ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಶ್ರೀಮಂತರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಹದ್ದು ಮೀರಿ ಹೋಗಿರುವೆನೆಂಬ ಹಮ್ಮು ಬೇಡೆಂದು ಹೇಳು ಅವನಿಗೆ. ದೇವರಂತೆ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ ಶ್ರೀಮಂತರು.

ಕರಿಯ:—ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಬುದ್ಧಿ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಛಿ! ಮೂರ್ಖಾ! ನೀನು ಅವನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಹೇಳಿದರೆ ಆಗುವದೇನು? ನೀನೂ ಅವನೂ ಕೂಡಿಯೇ ಕಾಲಿಗೆ ಬುದ್ಧೀಹೇಳಬಹುದು ಇಷ್ಟೆ, ನಡೆ ಇಲ್ಲಿಂದ.

ಸಣತಮ್ಮ:—ಏ! ಕರಿಯ! ಇಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲು.

ಕರಿಯ:—ನಿಂತೆ, ಧಣಿಯರೆ.

ಸಣತಪ್ಪ:—ಕಾರಕೂನರು ತಮ್ಮ ಸವಿನಯ ನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿಸು ನಾಯಕರಿಗೆ.

ಕರಿಯ:—ಆಗಲಿ, ಧಣಿಯರೆ.

ಸಣತಪ್ಪ:—ನಡೆ, ಏ ಗಂಗಜ್ಜ. ಇವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಾ ಹೊರಂಗಳ ದಾಚೆ. ಮನೆಯ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಿವಿಯಿರಿಸಿ ಹೋಗಬಹುದು ಈ ಕರಿಯ.

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಬಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತೇನೆ, ರಾಯರೆ.

(ಕರಿಯಪ್ಪ ಹಾಗು ಗಂಗಜ್ಜ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ತೆರೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮುಂದೆ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಬರುತ್ತಾರೆ.)

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಏನೋ! ಕರಿಯಪ್ಪ! ನೋಡಿದ್ಯಾ ನಮ್ಮ ಧಣಿಯರ ಮಸಲತ್ತು?

ಕರಿಯ:—ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿರಬಹುದಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ಧಣಿಯರ ಕಸರತ್ತು?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಈ ಧಣಿಯರು—ಧಣಿಯರ ನಡುವೆ ನನಗೆ ಸಾಕುಬೇಕಾಗಿದೆ, ಕರಿಯ! ನಾನು ಬಾಳುವದೇ ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಕರಿಯ:—ಏಕೊ? ಅದೇಕೊ? ಗಂಗಜ್ಜ! ಗಂಡಸಾಗಿ ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕುವರೇನೋ ಹುಚ್ಚ!

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಮೊನ್ನೆ ನೋಡಿದರೆ ನಾಯಕರ ಧೋತರವನ್ನು ಕಸಿಯಲು ಹೇಳಿದರು ಶ್ರೀಮಂತರು ನನಗೆ. ಶ್ರೀಮಂತರ ಮಾತು ಮೀರಿದರೆ ಪ್ರಾಣ ಕುತ್ತಿಗೆ ಮಟ ಬಂದೀತೆಂದು ಕಸಿದ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದೆ. ಈಗ ನಾಯಕರಿಗೆ ಮೋರೆ ತೋರಿಸುವದೇ ಕಷ್ಟ, ಕರಿಯ! ಇವತ್ತು ನೋಡಿದರೆ (ಬಿಕ್ಕುತ್ತ)......ಇವತ್ತು ನೋಡಿದರೆ,—ಆ ಸಿದರಾಮಸೆಟ್ಟರು ಇದ್ದಾರಲ್ಲ....

ಕರಿಯ:—ಹೌದು, ಸೆಟ್ಟರು. ಅವರಿಗೇನಾಯಿತು,..ಸೆಟ್ಟರಿಗೆ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—(ಅಳುತ್ತ)ಅವರಿಗೆ ಗುದ್ದೆಂದು ಇಲ್ಲವೆ....ಕೊಡೆಂದು ಗುಡುಗು ಹಾಕಿದರು ಶ್ರೀಮಂತರು, ಇಂದು. ಕೇಳಿದ್ದೀಯಾ, ಕರಿಯ ಇಂಥ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯಾದರು?

ಕರಿಯ:—ಮುಂದೇನಾಯಿತು, ಗಂಗಜ್ಜ? ನೀನೇನು ಮಾಡಿದಿ, ಆವಾಗ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಏನು ಮಾಡಬೇಕಪ್ಪಾ! ಜೀವದ ಸುತ್ತು ಬಂತು ನನಗೆ. ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬಾಯಿ ತೆಗೆದು ಸೆಟ್ಟರ ಹತ್ತಿರ ಹೋದೆ. ಕೆನ್ನೆಯ ಮೇಲೊಂದು ಕೊಟ್ಟರು ನೋಡು, ಸೆಟ್ಟರು! ಸಿಡಿಲು ಬಡಿದವ ನಂತೆ ಹಿಂದುರಿಗಿ ಬಂದೆ. 'ನೆರೆಮನೆಯ ಮಲ್ಲವ್ವನೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೀಯೋನೋ ಜೋಕುಮಾರಾ!' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು ಸೆಟ್ಟರು ನನಗೆ! ಆ ತುಂಬಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕೈಕಾಲೇ ಹೋದವು. ಶ್ರೀಮಂತರಿದ್ದರು..ಆ ಕಾರ ಕೂನರು,....

ಕರಿಯ:—ಯಾರಿದ್ದರೇನು ಬಿಡೋ, ಗಂಗಜ್ಜ! ನಿನ್ನ ಹಾಗು ಮಲ್ಲ ವ್ವನ ವಿಷಯ ಜಗತ್ತಿಗೇ ಗೊತ್ತಿದೆಯಲ್ಲ!

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಗೊತ್ತಿದ್ದರೇನಾಯಿತು ಕರಿಯ! ಅದು ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕೆ? ಆ ಕಾರಕೂನ ಸಣತನ್ನು....

ಕರಿಯ:—ಅವರದೇನು ಸುದ್ದಿ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಅವನ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟು ಬೆಂಕಿ ಬಂದಿದೆ ನೋಡು, ನನಗೆ! 'ಯಾಕೆ, ಮಲ್ಲವ್ವಾ! ಗಂಗಜ್ಜನ ಗುಡಿಸಲಕ್ಕಿಂತ ನನ್ನು ಮನೆ ದಿವಾಣ ಖಾನೆ ಚಂದಾಗಿಲ್ಲವೆ? ವಿಚಾರ ಮಾಡು' ಎಂದು ಸಂಚಕಾರವನ್ನು ಕೊಡಬಂದನಂತೆ ಆ ನೀಚ! 'ಬಡವರಿಗೆ ಗುಡಿಸಲು ಸಾಕು, ಧಣಿಯರೆ!' ಎಂದು ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಸಾಗಿ ಬಂದಳಂತೆ, ಮಲ್ಲವ್ವ! ಈಗ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಈ ಊರು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗೋಣವೆಂದು ಕನವರಿಸುತ್ತಾಳೆ,—ದಿನ ಬೆಳ ಗಾದರೆ. ಏನು ಮಾಡಲಿ, ಕರಿಯ! ಇನ್ನು ಕೂಲಿ-ಕುಂಬಳಿ ಮಾಡಿ ಇನ್ನೊಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕೆಂದರೆ ಮಾನ ಸಾಲದು ನನಗೆ. ನನ್ನ ಚಾಕರಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ ತಂದ ಈ ದುಷ್ಟ....

ಕರಿಯ:—ಹಾ! ಹಾ! ಸಿಟ್ಟಿನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ಕೊಡಬೇಡ! ಹಾಗಾದರೆ ನಿಮ್ಮ ಕಾರಕೂನರ ಸ್ವಭಾವ....

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಏನು ಹೇಳಲಿ, ಕರಿಯ! ನಮ್ಮ ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನು

ಕೆಡಿಸಿದವ ಈ ಸಣಾತಮ್ಮನೇ ನೋಡು. ಅವನ ಹಿಡಿತ, ಉಡದ ಪಿಡಿತ–ಒಂದೇ. ನಿಮ್ಮ ನಾಯಕರಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಹುಶಾರಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳು. ಅವರ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀಮಂತರ ಸಿಟ್ಟು ಇನ್ನೂ ಮುಗಿದ ಲಕ್ಷಣವಿಲ್ಲ. 'ಆ ನಾಯಕನನ್ನು ಕೆಂಪಗೆ ಕಾಸಿ. . . .' ಎಂದು ಏನೇನೊ ಮಾತಾಡು ತ್ತಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಾನಿದ್ದದ್ದು ಆ ಕಾರಕೂನನು ನೋಡಿ ಆ ಕ್ಷಣ ಹೊರಗೆ ತಳ್ಳಿದ.

ಕರಿಯು:—ಈ ಊರನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಗುಡಿಚಾಪಿ ಕಿತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ನಮಗೆ ಇನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತರ ಕಾಟವೆ ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ, ಕರಿಯುಪ್ಪ. ಆ ಸಣಾತಮ್ಮ ಪಿಶಾಚಿ ನೋಡು. ಆದರೂ ನಿಮ್ಮ ನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಗತನವಿದೆ ಬಿಡು. ಅಂತೇ ಶ್ರೀಮಂತರೆದುರಿಗೆ ಈವರೆಗೂ ಮೂಗು ತಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಆದಿರಲಿ. ಇನ್ನು ನನ್ನ ಗತಿಯೇನು, ಕರಿಯುಪ್ಪ ? ಶ್ರೀಮಂತರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ ಕೂನನ ಕಾರಭಾರ ಹೀಗೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದರೆ ನನ್ನನ್ನು ನುಂಗಿ ನೀರು ಕುಡಿಯಲು ಹೇಸಲಾರ ಅವನು. ನಾನೂ ನೀನೂ ಒಂದೇ ಓಣಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಆಡಿದವರು, ಬೆಳೆದವರು. ನಿಮ್ಮ ಧಣಿಯರಿಗೆ ನನ್ನ ಆಚಸ್ನಷ್ಟು ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳು. ನನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ–ನನ್ನ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ–ಪಿಡುಗು ಬರದಂತೆ ಕಾಯಲು ಬೇಡು ಅವರಿಗೆ.

ಕರಿಯು:—ಶ್ರೀಮಂತರ ಚಾಕರಿ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೆಯಲ್ಲ, ಗಂಗಜ್ಜ ? ಹಾಗಿದ್ದರೆ. . . .

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಛೀ ! ನಿನ ! ಆ ದಿನಗಳು ಹೋಗಿ ಯಾವ ಮಾತಾಯಿತು. ಈಗ ಮಾನ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರ ಚಾಕರಿಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದರೆ ಸಾಕೆಂದು ಎನಿಸಹತ್ತಿದೆ. ನನ್ನಾಣೆ ಕರಿಯು, ನನಗೆ ಜೀವ ಸಾಕಾಗಿದೆ.

ಕರಿಯು:—ಹಾಗಾದರೆ ಇಲ್ಲಿ ನೋಡು. ಅಂಥ ಪ್ರಸಂಗ ಮೈಮೇಲೆ ಬಂದಾಗ ಇಂಚಲಾಪುರಕ್ಕೆ ಬರಲು ತಪ್ಪಬೇಡ. ನಾನು ಧಣಿಯರಿಗೆ ಹೇಳಿಟ್ಟಿರುತ್ತೇನೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಧಣಿಯರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಏನಾದರೂ ಮಾತಾದರೆ ಹೇಳಲು ಮರೆಯಬೇಡ. . ಏನು ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆ; ಅದರ ಕಾಳಜಿ ಬೇಡ ನಿನಗೆ. ಅದಿರಲಿ. ನಿನಗೊಂದು ದೇಸಾಯರ ಲಾವಣಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತಲ್ಲ, ಕರಿಯ? ಆಗ ಅದು ಗೊಡ್ಡು ಲಾವಣಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದೆ. ಈಗ ಅದು ತಿಳಿದಿದೆ, ನೋಡು. ಒಮ್ಮೆ ನನ್ನೆದುರು ಹೇಳು, ನೋಡೋಣ. ನಾನೂ ನೆನಪಿಡುತ್ತೇನೆ.

ಕರಿಯ:—ಈಗ ಬೇಡ ಗಂಗಜ್ಜ. ಇಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮವರು ಯಾರಾದರೂ ಕೇಳಿದರೆ ನನ್ನ-ನಿನ್ನ ಜೀವ ಉಳಿಯುಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಹೇಳೋ, ಕರಿಯ. ಇಂಥವರ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವವರು ಜೀವದ ಹಂಗುದೊರೆದಿರಬೇಕು. ಹೇಳು. ನಾನೂ ಅದನ್ನು ಕಲಿತು ನಾಲ್ಕು ಜನರಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಗಂಗಜ್ಜನನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆದರೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಹೋಗುವ ದೆವ್ವವನ್ನು ತಡವಿದಂತಾದೀತೆಂದು ಆ ಸಣತಮ್ಮನಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಿ.

ಕರಿಯ:—ಆಗಲಿ, ಹೇಳುತ್ತೇನೆ.

ಬಡವರ ಮನಿಯಾಗ ಭಣಾಭಣಾ
ಆಗ
ದೇಸಾಯ್ರ ಮನಿಯಾಗ ಝಣಾ ಝಣಾ!
ಬಡವರ ಮನಿಯಾಗ ಹೊಗೀ ಹೊಗಿ
ಆದ್ರ
ದೇಸಾಯ್ರ ಮನಿಯಾಗ ನಗೀ ನಗಿ!
ಬಡವರು ತಿರುಗ್ಯಾರ ಮನೀ ಮನಿ
ಆಗ
ದೇಸಾಯಿ ಕುಂತಾನ ಧಣೀ ಧಣಿ!
ಕಾಸಿಲ್ಲ ಜನರ ಮನಿಯಾಗ
ಬೇಸಿಲ್ಲ ಜನರ ಮೈಯ್ಯಾಗ
ಮೋಸಿಲ್ಲ ಅವರ ಮನದಾಗ!

ಕಸಿಯೆಂದು ದೇಸಾಯಿ ಹುಸಿಯೆಂದು ಈಸಾಯಿ, ಹಾಳುಮಾಡಿ ಬೇಸಾಯ
ಹತ್ತೀ ಚಿತ್ತಿ
ಬಡವರ್ನ ಕೊಲ್ಲತಾರ, ಹರಿದು ಮುರಿದು ಚೆಲ್ಲತಾರ ಹದ್ದಿನ್ಹಂಗ ಕುಕ್ಕಿ ಕುಕ್ಕಿ
ನೆತ್ತೀ ನೆತ್ತಿ!

ಗಂಗಜ್ಜ:—

ಬಡವರ ಮನಿಯಾಗ ಭಣಾ ಭಣಾ
ಆಗ
ದೇಸಾಯ್ರ ಮನಿಯಾಗ ಝುಣಾ ಝುಣಾ!

ಕರಿಯ:—

ಬಡವರ ಬಾಯಾಗ ಹುಳಾ ಹುಳಾ
ಆಗ
ದೇಸಾಯ್ರಂಗಳದಾಗ ಝುಳಾ ಝುಳಾ
ಬಡವರ ಕೈಯ್ಯಾಗ ತುಣೂಕ್ ತುಣೂಕ್
ಆಗ
ದೇಸಾಯ್ರ ಮನಿಯಾಗ ಮಿಣೂಕ್ ಮಿಣೂಕ್.
ಬಡವರ ಕೇರ್‍ಯಾಗ ಹೆಣಾ ಹೆಣಾ
ಆಗ
ದೇಸಾಯ್ರ ದಾರ್‍ಯಾಗ ಹಣಾ ಹಣಾ.
ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಊರ ಬಡವರಿಗೆ,
ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಕೂಳು ಕೆಲವರಿಗೆ,
ದಕ್ಕಿಲ್ಲ ಬಾಳು ಹೆರವರಿಗೆ.

ಮುದ್ದ ಬಾಣಾ ಬಿರುಸು ಬಿಟ್ಟ ಜರತಾರಿ ಅಂಗಿ ತೊಟ್ಟ ತಿರುಗತಾರ ಊರೆಲ್ಲ ಪಿರೀ ಪಿರಿ!
ಸದ್ದಿಲ್ಲದ ಸಾಯುತಾರ, ಹೊಟ್ಟಿಗಿಲ್ಲದ ಕಾಯುತಾರ,—ಹಾಯುತಾರ ಇವರ ಮ್ಯಾಲ ಹರೀ ಹರಿ!

ಗಂಗಜ್ಜ:—

ಬಡವರ ಮನಿಯಾಗ ಭಣಾ ಭಣಾ!
ಆಗ
ದೇಸಾಯ್ರ ಮನಿಯಾಗ ಝುಣಾ ಝುಣಾ!

ಕರಿಯ:—

ಬಡವರ ಮನಿಯಾಗ ಭಣಾ ಭಣಾ
ಆಗ
ದೇಸಾಯ್ರ ಮನಿಯಾಗ ಝುಣಾ ಝುಣಾ!

ಗಂಗಜ್ಜ:—ವಾಹವಾ! ಇದ್ದರೆ ಲಾವಣಿ ಹೀಗಿರಬೇಕು. ಇದು ಯಾರು ಕಟ್ಟಿದ್ದು, ಕರಿಯ?

ಕರಿಯ:—(ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ)ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳಬೇಡ ಗಂಗಜ್ಜ. ಇದನ್ನು ನಾನೇ ಕಟ್ಟಿದ್ದು. ಇನ್ನು ನಾನು ಹೊರಡುತ್ತೇನೆ. ಬಿಸಿಲಾಗುತ್ತ ಬಂತು. ಇಂಚಲಾಪುರಕ್ಕೆ ಬರಲು ಮರೆಯಬೇಡ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೇಳ ಕೂಡಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇನ್ನೂ ಪದಗಳನ್ನು ಕಲಿತೀಯಂತೆ.

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಆಗಲಿ ಕರಿಯ, ನೆನಪಿರಲಿ ನಾನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು.

(ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.)

ಪ್ರವೇಶ ೪

(ಇಂಚಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಮನೆ. ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಸುಖಾಸನದ ಮೇಲೆ ಒರಗಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಳಗೆ ಹಾಸಿದ ಜಮಖಾನೆಯ ಮೇಲೆ ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯು ಹೆಣಿಗೆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದಾಳೆ.)

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಏನು, ಇನ್ನೂ ಆ ಹೆಣಿಕೆ ಹಾಕುವ ವಸ್ತ್ರ ಮುಗಿದಿಲ್ಲ ವೇನು? ತಿರುಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಸಂಕ್ರಮಣ ಬಂತು, ವಸ್ತ್ರವಿಲ್ಲದೆ ಎಳ್ಳು ಬೀರಲು ಹೋಗಬೇಕಾದೀತು ನೋಡು! ಹೊತ್ತಿಗೆ ಒದಗಿ ಬರದಿದ್ದರೆ ಈ ವಸ್ತ್ರಹಾಕಿದ್ದರ ಫಲವೇನು?

ಸುಭದ್ರಾ:—ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನೀವು ಕೈಹಾಕಬೇಡಿರಿ. ಹಗಲೂ-ರಾತ್ರಿ ಕೂತು ನಾನು ಮುಗಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅಂಚೊಂದು ಉಳಿದಿದೆ. ಕೆಣಕಿ ಕೆಣಕಿ ಮಾತಾಡುತ್ತೀರಿ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹೌದು, ಬಿಡು. ನಿನ್ನ ಕೆಲಸವು ನನಗೇನು ಗೊತ್ತು. ಏನು ವಸ್ತ್ರ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಿಯೋ ಮತ್ತೆ ಮಗುವಿಗೆಂದು ಅಂಗಿಯನ್ನು ಹೆಣೆಯುತ್ತೀಯೊ? ಅವ್ವ ಮೊನ್ನೆ ನಿನಗೆ ಹೆಣೆಯಲು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೆ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಸಾಕು, ಬಿಡಿರಿ. ತಾಯಿ, ಮಗ ಕೂಡಿ 'ಮಗು' 'ಮಗು' ಎಂದು ದಿನ ಬೆಳಗಾದರೆ ಕನವರಿಸುತ್ತೀರಿ! ಏನು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿ ನಿಮಗೇ ಒಂದು ಮಗು ಹುಟ್ಟುವದಿದೆಯೆ? ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುತ್ತವೆ; ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ನಿಮಗೇಕೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಅಭಿಮಾನ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹೂಂ! ನಿನಗೇನು ಅಭಿಮಾನವಿಲ್ಲೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ! ನಿರ್ಲಿಪ್ತಜೀವಿ ನೋಡು, ನೀನು! ಮೊನ್ನೆ 'ಈ ಊರಲ್ಲಿ ಸಾಲೆಯಿಲ್ಲ, ಮೂಲೆಯಿಲ್ಲ, ಕೊನೆವರೆಗೆ ಹೇಗಿರಬೇಕು ಇಲ್ಲಿ?' ಎಂದು ಗೊಣು ಗುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಆ ಸಾಲೆ ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದೆ ಹೇಳು? ಏನು ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದು ನೀನು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದೀಯೊ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಸುಮ್ಮನಿರ್ರಿ ಸಾಕು. ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹೆಣಿಗೆ ತಪ್ಪು ಬಿದ್ದಿತು. ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದೊಡನೆ ನನ್ನ ಕೆಲಸವೇ ಮುಂದೆ ಸಾಗುವದಿಲ್ಲ. ನೀವು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೂತರೆ ಇದೇ ಹಾಡು. ಹುಡುಗರ ಹಾಗೆ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ ತಿರುಗುವದು, ನಗೆಯಾಡುವದು, ಚಿಟಕು ಮುಳ್ಳಾಡಿಸುವದು. ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಂದಿದ್ದೇ ಒಂದು ಚಲ್ಲಾಟವಾಗಿದೆ ನಿಮಗೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ನಿಮ್ಮ ನ್ಯಾಯ, ನಿಗದಿ, ಜಗಳ. . . .

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಮತ್ತೆ ನನ್ನನ್ನು ಆ ಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಕೆಡವಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿದ್ದೀಯೇನು? ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿ ಮರೆತು ಹೋಗಲಿ. ಮತ್ತೆ ಅದನ್ನೇಕೆ ಕೆದರಿ ತೆಗೆಯುತ್ತಿ? ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟು ಒಂದು ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರೆ ನನ್ನ ಉಪಾಸನೆಯ ಮೂರ್ತಿಯೇ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೆರಳುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಇಲ್ಲ, ಇಲ್ಲ! ತಪ್ಪಾಯಿತು. ಸುಮ್ಮನೆ ವಿನೋದ ಕ್ಕಾಗಿ ಅಂದೆ, ಅಷ್ಟೆ. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಇರುವದು ನನಗೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಹಬ್ಬವಾಗಿದೆ, ಗೊತ್ತಿದೆಯೆ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಮರೆತು ಬಿಡಬೇಕೆಂದಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಆದಷ್ಟು ಜನರಿಗಾಗಿ ದುಡಿಯುತ್ತೇನೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಅನ್ಯಾಯಗಳು ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಮೈಮೇಲೆ ಮುಳ್ಳೇಳು ತ್ತವೆ, ಮುಳ್ಳು!

ಸುಭದ್ರಾ:—ಇಕಾ! ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನಾನಂತೂ ಎತ್ತಿಲ್ಲ, ನೀವೇ ಕನವರಿಸುತ್ತಿರುವಿರಿ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇಂಥ ದುಷ್ಟರನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಕೆಡವಿ ಇಲ್ಲದ ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ರಕ್ತದ ಕುದಿಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗದು, ನೋಡು!

ಸುಭದ್ರಾ:— ಛೀ! ಇಂಥವರೊಡನೆ ಗುದುಮುರಿಗೆಯೇನು ಸರಿ? ನೆಗ್ಗಲಿಮುಳ್ಳಿನ ಹಾಸಿಗೆ ಹಾರಿಸಿ ಹೊಡೆಯಲು ಅದನ್ನು ಕಚಪಚ ತುಳಿಯುವದಿದೆಯೆ? ಇಂಥವರ ಸಂಗತಿ ಬಿಟ್ಟು ದೂರಿರಬೇಕು. ಹಾಳು ಗುಂಡಿ ಬೀಳವೊಲ್ಲರೇಕೆ!

ಭೀಮಣ್ಣ:—ನೀವು ಅವರ ಸಂಗತಿಬಿಟ್ಟರೂ ಅವರು ನಿಮ್ಮ ಸಂಗತಿ ಬಿಡುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ!

ಸುಭದ್ರಾ:—ಆಗೇನು ಮಾಡುವದು? ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಅವರಿಂದ ದೂರಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಾಗ ದೈವವೆಂದು ಬಂದದ್ದನ್ನು ಅನುಭೋಗಿಸ ಬೇಕು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇನ್ನು ನಿಮಗಿಂತ ಕೀಳಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವರ ಗತಿಯೇನು? ಬಡಜನರು ಈ ದುಷ್ಟರ ಕೈಯ್ಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಸಾಯುತ್ತಾರಲ್ಲ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಆಗ ಏನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗುತ್ತದೆ? ಮರಮರ ಮನಸ್ಸಿ ನಲ್ಲಿ ಮರುಗಿ ಸುಮ್ಮನಿರುವದು. ದಿನಾಲು ಜನರು ಸಾಯುತ್ತಾರೆ; ಮಗುಗಳು ಮರಣ ಹೊಂದುತ್ತವೆ; ಮುತ್ತೈದೆಯರು ವಿಧವೆಯರಾಗು ತ್ತಾರೆ? ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ತಪ್ಪಿಸುವದು ನಿಮಗೆ ಶಕ್ಯವಿದೆಯೆ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ನೀನು ಹೇಳುವದೇನೋ....ನಿಜ. ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ನಾನೂ ಹೀಗೆಯೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದರೆ....ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ .... ಆ ಮಾತನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಬರುವದಿಲ್ಲ, ಹುಚ್ಚು ಹುಡುಗಿ! ಇಂಥವರ ನಾಶ ವಾಗಲೆಂದು ಇವರನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವರೇ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ಉಪಯೋಗವಾಗಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಮಾಡುವೆನೆಂದು ವಿಶ್ವಾಸವಿದ್ದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಯಾವುದು ಅಶಕ್ಯ?

(ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನವರು ಬರುವರು)

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಏನಪ್ಪಾ! ಭೀಮು! ಏನು ನಡೆಸಿದ್ದೀರಿ ನೀವಿಬ್ಬರೂ? ಕೂಡೇ, ಕೂಡು. ನೀನೇಕೆ ಎದ್ದುನಿಂತೆ? ಮಂದಿಯಿದ್ದಾಗ ಸನ್ನೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ. ಈಗ ಊರನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ಏನು, ಭೀಮು?

ನೀವಾಡುವ ಮಾತುಗಳು ನನಗೆ ಹೇಳುವ ಹಾಗಿಲ್ಲವೇನು? ನಾವು ಮುದುಕರು....

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹಾಗಲ್ಲ, ಅವ್ವ! ನಿನಗೆ ಹೇಳದೆ ಇರುವಂಥದು ಏನಿದೆ ಇದರಲ್ಲಿ? ದುಷ್ಟರನ್ನು ಕಂಡರೆ ದೂರ ಸರಿಯಬೇಕೆಂದು ಈಕೆಯ ಮತ. ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಅವರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ಹೆಣಗಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ನಿನ್ನ ಅನುಭವವೇನು ಇದರಲ್ಲಿ? ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಬಹುದೆ?

ಲಕ್ಷ್ಮವ್ವ:—ನನಗೇನು ಗೊತ್ತು, ತಮ್ಮ! ಈಗಿನ ಹೆಂಗಸರಂತೆ ನಾನೇನು ಗಂಡಸರೊಡನೆ ವಾದ ಹಾಕಲು ಕಲಿತವಳೆ? ಅವರು ಇರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಾತ್ರ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಚಿನಿವಾಲರ ರಂಗಪ್ಪನಾಯಕನ ಹೆಸರು ಕೇಳಿ ಬಲ್ಲೆಯಾ ನೀನು? ರಂಗಪ್ಪ ನಾಯಕನೂ ಅವರೂ ಕೂಡಿ ಕೆಲವು ದಿನ ಒಟ್ಟು ಚಿನಿವಾಲಕಿ ಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ನಡುವೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಖಜಾನೆ. ಅಷ್ಟು ಸ್ನೇಹ ಅವರಿಗೆ. ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟೋ ದಿವಸ ಕಳೆದವು. ರಂಗಪ್ಪನಾಯಕನ ಮನೆ ಯಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡು ಕೂಡಿ ಬಿದ್ದಿತು. ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯ ಮೈಮೇಲೆ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಭಾರ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟೆಂದಲ್ಲ. ನನಗೆ ಒಂದು ಜೋಡು ಪಾಟ್ಲಿ ಕೂಡ ಇರಲಿಲ್ಲ. ರಂಗಪ್ಪನ ಮಕ್ಕಳ ಡೌಲಿಗೆ ಸೀಮೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನೀನು ಮಾತ್ರ ಬಡ ವರ ಹುಡುಗನ ಹಾಗೆ ಹೊಲಸು ಅಂಗಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಿದ್ದೆ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನುಂಗಿಕೊಂಡು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಗಣೇಶಚವತಿ ಬಂತು. ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಎಳ್ಳುಕಾಳಿನಂಥ ಗಣಪತಿಗೆ ಮಂತರ—ಪುಷ್ಪವಾಗ ಬೇಕಾದರೆ ಸಾಕಾಗಿಹೋಯಿತು. ರಂಗಪ್ಪನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಗಣಪತಿ, ಮದ್ದು, ಬಜಂತ್ರಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಪಂಚಪಕ್ವಾನ್ನ,—ನನಗೆ ಅಳುವು ಬಂದಿತ್ತು. ಮುಳುಮುಳು ಅಳುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದೆ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ. ಅವರು ಮನೆಗೆ ಬಂದರು...ನಾನು ಅಳುವದನ್ನು ನೋಡಿದರು....

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅಳಬೇಡ, ಅವ್ವ! ಅಳಬೇಡ. ಮಿಂಚಿ ಹೋದ ಮಾತು.

ಲಕ್ಷ್ಮವ್ವ:—ಮರುದಿವಸ ನನ್ನ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರ ವ್ಯವಹಾರವು ಬೇರೆಯಾಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರ ನೋಡಲು ರಂಗಪ್ಪನ

ಕಡೆಗೆ ೫೦೦೦ ರೂ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದದ್ದು ಕಂಡು ಬಂತು. ಹೌದೇ! ಅಷ್ಟ್ಯಾಂದೇಕೆ ಕಣ್ಣುಬಿಟ್ಟು ನೋಡುತ್ತಿ? ೫೦೦೦ ರೂಪಾಯಿ! ಕೊಡ ಬಹುದೇನೆಂದು ಇವರು ಕೇಳಿದರು. ಈಗ ಆಗುವದಿಲ್ಲೆಂದು ರಂಗಪ್ಪ ಹೇಳಿದ.

ಭೀಮಣ್ಣ.—ಆ ಮಾತಾಡಿದಾಗ ಆರಿದ ದೀಪ ಇನ್ನೂ ಅವರ ಮನೆ ಯಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತಿಲ್ಲ!

ಲಕ್ಷ್ಮವ್ವ:—ಹೌದು, ಭೀಮು! ಮುಂದೆ ರಂಗಪ್ಪ ಆ ರಕಮನ್ನು ಕೊಡಲೇ ಇಲ್ಲ. ದೇವರ ದಯೆಯಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ಮನೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂತು. ರಂಗಪ್ಪನ ಮನೆತನ ಮಾತ್ರ ಕ್ರಮೇಣ ಸವೆಯುತ್ತ ಬಂತು. ರಂಗಪ್ಪ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟ ಪರಮೇಶ್ವರಿ ಲೋಟು ಇತ್ತು ಅವರ ಹತ್ತಿರ. ಆದರೆ ಒಂದು ದಿನಸವಾದರೂ ಕಚೇರಿಯ ಮೆಟ್ಟಲು ಹತ್ತಿದರೇನು ಅವರು? ಅಂಥ ಪುಣ್ಯವಂತರು ಯಜಮಾನರು! ಅಂಥ ಪುಣ್ಯವಂತರು ....! ರಂಗಪ್ಪ ಜಡ್ಡಾಗಿ ಮಲಗಿದ್ದ. ಸಾವು ಬಂದು ಎದೆಗೆ ಹಾಯುತಿತ್ತು ಆತನಿಗೆ. ಇವರನ್ನು ಕರೆಕಳಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ರಂಗಪ್ಪನೊಡನೆ ಪಿಟ್ಟೆಂದು ಅವರು ಮಾತನಾಡಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅಂದು ಹೋದರು. 'ನಿಮಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ದುಡ್ಡು ಕೊಡಲಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಮಕ್ಕಳು,—ಮರಿ,—ಅವರ ಮೇಲೆ ಸಾಲ ಹೊರಿಸಿ ಹೋಗುವದಿದೆಯೇ?' ಎಂದ ರಂಗಪ್ಪ. 'ಆಗಲಿ' ಇವರೆಂದರು. 'ಒಮ್ಮೆನಸ್ಸಿನಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿ ಸಿದ್ದೀರಾ?' ಎಂದು ರಂಗಪ್ಪ ಕೇಳಿದ. 'ಹೌದು' ಎಂದು ಇವರು ಆಶ್ವಾ ಸನಕೊಟ್ಟರು. 'ಆ ಪರಮೇಶ್ವರಿ ಲೋಟು?' ಎಂದು ರಂಗಪ್ಪ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದ. ಚರ್ರೆಂದು ಹರಿದು ಅದನ್ನು ರಂಗಪ್ಪನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟರು ಅವರು. ನಮ್ಮ ದುರ್ದೈವ, ಭೀಮು. ಅವರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡೆವು. ಇಲ್ಲ ದಿದ್ದರೆ ಈ ದೇಸಾಯರ ಹಾರ್ಯಾಟ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೆ. ಏನೇ, ನೀನೇಕೆ ಅಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ಮೋರೆ ಮಾಡಿದ್ದೀ? ಇಂಥ ಕಥೆ ಕೇಳಬಾರದು ಹೋಗ ನೀನು. ಇಂದು ಬಸಿರಿ—ನಾಳೆ ಬಾಣಂತಿ....

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇರಲಿ ಬಿಡು ಅವ್ವಾ. ಅದಕ್ಕೇನಾಗುತ್ತದೆ? ಇಕಾ, ಇಲ್ಲಿ ಕರಿಯ ಬಂದನು ನೋಡು. ಏನೋ ಕರಿಯ?

ಕರಿಯ:—ಏನೂ ಇಲ್ಲ ಧಣಿಯರೆ. ನಾಡಿದ್ದು ಬಯಲಾಟ ಹಾಕುತ್ತೇವೆ. 'ಯಜಮಾನರು ಊರಲ್ಲಿರುವರೋ ಇಲ್ಲೋ ಕೇಳಿ ಬಾ' ಎಂದರು ಪಂಚರು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ವಾಹವಾ! ಅದರಲ್ಲಿ ನೀನೊಂದು ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿರಬೇಕಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ?

ಕರಿಯ:—ಹೌದು, ಧಣಿಯರೇ! (ನಾಚುವನು)

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಯಾವುದು?

ಕರಿಯ:—ರಾವಣನದು, ಧಣಿಯರೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಅಯ್ಯ! ರಾಮ, ಹನುಮಂತದೇವರು, ಸೀತಾದೇವಿ ಏನಾದರೂ ಆಗಬಾರದಾಗಿತ್ತೇ ಕಪಿ! ರಾವಣನ ವೇಷ ಯಾಕೆ ಹಾಕುತ್ತೀ?

ಕರಿಯ:—ಎಲ್ಲರೂ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರೆ ಹೊರಬೇಕಾರು, ನನ ತಾಯಿ?

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಇಂಥಾ ದುಷ್ಟರ ವೇಷ ತೊಗೊಬಾರದು ಕರಿಯ!

ಕರಿಯ:—ಯಾರಾದರೂ ರಾವಣನಾಗಬೇಕಲ್ಲ? ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ದುಷ್ಟರು ಹೀಗಿರುವರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವದು ಹೇಗೆ, ಅವ್ವಾ? ಅವರಿಗೆ ಆಗುವ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಜನರು ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡಬೇಕು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ದೇವರೇ ಒಮ್ಮೆ ಅವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿರುವನಲ್ಲ!

ಕರಿಯ:—ಅದು ಜನರ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರಬೇಕು, ಧಣಿಯರೆ. ಬೈಲಾಟ, ನಾಟಕ, ಲಾವಣಿ, ಇದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯವರು ಹೇಗೆ, ಕೆಟ್ಟವರು ಹೇಗೆ—ನಾಯಕರು ಹೇಗೆ, ದೇಸಾಯರು ಹೇಗೆ—ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕಲ್ಲ, ದೇವರು!

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಕರಿಯ, ಬಲು ಜಾಣನೋ ನೀನು. ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿದವರಿಲ್ಲ.

ಕರಿಯ:—(ನಕ್ಕು) ಅದು ಏನಾದರೂ ಇರಲಿ, ಧಣಿಯರೆ. ನೀವು ಅಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಇರುವಿರಷ್ಟೆ?

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಅಲ್ಲೋ ಕಪಿ! ಭೀಮು ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ? ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿಂತವಾಗಿ ಇರಲು ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ಮತ್ತೆಲ್ಲಿ ಹೋಗುವಿಯಪ್ಪಾ, ಭೀಮು?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಅವ್ವ. ನಾನು ಈ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಸರಿದಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದೆನೆಂದರೆ ನನ್ನ ತೂಕವೇ ತಪ್ಪಿ ಹೋದೀತು.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಏನೋ ಕನಸು ಕರಿಯಪ್ಪನಿಗೆ. ಊರೂರು ತಿರುಗುವ ಚಟ ಬಿದ್ದಿದೆ ಅವನಿಗೆ.

ಸೆಟ್ಟಿ:—(ಹೊರಗಿನಿಂದ) ನಾಯಕರೆ, ನಾಯಕರೆ!

ಭೀಮಣ್ಣ:—(ಗಡಬಡಿಸಿ ಎದ್ದು) ಓಹೋ! ಯಾರವರು? ಸಿದರಾಮು ಸೆಟ್ಟಿಯ ಧ್ವನಿಯದು! ಬನ್ನಿರಿ ಸೆಟ್ಟರೆ. ಏನು ಕಾರಣ ಈಗ ಬಂದಿದ್ದು? ಹೀಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ.

(ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿ-ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನವರು ಒಳಗೆ ಹೋಗುವರು. ಕರಿಯನು ಸೆಟ್ಟರಿಗಾಗಿ ಲೋಡು ಸರಿಪಡಿಸಿ ಇಡುತ್ತಾನೆ.)

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಮತ್ತೇನು ಸೆಟ್ಟರೆ? ಏನು ಕಾರಣ ಬಂದಿದ್ದು? ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಕ್ಷೇಮವೇ?

ಸೆಟ್ಟಿ:—ನೀವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕ್ಷೇಮ ನಾಯಕರೆ. ಉಳಿದ ಕಡೆಗೆಲ್ಲ ಕ್ಷಾಮ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅಂದರೆ? ಮತ್ತೇನು ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿತು?

ಸೆಟ್ಟಿ:—ರಾಮಣ್ಣನವರಿಗೆ ಜಡ್ಡು ಬಲು ಜೋರಾಗಿದೆ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕರೆತರಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಓಹೊ! ನಡುವೆ ಗುಣವಾಗಿದ್ದು ಮತ್ತೆ ಈ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿತೆ?

ಸೆಟ್ಟಿ:—ಡಾಕ್ಟರುಗಳೆಲ್ಲ, ಅವರು ಉಳಿಯುವದು ಯಾವ ಮಾತೊ ಎಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹುಂ.

ಸೆಟ್ಟಿ:—ಇದೇ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತರ ಅನ್ಯಾಯವು ಶಿಖರವನ್ನು ಕಂಡಿದೆ. ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆಕಳಿಸಿದ್ದರ ವಿಷಯವು ತಮಗೆ ಗೊತ್ತಿರಬಹುದಲ್ಲ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹೂಂ, ಗೊತ್ತಿದೆ.

ಸೆಟ್ಟಿ:—ರಾಮಣ್ಣನವರ ಹೇಳಿಕೆಯ ಮೇಲಿಂದ ನೀವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಬಹುದೆಂದು ನಾವು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡೆವು. ನಿಮ್ಮ ಜೀವಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ ತಗಲದೆ ಇದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮಿಂದ ನಮ್ಮ ಹಿತವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಧಿಸಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದೇ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ರವಾನಿಸಿದೆವು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಮಂತರ ಕಾಟ ಊರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿದೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹುಂ.

ಸೆಟ್ಟಿ:—ಅದನ್ನು ಹಿಂದಿನಿಂದ ನೋಡಬಹುದು. ಈಗ ರಾಮಣ್ಣನವರನ್ನು ಕಾಣಲು....

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅವ್ವಾ! ಏ ಅವ್ವಾ!

ಲಕ್ಷ್ಮವ್ವ:—(ಬಂದು) ಯಾಕಪ್ಪ ಭೀಮು, ಒದರಿದ್ದು? ಸೆಟ್ಟರು ಬಂದಿದ್ದಾರಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನು ಅನಾಹುತ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಏನೂ ಇಲ್ಲ, ಅವ್ವ. ರಾಮಣ್ಣನವರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಜಡ್ಡಾಗಿದೆಯಂತೆ. ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಕಂಡುಬರುತ್ತೇನೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮವ್ವ:—ಅಯ್ಯ! ಮತ್ತೆ ರಾಮಣ್ಣನವರಿಗೆ ಜಡ್ಡೆ? ಸುಳ್ಳು ಬೇರೆ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲವಲ್ಲ ನೀವು ಸೆಟ್ಟರೆ?

ಸೆಟ್ಟಿ:—ಇಲ್ಲ, ತಾಯಿ. ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಮಲಗಿದ್ದಾರೆ. ಮಿತಿ ಮೀರಿ ಜ್ವರ. ಔಷಧೋಪಚಾರ ನಡೆದಿದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮವ್ವ:—ಹೋಗಿ ಬಾರಪ್ಪಾ. ರಾಮಣ್ಣನವರನ್ನು ನೀನು ಉಪಚರಿಸದೆ ಮತ್ತಾರು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ನೋಡು ಭೀಮು, ಅವರನ್ನು ಕಂಡು ಜ್ವರವಾರಿದೊಡನೆ ಬೇಗ ಇತ್ತ ಬಾ. ಮತ್ತೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ. ಸೆಟ್ಟರೆ, ರಾಮಣ್ಣನವರ ಜ್ವರವು ಇಳಿದೊಡನೆ ನಮ್ಮ ಹುಡುಗನನ್ನು ತೀವ್ರ ಕಳಿಸಿಕೊಡಿರಿ.

ನಿನಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಆಗುವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ನಮ್ಮ ಹುಡುಗನ ಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತ ನಿಮ್ಮ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವವರು ನೀವು. ನಿಮ್ಮ ಜನರೆಲ್ಲ ಹೀಗೆಯೇ. ನೀನು ಮಾತ್ರ ಬೇಗ ಬಾ ಭೀಮು. ಯಾವುದನ್ನೂ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಬರುತ್ತೇನೆ, ಅವ್ವ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲವೂ ಜೋಕೆ. ಏ ಕರಿಯ!

ಕರಿಯ:—ಬಂದೆ, ಧಣಿಯರೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ನಾನು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತೇನೆ. ಬರುವನಕ ಮನೆಯನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡಿರು. ನಿಮ್ಮ ಬೈಲಾಟದ ರಂಗ ತಾಲೀಮು ನಡೆಯಬಹುದಲ್ಲ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ? ಅದನ್ನು ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಹೊರಂಗಳದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಗಿಸಿರಿ. ಊರ ಪಂಚರಿಗೆ ಹೇಳು, ನಾನು ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆಂದು. ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆ ಅವ್ವಾ.

(ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ. ಸೆಟ್ಟಿಯು ಅವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಾನೆ.)

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಏ, ಕರಿಯ! ಇದೇನು, ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿಬರಬೇಕೆಂದು ನಿಮ್ಮ ನಾಯಕರು ಹಾಕಿದ ಸೋಗೇನಿದು ಮತ್ತೆ? ಆ ಸೆಟ್ಟಿಯೂ ಒಳ್ಳೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಂದ.

ಕರಿಯ:—ಇಲ್ಲ ಅವ್ವನವರೇ! ರಾಮಣ್ಣನವರಿಗೆ ಜಡ್ಡು ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆಯಂತೆ. (ಕೆಳದನಿಯಲ್ಲಿ) ಆ ಕಾರಕೂನ ಸಣತಮ್ಮಪ್ಪನು ಅವರಿಗೆ ವಿಷ ಹಾಕಿಸಿದನೆಂದು ಜನರಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಆಂ? ಇದೇನು ಹೇಳಿದಿ? ನಮ್ಮ ರಾಮಣ್ಣನವರಿಗೆ ವಿಷವೆ? ಮುತ್ತಿನಂಥ ಜೀವ ಅವರದು. ಅಂಥವರನ್ನು ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಎಳೆದವರು ಯಾರು?

ಕರಿಯ:—ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕೆಂದರೆ ಕಾರಣವು ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಅವ್ವನವರೆ. ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಈಗ ಸ್ಥಿತಿಯು ಈ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಬಾರದಿತ್ತೇ, ಕರಿಯ!

ಈಗಾದರೂ ಏನಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಯಾರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಊಟ ಮಾಡ ಬೇಡವೆಂದು ಓಡಿ ಹೋಗಿ ಭೀಮೂನಿಗೆ ಹೇಳು. ಅಪ್ಪಿತಪ್ಪಿ ಮಾಡಿದ ನಾದರೆ ಸಿಪ್ಪಿದರಸಿಯಾಗಿ ಯಾಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ತಿನ್ನಲಿ. ಊರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಂದರೂ ಕರೆಯಲು ಬರುವವರು ಬೇರೆ ತಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಅದು ತಪ್ಪಬೇಕಾದರೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ದೂರ–ಬಹು ದೂರ ಹೋಗಬೇಕು.

ಲಕ್ಷ್ಮವ್ವ:—ಅಯ್ಯ! ನೀನೂ ಇಲ್ಲಿ ಕೇಳುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದೀಯೇನೆ? ನಡೆ ಒಳಗೆ. ಭೀಮೂನಿಗೆ ಏನಾಗುತ್ತದೆ? ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ.

(ಹೋಗುವರು)

ಪ್ರವೇಶ ೫

(ಕರಿಯಪ್ಪನೂ ರೇವಣ್ಣಿಯೂ ಅಡವಿಯ ಒಂದು ಸೀಳುದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.)

ರೇವಣ್ಣಿ:—ಹೂಂ, ನಡಿ, ಕರಿಯಪ್ಪ. ಹೋಗೋಣು. ಹೊತ್ತು ಮುಳುಗಿ ಹೋತು. ಊರು ಮುಟ್ಟಬೇಕು ಇನ್ನೂ.

ಕರಿಯ:—ಒಂದಿಷ್ಟು ತಡಿ, ರೇವಣ್ಣಿ. ಈ ಅಡವಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗು ವದೆಂದರೇನು? ಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಕವಳಿ ಹಣ್ಣಿನ ಬಯಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ನನ್ನ ಧೋತರದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿವೆ ನೋಡು! ನಿನಗಷ್ಟು ಕೊಡಲೇನು, ರೇವಣ್ಣಿ?

ರೇವಣ್ಣಿ:—ಬೇಡಪ್ಪಾ, ಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಬೇಕಾದರೆ?

ಕರಿಯ:—ಹಿಡಿ, ಅದಕ್ಕೇನು! ಬೇಕಾದಷ್ಟಿವೆ. ನಿನ್ನ ಎತ್ತು ಎಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟಿ?

ರೇವಣ್ಣಿ:—ಇದೇ, ಮಾವ ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋದ. ನಾನು ಕಬ್ಬಿನ ಹೊಲದ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದು ಬಂದೆ.

ಕರಿಯ:—ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆಯೇ ಕಬ್ಬು?

ರೇವಣ್ಣ:—ಬೆಳೆಯದೆ ಏನು ಕರಿಯಪ್ಪ? ಇನ್ನೂ ಬಲಿತಿಲ್ಲ. ಬಲಿತ ಮೇಲೆ ನಿನಗೊಂದು ಸಿವುಡು ಕಳಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಕರಿಯ:—ನಾನೂ ಅದಕ್ಕೇ ಕೇಳಿದ್ದು ರೇವಣ್ಣ. ಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಒಯ್ದು ಮುಟ್ಟಿಸಬೇಕು ಅದನ್ನು.

ರೇವಣ್ಣ:—ನಾಯಕರು ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿರುವರಂತೆ, ಹೌದೆ? ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾರಭಾರಿಗಳಿಗೆ ಜಡ್ಡಾಗಿದೆಯಂತಲ್ಲ?

ಕರಿಯ:—ಹೌದು, ರೇವಣ್ಣ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಾನು ಮನೆಗೆ ಹೋಗ ಬೇಕಿತ್ತು. ಇಂದು ಬಯಲಾಟದ ರಂಗತಾಲೀಮು. ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಹೊರಂಗಳದಲ್ಲಿಯೇ ಹಾಕೋಣ.

ರೇವಣ್ಣ:—ಆಗಲಿ, ಅದಕ್ಕೇನು. ಕಾರಭಾರಿಗಳಿಗೇನಾಗಿದೆಯಂತೆ, ಕರಿಯಪ್ಪ?

ಕರಿಯ:—ಜೋರು ಜಡ್ಡಾಗಿದೆ, ತಮ್ಮ. ಏನಾಗಿದೆಯೆಂದರೆ ಏನು ಹೇಳಲಿ? ಅದು ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀಮಂತರು ಅದರ ಧೊರೆಗಳು. ವಿಷ ಹಾಕುವದೊಂದು ರೂಢಿಯಾಗಿದೆ ಅಲ್ಲಿ!

ರೇವಣ್ಣ:—ವಿಷವೇ?

ಕರಿಯ:—ಹೂನಪ್ಪ ವಿಷ. ಯಾರು ಹಾಕಿದ್ದು, ಏಕೆ, ಇದೇನೂ ಕೇಳಬೇಡ. ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವೇ ಸಿಗುವದಿಲ್ಲ.

ರೇವಣ್ಣ:—ನಿನ್ನ ಗೌಡರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ತಡಿ, ಒಂದು ದಿವಸ ವಾದರೂ ನಾಯಕರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಿಡಬಾರದೆಂದು.

ಕರಿಯ:—ನಾವು ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೇ, ರೇವಣ್ಣ. ಅಪ್ಪನವರು ಎಷ್ಟು ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದರೂ ಧಣಿಯರು ಕೇಳುವದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸಂಗವೇ ಹಾಗೆ ಬಂತು. ಏನು ಮಾಡಬೇಕು?

ರೇವಣ್ಣ:—ಬಿಡೋ ನಿನ, ಎಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಂಗ! ಊರ ಪಂಚರಿಗೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅವರು ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಂತು ಅಂಗಲಾಚಿ ಬೇಡಿ ಕೊಂಡರೆ ಒಲ್ಲೆನ್ನುವರೆ ನಾಯಕರು? ತಿರುಗಿ ಅವರು ಬರುವುದು

ಯಾವಾಗ? ನಮ್ಮ ಆಟದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬರದಿದ್ದರೆ ಸೀತಾದೇವಿಯಿಲ್ಲದೆ ನೀನು ಆಟ ಹೂಡಬೇಕಾದೀತು ನೋಡು!

ಕರಿಯ:—ಅದು ಯಾಕೆ ರೇವಣ್ಣಿ?

ರೇವಣ್ಣಿ:—ನಾನು ವೇಷ ಹಾಕುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಅವರೇ ನೋಡದಿದ್ದರೆ ನಾನು ವೇಷ ಹಾಕಿಯಾದರೂ ಏನು ಫಲ?

ಕರಿಯ:—ಬಿಡೋ ನಿನ! ಅವರು ನಾಳಿಗೇ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಕಾಳಜಿ ನಿನಗೇಕೆ?

ರೇವಣ್ಣಿ:—ಹೂಂ! ಮತ್ತ ನಾನಂದಿದ್ದೂ ಅದೇ. ಅಲ್ಲೋ ಕರಿಯಪ್ಪಾ, ಆಟದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನೀನೊಂದು ಹೊಸ ಪದ ಮಾಡೀಯಂತಲ್ಲ? ಹೇಳು ನೋಡೋಣು?

ಕರಿಯ:—ಆ ಪದವೇ ನೀನು ಹೇಳುವದು? ಅದು ಇರುವದು ಒಂದು ಚುಟ್ಕಿ. ಇಲ್ಲಿಯು ಕವಳಿ ಹಣ್ಣಿನ ರುಚಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಾಡು!

ಕಣ್ಣು ಕವಳೀ ಹಣ್ಣು, ಇಲ್ಲಿ ನೇರಲ ಹಣ್ಣು
ಮೈಬಣ್ಣ ನಿಂಬಿ ಹಣ್ಣು!
ಈ ನಿನ್ನ ಮೈಬಣ್ಣ ಮಾಡ್ತೈತಿ ಏ! ಹೆಣ್ಣ!
ನನ್ನನ್ನ ಹಣ್ಣು ಹಣ್ಣು! ||೧||
ಮೂಗು ಸಂಪಿಗೆ ತೆನೆಯು ಹೆರಳು ಬಾಳೀ ಗೊನೆಯು,
ಕಾಲೈತಿ ಕದಳಿ ಕಂಬ,
ಬಿರಿತ ದಾಳಿಂಬರಿಯು ತಂಬುಲ್ಹಲ್ಲಿನ ಪರಿಯು
ಹೆರರೇನು ಹೇಳ, ರಂಭಾ! ||೨||
ತುಟಿಯು ತೊಂಡೀ ಹಣ್ಣು, ರುಚಿಯು ಮಾವಿನ ಹಣ್ಣು,
ಕರಿಕಬ್ಬು ನಿನ್ನ ಹುಬ್ಬು!
ಹಣ್ಣು—ಹೂ—ಕಾಯಿ ಕೂಡಿ ಹೆಣ್ಣಾಗೈತಿ,—
ಕಂಡು ಬರತೈತಿ ಮಬ್ಬು! ||೩||
ಬೆರಳು ಬೆಂಡೀಕಾಯಿ ತಲೆಯು ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ
ತೆಂಗು ಮೊಳಕಾಲ ಪರಟಿ!
ಯಾರ ಹಂಗೇನಿಲ್ಲ. ಹ್ಯಾಂಗಿತ್ತು ಹಾಂಗ್ಹೇಳ್ದೆ!
ಏ! ಹೆಣ್ಣ! ಎಲ್ಲಿ ಹೊರಟಿ! ||೪||

ರೇವಣ್ಣ:—ಅಂತೂ ಇಂಚಲಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೆಣ್ಣಿನ ಪದ ಕಟ್ಟಲಿಕ್ಕೆ ಕಲಿತೆಪಾ! ಅಂಥ ಚೆಲುವು ಹೆಣ್ಣು ಯಾವುದಪಾ ಸಮ್ಮೂರಾಗ, ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದು?

ಕರಿಯ:—ಇಲ್ಲ ಬಿಡೋ, ನಿನ! ಈ ಊರಾಗಿನ ಹೆಣ್ಣಿನ ಪದ ಇದು. ಹೆಣ್ಣಿನದಲ್ಲ.

ರೇವಣ್ಣ:—ಅಲ್ಲ, ತಗಿ. ಅದು ಯಾಕಾದೀತು? ಇನ್ನೆರಡು ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿ ಬಿಡಬೇಕು!

ಕರಿಯ:—ಹೆಣ್ಣಿನಮೇಲಿನದೇ ಇದ್ದರೆ, ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವವರ ಮೇಲಿನ ಪದ ಇದು. ತಿಳಿತೇನು ರೇವಣ್ಣ?

ರೇವಣ್ಣ:—ಸಾಕು ಬಿಡು ನಿನ್ನ ನಗೆಮಾತು. ಅಲ್ಲೋ, ಕರಿಯಪ್ಪಾ, ಆಟದಾಗ ಇದನ್ನ ಎಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಬೇಕು?

ಕರಿಯ:—ನೀನೇ ಹೇಳು ನೋಡೋಣ!

ರೇವಣ್ಣ:—ಬಾಳ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ, ಪದ. ರಾವಣ ಸೀತಾದೇವಿ ಪಕ್ಷಯಕ್ಕ ಅನ್ನಬೇಕು ನೋಡು ಇದನ್ನ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರ ನಾನು ಸೀತಾದೇವಿ ಆಗೋದೇ ಇಲ್ಲ.

ಕರಿಯ:—ಭಪ್ಪರೆ! ಒಳ್ಳೆ ಹುಡುಗ! ಈ ರೀತಿ ಕೂಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸುರುವಾದರ ಬಯಲಾಟ ಬಡದಾಟಾದೀತು. ನಡಿ!

(ಹೋಗುವರು.)

ಪ್ರವೇಶ ೬

(ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ. ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿನ ಮುಂದಿನ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕರಿಯನು ಮಲಗಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.)

ಕರಿಯ:—ಝುಣತೋಂ ತಕ. ಝುಣತ್ತೈ ತಕ, ಝುಣತದಿನ!
ಝುಣತೋಂ ತಕ, ಝುಣತ್ತೈ ತಕ, ಝುಣತದಿನ!
ಎ! ಸಾರಥಿ!...ಹಾ! ಎ! ಸಾರಥಿ. . .ಹಾ!

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—(ಒಳಗಿನಿಂದ) ಯಾಕೊ, ಏ ಕರಿಯ! ಏಕೆ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ ಒದರಾಡಿ ನಮ್ಮನ್ನು ನಿದ್ದೆಗೆಡಿಸುತ್ತಿ? ಊರಿಂದ ಬಂದ ಮೇಲೆ ನಾಯಕರಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಅವಸ್ಥೆ ನೆಟ್ಟಗಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ನೋಡು! ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿರೆಂದರೆ ಹೀಗೆ ಒದರಾಡುತ್ತ ಕೂಡಬೇಕೆ? ಅಯ್ಯ, ಓ ಕೂಡ ಕೊಡಬಾರದೆ? ಕರಿಯ, ಏ ಕರಿಯ!

ಕರಿಯ:—(ಗಡಬಡಿಸಿ ಎದ್ದು.) ಯಾಕೆ, ತಾಯಿ! ಏನಾಯಿತು? ಯಾರು ಬಂದರು?

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಏನಾಗಿಲ್ಲ, ನಮ್ಮಪ್ಪ. ನೀನೇ ಹತ್ತುಮಂದಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒದರಾಡುತ್ತಿ. ಏನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಡಬಡಿಸಿದೆಯೊ?

ಕರಿಯ:—ಇಲ್ಲ, ತಾಯಿ. ಈಗ ಜಂಪು ಹತ್ತಿತ್ತು. ಮತ್ತೆ ಎಚ್ಚರಾಗಿದೆ ಈಗ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಎಚ್ಚರ ನಿನಗೆ. ಇದೇ ಏನು ಮನೆ ಕಾಯುವ ರೀತಿ? ಈಗಿನ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ನಿದ್ದೆಯೋ ನಮ್ಮಪ್ಪ! ಕೂಡುವ ಪುರಸತ್ತಿಲ್ಲ, ನೆಲಕ್ಕೇ ಉರುಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ಭಗವಂತರಾಟದೊಳಗಿನ ಮಾತುಗಳು ಬೇರೆ! ಆ ವೇಷ ಬೇಡ, ಆ ಭಾಷೆ ಬೇಡ, ಎಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆ ನಾ ನಿನಗೆ? ಮತ್ತೆ ರಾವಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ನಮ್ಮಪ್ಪ ಚಂದಕ್ಕೆ, ರಾವಣ! ಹತ್ತು ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹತ್ತು ಮೋರೆ ಮಾಡಿ ನೀನು ಕಿಲಿಬಿಲಿ ಹಚ್ಚಿದೆಂದರೆ ನೋಡು. ಎಚ್ಚರವಾಗಿರು.

ಕರಿಯ:—(ಎದ್ದು ಕುಳಿತು ಗೊಂಗಡಿ ಜಾಡಿಸುತ್ತ) ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಧಣಿಯರು ತಿರುಗಿ ಬಂದರೆ ಪಾಡಿತ್ತು. ಮನೆಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದೆ, ಇರಲಿ. ಇದೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಆಯಿತು. ಆಟವಾಡುವ ದಿನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂತು. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಕುಳಿತು ಮಾತು ಗಟ್ಟಿಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಹಲ, ಹಲಲಲ! (ಎಂದು ಹಾರಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ.) ಏನದು? ರಾಮನು ಎದುರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಏನೆನ್ನಬೇಕು? 'ಏ! ಹೇಡಿ! ಹುಚ್ಚು ಖೋಡಿ! ನಾನಿದ್ದೇನೆ ರಾವಣ, ಹೃದಯವಿಧ್ರಾವಣ! ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗುವಂಥವನಾಗು! ಹಲ! ಹಲಲ! (ಕುಣಿಯುತ್ತಾನೆ.) ಏ! ಸಾರಥಿ ನನ್ನ ಮನೋರಥವನ್ನು

ಅಲ್ಲ, ಮಹಾರಥವನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವಂಥವನಾಗು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಒಯ್ಯುವಂಥವನಾಗುತ್ತೇನೆ. ಏ, ದಶರಥಸೂನು, ಮಾಡೇನು ನಿನ್ನ ಖೂನು. ನೀನು ಅಗ್ನ್ಯಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನಾನು ವರುಣಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ನೀನು ನಾರಾಯಣಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನಾನು ಪಲಾಯನಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ಏ, ಹೇಡಿ, ಹುಚ್ಚು ಖೋಡಿ!' ಎಲ, ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅದೇನೋ ಸರಿಯುವದು ? ಡಾಪಣಗಿರಿಯ ಕಂಬಳಿಯಂತೆ ಸರಿದಾಡುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲ ? ಏನು ರಾಮನೇ ಬಂದನೊ ? ಹಲ! ಹಲಾ! ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗುವಂಥವನಾಗು !

(ದರದರ ಹಿಡಿದು ಗಂಗಜ್ಜನನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾನೆ.)

ಗಂಗಜ್ಜ:—ನಾನು ರಾಮನಲ್ಲೋ, ಕರಿಯ ! ನನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆಯ ಬೇಡ. ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡು.

ಕರಿಯ:—ಎಲ, ಗಂಗಜ್ಜನೇನು ? ಈಗೇಕೆ ಬಂದಿದ್ದು, ಗಂಗಜ್ಜ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಹೇಳುವದಕ್ಕೂ ಕೇಳುವದಕ್ಕೂ ಸಮಯವಿಲ್ಲ, ಕರಿಯ. ಕಠಿಣ ಹೊತ್ತು ಬಂದಿದೆ. ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಾಗ ಬಾರದು. ಈಗ ಮತ್ತೆ ನಾನು ಹೊರಡಬೇಕು.

ಕರಿಯ:—ಅಂಥದೇನು, ಗಂಗಜ್ಜ ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಕೆಳದನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡು. ಇಬ್ಬರ ಗುಟ್ಟು ಹೊರ ಬಿದ್ದೀತು. ಆ ನೀಚ ಸಣತಮ್ಮ ಇಂದು ರಾತ್ರಿ ನಾಲ್ಕು ಆಳುಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ಬರಬಹುದು.

ಕರಿಯ:—ಅದೇತಕ್ಕೆ ಗಂಗಜ್ಜ ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಎದೆ ಬಿಗಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಬಾಯಿಯವ ರನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ. ಹೂಲಿಯೆಬ್ಬಿಸು. ಒದರು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹುಶಾರಾಗಿರೆಂದು ಹೇಳು. ಬಂದವರನ್ನು ಹೆಡಮುರಿಗೆ ಬಿಗಿಯಿರಿ. ಹಾಗೆಯೆ ಮೇಲಿನ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಿರಿ. ಇನ್ನು ನಾನು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಈ ಸಣತಮ್ಮನನ್ನು . . (ಮುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ)

ಕರಿಯ:—ಇದೇನು, ಗಂಗಜ್ಜ! ಅಲ್ಲ, ನಿನ್ನದೇನಾಯಿತು ಮತ್ತೆ ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ನನ್ನದೇನು ಸನ್ನದು? ನನ್ನದು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿ ಹೋಯಿತು, ಕರಿಯ. ನನ್ನ ಬಾಳುವೆಯೆಲ್ಲ ಬಕ್ಕಬರಲಾಯಿತು. ನನ್ನ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವಿಷವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದ ಈ ಸಣತಮ್ಮ. ನನ್ನ ಮಲ್ಲನ್ನ ನನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡಿಬಿಟ್ಟ!

ಕರಿಯ:—ಇಂಥ ನೀಚರನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಸುಟ್ಟರೂ ಸಿಟ್ಟು ಹೋಗದು.

ಗಂಗಜ್ಜ:—ನಾನು ಉಳಿದಿರುವದು ಏದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೆ? ಸೇಡು, ಸೇಡು, ಎಂದು ಮೈಯೆಲ್ಲ ಜಗ್ಗುತ್ತಿದೆ. ಇಕಾ, ಇಲ್ಲಿ ನೋಡು! ಈ ಕಿರುಗತ್ತಿಯಿಂದ ಅವನ ಕುತ್ತಿಗೆ ಕೊಯ್ದು ರಕ್ತವನ್ನು ಮುಗಿಲುದ್ದ ಚಿಮ್ಮಿಸದಿದ್ದರೆ......ಹೋಗಿಬರುತ್ತೇನೆ ಕರಿಯ!

ಕರಿಯ:—ಈಗ ನೀನಿರುವದೆಲ್ಲಿ, ಗಂಗಜ್ಜ? ಮತ್ತೆ ಯಾವಾಗ ಬೆಟ್ಟಿ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಇರುವದು ಸುಡುಗಾಡಿನಲ್ಲಿ. ಬೆಟ್ಟಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಾಗ. ಹೂಲಿಯೆಬ್ಬಿಸು. ಒದರು, ತಡಮಾಡೀತು! (ಹೋಗುತ್ತಾನೆ)

ಕರಿಯ:—ಇದೇನು ಗೊಂದಲವೆಬ್ಬಿಸಿ ಹೋದನು ಇವನು? ಈ ಸುದ್ದಿ ನಿಜವಿರಬಹುದೆ? ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ತೇಂಕುತ್ತ, ಓಡುತ್ತ ಏಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ? ನಿಜವಿರದಿದ್ದರೆ ಗುಣವಾಯಿತು. ಇದ್ದರೆ—ಹೂಂ! ಒದರು, ಒದರು, ಅವ್ವನವರೆ! ಅವ್ವನವರೆ!

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—(ಒಳಗಿನಿಂದ) ಮತ್ತೇಕೊ, ಕರಿಯ. ಇವನ ಒದರಾಟಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ನಿದ್ದೆಗೇಡು. ನಾಯಕರು ಬಂದ ಮೇಲೆ ಅವನ್ನ ನೆಟ್ಟಗಾಗುವದಿಲ್ಲ ನೋಡು. ಆ ಭಗವಂತರಾಟವನ್ನು ಸೇರಬೇಡೆಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆ ನಿನಗೆ?

ಕರಿಯ:—ಇಲ್ಲ, ಎಚ್ಚರಿದ್ದೇನೆ, ತಾಯಿ! ಘಾತವಾಯಿತು. ಕಳ್ಳರು ಬರುವರು. ಎದ್ದೇಳಿರಿ, ಅವ್ವಾ!

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಅಯ್ಯ, ಕಳ್ಳರು! ಭೀಮು, ಭೀಮು, ಭೀಮು ಮನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ! ಏ ಸುಭದ್ರಾ! ಏಳು. ಕಳ್ಳರು! ಕಳ್ಳರು!

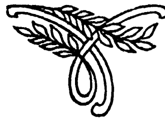
ಕರಿಯ:—ಗಾಬರಿಯಾಗಬೇಡಿರಿ, ತಾಯಿ. ನೀವು ಸುಮ್ಮನೆ ಒಳಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ನಾನು ಗೌಡರನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತೇನೆ. ಊರೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ

ಬೆನ್ನು ಕಟ್ಟುವದು. ನೀವು ಸುಮ್ಮನಾಗಿರಿ. (ಮೂರು ಸಲ ಶಿಳ್ಳು ಹಾಕಲು ಗೊಂಗಡಿ ಹೊತ್ತ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗನು ಬರುವನು.) ಹೋಗು, ಏ, ರೇವಣ್ಣಿ, ಗೌಡರನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸು. ಅವರ ಆಳುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ. ಸದ್ದು ಮಾಡಬೇಡ. ಕೆಲಸ ಕೆಟ್ಟು ಹೋದೀತು!

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಕಳ್ಳರು, ಕಳ್ಳರು! ಭೀಮಾ, ಏ, ಭೀಮಾ!

ಕರಿಯ:—ಸುಮ್ಮನಿರ್ರಿ, ತಾಯಿ. ಈಗ ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಹಿಂಡು ಬರುವದು, ನೋಡಿರಿ. ಏ ರೇವಣ್ಣಿ, ಬೇಗ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.

(ತೆರೆಯು ಬೀಳುವದು)

ಅಂಕು ೩

ಪ್ರವೇಶ ೧

(ರಾಮಣ್ಣನವರ ಮನೆ. ರಾಮಣ್ಣನವರು ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ್ದಾರೆ. ದೇಸಾಯರೂ ಸಣತಮ್ಮನೂ ಬಂದು ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ.)

ರಾಮಣ್ಣ:—(ಕ್ಷೀಣರಾಗಿ) ಹೇಳಿದೆನಲ್ಲ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ನನಗೀಗ ತಿದ್ದಿ ಹೇಳಲು ಅವಧಿಯಿಲ್ಲ. ಮಾತನಾಡಲು ತ್ರಾಣವಿಲ್ಲ. ಅಂತೂ ಬಡವನ ಮನೆಗೆ—ಅವನೇ ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಡುವದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ, ಒಮ್ಮೆ ಬಂದಿರಿ. ಒಳಿತಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನಾನೇನು ಆಡಬಲ್ಲೆ?

ಸಣತಮ್ಮ:—ಹಾಗೆಂದರೇನು, ರಾಮಣ್ಣನವರೆ? ತಾವು ಇನ್ನೂ ದೀರ್ಘಾಯುಷಿಗಳಾಗಬೇಕು, ದೇಸಗತ್ತಿಯನ್ನು ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಸಬೇಕು. ಶ್ರೀಮಂತರು ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕವರು. ನಿಮ್ಮ ಅನುಭವದ ಲಾಭವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು ನೀವು.

ರಾಮಣ್ಣ:—ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ, ಕಾರಕೂನರೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತರು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆಂಬುದು ಇನ್ನೂ ನನಗೆ ಒಡೆಯದ ಒಗಟವಾಗಿದೆ. ಮೇಲಾಗಿ ನೀವಿದ್ದೀರಲ್ಲ? ಹೊಸನೆತ್ತರದ ತರುಣರು ನೀವು. ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಹೊರಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದೀರಿ. ಇನ್ನು ಮುದುಕರಾದ ನಮಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡಿರಿ.

ದೇಸಾಯಿ:—ನನಗೇನು ಹೇಳುವಿರಿ, ರಾಮಣ್ಣನವರೆ?

ರಾಮಣ್ಣ:—ತಮಗೇನು ಹೇಳಲಿ ನಾನು, ಶ್ರೀಮಂತರೆ. ಹೇಳುವದನ್ನೆಲ್ಲ ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೇಳುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಈಗ ಹೇಳುವ ಅವಧಿಯು ಮೀರಿ ಹೋಯಿತು. ಆದರೂ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ: ಸಾಯುವವನ ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಸತ್ಯವೇ ಕುಳಿತಿರುವದಂತೆ. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಅನ್ಯಾಯಕ್ರಮವನ್ನು ನೀವು ಇನ್ನಾದರೂ ಬಿಡಬೇಕು.

ಲಕ್ಕಣ್ಣಗೌಡೆಯರ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ನೆನಿಸಬೇಕು. ಒಡೆಯರ ಸನ್ನಿಧಾನಕ್ಕೆ ಈಗ ನಾನು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಅವರಿಗೆ ಏನೆಂದು ಹೇಳಲಿ ?

ಸಣತಮ್ಮ:—ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ನೆಟ್ಟಗಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಸಿರಿ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಒಳ್ಳೇದು ಹಾಗಾದರೆ, ಹೊತ್ತಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಹೋಗಿಬರುತ್ತೇನೆ ರಾಮಣ್ಣನವರೆ. ನಾಳೆ ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತೇನೆ.

ರಾಮಣ್ಣ:—(ನಕ್ಕು) ಆಗ ಇನ್ನೂ ನಾನು ಇಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಆಗಬಹುದು !

(ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕ, ಶಿವರಾಮಸೆಟ್ಟರು ಬರುತ್ತಾರೆ 'ರಾಮಣ್ಣಾ ! ರಾಮಣ್ಣಾ !'—ಎಂದು ಒದರುತ್ತ)

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಓಹೋ, ಶ್ರೀಮಂತರು ! ನಮಸ್ಕಾರ.

ದೇಸಾಯಿ:—(ಹೋಗುತ್ತ, ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ನಮಸ್ಕಾರ !

ಸಣತಮ್ಮ:—ನಮಸ್ಕಾರ, ನಾಯಕರೇ ! ನಮಸ್ಕಾರ, ಸೆಟ್ಟರೇ ! ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇಮವೇ ?

ಭೀಮಣ್ಣ, ಸೆಟ್ಟಿ:—ನಮಸ್ಕಾರ, ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇಮ. (ಮುಂದೆ ಬಂದು) ಹೂಂ, ಹೇಗಿದೆ ರಾಮಣ್ಣಾ, ಈಗ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿ ?

ರಾಮಣ್ಣ:—ಇತ್ತ ಬಾ, ಭೀಮು. ಇದೇ ನಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಕೊನೆಯ ಭೆಟ್ಟಿ.

ಭೀಮಣ್ಣ.—ಅಂಥ ಪಾಪವನ್ನೇನು ನಾನು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ, ರಾಮಣ್ಣಾ ? ಹೀಗೇಕೆ ಅಮಂಗಳವನ್ನು ನುಡಿಯುವಿರಿ ? (ಅಳುವನು)

ರಾಮಣ್ಣ:—ಹೀಗೆ ಬಾ, ಭೀಮು ! ನಿನ್ನಂಥ ತಜ್ಞನೂ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಬೇಕೆ ? ಆಗು-ಹೋಗುವದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡುತ್ತ ಬಾಳಬೇಕು. ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಇರಬೇಕು, ಇಷ್ಟೆ.

ಸೆಟ್ಟಿ:—ನೀವು ತಿಳಿದವರು, ರಾಮಣ್ಣನವರೇ. ಇದೆಲ್ಲ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಇಂಥ ಅಮಂಗಳವನ್ನೇಕೆ ನುಡಿಯುವಿರಿ ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಬಂದದ್ದು ಹೇಗೆ, ರಾಮಣ್ಣಾ ?

ರಾಮಣ್ಣ:—ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಈಗೇನು ಮಾಡುವದು, ಭೀಮು? ಮಿಂಚಿ ಹೋದ ಮಾತದು. ಯಾರೋ ನೀಚರು ನನ್ನ ಅನ್ನಕ್ಕೇ ಚಕ್ರವನ್ನು ತಂದರು. ಅವರು ಹಾಕಿದ ವಿಷವು ಈ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ, ಕಲ್ಲಾಗಿಸಿದೆ. ರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಾಗುವದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಹೀಗಾಗಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ದೈವದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದರೆ ಯಾರೇನು ಮಾಡುವದು?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅಂಥ ನೀಚರು ಯಾರು, ರಾಮಣ್ಣಾ? ವಿಷಮಯ ವಾದ ಈ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ವಿಷವನ್ನು ಬೆರಿಸುವವರೂ ಉಂಟೆ? ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನೀವು ಮೊದಲೇ ನನಗೇಕೆ ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲ? ನನ್ನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆದಿರಿ ನೀವು.

ರಾಮಣ್ಣ:—ಹಾಗಲ್ಲ, ಭೀಮು. ಆ ನೀಚರು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ಈಗ ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಮಾಡುವದೇನು? ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅನವಶ್ಯಕವಾಗಿ ವೇದನೆ ಯಾಗಬಹುದು. ಮತ್ತೆ ಈ ವಿಷಕುಂಡದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೆಡಹುವದೇ ಕೆಂದು ಹೇಳಿಕಳಿಸಲಿಲ್ಲ ನಿನಗೆ. ಇರಲಿ. ಇನ್ನು ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಮರೆತು ಬಿಡೋಣ. ನನಗೆ ಆಯುಷ್ಯವಿರುವದು ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಧ ತಾಸು. ನನಗೆ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವದಿದೆ, ಭೀಮು. ಸೆಟ್ಟರೇ, ನೀವೂ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡಬೇಕು.

ಭೀಮಣ್ಣ:
ಸೆಟ್ಟಿ: } ಹಿರಿಯರ ಮಾತಿಗೆ ಕಿವಿಸೋತು ನಿಂತಿದ್ದೇವೆ.

ರಾಮಣ್ಣ:—ಗಳಿಗೆಬಟ್ಟಲವು ತುಂಬಿ ಬಂದಿದೆ ಈಗ. ಅದೋ! ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ! ಮುಗಿಲನಿಂದ ಅಗಲಿ ಬಂದು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತಿರುವ ಚಿಕ್ಕೆಯು ಅಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಸ್ಥಾನವು ಬರಿದಾಯಿತೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಸುರರ ಚೇತನೆ ತುಂಬಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅದು ಕಂಪಿಸು ವದು. ಅನಂತಕಾಲ, ಅನಂತದೇಶಗಳ ತೆರೆಯೆದ್ದ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ನನ್ನ ಮನೆಯ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬಾರದು. ಆದರೂ, ಭೀಮು, ಒಡವರ ಬಾಳು ನನಗೆ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಈಗ ಅದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ತರುವದು ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಲಾರದು. ಇದೋ, ನನ್ನ ಮೃತ್ಯುಪತ್ರ.

(ಹಾಸಿಗೆಯ ಬುಡದಿಂದ ತೆಗೆಯುತ್ತಾನೆ.) ನೀನೂ ಸೆಟ್ಟರೂ ಇದರ ನೇತೃಗಳು. ನನ್ನ ಆಸ್ತಿಯೆಲ್ಲ ಬಡವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಮುಟ್ಟುವಂತೆ ನೀವಿಬ್ಬರೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನನ್ನ ಮನೆಯು ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಮನೆಯಾಗಿರಲಿ. ನನ್ನಲ್ಲಿ ಇದ್ದು–ಬಿದ್ದ ಸಂಪತ್ತು ವಿಪದ್ಗ್ರಸ್ತರಿಗೆ ಆಪದ್ಧನವಾಗಿ ಸಿಗಲಿ. ತಿನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ತುಂಬಿದ ಕಣಜವಿದ್ದವರು ನನಗೆ ವಿಷ ಹಾಕಿದರು. ವಿಷ ಕುಡಿಯಲು ಸಹ ಕಾಸಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ತಿನ್ನಲು ಒಂದೀಸು ಕಾಳಾದರೂ ನನ್ನಿಂದ ಸಿಗಲಿ.

ಭೀಮಣ್ಣ: } ಆಗಲಿ, ರಾಮಣ್ಣನವರೆ! (ಬಿಕ್ಕುತ್ತಾರೆ.)
ಸೆಟ್ಟಿ: }

ರಾಮಣ್ಣ:—ಸದ್ಗುಣವೇ ಮೈವೆತ್ತು ಬಂದ ನನ್ನ ಚಿನ್ನರಿರಾ! ದೇವರು ನಿಮಗೆ ಅಖಂಡ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿ. ನೀವು ನಡೆದು ಬಂದ ದಾರಿಯೇ ನಿಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಪಯಣದ ರಕ್ಷೆಯಿರಲಿ. ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅನವರತವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಯಿರಲಿ! ಅನ್ಯಾಯದೊಡನೆ ನ್ಯಾಯ ವನ್ನೆಸಗಿ ಬಲು ದಣಿದಿದ್ದೀರಿ ಮಗುಗಳು ನೀವು. ದೇವರು ನಿಮಗೆ ಫಲಪ್ರದವಾದ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಿ!

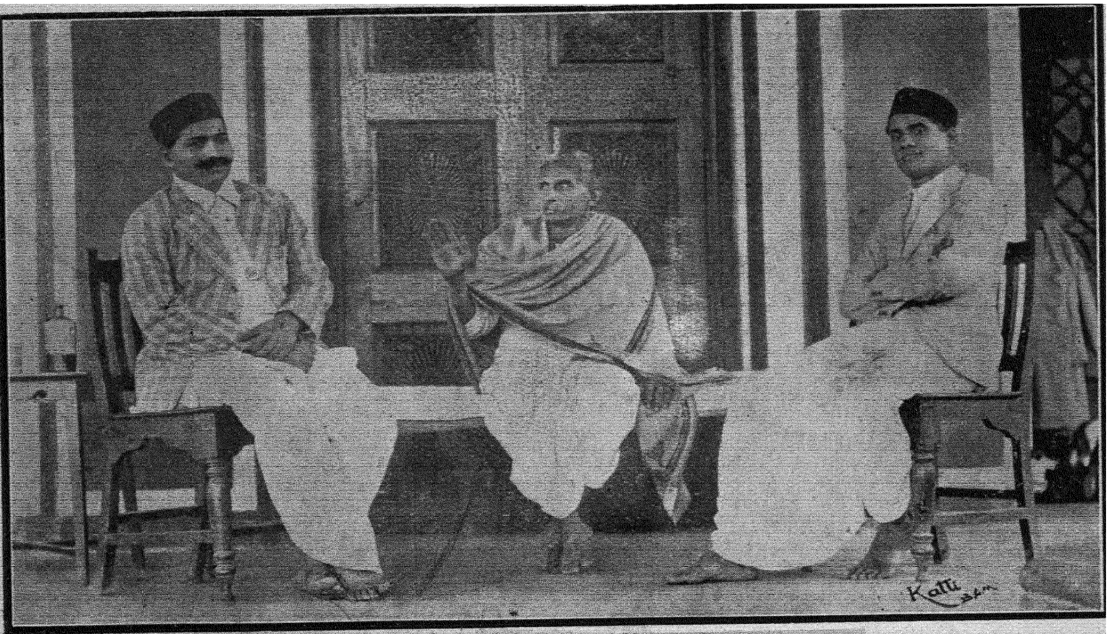
(ಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಬ್ಬರೂ ನಮಿಸುವರು.)

ಭೀಮಣ್ಣ:—ನಾವು ಯಾವ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕು, ಹಿರಿಯರೆ? ಅನ್ಯಾಯದೊಡನೆ ಇನ್ನೆಂತು ನ್ಯಾಯವೆಸಗಬೇಕು?

ರಾಮಣ್ಣ:—ನೀಚರ ದರ್ಪ ಹಿರಿದಾಗುತ್ತ ನಡೆಯಿತು, ಭೀಮು. ನ್ಯಾಯ–ಸತ್ಯಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸ ಬೇಕು. ಅಧಿಕಾರದ ಮೇಲಿನಂತಸ್ತಿಗಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅರುಹ ಬೇಕು. ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅನನ್ಯವಾದ ಅಧಿಕಾರವು ದೇವದೇವನ ದೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ತಿಳಿಯಿತು, ಹಿರಿಯರೆ. ಈ ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆಯೊಗೆಯುತ್ತ ನಡೆಯುವದೇ ನನ್ನ ಕೆಲಸ.

ರಾಮಣ್ಣ:—ನಿಜ, ಭೀಮು. ಉಳಿದದ್ದು ದೈವವನ್ನೇ ಕೂಡಿದೆ.

ರಾಮಣ್ಣ:— ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಅನ್ಯಾಯಕ್ರಮವನು ನೀವು ಇನ್ನಾದರೂ ಬಿಡಬೇಕು. —ಪುಟ ೭೭

ಇನ್ನು ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಿ ಸಾಯುತ್ತೇನೆ, ಭೀಮು. ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ಬಂದ ಪ್ರಾಣವು ಮಾತು ನಿಲ್ಲಿಸುವದರಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಾತು ಮುಗಿಸಬೇಕು. ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನವರಿಗೆ ನನ್ನ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸು. ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಗೆ ನನ್ನ ಆಶೀರ್ವಾದಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸು. ಅವಳೀಗ ಗರ್ಭಿಣಿಯಲ್ಲೆ, ಭೀಮು? ಹೌದು, ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ನಿನ್ನ ಮಗನು ನಿನ್ನಂತೆ ಕುಲದೀಪಕನಾಗಬಪ್ಪಾ! ಇನ್ನು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಿರಿ, ಸೆಟ್ಟರೆ! ನಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಪರಿವಾರಕ್ಕೂ ನನ್ನ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ. ಎಲ, ಸಾಯುವದೆಂದರೆ ಏನೋ ಎಂದು ನಾನು ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡಿದ್ದೆ. ಈಗ ನಿದಾನವಾಗಿ ನೆಲದಿಂದ ಮುಗಿಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ನೆಲ–ಮುಗಿಲುಗಳ ನಡುವೆ ಬಹಳ ಅಂತರವಿಲ್ಲ, ಭೀಮು. ಒಂದು ಪರಮಾಣುವಿನಷ್ಟು, ಮನಸ್ಸಿನಷ್ಟು. ಹಗುರಾದ ಉಸಿರಿನ ಮೇಲೆ ನಾನೀಗ ತೇಲಿ ಹೋದರೂ ಮತ್ತೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಮಳೆಯಾಗಿ ಬಿದ್ದು ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವೆನೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡಿರಿ. ಶಿವ! ಶಿವ! ಶಿವ! (ಸಾಯುತ್ತಾನೆ.)

ಭೀಮಣ್ಣ:—(ಅಳುತ್ತ) ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ, ಸೆಟ್ಟರೆ? ದೀಪವು ನಂದಿ ಹೋಯಿತು. ಒಡನುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಂತ್ರವಾಣಿಯು ಮೌನಗೊಂಡಿತು. ದಿಕ್ಕುಗಳು ಪರದೇಶಿಯಾದವು. ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ ಜೀವವಾದ ಧೈರ್ಯದ ರಾಶಿ ಬಯಲಾಯಿತು. ಸೆಟ್ಟರೆ, ಬಯಲಾಗಿ ಹೋಯಿತು.

ಸೆಟ್ಟಿ:—ಹೌದು; ರಾಮಣ್ಣನವರು ತೀರಿ ಹೋದರು. ತೀರಿ ಹೋಗಿ,–ದಂತಕಥೆಯಾದರು!

(ಪರದೆ ಬೀಳುವದು.)

ಪ್ರವೇಶ ೨

(ಗಂಗಜ್ಜನ ಮನೆಯು ದಾರಿ. ಮುಚ್ಚಂಜೆಯಾಗಿದೆ. ಮನೆಗೆ ನಡೆದಿರುವ ಗಂಗಜ್ಜನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಸಣತಮ್ಮನು ಅಧಿಕಾರದ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾನೆ.)

ಸಣತಮ್ಮ:—ಇಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲು ಏ ಗಂಗಜ್ಜ. ಹಾ! ಕೆರಳಬೇಡ. ನಾನು ಇಂದಿಗೆ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ; ಜಾಗೀರಿನ ಕಾರಭಾರಿ. ನನ್ನ ಕಣ್ಸನ್ನೆಗೆ ನೀನು

ಕುಣಿಯಬೇಕು. ಆದರೆ ಭಿಕ್ಷುಕನಂತೆ ಹೇಗೆ ನಿನ್ನ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ ನೋಡು. ನೀನು ಹತ್ತು ಸಲ ಇಲ್ಲವೆಂದರೂ ನಾನು ಹಿಂದೆಗೆಯಲಾರೆ. ನೀನು ಹೇಳಿದಷ್ಟು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡುವೆನು, ದುಡ್ಡನ್ನು ಕೊಡುವೆನು. ನನ್ನಿಂದಾದ ಪ್ರಮಾದವನ್ನೊಂದು ಮಾತ್ರ ಮರೆತು ಬಿಡು.

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಅದನ್ನೊಂದು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದುದನ್ನೆಲ್ಲ ನೀನು ಮರೆತು ಬಿಡು.

ಸಣತಮ್ಮ:—ಮಲ್ಲವ್ವನೊಬ್ಬಳೆ ಹೆಂಗಸಲ್ಲ, ಗಂಗಜ್ಜ. ನಿನ್ನೆದುರಿಗೆ ಹತ್ತು ಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಂದಿರಿಸುವೆನು. ಒಂದನ್ನು ಆರಿಸಿಕೋ ಮಲ್ಲವ್ವನನ್ನು ನನ್ನವಳಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮರೆ. ನಿನ್ನನ್ನು ಕೆಣಕುವದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ.

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಏ, ಹುಚ್ಚ! ತೊಲಗಿಲ್ಲಿಂದ. ನಾನು ಆಳುಮಗನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಸುರುವು ಮಾಡಿದೆ. ನೀನು ಆಗ ತೀರ ಕೆಳಗಿನ ಕಾರಕೂನನಿದ್ದೆ. ಸತ್ಯ ರೀತಿಯಿಂದ ನಡೆದ ನನಗೆ ಒಂದು ಕಾಸು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಬಳವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹೊಂಚಿನ ಮೇಲೆ ಹೊಂಚು ಹಾಕಿ ನೀನು ಈಗ ಕಾರಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ನನ್ನು ಸಾಬರಿಯು ನಿನಗಿರದ ವರೆಗೆ ನಾನು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಈಗೆಲ್ಲಿ ಬಿಡುತ್ತೇನೆ? ನನ್ನ ಹಾದಿಗೆ ಮುಳ್ಳು ಬಡೆದ ನಿನ್ನನ್ನು ಚೂರು ಚೂರು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

ಸಣತಮ್ಮ:—ಎಚ್ಚರ, ಗಂಗಜ್ಜ! ಯಾರೆದುರಿಗೆ ಮಾತಾಡುವಿಯೆಂಬುದರ ನೆನಪಿರಲಿ.

ಗಂಗಜ್ಜ:—(ಕಠಾರಿಯನ್ನು ಹಿರಿದು) ನಿಲ್ಲು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ.

ಸಣತಮ್ಮ:—ಅಯ್ಯೋ! ಇದು ಬೇರೆ. ಇನ್ನು ಜೀವವುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಹೇಗೆ? ಹಾ, ಗಂಗಜ್ಜ, ಅಲ್ಲಿ ನೋಡು, ನಿನ್ನ ಮಲ್ಲವ್ವ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೈಮಾಡಿ ಕರೆಯುತ್ತಿರುವಳು ನೋಡು. ನೀನು ಬರಲು ಹೊತ್ತಾಯಿತೆಂದು ಹೇಗೆ ಹುಬ್ಬುಗಂಟು ಹಾಕಿರುವಳು ನೋಡು. ಬಂದಳು, ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ನಿನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಬಂದೇ ಬಂದಳು.

(ಗಂಗಜ್ಜನು ಹಿಂತಿರುಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ಸಮಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಸಣ ತಮ್ಮನು ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ)

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಎಲ್ಲಿ? ಮಲ್ಲಪ್ಪನೆಲ್ಲಿ? ಅಯ್ಯೋ, ಈ ನೀಚನು ನನ್ನನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ತನ್ನ ಜೀವ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದನೆ? ಮಾನಭಂಗವಾದ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ಎರಡು ದಿನ ಮೋರೆ ತೋರಿಸದೆ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡ ಮಲ್ಲವ್ವನು ನನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬರುವಳೆಂದರೇನು? ಒಂದು ವೇಳೆ ಒಂದರೂ ನಾನು ಹೇಗೆ ಅವಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು? ಅವಳನ್ನು ಮಲಿನವಾಗಿಸಿದ ಈ ನೀಚನನ್ನು ಕಡಿದು ರಕ್ತಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿ ಮತ್ತೆ ಅವಳ ಪಾವಿತ್ರ್ಯ ವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತೇನೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ, ಏ, ಪಶು. ನಿಲ್ಲು. ನಿಲ್ಲು. ನನ್ನಿಂದ ನೀನು ಪಾರಾಗಲಾರೆ!

(ಹೋಗುತ್ತಾನೆ)

ಪ್ರವೇಶ ೩

(ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯ ದಿನ್ನೆಯ ಹತ್ತಿರ ಮುಂಜಾವದಲ್ಲಿ ದೇಸಾಯಿ–ಸಣತಮ್ಮರು ತಿರುಗಾಡುತ್ತ ಬರುತ್ತಾರೆ.)

ದೇಸಾಯಿ:—ಇದೊಂದು ಸಾಧಿಸಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ, ಸಣತಮ್ಮ? ಕೈ ತೋರಿಸಿ ಅವಲಕ್ಷಣವಾದ ಹಾಗಾಯಿತು. ರಾಮಣ್ಣನವರ ಆಳಿಕೆಯು ಮುಗಿಯಿತು. ನನ್ನ ಪರಮ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ನೀನು ನನ್ನ ಕಾರಭಾರಿ ಯಾದಿ. ಜಾಗೀರಿನ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಇನ್ನು ನಾವು ಕೈಗೆ ಬಂದಂತೆ ಕುಣಿಸಬಹುದು. ಇದೊಂದು ಯೋಚನೆಗೆ ಕೈ ಹಾಕಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಯಶಸ್ಸು ಸಿಗಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಇಂಚಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ಇಂಥದೊಂದು ಹತ್ತುಗಡೆ ಯೇನದು? ನಮ್ಮ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಯಾರು ಬೈಲಿಗೆಳೆದರು? ನಮ್ಮಿಂದ ಹೋದ ಜನರು ತಿರುಗಿ ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ಊರ ಪಂಚರು ಬಂಧನ ದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಇರಿಸಿದ್ದಾರಂತೆ. ನಾನು ಹಾಕಿದ ಹೊಂಚಿನ ತಪ್ಪನ್ನೇ ಅವರ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸಿದ್ದಾರಂತೆ. ಈ ಎಲ್ಲದರ ರಹಸ್ಯವೇನು?

ಸಣತಮ್ಮ:—ಅದನ್ನೇ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ಆ

ಗಂಗಜ್ಜನ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ಬಲವಾದ ಸಂಶಯವಿದೆ. ಅಂತೇ ಈಗ ಅವನನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದ್ದೇನೆ. ಸಮಯ ಸಾಧಿಸಿದಾಗ ಅವನು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಕೂಡ ನಾವು ಮಾಡಬೇಕು. ಇಂಥ ಜನರನ್ನು ಇರಿಸಿಗೊಟ್ಟರೆ ಗಂಟಲಿಗೆ ಗಾಳಾಗಬಹುದು.

ದೇಸಾಯಿ:—ಅದೊಂದು ಚೆನ್ನಾಯಿತು. ಇನ್ನು ನಾಯಕನ ಮನೆಗೆ ಕೈಹಚ್ಚುವದಕ್ಕಿಂತ ಆ ನಾಯಕನನ್ನೇ ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚುವದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಮೊನ್ನೆ ಅದೊಂದು ಅರ್ಜಿ ಬಂದಿತ್ತಲ್ಲ? ಅದಕ್ಕೆ ನಾನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟೆಯಾ?

ಸಣತಮ್ಮ:—ಆ ರೀತಿ ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ದುಡುಕಬಾರದು, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ತುಸು ಬುದ್ಧಿ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ನಾನು ಹೀಗೆ ಜಾಹೀರು ಮಾಡಿದೆ: ಜಾಗೀರಿನ ಜನರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಅನೇಕ ತೊಂದರೆಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಹಿಂದಿನ ಕಾರಭಾರಿಗಳಿಗೆ ವಯಸ್ಸಾದ ಕಾರಣ ಇಂಥ ಪ್ರಮಾದಗಳು ಸಂಭವಿಸುವದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಜನತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು-ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸುಖ—ಶಾಂತಿಗಳು ಲಭಿಸುವಂತೆ ನೋಡುವದು ನಮ್ಮನ್ನು ಕೂಡಿತು, ಎಂದು!

ದೇಸಾಯಿ:—ತಿಳಿಯಿತು ಬಿಡು! ಇಂಥ ಬುದ್ಧಿಬಲವು ನನಗೆ ಬೆಂಗಾವಲಾಗಿರಲು ನಾನೇಕೆ ಹೆದರಬೇಕು? ಆದರೂ, ಆ ಇಂಚಲಾಪುರದ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಸಣತಮ್ಮ? ನಮ್ಮ ಜನರೇ ನಮ್ಮ ವಿರುದ್ಧ ಸಾಕ್ಷಿ ಹೇಳಿದರೆ....?

ಸಣತಮ್ಮ:—ಅದರಲ್ಲೇನಿದೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ಇದೆಲ್ಲ ನಮಗಾಗದವರು ಹೂಡಿದ ಮೋಸಗಾರಿಕೆಯೆಂದು ನಾವು ಪ್ರತಿವಾದಿಸಿದರಾಯಿತು.

ದೇಸಾಯಿ:—ಓಹೊ, ಅದೊಂದು ಹಾದಿಯಿರುವದು ನಿಜ.... ಆದರೂ, ಸಣತಮ್ಮ, ಇನ್ನು ನಾವು ಜಾಗರೂಕರಾಗಿರಬೇಕು. ಜನರ ದುರಭಿಮಾನವು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ನಡೆಯಿತು.

ಸಣತಮ್ಮ:—ನಾನು ಕೆಲವು ಎಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದೇನೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ!

ಅವು ಯಶಸ್ವಿಯಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನೀವು ನಿಷ್ಕಂಟಕರಾದಿರೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಆ ಅಮೃತಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ, ಸಣತಮ್ಮ. ಇರಲಿ. ನಮ್ಮ ಚಿರಂಜೀವರ ಆ ಪತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿದೆಯಾ? ಎಷ್ಟು ಯಮಕಿನಿಂದ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. 'ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಈಗ ನಡೆದ ಗೊಂದಲದ ಅರ್ಥವೇನು? ಸಾದ್ಯಂತವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ಕೃಪೆಯಾಗಬೇಕು' ಎಂದು? ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ಊರಿಗೆ ಬರಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದ ಈ ಮಗನಿಗೆ ಈಗ ಜಾಗೀರಿನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ಕಾಳಜಿ, ಎಷ್ಟು ಚಿಂತೆ. ಇವನ ತಂದೆಯಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಈ ತ್ರಾಸು ಬೇರೆ.

ಸಣತಮ್ಮ:—ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವರ್ತಮಾನಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮ ಜಾಗೀರಿನ ವಿಷಯದ ಚರ್ಚೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ, ಒಡೆಯರೆ. ಅದನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ತಡೆದು ಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ ಈಗ. ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸವೇ ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೀಮಂತರ ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಹಾಕಿರಬಹುದು.

ದೇಸಾಯಿ:—ಅದರ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚುವದು ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತು? ಹಿಡಿ ಹೊನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಮಣ್ಣು ಕೊಟ್ಟಂತಾಗಿಬಿಡಬಹುದಲ್ಲ ಈ ಪತ್ರಿಕಾಕರ್ತರಿಗೆ?

ಸಣತಮ್ಮ:--ದುಡ್ಡಿನ ಕೊರತೆಯಿದೆಯೆಂದು ಯೋಚನೆ...ಅಷ್ಟೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಅದಕ್ಕೇನು ಕಡಿಮೆ, ನನ್ನ ಸ್ವಂತದ ಖಜಾನೆಯಿಂದ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಕೆಲಸವು ಮಾತ್ರ ಮುಂದೆ ಸಾಗಲಿ. ಆದರೂ....ಈ ಜನರೊಡನೆ ಗುದ್ದಾಡಿ ಬೇಸರ ಬಂದಿದೆ, ಸಣತಮ್ಮ. ನನಗೆ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಬದಲು ಹೊಲಗಳೇ ಇನಾಮಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಅಂದರೆ ನನ್ನ ಸುಖವು.... ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗುತಿತ್ತು.

ಸಣತಮ್ಮ:—ಓಹೋ! ದೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವಿಚಾರಗಳು ಹೇಗೆ ಬಂದವು? ಬರಿಯ ಹೊಲಗಳಿದ್ದರೆ ಈ ಅಧಿಕಾರವು ನಿಮಗೆ ಇರಬಹುದಾಗಿತ್ತೆ? ಮೇಲಾಗಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ವಿವಿಧ ಸುಖ—ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷ ಸುಖ. ಶ್ರೀಮಂತರೆ, ಅದು ನಿಮಗೆ ದೊರೆಯುತಿತ್ತೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ, ಕೆಳಗೆ

ತಪ್ಪಲುವೀಡಿನಲ್ಲಿ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯು ಹೇಗೆ ವಿರಾಜಮಾನವಾಗಿದೆ! ಉದಯಾಚಲವನ್ನೇರಿದ ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣನ ಕಿರಣಗಳು ಅಲ್ಲಿಯ ಮನೆ–ಹೊಲಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಚುಂಬಿಸುತ್ತಿವೆ! ಅರ್ಧ ಊರು ಎಚ್ಚತ್ತಿದೆ; ಅರ್ಧ ನಿದ್ದೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ, ನಾವು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಹನು ಮಪ್ಪನ ಗುಡಿಯು ಹೇಗೆ ಗಗನಚುಂಬಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ರಂಗ ಮಹಲು ಹೊಂಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ರಂಗು–ರಂಗಾಗಿದೆ. ಸಾವಿರಾರು ಜನರ ನಡುವೆ ಹೀಗೆ ನಿಂತು ಮೆರೆಯಲು ಪಡೆದು ಬಂದಿರಬೇಕು, ದೊರೆಗಳೆ! ದೇವರ ಕರುಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು.

ದೇಸಾಯಿ:—ವಾಹವಾ! ಸಣತಮ್ಮ, ನೀನು ನನ್ನ ಕಾರಭಾರಿ ಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲದೆ ನನ್ನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯೂ ಆಗಿಬಿಟ್ಟೆಯಲ್ಲ.

ಸಣತಮ್ಮ:—ಅದೊಂದು ನನ್ನ ದುರ್ದೈವ. ಈ ಆಡಳಿತದ ಭಾರವಿರ ದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ರಸಿಕತೆಯ ಸವಿಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕಿತ್ತು, ಧಣಿಯರು. ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ, ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಾಚಲವನ್ನೇರಿದಂತೆ ನೀವು ಈ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿ ನಿಂತಿದ್ದೀರಿ. ರವಿಕಿರಣದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾದಂತೆ ನಿಮ್ಮ ಪದತಲದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿದೆ ಈ ದೇಶ. ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ–ಕೀರ್ತಿಗಳು ಬರುವದು ನಿಮ್ಮಿಂದ. ಅದರ ದೈವವು ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ಕೂಡಿದೆ. ಇಂಥ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ತೊರೆಯಬಹುದೆ?

ದೇಸಾಯಿ:—(ಆನಂದದಿಂದ) ಹೌದು, ಸಣತಮ್ಮ! ಇದು ನನ್ನ ದೇಶ. ನನ್ನ ಅಂಕಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ನಾಡಿದು.

ಸಣತಮ್ಮ:—ಈಗ ನೋಡಿರಿ, ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಮೇಲೂ ನಿಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರದ ಮುದ್ರೆ ಬೀಳಬೇಕು. ತೊಪ್ಪಲಂತೆ ಈ ಜನರನ್ನು ಹಿಂಡಿ ನೋಡಬೇಕು, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ನಿಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯೊಂದೇ ಅವರಿಗೆ ಜೀವವಾಗಬೇಕು. ಸೂತ್ರಧಾರರು ನೀವು; ಇವರು ಬರಿ ಬೊಂಬೆ ಗಳಾಗಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವರನ್ನು ಸುಲಿದು ಬಿಡಬೇಕು. ಅದು ಸುಖ. ನಿಜವಾದ ಸುಖ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಅಷ್ಟೊಂದು ನನಗೆ ದೊರೆತರೆ!

ಸಣತಮ್ಮ:—ಅದನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡಲು ಈ ಸೇವಕನು ಸಿದ್ಧನಿದ್ದಾನೆ. ನಾನು ಹಗಲಿರುಳು ಹೆಣಗುತ್ತಿರುವದು ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ. ಅದಿರಲಿ. ಈಗ ನಿಮ್ಮ ತಲೆಶೂಲಿ ಹೇಗಿದೆ?

ದೇಸಾಯಿ:—ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯ ತಲೆಶೂಲಿ? ಈ ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ನಾನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟೆ.

ಸಣತಮ್ಮ:—ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಟದಿಂದ ದೊರೆಗಳಿಗೆ ಹಿತವಾಗಬಹುದು. ನಿತ್ಯವೂ ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಬಂದುಹೋಗಬೇಕು, ಶ್ರೀಮಂತರೆ. ನಸುಕಿನ ಹವೆಯು ಹಿತವೇ ಅಂತಹದು. ಅದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗುವದು. ಏ ಬಸವಣ್ಣಾ, ಬಗಿಯನ್ನು ಇತ್ತ ಹೊರಳಿಸು. ಹೀಗೆ, ಇಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕು ಧಣಿಯರು.

(ಇಬ್ಬರೂ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.)

ಪ್ರವೇಶ ೪

(ರಾತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಹಿಲಾಲುಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿದೆ. ಅನೇಕರು ಪಂಜು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಲಕ್ಕಣ್ಣೊಡೆಯರ ಸಮಾಧಿಯ ಹತ್ತಿರ ಅನೇಕ ಜನರು ನೆರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಕಟ್ಟೆಯಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಹತ್ತಿರ ಸಿದರಾಮಸೆಟ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಜನರ ಹಿಂಡು ನಿಂತಿದೆ; ಒದರಾಟಗಳು ಕೇಳಿ ಬರುವವು)

ಜನ:—ಆಗಲಿ, ಆಗಲಿ! ನಾಯಕರ ಭಾಷಣವಾಗಲಿ. ಅವರ ಮಾತಿಗಾಗಿ ಕಾಯ್ದಿದ್ದೇವೆ. ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದು ವೇದ. ಅವರು ಮಾಡೆಂದಿದ್ದು ಪ್ರಮಾಣ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—(ಎದ್ದುನಿಂತು) ನನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ಸಹೋದರರೆ! ನನ್ನ ದೇಶದ ಬಾಂಧವರೆ!

ಜನ:—ಹೌದು! ಹೌದು! ಹೌದು! ನೀನು ನಮ್ಮ ನಾಯಕ. ನಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿಯ ನಾಯಕ!

ಭೀಮಣ್ಣ:—ನನ್ನ ಪರಮ ಸ್ನೇಹಿತರೆ! ಶಾಂತರಾಗಿರಿ. ಅವಸರ ಪಟ್ಟು ಗೊಂದಲವನ್ನೆಬ್ಬಿಸುವ ಸಮಯವಿದಲ್ಲ. ನಾವೀಗ ಕಲೆತಿರುವ ವೇಳೆ, ಅತಿ ಪವಿತ್ರವಾದ ವೇಳೆ. ಅದಾವುದು ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತೇ ಇದೆ.

ಜನ:—ಹೌದು! ಗೊತ್ತಿದೆ. ಲಕ್ಕಣ್ಣೊಡೆಯರ ಪುಣ್ಯತಿಥಿಯ ದಿನ ಇದು. ಅದರ ನೆನಪು, ಸಾಯುದ ನೆನಪು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅಂತೇ ನೀವು ಶಾಂತರಾಗಬೇಕು. ಲಕ್ಕಣ್ಣೊಡೆಯರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಶಾಂತರಾಗಿರಿ. ಅವರ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾಗುವಂತೆ ನಮ್ಮ ನಡತೆಯು ಕುಂದದಿರಲಿ. ಅವರು ತೀರಿ ಹೋದರೂ ಅವರ ಆದರ್ಶಗಳು ತೀರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ದೇಹವು ಬಯಲಾದರೂ ಆತ್ಮವು ಹಗಲಂತೆ ಬೆಳಗುವದು. ಅವರ ನಯನಮನೋಹರ ಮೂರ್ತಿಯು ಇಂದಿಗೂ ಕಂಗೊಳಿಸುವದು.

ಜನ:—(ಕುಂಠಿತಸ್ವರದಿಂದ) ಕಂಗೊಳಿಸುವದು. ಕಣ್ಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯುವದು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ, ಈ ಸಮಾಧಿಯ ಬಳಿಗೆ! ಯಾವ ಜನನಾಯಕನು ಒಡೆಯರ ಬಳಿಗೆ ನಿದ್ರಿಸುವನು? ಯಾವ ವೀರಪುರುಷನು ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ಒರಗಿ ಕೊಂಡನು?

ಜನ:—ರಾಮಣ್ಣನವರು! ತಂದೆಯಂತೆ—ರಾಮನಂತೆ—ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದ ರಾಮಣ್ಣನವರು!

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅಯ್ಯೋ! ರಾಮಣ್ಣನವರು ಇಲ್ಲ ಒರಗಿಕೊಂಡರು. ಅಸಹಾಯರಾದ ನಮ್ಮನ್ನು ಈಶ್ವರನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ನಡೆದರು. ಗೆಳೆಯರೆ! ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರೆ! ಈ ಎರಡು ದಿವ್ಯ ಜೀವಗಳು ಹಾಕಿಟ್ಟ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಗೆ ಜಗತ್ತೇ ಮೆಚ್ಚಬಹುದು. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಶ್ರೀಮಂತರು ಅದನ್ನು ನೆಚ್ಚಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ನಡತೆಗೆ ದೇವತೆಗಳು ಹೂಗರೆಯಬಹುದು. ಶ್ರೀಮಂತರು ಮಾತ್ರ ಕಣ್ದೆರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಜನ:—ಅನ್ಯಾಯ. ಪರಮೋನ್ಯಾಯ!

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಗೆಳೆಯರೆ, ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ತಪ್ಪೆಣಿಸಬೇಡಿ. ನಾನು

ಇಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವದು, ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನು ನಿಂದಿಸುವದಕ್ಕಲ್ಲ. ಲಕ್ಕಣ್ಣೊಡೆಯರ ರಕ್ತವು ಅವರ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಡುತ್ತಿದೆ. ರಾಮಣ್ಣನವರ ನೀತಿ ಪಾಠವು ಅವರ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಗುಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಶ್ರೀಮಂತರು ಶ್ರೀಮಂತರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮನೆತನದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಕಾಯಲಿಲ್ಲ.

ಜನ:—ಹೌದು! ಶ್ರೀಮಂತರಲ್ಲಿ ಒಡೆಯರ ಬುದ್ಧಿ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಆದರೂ ನಾವು ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನು ಮರ್ಯಾದಿಸಿದೆವು. ಅವರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಡೆದು ಬಂದೆವು. ಕೇಳಿದಷ್ಟು ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ತೆತ್ತೆವು. ಹೇಳಿದಷ್ಟು ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತೆವು. ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ ಕರುಣೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಜೀವಗಳನ್ನು ಹಿಂಡಿದರು. ನಮ್ಮ ಮಾನವನ್ನು ಭಂಗಿಸಿದರು. ಮನೆಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣು ಸೋತು ಊರಲ್ಲಿ ಬೆಂತರ ಬೂದಿಯನ್ನೂದಿದರು. ದ್ವೇಷ–ದೂಷಣೆಗಳ ವಿಷವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ನೀರುಣಿಸಿದರು. ಬೇಡ, ಹಾಗೆ ದುಡುಕದಿರಿ, ನನ್ನ ಗೆಳೆಯರೆ, ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ ಯಾವ ಕೆಡಕನ್ನೂ ನಾನು ಬಯಸಲಾರೆ. ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅವರು ಎರಡುಬಗೆದರೂ ಅವರೊಡನೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಭಾವನೆಯಿಂದ ನಾನು ನಡೆದಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಶ್ರೀಮಂತರಿಗಿಂತ ಲಕ್ಕಣ್ಣೊಡೆಯರು ನನಗೆ ಪೂಜ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು ಒಡೆಯರ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸಬೇಕು, ಆ ಮೇಲೆ ಅವರ ವಂಶವನ್ನು.

ಜನ:—ಹೌದು. ಹೌದು! ಮೊದಲು **ಅವರ** ಅಂಶ! ಆ ಮೇಲೆ ಅವರ **ವಂಶ**!

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಪೂಜ್ಯರಾದ ರಾಮಣ್ಣನವರು ಹೇಳಿದ ಒಂದು ಮಾತು ನನ್ನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ನಿನದಿಸುತ್ತಿದೆ: ನ್ಯಾಯ–ಸತ್ಯಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕು. ಅಧಿಕಾರದ ಮೇಲಿನಂತಸ್ತಿಗಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅರುಹಬೇಕು. ಕೊನೆಗೆ ಅನನ್ಯವಾದ ಅಧಿಕಾರವು ದೇವದೇವನದೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ಇಂಥ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಬೀರಿದ ವಾಣಿಯು ಎಷ್ಟು ಅಮೋಘವಾದದು! ಬೇರೆ ಏನೂ

ಇಲ್ಲ. ಈಗ ಇಷ್ಟೊಂದು ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇವೆ. ವರಿಷ್ಠ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಮಂತರ ನಡತೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದು. ಈ ನಮ್ಮ ಕಾರಭಾರಿಗಳ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು....

ಜನ:—ಸುಡಿರಿ ಆ ಸಣತಮ್ಮನನ್ನು!

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅವರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೂ ಸರಕಾರದ ಕಿವಿಯ ಮೇಲಿಡಬೇಕು. ಆ ಮೇಲೆ ಸತ್ಯದ ಗೆಲವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ತಟಸ್ಥರಾಗಬೇಕು. ಮೊನ್ನೆ ಇಂಚಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ರಸಂಗ....

ಜನ:—ಸುಡಿರಿ ಸಣತಮ್ಮನನ್ನು!

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅದು ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತೇ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿದ ನೀಚರ ಒಪ್ಪೋಲೆಯನ್ನೂ ಮೇಲೆ ಕಳಿಸೋಣ. ಉಳಿದ ಅನೇಕ ಜಬಾನಿಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಸೆಟ್ಟರು ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಜನ:—ಓದಿರಿ ಸೆಟ್ಟರೇ, ಅದನ್ನು ಓದಬೇಕು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಸೆಟ್ಟರೆ, ಆ ಅರ್ಜಿಯನ್ನಷ್ಟು ದಯವಿಟ್ಟು ಓದಿರಿ. ಸೆಟ್ಟರು ಓದಿದ ಮೇಲೆ ತಾವೆಲ್ಲರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಹಿ ಹಾಕಬೇಕು.

ಜನ:—ಓಹೋ, ಅಗತ್ಯವಾಗಿ. ವಾ, ಹಾಕದೇ ಏನು?

ಸೆಟ್ಟಿ:—(ಎದ್ದು ನಿಂತು) ನಾಯಕರೆ, ಮತ್ತು ನನ್ನ ಬಾಂದವರೆ! ನಾನೇನು ಕಲಿತವನಲ್ಲ. ಆದರೂ ಯಥಾಮತಿಯಾಗಿ ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ಬರೆಯಲು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ತಾವು ಅದನ್ನು ಹಂಸಕ್ಷೀರನ್ಯಾಯದಂತೆ ಕೇಳುವಂಥವರಾಗಬೇಕು.

ಜನ:—ಭಲೆ, ಶೆಟ್ಟರೆ! ಅರ್ಜಿ ಓದಿರಿ.

ಸೆಟ್ಟಿ:—(ಓದುತ್ತ) ಶ್ರೀಮಂತ ದಯಾಳು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ—ಇವರ ಹುಜೂರಿಗೆ—ಬೇವಿನ ಹಳ್ಳಿಯ ನಾಘರೀಕರು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಅರ್ಝಿ ಏನೆಂದರೆ:— ನಮ್ಮ ಶ್ರೀಮಂತ ಜಾಗೀರದಾರ ಹಣುಮಪ್ಪ ದೇಸಾಯರು ಮಾಡುವ ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮಗಳು ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ:

ಜನ.—ಕೆಳಗೇನು ಬರೆದಿದ್ದೀರಿ, ಓದಿ ಹೇಳಿರಿ?

ಸೆಟ್ಟಿ:—**ಖಲವು ಒಂದು**: ಖಂದಾಯವನ್ನು ಹತ್ತುಪಟ್ಟು ಪರಿಸುವದು ಮತ್ತು ಯಾರಾದರೂ ಇಷ್ಟು ಏಕೆಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಅವರನ್ನು ಹೊಡಿದು ಒಡಿದು ಕಳಿಸುವದು. ತಮ್ಮ ಜಮೀನು ಎತ್ತು ವ ಆಳಿಲ್ಲದೆ ನೂರಾರು ಎಕರೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು, ರೈತರನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿ ಹಿಡಿದು ಸಾಗು ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಅವರು ಬಾರದಿದ್ದರೆ, ನಿಮಗೆ ಹೊಡದೇನು, ಬಡದೇನು ಮತ್ತು ಖೂನು ಮಾಡೇನು ಎಂದು ಹೆದರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ಜನ:—ವಾಹವಾ! ಮೂಕರ್ಜಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಒರೆದರು ಸೆಟ್ಟರು! ಭಲೆ!

ಸೆಟ್ಟಿ:—**ಖಲವು ಎರಡು**: ರೇವಣ್ಣೆಪ್ಪಾ ಗೋದಿ ಈತನ ಜಮೀನಿಗೆ ಯಾರೂ ವಾರ್ಸಾ ಇರುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾವೇ ಹೊಲವನ್ನು ಸಾಗು ಮಾಡುವದು; ಹಾಗು ಯಾವುದೂ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದೆ ಬೇವಿನ ಹಳ್ಳಿಯ ಸಿದರಾಮಸೆಟ್ಟಿ, ಬೆನಕನ ಹಳ್ಳಿಯ ನಾಗಪ್ಪಾ ಮೊದಲಾದವರ ಹೂಗಾರಿಕಿ ಜಮೀನು ಬಹಳ ದಿವಸದ ಲಾಗಾಯ್ತು ತಾವೇ ಊಟ ಮಾಡುವದು.

ಜನ:—ಭಪ್ಪರೇ! ತಮ್ಮ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಬರೆಯಲೂ ಸೆಟ್ಟರು ಹಿಂದುಮುಂದೆ ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಮಾಡಿದರೆ ಮಾಡಬೇಕು ಇಂಥ ಅರ್ಜಿ. ಭಲೆ!

ಸೆಟ್ಟಿ:—**ಖಲವು ಮೂರು:** ಲಮಾಣಿ ಜನರಿಗೆ ಹಾಗು ದುಷ್ಟ ಜನರಿಗೆ ಊರಲ್ಲಿ ಸವಲತ್ತು ಕೊಟ್ಟು ಕಳವು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚುವದು ಮತ್ತು ದರ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಇಂತಿಷ್ಟು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ದರ ಒಬ್ಬ ಕಳ್ಳನಿಂದ ೨೫ ರೂಪಾಯಿ....

ಜನ:—ಭಪ್ಪರೆ! ಇದೂ ಸೆಟ್ಟರಿಗೆ ಗೊತ್ತು! ದರ ವರ್ಷ ಇಂತಿಷ್ಟು ರೂಪಾಯಿ ಕೊಟ್ಟವ—ಇದಕ್ಕೆ ನಾನು ಸಹಿ ಹಾಕುತ್ತೇನೆ.

ಸೆಟ್ಟಿ:—**ಖಲವು ನಾಲ್ಕು**: ಹದ್ದಿನಲ್ಲಿರುವ ಜಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ

ಅಂಜನದವರನ್ನೂ ಹಾಂಗೂ ಯಂತ್ರಮಂತ್ರದವರನ್ನೂ ಕರೆತರಿಸಿ ಹಿಂದಿನವರು ಹೂಳಿಟ್ಟ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಅಗಿಸುವದು ಮತ್ತು ಬಂದದ್ದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು.

ಜನ.—ಭಲೆ! ಶ್ರೀಮಂತರ ಹೊಂಚು ಹಂಚಾಯಿತಲ್ಲ.

ಸೆಟ್ಟಿ:—**ಖಲವು ಐದು:** ಊರಲ್ಲಿ ಸ್ಮಾರ್ತ-ವೈಷ್ಣವ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ಲಿಂಗಾಯತ, ಲಿಂಗಾಯತ-ಲಿಂಗಾಯತೇತರ, ಎಂದು ಕಿಳ್ಳಿಕೇತರ ಹಾಗೆ ಕಿತಾಪತಿ ಎಬ್ಬಿಸಿ, ಇಬ್ಬರ ನ್ಯಾಯ, ಮೂರನೇದವರಿಗೆ ಆದಾಯ ಎಂಬುವಂತೆ ಲಾಭ ಪಡೆಯುವದು ವ ಲುಕ್ಸಾನು ಮಾಡುವದು.

ಜನ:—ಭಪ್ಪರೆ, ಸೆಟ್ಟರೆ! ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲಿಟ್ಟಂತೆ ಬರೆದಿದ್ದೀರಿ, ಭಪ್ಪರೆ!

ಸೆಟ್ಟಿ:—**ಖಲವು ಆರು:** ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಜಾರಚೋರ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವದು, ಮರ್ಯಾದಿ ಜನರನ್ನು ಅಪಮಾನ ಮಾಡುವದು ಮತ್ತು ಚಲೋ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೂ ಪತಿವ್ರತಾಧರ್ಮವನ್ನೂ ಕೆಡಿಸುವದು. ಊರಲ್ಲಿ ಉಪರಾಟಿಗಿ ಅಂದರೆ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರವನ್ನು ತಾಳಿದ ಹಾಗೆ ಆಗಿರುವದು.

ಜನ:—ಹಾಂ, ಈ ವಿಷಯ ಬಂತು. ಇನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತರು ಉಳಿಯುವದು ಹೇಗೆ ನೋಡೋಣ!

ಸೆಟ್ಟಿ:—ಈ ಎಲ್ಲ ಖಲವುಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಪುರಾವೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಲಗತಿಟ್ಟು ಕಳಿಸಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಮಂತರ ಸ್ಥಿತಿಯಿದ್ದು ಅವರ ಕಾರಭಾರಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯು ಇನ್ನೂ ಗನಗೋರವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಮಂತರು ರಾವಣಾಸುರನಂತಿದ್ದರೆ ಇವರು ಅಹಿರಾವಣನಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ರೈತರ ಸ್ಥಿತಿಯು ಅಡಕೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಅಡಕಿಯ ಹಾಗೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ದಯಾಳು ಸರಕಾರವು ಯೋಗ್ಯ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನು ಬದಿಗೆ ಸರಿಸಿ ಕಾರಭಾರಿಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿದಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತ ರೈತರ ಬಂದವೋಬಸ್ತನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಜನ:—ಬರೆದರೆ ಹೀಗೆ ಅರ್ಜಿ ಬರೆಯಬೇಕು. ಭಪ್ಪರೆ ಸೆಟ್ಟರೆ! ಹೈ! ಹೈ! ಹೈ!

(ಒಬ್ಬನು ಸೆಟ್ಟರನ್ನು ಅನಾಮತ ಎತ್ತಿ ಕುಣಿದು ಕೆಳಗಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ)

ಸೆಟ್ಟಿ:—(ಅಭಿಮಾನದಿಂದ) ಗಂಗಜ್ಜನು ಎಲ್ಲಿ? ಇಲ್ಲಿ ಸಹಿ ಹಾಕು, ಏ ಗಂಗಜ್ಜ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಬರಬಹುದು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ. ನನ್ನ ಪರಮಸ್ನೇಹಿತರೆ, ಅಣ್ಣತಮ್ಮದಿರೆ! ಸೆಟ್ಟರು ಓದಿದ ಪ್ರತಿಭಾಪೂರ್ಣವಾದ ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ತಾವು ಕೇಳಿದಿರಿ. ಅದಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಷ್ಟೆ?

ಜನ:—ಒಪ್ಪದೆ ಏನು! ನನ್ನ ಸಹಿ! ನನ್ನ ಸಹಿ!

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಬಾಂಧವರೆ, ಶಾಂತರಾಗಿರಿ. ಇಂದು ಲಕ್ಕಣ್ಣೊಡೆಯರ ಪುಣ್ಯತಿಥಿಯನ್ನು ನಾವು ಮೌನದಿಂದ ಆಚರಿಸಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಅವರ ಪವಿತ್ರ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಮನದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಅವರ ದಿವ್ಯತತ್ವಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತರಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಅದೋ, ನೋಡಿರಿ! ಆ ಅರಳೆಯ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ನಮ್ಮವನೊಬ್ಬನು ಪಂಜು ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ಕಳಿಸಲಾಗುವದು ನಿಮ್ಮ ಸಹಿ ಹಾಕಿ ಹೋಗಿರಿ. ಕಾಯಲು ದೇವರಿದ್ದಾನೆ.

ಜನ:—ಹೌದು. ಹೌದು! ನೀನು ನಾಯಕ. ನಮ್ಮ ನಾಯಕ!

(ಜನರು ಹೋಗುವರು. ತೆರೆಯು ಬೀಳುವದು.)

ಪ್ರವೇಶ ೫

(ಸೂಟುಬೂಟಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೀಮಂತರು ಕೈಯ್ಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೂಟ್‌ಕೇಸನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ—ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲದ ಮುಂದೆ.)

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ! ಇಷ್ಟೂ ತಿಳಿಯದ ಈ ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯರು ಬ್ರಿಟಿಶರಿಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋತಿದ್ದರೆ ಏನಾಶ್ಚರ್ಯ! ಈಗ ಗಾಡಿಯು ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಅರ್ಧ ತಾಸಾಯಿತು. ನನ್ನ ಟ್ರಂಕು

ಕೆಳಗಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಿರೆಂದರೆ ಯಾರೂ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಹೆಸರಿಗೆ ಇದು ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆಯೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎಂಟು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬ ಆಳುಮಗನಿರಬಾರದೆ? ಏನು ಹಾಳು ಬಿದ್ದಿದೆಯೋ ಈ ದೆವ್ವನ ಮನೆ? ಮತ್ತೆ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೀಮಂತನೆಂದು ಮನ್ನಣೆ ಬೇರೆ. ಈ ಹಾಳು ಹಳ್ಳಿಯ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕು? ಇರಲು ಸರ್ವ ಸಾಧಾರಣ ಊರೆಂದರೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯೊಂದು. ಉಳಿದ ದೇಶವೆಲ್ಲ ನಿರ್ಜನ, ಮೃತಪ್ರಾಯ. ಇಲ್ಲಿ ಜನರೇ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯುವರು ಜನರನ್ನು ನೋಡಿದಂತೇ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಪರೂರಿನಿಂದ ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬನು ಬಂದರೆ ಊರ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲ ಕಿಡಿಕೆಗೆ ಮರೆಯಾಗಿ ನಿಂತು ಪಿಳಿ ಪಿಳಿ ಕಣ್ಣು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಹೆಣ್ಣು—ಗಂಡು ಒಂದೇ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಈ ಜನರಿಗೆ ಎಂದು ಬರಬೇಕು? ಎಂದು ಬರಬೇಕು? ಓಣಿಯಲ್ಲಿಯ ಹುಡುಗರೆಲ್ಲ ತಮಾಷೆಗಾರನನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿದಂತೆ ಏರಿ ಬಂದು ಕೇಕಿ ಹಾಕುತ್ತವೆ. ಮೈತುಂಬ ಬಟ್ಟೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡವರನ್ನು ಈ ಹುಡುಗರು ನೋಡಿದಾತೆಯೇ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಇದು ಎಂಥ ಊರು! ನಮ್ಮಪ್ಪನೇನು ಇದರ ಶ್ರೀಮಂತ? ಛೀ! ಈ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಗೆ ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚಲಿ. ಏನೋ! ಏ! ಇಷ್ಟು ಕೂಗಿಕೊಂಡರೂ ಯಾರ ಕಿವಿಯೂ ಕೇಳಲಿಲ್ಲವೆ? ಇವನಾರು? ಇಲ್ಲ ಜಗಿದು ಕೊಂಡು ನಡೆಯುವವ? ಏ! ಗಂಗಜ್ಜ! ಪಶು! ಇಷ್ಟು ಒದರಿದರೆ ಎಚ್ಚರಿಲ್ಲವೆ? ನಡೆ, ತೊಗೊ ಈ ಸಾಮಾನವನ್ನು. ಹಾಗೇಕೆ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿ ನಿಂತಿದ್ದೀಯೆ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ನಾನಲ್ಲ, ಧಣಿಯರೆ.

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—ನಾನಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನು **ನಾನು** ಹೊರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುವಿಯಾ? ನೆನಪಿರಲಿ. ಯಾರೆದುರಿಗೆ ಮಾತಾಡುತ್ತೀ! ಮತ್ತೇನು ಸಂಬಳವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಿನ್ನನ್ನು ಮೆರೆಸುತ್ತಾನೇನು ನಮ್ಮಪ್ಪ? ಅದನ್ನಾದರೂ ಹೇಳು.

ಗಂಗಜ್ಜ:—ನನ್ನನ್ನು ಈಗ ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ, ಧಣಿಯರೆ.

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—ಆಂ. ಏನಂದಿ? ನಿನ್ನನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆದರೇ? ಅಂಥ ಧೈರ್ಯ ಯಾರಿಗೆ ಬಂತು? ನನ್ನನ್ನು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದ ಆಡಿಸಿದವ ನೀನು. ನನ್ನನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ತೂಗಿದ್ದೀಯೆ. ನಿನ್ನಿಂದ ಈಗ ಕೆಲಸ ವಾಗದಿದ್ದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಸಂಬಳ ಕೊಡಬೇಕು ನಿನಗೆ. ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾರು ತೆಗೆದರು?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಕಾರಭಾರಿಗಳು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಿಸಿದರು ದೇವರು.

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—ಯಾರು, ರಾಮಣ್ಣನವರೆ? ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅವರ ತಲೆ ಮಿತಿಮೀರಿ ಕೆಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮುದಿ ಹುಚ್ಚು....

ಗಂಗಜ್ಜ:—ರಾಮಣ್ಣನವರಲ್ಲ, ಧಣಿಯರೆ. ಅವರು ತೀರಿ ಎರಡು ತಿಂಗಳಾಗುತ್ತ ಬಂತು....

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—ಯಾರು? ರಾಮಣ್ಣನವರು ತೀರಿದರೆ? ಅಯ್ಯೋ! ಸಾಯುವದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಅವರನ್ನು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ ವಲ್ಲ! ಆ ಮಹಾತ್ಮರ ದರ್ಶನಲಾಭವನ್ನು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ನನ್ನ ದುರ್ದೈವ. ಗಂಗಜ್ಜ, ಮತ್ತಾವ ಕಾರಭಾರಿಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದರು?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಸಣತಮ್ಮಪ್ಪನವರು ಧಣಿಯರೆ. ಅವರೇ ಈಗ ಕಾರ ಭಾರಿಗಳು.

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—ಏನು? ಸಣತಮ್ಮನೆ? ಆ ಕಾರಕೂನ ಸಣತಮ್ಮನೇ? ಆ ನೀಚನ ವರ್ಚಸ್ಸು ಶ್ರೀಮಂತರಲ್ಲಿ ಈಗ ಇಷ್ಟು ಬೆಳೆಯಿತೆ? ಅಜ್ಜಂದಿರ ಪುಣ್ಯತಿಥಿಯ ದಿನ ಇಲ್ಲಿ ಆದ ಸಭೆಯ ವೃತ್ತಾಂತವು ಈಗ ನನಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ತಿಳಿಯಿತು. ಅದೆಲ್ಲ ಈ ಹೊಸ ಕಾರಭಾರಿಗಳ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಫಲ. ಗಂಗಜ್ಜ, ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕರು ಈಗ ಶ್ರೀಮಂತರ ವಿರುದ್ಧ ವರ್ತಿಸುವದು ನಿಜವೆ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಅವರ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಈ ಕಾರಭಾರಿ ಗಳು ಹೊರಿಸಿದರು, ಧಣಿಯರೆ. ಅವರ ಶೀಲಕ್ಕೆ ಸಹ ಕೈ ಹಾಕಿದರು. ಈಗ ನಾಯಕರು ಊರು ಬಿಟ್ಟು ಇಂಚಲಾಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ.

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—ಹುಂ. ಇದು ಬೇರೆ. ಗಂಗಜ್ಜ, ಇಲ್ಲಿಯ ಜಗತ್ತೇ

ಕೆಳಗೆ ಮೇಲಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಈ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ವಿಚಿತ್ರ ಸಂಗತಿಗಳು ಸಂಭವಿಸಿವೆ. ನಾನು ಇಷ್ಟು ಅಲಕ್ಷ್ಯದಿಂದ ಇರಬಾರದಿತ್ತು. ಎಲ್ಲವೂ ಸುಸೂತ್ರ ಸಾಗುವದೆಂದು ನಾನು ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕುತ್ತಿಗೆಮಟ ಬಂದು ನಿಂತಿದೆ. ನಡೆ, ಈ ಕೇಸು ಹಿಡಿ. ನನ್ನನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತರ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯು.

ಗಂಗಜ್ಜ:—(ಅನುಮಾನದಿಂದ) ನನಗೆ ಒಳಗೆ ಹೋಗಲು ಅಪ್ಪಣೆಯಿಲ್ಲ, ಧಣಿಯರೆ.

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—ಏ, ಹುಚ್ಚ! ಯಾರಪ್ಪಣೆ ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕು? ನಡೆ ಮುಂದೆ.

(ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ತೆರೆಯು ಎದ್ದಾಗ ದೇಸಾಯಿ—ಕಾರಭಾರಿಯವರು ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ)

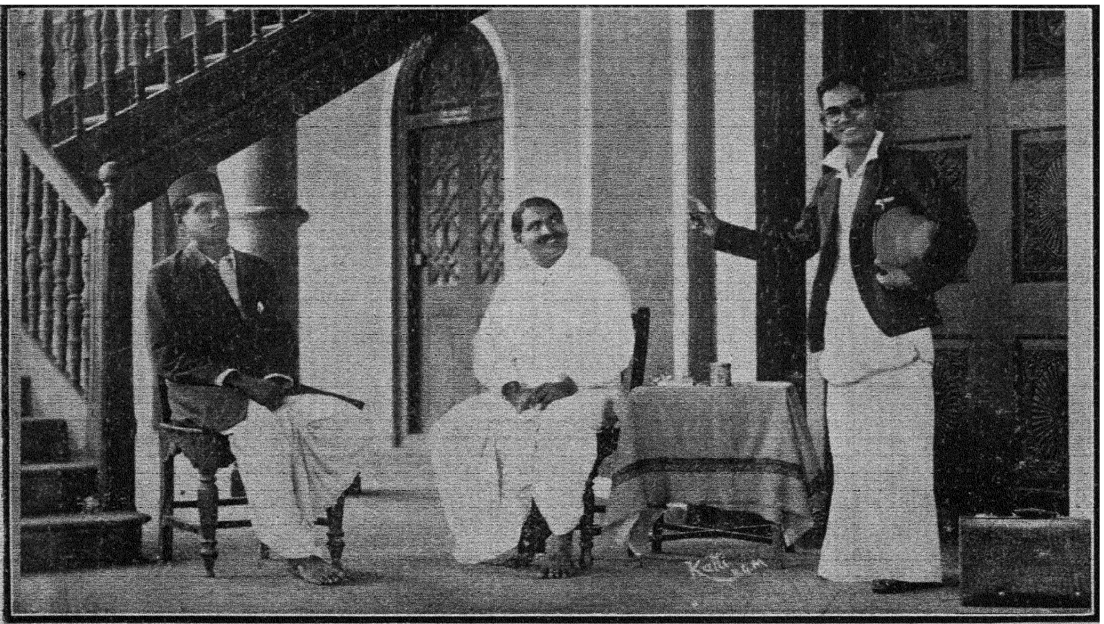
ದೇಸಾಯಿ:—ನಮ್ಮ ಜಾಗೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಇರಿವೆ ಸರಿದಾಡಿದರೆ ಗೊತ್ತು ನಿಮಗೆ. ಇಷ್ಟು ಜನರು ಹಿರಿಯರ ಪುಣ್ಯತಿಥಿಯ ದಿನ ಅವರ ಸಮಾಧಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಲೆತು ಗೊಂದಲವೆಬ್ಬಿಸಿದರೆ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ?

ಸಣತಮ್ಮ:—ಅದೇ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು, ಶ್ರೀಮಂತರೆ. ಯಾರನ್ನೂ ನಂಬಲಾಗದೆಂದು ನನಗೀಗ ಎನಿಸತೊಡಗಿದೆ. ಏನು ನಡೆದಿದೆ ನೋಡಿ ಬರಲೆಂದು ನಾಲ್ಕು ಆಳುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅಟ್ಟಿದೆ. ಬರಿಯ ಭಜನೆಯ ಮೇಳವೆಂದು ಅವರು ಸುದ್ದಿ ತಂದರು. ನೆಲವೇ ಎದ್ದು ಹೀಗೆ ಬಡಿಯಹತ್ತಿದರೆ ಮಾಡುವದೇನು?

ದೇಸಾಯಿ:—ನಿಮಗೆ ನೂರು ಸಲ ಹೇಳಿದೆನಲ್ಲ? ಆ ಆಳುಗಳನ್ನು ಬಾರುಕೋಲಿನಿಂದ ಹೊಡೆದು ಹದ್ದುಪಾರು ಮಾಡಿಬಿಡಿರಿ.

ಸಣತಮ್ಮ:—ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಅದಿರಲಿ, ಸಣತಮ್ಮ. ನೀನೇ ಏಕೆ ಹೋಗಿ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ? ಕಣ್ಮುಟ್ಟ ನೋಡಿ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಜನರನ್ನು

ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೀಮಂತ:—ಈ ಊರಲ್ಲಿ ಕಲಿತ ಮೋರೆಯೆಂದರೆ ನಿಮ್ಮದೇ ಒಂದು.

—ಪುಟ ೯೮

ಚದರಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತಲ್ಲವೆ? ಕಾರಭಾರಿಯಾದಂದಿನಿಂದ ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಳೆಕೊಂಡೆಯಾ?

ಸಣತಮ್ಮ:—ಇಲ್ಲ, ಮಹಾಪ್ರಭೊ. ನಾನೇ ಹೋಗಿ ಪುರೆಗೆ ನಿಂತು, ನೋಡಿದೆ. ಪಂಜು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಭೂತಗಣದಂತೆ ಕುಣಿದಾಡುವ ಆ ಜನರನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಅಂಜಿಕೆ ಬಂತು. ನಾನು ನಿಂತಿದ್ದು ಅವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಹರಿದು ತೂರುತ್ತಿದ್ದರು ಆ ಜನರು. ಮೊದಲೇ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ ಸರಕಾರದ ಪೋಲೀಸು ದಳವನ್ನು ತರಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ನಿರುಪಾಯನಾದೆ. ಇದ್ದಬಿದ್ದ ನನ್ನ ನಾಲ್ಕು ಜನರನ್ನು ನಂಬುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತಳಮಳಗೊಂಡು ತಿರುಗಿ ಬಂದೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಅಂತೂ ಜನರ ನೀಚ ವರ್ತನವು ಶಿಖರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಇನ್ನು ನಮ್ಮ ದಳವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕು, ಕಾರಭಾರಿಗಳೇ. ಈಗ ಇದ್ದವರ ಸಂಬಳವನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿಯಾಗಿಸಿರಿ. ಮತ್ತೆ ಇಷ್ಟು ಜನರನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ.

ಸಣತಮ್ಮ:—ನನಗೆ ತೋಚಿದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಎರಡು ಉಪಾಯಗಳಿವೆ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ. ವರಿಷ್ಠ ಸರಕಾರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅವರ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಜನರ ದುಷ್ಟ ರೀತಿಗಳನ್ನು ಬೈಲಿಗೆಳೆಯಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಜನರನ್ನು ಮನಬಂದಂತೆ ಕುಣಿಯಹಚ್ಚುವ ನೀಚರನ್ನು ಹರಿದು ಕೆಡವಬೇಕು. ಸ್ವತಃ ಜನರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಇರುವದಿಲ್ಲ, ಒಡೆಯರೆ. ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಜನರ ದುರಾಲೋಚನೆಯ ಫಲವಿದು. ಆ ನಾಯಕ, ಆ ಸೆಟ್ಟಿ, ಆ ಗಂಗಜ್ಜ ಇವರನ್ನು ಕಂಡರೆ ನನ್ನ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಉರಿಯುತ್ತಿದೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಈ ಮೂವರ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಇನಾಮು ಕಟ್ಟು. ನನ್ನ ಬೊಕ್ಕಸದಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಹಣ ಹೋದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಇವರು ಮಾತ್ರ ಬಕ್ಕಬರಲು ಬೀಳಲಿ.

(ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೀಮಂತರು ಬಂದು ತಂದೆಯೊಡನೆ ಶೈಕ್‌ಹ್ಯಾಂಡ್ ಮಾಡಿ ಅವರ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕೂಡುವರು)

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—Good morning, father. How do you do? ಈ ಊರಲ್ಲಿ ಕಲಿತ ಮೋರೆಯೆಂದರೆ ನಿಮ್ಮದೇ ಒಂದು. ಉಳಿದ ಜನರೆಲ್ಲ ಕಪಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಯಾರು? ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬನೇನು? ಈಗ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆ? ಮೂರು ವರ್ಷ ಪತ್ರ ಹಾಕದೆ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ನಿನಗೆ ಈಗ ಬುದ್ಧಿ ಬಂತೆ?

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—ಜಾಗೀರಿನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬೊಬ್ಬಾಟವಾಗದಿದ್ದರೆ ನಾನೇಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದೆ ಮಣ್ಣು ಹುಯ್ಯಲಿಕ್ಕೆ? ನಿಮ್ಮ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಕಮೀಶನರನ ವರೆಗೆ ಅರ್ಜಿ ಹೋದದ್ದು ಜಗಜ್ಜಾಹೀರಾಗದಿದ್ದರೆ ನಾನೇಕೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಬಿಟ್ಟು ಈ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾಪುರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದೆ? ಜಾಗೀರನ್ನು ನೀವು ಇನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ನಡೆಸಬೇಕು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದರ ಕಲಂಕವು ನನಗೆ ಬಡಿದುಕೊಂಡೀತು. ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕೇಳುವವರೆ! ಮೋರೆ ತೋರಿಸದೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಓಡಿ ಬಂದೆ. ಈಗಲೇ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ: ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ,— You are not my father and I am not your son.

ದೇಸಾಯಿ:—ಮೆಲ್ಲಗೆ. ಬಾಯಿ ತುಸು ಬಿಗಿಹಿಡಿ. ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ವರುಷವಿದ್ದು ನೀನು ಕಲಿತಿದ್ದು, ತೆರಪಿಲ್ಲದೆ ಮಾತನಾಡುವದೊಂದೇ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಡುನಡುವೆ ಇಂಗ್ಲೀಷು ಮಾತು ಬೇರೆ. ಸಾಹೇಬನಾಗಿಬಿಟ್ಟೆಯಲ್ಲ! ಧಾರವಾಡದ ಸಾಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಕುಂಟ ಚೇಷ್ಟೆಯಿತ್ತು. ಈಗ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮಂಗನಾಗಿ ಬಿಟ್ಟೆಯಲ್ಲ!

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—ನಾನು ಮಂಗನಾಗಿದ್ದರೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ನೀವು ನನ್ನ ತಂದೆಯಾಗಿದ್ದೀರಿ. ಕಪಿಯಂತೆ ನೀವು ಮಾತನಾಡಬಾರದು, ವರ್ತಿಸಬಾರದು. ಹೂಂ, ಹೇಳಿರಿ. ಜಾಗೀರಿನ ಸ್ಥಿತಿಯೇನು? ನಾನು ನಾಳಿನ ಗಾಡಿಗೆ ಹೊರಡಬೇಕು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಾತು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮೋರೆ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಇವರು ಯಾರು?

ಇಲ್ಲಿ ಸೆಟೆದು ಜಾಂಬುವಂತನಂತೆ ಕುಳಿತವರು ? ಆ ಕಾರಕೂನ ಸಣತಮ್ಮ ನಲ್ಲವಷ್ಟೆ?

ದೇಸಾಯಿ:—ಇವರು ನಮ್ಮ ಕಾರಭಾರಿ ಸಣತಮ್ಮಪ್ಪನವರು. ರಾಮಣ್ಣನವರು ತೀರಿದಂದಿನಿಂದ ನನ್ನ ಬಲಗೈಯಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—Damned rascal! clerical fool! ಕಾರಕೂನನು ದಿವಾಣನೆ, ತಿಪ್ಪೆ ಹೋಗಿ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯಾದಂತೆ. ಏ ಕಪಿ, ಹೀಗೇಕೆ ಕುಳಿತೆ ಶುಂಭನಂತೆ. ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲು. ಮಾನಮರ್ಯಾದೆಯಿಲ್ಲವೆ? ಖರಡು ಗೀಚುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾರಭಾರ ಬೇರೆ ಬೇಕೆ? ನಮ್ಮ ಜಾಗೀರಿನ ಹೆಸರು ಕೆಟ್ಟಿರುವದು ನಿನ್ನ ದುಷ್ಕರ್ಮದಿಂದ. ತಂದೆಯವರೆ, ಈಗಿಂದೀಗ ಆರ್ಡರು ಬರೆದುಕೊಡಿರಿ, ಈ ಸಣತಮ್ಮನನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ತಳ್ಳ ಬೇಕೆಂದು.

ದೇಸಾಯಿ:—ಮಗನೆಂದರೆ ನಿನ್ನ ಕಾಟ ಮಿತಿಮೀರಿತು. ನೀನು ಮಗನಲ್ಲ, ತಲೆಕೆಟ್ಟು ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಬೊಗಳುತ್ತಿರುವ ನೀಚ.

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—ನನ್ನ ತಲೆ ಕೆಟ್ಟಿಲ್ಲ, ತಂದೆಯವರೆ. ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿ ಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲೆಂದೇ ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಊರ ಜನ ರನ್ನೆಲ್ಲ ಉರಿದಾಡಿಸುವ ನಿಮಗೆ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ಮೇಂದುಜ್ವರ ಬಂದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ಏ ಗಂಗಜ್ಜ, ನನ್ನ ಸ್ಯೂಟ್‌ಕೇಸು ಇಲ್ಲಿ ತಾ. ತಂದೆ ಯವರಿಗೆ ಥರ್ಮಾಮೀಟರು ಹಚ್ಚಿ ನೋಡುತ್ತೇನೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—(ಬೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದು) ಗಂಗಜ್ಜ! ಎಲ್ಲಿಯ ಗಂಗಜ್ಜ! ಏ! ರಾಕ್ಷಸ! ನೀನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬಂದೆ? ನಿಲ್ಲು, ನಿನ್ನನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿ ಒಗೆಯುವೆನು. (ಹೊಡೆಯ ಹೋಗುವನು.)

ಸಣತಮ್ಮ:—ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಗಂಗಜ್ಜನು ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತು ಅರ್ಧ ತಾಸಾಯಿತು, ಒಡೆಯರೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—ಏ, ಈ ನೀಚನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೇಕೆ ಕರೆದು ತಂದೆ? ಅವನು ರಾಜದ್ರೋಹಿ. ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದೆ.

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—ಬೊಬ್ಬೆ ಕುಟ್ಟಿದರೂ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯ ಒಬ್ಬ

ಆಳೇನು ಮುಂದೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ನನ್ನ ಆಳುಮಗನನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಮೇಲಾಗಿ ಗಂಗಜ್ಜನು ರಾಜದ್ರೋಹಿಯೆಂದು ಯಾರು ಹೇಳಿದರು? ಈ ಸಣತಮ್ಮನಲ್ಲವೆ? (ಅವನನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಹೊಡೆಯುವನು.)

ದೇಸಾಯಿ:—ಏ, ಇದಲ್ಲ, ನೀನು ನಡೆಯಬೇಕಾದ ರೀತಿ. ಈ ಗಂಗಜ್ಜನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು. ಅವನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹುಗಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತೇನೆ.

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—ಗಂಗಜ್ಜನ ಕೂದಲು ಕೊಂಕಿದರೆ ಇಲ್ಲಿ ರಕ್ತದ ಕಾಲುವೆ ಹರಿದೀತು. ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿರಲಿ.

ದೇಸಾಯಿ:—(ಕ್ರೋಧದಿಂದ) ಕಾರಭಾರಿಗಳೆ! ರಾಜದ್ರೋಹಿಗಳ ಬೆನ್ನು ಕಟ್ಟಿದವರಿಗೆ ಯಾವ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕು?

ಸಣತಮ್ಮ:—(ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೆಡಮುರಿಗೆ ಬಿಗಿದು ಕತ್ತಲುಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಚೆಲ್ಲಬೇಕು.

ದೇಸಾಯಿ:—ಹಾಗಾದರೆ ಹಿಡಿಯಿರಿ ಈ ದುಷ್ಟನನ್ನು. ಯಾರಲ್ಲಿ? ಆ ಗಂಗಜ್ಜನು ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಗಿಟ್ಟೀರಿ. ಎಚ್ಚರಿಕೆ!

(ದೇಸಾಯಿ—ಸಣತಮ್ಮಇಬ್ಬರೂ ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎಳೆಯುತ್ತಾರೆ.)

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—(ಚೀರಿ) ಬಿಡಿರಿ! ದೂರ ಸರಿಯಿರಿ! ಅಯ್ಯೋ! ನನ್ನನ್ನು ತಂದೆಯೇ ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. Murder! Murder!

(ತೆರೆಯು ಬೀಳುತ್ತದೆ.)

ಪ್ರವೇಶ ೬

(ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕರ ಮನೆಯ ಮುಂಚಿನ ಭಾಗ. ಕರಿಯಪ್ಪನೂ ಗಂಗಜ್ಜನೂ ಪ್ರವೇಶಿಸುವರು.)

ಕರಿಯ:—ಹಾಗಾದರೆ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯು ಈ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದೆಯೆನ್ನು.

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಹೌದು. ಧಣಿಯರನ್ನು ಕಾಣಲು ಈಗ ಹೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಕರಿಯ! ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೀನು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸು.

ಕರಿಯ:—ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನು ಇನ್ನೂ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟಿರುವರೇನು?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಹೌದು, ಕರಿಯ! ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಆ ಸಣತಮ್ಮ! ಇದರ ಸೇಡು ತೀರಿಸದಿದ್ದರೆ....

ಕರಿಯ:—ಕಮಿಶಣರಿ ಸಾಹೇಬರು ಬರುವದು ಯಾವಾಗ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಬರಬಹುದು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೆ.

ಕರಿಯ:—ಆ ಸಣತಮ್ಮನ ದಿನಗಳು ಸಮೀಪಿಸಿವೆ, ಗಂಗಜ್ಜ! ಅವನು ಇನ್ನು ಬುಡಮೇಲಾಗುವದು ತಡವಿಲ್ಲ. ಮೊನ್ನೆ ನಮ್ಮ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಅವನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪದವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದೆ.

ಗಂಗಜ್ಜ:—ನೀನು ಬಿಡು; ಪದ, ಬಯಲಾಟ,—ಸುಖವಾಗಿದ್ದೀಯೆ! ಹೇಳು ನೋಡೋಣ, ಅದಾವ ಪದ?

ಕರಿಯ:—

ಹದಗಡಕನಿಗೇ ಪದವಿ ಬಂದರೆ
ಹಿಡಿಸಿದ ಹಗಲಲಿ ದೀವಟಿಗೆ ॥ ಪ ॥

ಕರಿಯ ಕಾಗೆಯು ಕಳಸವನೇರಲು
ಗರುಡಪಕ್ಷಿಯದು ಆದೀತೆ?
ತಿರುಕನು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನೇರಿದರೆ
ಪರದೊಡ್ಡಿಸ್ತನ ಬಂದೀತೆ?
ಪುರುಷನು ಹೆಣ್ಣಿನ ವೇಷವ ತಾಳ್ದರೆ
ತರುಣಿಯ ಜನ್ಮವು ಬಂದೀತೆ?
ಹಿರಿಯ ಕಪ್ಪೆಯದು ಮೈಯುಬ್ಬಿಸಿದರೆ
ಹರಿಯ ಚರಣದಷ್ಟಾದೀತೆ? ॥ ೧ ॥

ಮುತ್ತಲಹೂವದು ಮೋಹಕವಿದ್ದರು
ಉತ್ತಮಾಂಗದಲಿ ಮೆರೆದೀತೆ?
ಕತ್ತೆಯ ದನಿ ಬಹು ದೊಡ್ಡದಿದ್ದರೂ
ಸಪ್ತಸ್ವರದಲಿ ಕೂಡೀತೇ?

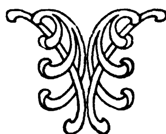
ರತ್ನವು ಫಣಿಯೊಳಗಿದ್ದರು ಸರ್ಪದ
ಕೆಟ್ಟ ವಿಷವು ತಾ ಹೋದೀತೆ?
ಸತ್ತ ಹೆಣಕೆ ಸಿಂಗಾರವ ಮಾಡಲು
ಉತ್ತಮ ಕಾಂತಿಯು ಬಂದೀತೆ? ॥ ೨ ॥

ಶ್ವಾನದ ಬಾಲವ ಲಳಿಗೆಯೊಳಿಟ್ಟರೆ
ಮಾಣದೆ ಸರಳವದಾಗೀತೆ?
ಧ್ಯಾನದೊಳಿದ್ದರು ಬಕವು ಗಪ್ಪನೆ
ಮೀನ ನುಂಗುವದು ಬಿಟ್ಟೀತೆ?
ಹೀನರ ಸಂಗವ ಮಾಡಿದ ಮನುಜಗೆ
ಮಾನದ ಬೆಲೆಯುದು ತಿಳಿದೀತೆ?
ಬಚ್ಚಲು ನೀರು ಸ್ವಚ್ಛ ಹರಿಯಲು
ನಿಚ್ಚಳ ತೀರ್ಥವು ಆದೀತೆ? ॥ ೩ ॥

ಗಂಗಜ್ಜ:—ನನ್ನ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಉರಿಯುತ್ತಿದೆ, ಕರಿಯ! ನೀನು ಪುಣ್ಯಾವಂತನಿದ್ದೀಯೆ. ಅಂತೆಯೇ ಹಾಡು ಹಾಡಿದೊಡನೆ, ಆಟವಾಡಿದೊಡನೆ, ನಿನ್ನ ಕಿಚ್ಚು ಆರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ನನ್ನ ಕಿಚ್ಚು ಮಾತ್ರ—ಭುಗಿಲ್ಲನೆ ಏಳುತ್ತದೆ. ಆ ನೀಚನ ತಲೆ ಹೊಡೆಯುದ ಹೊರತು . . ಸರಿ, ಈಗ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ.

ಕರಿಯ:—ತುಸು ನಿಲ್ಲು, ಏ, ಗಂಗಜ್ಜ! ನಾನೂ ಊರ ಅಗಸೆಯವರೆಗೆ ಬರುತ್ತೇನೆ. ತುಸು ತಡೆ.

(ಇಬ್ಬರೂ ಹೋಗುವರು.)

ಅಂಕು ೪

ಪ್ರವೇಶ ೧

(ಇಂಚಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಮನೆ. ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನು ಸುಖಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಹತ್ತಿರ ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯು ಹೆಣಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದಾಳೆ.)

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಎಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿತು ಆ ಕಸೂತಿಯ ಅಂಗಿ. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡೋಣ? ಮುಗಿದಿದೆಯಲ್ಲ. ಎಷ್ಟು ಅಂದವಾಗಿದೆ! ಅಂಗಿಯೇ ಇಷ್ಟು ಚೆಂದವಾಗಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನು ಇದನ್ನು ತೊಡುವ ಕೂಸು ಹೇಗಿರಬೇಕು?

ಸುಭದ್ರಾ:—ನಾನೊಲ್ಲೆ, ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ. ಅತ್ತೆಯವರು ಕಸೂತಿ ಹಾಕಬೇಕೆಂದು ದಿನಬೆಳಗಾದರೆ ಹೇಳುವದೊಂದು, ಹಾಕುವದನ್ನು ಕಂಡು ಚೇಷ್ಟೆ ಮಾಡುವ ನಿಮ್ಮ ರೀತಿ ಇನ್ನೊಂದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ನಾನಂತೂ ಹಾಕುವದಿಲ್ಲ. ನೀವೇ ಕಸೂತಿ ಹಾಕಿರಿ, ಅಂಗಿಯನ್ನು ಹೊಲಿಯಿರಿ, ಅತ್ತೆಯವರಿಗೆ ತೋರಿಸಿರಿ! (ಮತ್ತೆ ನಾಯಕರ ಕಡೆಗೆ ಸರಿಸುತ್ತಾಳೆ)

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅಬ್ಬಾ! ಎಷ್ಟು ಕೋಪ! ಎಷ್ಟು ಸೆಡವು! ಸಿಟ್ಟು ಬಂದು ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆಯೇ ಕೂತಿರುತ್ತದೆ. ಇಕಾ, ಬಂತು ನೋಡು! ಬಂತು!

ಸುಭದ್ರಾ:—(ಮುಗುಳು ನಗೆ ನಕ್ಕು) ನಾನೊಲ್ಲೆ, ಹೀಗೆ ನಗೆಯಾಡಿದರೆ. ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಿಟ್ಟು ಮಾತ್ರ ಎಳ್ಳಷ್ಟಾದರೂ ಇಲ್ಲ. ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಡಿರೆಂದರೆ, ಸಿಟ್ಟು. ಹಬ್ಬವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿರೆಂದರೆ, ಸಿಟ್ಟು. ಆ ಜನರ ಉಸಾಬರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಿರೆಂದರೆ, ಬೆಂಕಿ ಸಿಟ್ಟು! ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಸಿಟ್ಟು ನಿಮ್ಮ ಹತ್ತಿರವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಉಳಿದವರ ಕಡ್ಡಿಯಂತಹ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಅಲುಗಾಡಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಕೀರ್ತಿ ಬಂತೆ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅಲ್ಲೇ, ನಿನ್ನ ಬಾಲಸೂರ್ಯನು ಮೂಡಲಿರುವ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಗಲ್ಲಗಳ ಈ ಕೆಂಪು ಕೊಡುತ್ತಲಿದೆ. ಅವನನ್ನು ಸುಪ್ಪಿಗೆಯ್ಯುವ ಹಸನ್ಮುಖವು ನನಗಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮುಖವಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಅವನ ಮಂದಗತಿಯ ಅಂದವು ನಿನ್ನ ದೇಹದ ಭಾರದಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಅವನ ನಲುಮೆಯಹಾಳವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಕಣ್ಣುಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ನಿರಿಕಿಸುತ್ತವೆ. ಸುಭದ್ರಾ, ಬಲು ಚೆಲುವೆ, ನೀನು ಬಲು ಚೆಲುವೆ ನೋಡು.

ಸುಭದ್ರಾ—:ಸಾಕು. ಸಾಕು. ನಿಮ್ಮ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲ ತಣ್ಣಗಾದಾಗ ನಿಮ್ಮ ಬಣ್ಣನೆಗೆ ಸುರುವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರೆಂದರೆ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೋದುವದು. ಓದಿದಿರೆಂದರೆ, ವರ್ಣನೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡುವದು !

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇಲ್ಲ, ಏ, ಸುಭದ್ರಾ ಇದು ಬರಿ ಪುಸ್ತಕಪಾಂಡಿತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದೆಯಾ? ಎಷ್ಟು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೋದಿದರೇನು ? ಪ್ರೀತಿಯ ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿತರೆ ನಿನ್ನಿಂದ ಕಲಿಯಬೇಕು. ನಾನು ದೇವರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಹರಕೆ ಹೊತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಅದೇನು ಗೊತ್ತಿದೆಯ ?

ಸುಭದ್ರಾ:—(ನಕ್ಕು) ಗೊತ್ತಿರದೆ ಏನು ? ' ಸರ್ವೇ ಜನಾಃ ಸುಖಿನೋಭವಂತು ' ಎಂದು ದಿನಾಲು ಹೇಳುತ್ತೀರಲ್ಲ ? ಅದೇ ಇದ್ದೀತು ಮತ್ತೇನು ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅಲ್ಲ, ಸುಭದ್ರಾ ! ನೀನು ಮಾತಿನ ಚದುರೆ ನೋಡು ! ನೀನು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ನಾನು ಜನತಾಜನಾರ್ದನನಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು. ಆದರೆ ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ನನ್ನ ದೇವರಿಗೆ ನಾನು ಮಾಡುವ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ನಿಮ್ಮ ಸಲುವಾಗಿ ! ನಿಮ್ಮ ದೇವರಿಗೆ ! ಒಲ್ಲೆ, ನಮ್ಮಪ್ಪಾ ! ನಿಮ್ಮ ಮಾತೇ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ ನನಗೆ. ಆ ದೇವರು, ಈ ದೇವರು, ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ದೇವರು ಒಬ್ಬನೇ ಒಬ್ಬ. ಎರಡನೆಯವನನ್ನು ಎಲ್ಲಿಂದ ತಂದಿರಿ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹಾಗಲ್ಲ, ಹುಚ್ಚಿ ! ದೇವರಿಗೆ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗುಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ನಾನು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ನಮ್ಮ ಕುಲದೇವರಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಬದಾಮಿಯ ಬನಶಂಕರಿಗೋ, ನೀವು ಹೇಳುವದು ? ಬೇಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೀರಿ, ಆ ದೇಸಾಯಿಯನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಿ ಹತ್ತೀ ಬತ್ತಿ ನಾವು ಮತ್ತೆ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡವ್ವಾ,-ಎಂದು !

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹಾಳಾಗಲಿ ಆ ದೇಸಾಯಿ. ನನ್ನ ಬೇಡಿಕೆ ಬೇರೆಯಿದೆ, ಸುಭದ್ರಾ! ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ಪ್ರೀತಿಸಿದ ನನಗೆ ಜನ್ಮಜನ್ಮಾಂತರದ ಬಯಕೆಯೊಂದು ಫಲಿಸಿತು. ಅದು ಅವಿರಳವಾಗಿ ಇರಲಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಬಾಧೆ ತಟ್ಟದಿರಲಿ, ಎಂದು ಅನನ್ಯವಾಗಿ ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—(ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ನಕ್ಕು) ಹೂಂ, ಇರಬಹುದು ! ಅದಕ್ಕಾಂತೇ ಬನಶಂಕರಿಯು ನಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನು ಈ ಬನದಲ್ಲಿ ತಂದು ಕೂಡಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಆ ಜನ್ಮಜನ್ಮಾಂತರದ ವಿಷಯವೇನು ? ಹಿಂದೆ ನನಗೂ ನಿಮಗೂ ಜನ್ಮವೊಂದು ಬೇರೆ ಇತ್ತೇ ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅದಕ್ಕೆ ದೂರ ಹೋಗಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ, ಸುಭದ್ರಾ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅಪ್ಪನಿಗೆ ಕೇಳಿದರೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿರುವದೋ ಇಲ್ಲೋ ತಿಳಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಅವರು ಬಿಡಿರಿ. ಪುರಾಣವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೇಳಿ ಬಹುಶ್ರುತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಕೇಳುವದೆಂದರೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತೆಯೆ ಸರಿ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹೇಳಲಿಯಾ, ಅಪ್ಪನಿಗೆ? ನಗೆಯಾಡುತ್ತೀಯಾ? (ಕಳ್ಳದನಿಯಿಂದ) ಏ, ಅಪ್ಪಾ, ಇಲ್ಲಿ ನೋಡು. ನೀನು ಪುರಾಣವನ್ನು ಕೇಳುವಿಯೆಂದು ಈಕೆ ಛೇಡಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—(ಕೈಮಾಡಿ)ಬೇಡಿರಿ, ಬೇಡಿರಿ ಹೀಗೆ ಛಾಡಿ ಹೇಳುವದನ್ನು ಯಾರು ಕಲಿಸಿದರು? ಕೇಳಿದರೆ ಅತ್ತೆಯವರು ನನ್ನನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇರಗೊಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಹಾಗಾದರೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮವನ್ನು ನಂಬುವಿಯೋ ಇಲ್ಲೋ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ನಂಬುವೆನು, ಮಹಾರಾಯರೆ. ನಂಬಿ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ಹಾಕುವೆನು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಏ, ಇಲ್ಲಿ ನೋಡು. ಒಂದು ಮೋಜು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಮತ್ತೇನು ಮೋಜು ತೆಗೆದಿರಿ ನೀವು?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅಪ್ಪನಿಗೆ ಈ ಕಸೂತಿ ಅಂಗಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಹೇಗಿದೆ ಯೆಂದು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಬೇಡ, ಮಹಾರಾಯರೆ. ಮತ್ತೆ ನನ್ನನ್ನು ಬಯ್ಯಿ ಸುವಿರಿ. ಊಹುಂ. ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಿರಿ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—(ಕಸಿದುಕೊಂಡು) ಏ, ಅವ್ವಾ, ಅವ್ವಾ, ಇಲ್ಲಿ ಬಾ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಸಾಕಾಯಿತು ನಿಮ್ಮ ಉಚ್ಚಾಟನೆ! (ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ.)

ಲಕ್ಷ್ಮವ್ವ:—(ಒಳಗಿನಿಂದ ಬರುತ್ತ) ಯಾಕಪ್ಪಾ, ಭೀಮೂ? ಮತ್ತೇಕೆ ಒದರಿಕೊಂಡಿ? ಇದೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಡ್ಡಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ಪುರಸತ್ತಿಲ್ಲ. ದಿನ ಬೆಳ ಗಾದರೆ ಗಂಡ-ಹೆಂಡಿರು ನೀವು ಜಗಳಾಡಿ ಜಗಳಾಡಿ ದಣಿಯುತ್ತೀರಿ. ಯಜಮಾನರೊಡನೆ ನಾನು ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿದ ರೀತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ದ್ದರೆ ಏನೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದಿರೋ ಏನೊ! ಅವರು ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನಾನು ದೇವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅವರು ದೇವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದರೆ ನಾನು ನಡುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಸ ಗುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಏನೋ ತಾಯಿ, ಕಾಲವೇ ತಿರುಗಿದೆ. ಏನಪ್ಪಾ, ಏನು? ಯಾಕೆ ಒದರಿಕೊಂಡಿ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಏನೂ ಇಲ್ಲ, ಅವ್ವ. ಈಕೆ ಅಂಗಿಗೆ ಕಸೂತಿ ಹಾಕು ವದು ಮುಗಿದಿತ್ತು. ಹೇಗಾಗಿದೆ ನೋಡೂ, ಎಂದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮವ್ವ:—ಎಲ್ಲಿ ನೋಡೋಣ? ಈಕೆ ಎಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆ? ಏನೇ ಆ ಮೂಲೆಯಲ್ಲೇಕೆ ಹೋಗಿ ನಿಂತಿ? ಬಾ, ಇಷ್ಟೊಂದೇಕೆ ನಾಜೂಕು? ಅಯ್ಯ! ಎಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ಅಂಗಿಯನ್ನು ಆರಿಸಿದೆಯೇ ನಮ್ಮವ್ವ! ಇದು ಬೇಡವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಿಲ್ಲವೇ ನಿನಗೆ? ನಾಳೆ ಹುಟ್ಟುವ ಕೂಸಿಗೆ ಮೈತುಂಬ ಸಾಲಬಹುದೇ ಇದು? ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಹುಡುಗರು ಬೆಳೆದೇ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ನಮ್ಮ ಭೀಮು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಮರ ಹಿಡಿಸು ತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—(ನಗೆ ಹಿಡಿಸಲಾರದೆ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು) ಇಲ್ಲ. ನೀವು ಹೇಳಿದ ಅಂಗಗೇ ಕಸೂತಿ ಹಾಕಿದ್ದೇನೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಮತ್ತೆ ಭೀಮೂನ ಕುಲಾಯಿಯನ್ನು ಜತನದಿಂದ ಇಟ್ಟಿರುವಿಯಾ? ಭೀಮೂನ್ನ ಬಸಿರಿದ್ದಾಗ ನಾನೇ ಕುಳಿತು ಹೊಲಿದದ್ದು ಅದನ್ನು. ಇವತ್ತಿಗೂ ಮಾಸಿಲ್ಲ. ಹೊಸದು ಇದ್ದ ಹಾಗೇ ಇದೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅದನ್ನು ಇನ್ನು ನಮ್ಮ ಕೂಸಿಗೆ ತೊಡಿಸಬೇಕೇನು, ಅವ್ವಾ?

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಯಾಕೆ? ಅದಕ್ಕೇಕೆ ಇಷ್ಟು ನಗೆ ಬಂತು? ನಿನ್ನಂತೆ ನಿನ್ನ ಮಗುವೂ ಚಿರಂಜೀವಿಯಾಗಲಪ್ಪಾ! (ತಲೆಗೆ ಎರಡೂ ಕೈಹಚ್ಚಿ ಲಟಕು ಮುರಿಯುವಳು.)

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಕರಿಯನ ಊಟವಾಯಿತೇ, ಅಪ್ಪ?

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಆಗಿ ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಾಯಿತು! ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ಗೋದಲಿಯ ಬಳಿಗೆ ಗೊರಕೆ ಹೊಡಿಯುತ್ತ ಬಿದ್ದಿರಬಹುದು ನೋಡು. ಅದೊಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಆಳು ಗಂಟು ಬಿದ್ದಿದೆ ನಮಗೆ. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಭಗವಂತರಾಟವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಮಾಡಿ ಹಗಲೆಲ್ಲ ನಿದ್ದೆ ಹೊಡಿಯುವದು. ಅಂದು ನೀನು ಊರಿಗೆ ಹೋದಾಗ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಬಡಬಡಿಸಿಯೇ ಬಡಬಡಿಸಿದ. ಕಳ್ಳರು ಬಂದರೂ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಲ್ಲ ಇವನಿಗೆ. ಮಾರಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಪವಾರು ಒಡಕೊಂಡು ಕಿಟ್ಸೂನ ದೀಪದೆದುರಿಗೆ ಕುಣಿಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದರ ಏಂಟಿವಿಂಟಿ ಸ್ವರ್ಗ ಸಿಕ್ಹಂಗ ಆತು ಈ ಕಪಿಗೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಏ, ಕರಿಯ, ಇಲ್ಲಿ ಬಾ.

ಕರಿಯ:—ಬಂದೆ, ದೇವರು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಮತ್ತಾವ ಆಟವನ್ನು ಹೂಡಿರುವಿರಿ ಈಗ?

ಕರಿಯ:—ಮತ್ತಾವುದೂ ಇಲ್ಲ, ಧಣಿಯರೆ! ರಾಮ-ರಾವಣರ ಕಾಳಗವನ್ನೇ ನಾಳಿನ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗೆ ಆಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇವೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಮತ್ತೆ ನೀನು ರಾವಣನಾಗುವಿ, ಹೌದಲ್ಲೊ?

ಕರಿಯ:—(ನಕ್ಕು) ಹೌದು, ಬಾಯಿಯವರೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ನಿನ್ನ ಆಟದ ಭರದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪನವರು ಹೇಳಿದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡ, ಮತ್ತೆ.

ಕರಿಯ:—ಇಲ್ಲ, ದೇವರು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಒಳ್ಳೆಯದು. ಮತ್ತೇನು ವರ್ತಮಾನ?

ಕರಿಯ:—ಗಂಗಜ್ಜ ಬಂದಿದ್ದ, ಬುದ್ಧಿ. ಮುಂಚಿನಂತೆ ಮಿಂಚಿನ ಹಾಗೆ ಬಂದು ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟ. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಹೆದರಿಕೆಯಾಯಿತು ನನಗೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ.—ಗಂಗಜ್ಜನು ಬರುವ ರೀತಿಯೇ ಅದು. ಮತ್ತೇನು ಹೇಳಿ ಹೋದ?

ಕರಿಯ:—ಇಂದು ಮುಂಜಾನೆ ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೀಮಂತರು ಊರಿಗೆ ಬಂದರಂತೆ, ಧಣಿಯರೆ! ಬಂದವರೇ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಒದರಾಡಹತ್ತಿದರಂತೆ. ಗಂಗಜ್ಜನನ್ನು ತಮ್ಮ ಆಳುಮಗನೆಂದು ಹೇಳಿ ಶ್ರೀಮಂತರೆದುರಿಗೆ ಒಯ್ದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರಂತೆ. ಬಾಯಿಗೆ ಬಾಯಿ ಹತ್ತಿ ಆ ಸಣತಮ್ಮನನ್ನು ಒಂದೇಟು ಹೊಡೆದರಂತೆ ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೀಮಂತರು. ಕಡೆಗೆ ಅವರನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತರು ಹಿಡಿದು ಕತ್ತಲು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವಾಗ ತಾನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡಿ ಬಂದೆನೆಂದು ಗಂಗಜ್ಜನು ಹೇಳಿದನು.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಅಯ್ಯೊ, ಮಗನನ್ನು ಆ ಹೊಲೆಯ ಈ ರೀತಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡನೇ!

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಶ್ರೀಮಂತರ ದಿನಗಳು ಈಗ ತುಂಬಿ ಬಂದಿವೆ, ಅವ್ವಾ. ಅವರಿಗೆ ಮಗನೂ ಈಗ ಶತ್ರುವಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಗಂಗಜ್ಜನು ಮತ್ತೇನು ಹೇಳಿದನು, ಕರಿಯ?

ಕರಿಯ:—ಕಮೀಶಣರಿ ಸಾಹೇಬರು ಇಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಬೇವಿನ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಬರಲಿರುವರಂತೆ, ಬುದ್ಧಿ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಯಾರು? ಕಮೀಶಣರಿ ಸಾಹೇಬರೇ! ಮತ್ತೆ ನೀನು ಹೋಗಬೇಕೇನೋ ಭೀಮೂ? ಇನ್ನು ಬೇಡ, ನಮ್ಮಪ್ಪ! ನಮ್ಮ ಜೀವದಲ್ಲಿ ಜೀವವಿರುವದಿಲ್ಲ. ಕಮೀಶನರಿ ಬೇಡ, ಜಂಡಕನರಿ ಬೇಡ, ಯಾವ ನರೀನೂ ಬೇಡ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅವರು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಬಂದರೆ ಅವರೆದುರು ನನ್ನ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಬೇಕು, ಅವ್ವಾ. ಹೋದರೆ ಈಗ ಕಡೆಯ ಸಲ ಹೋದಂತೆಯೇ ಸರಿ. ಸೋಕ್ಷ್ನ ಮೋಕ್ಷ್ನ,—ಏನಿದೆ ಒಮ್ಮೆ ಮುಗಿದು ಹೋಗುವದು. ನಾನು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆ—ದಿನಗಳು ತುಂಬಿ ಬಂದಿವೆಯೆಂದು? ಇನ್ನು ದೇಸಾಯರ ಅಳಿಗಾಲ—ಜನರ ಬೆಳೆಗಾಲ ಸಮೀಪಿಸಿತೆಂದು ತಿಳಿ.

ಲಕ್ಷ್ಮವ್ವ:—ಏನೋ, ನಮ್ಮಪ್ಪಾ! ಎಲ್ಲವೂ ನಿನಗೇ ಗೊತ್ತು. ದೇವರ ಮೇಲೆ ಭಾರ ಹಾಕಿ ನಾನು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿದ್ದೇನೆ. ಏನೇ? ಮಾತು ಕೇಳುತ್ತ ಇನ್ನೂ ನೀನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದೀಯಾ? ನಡೆ. ಇಂದು ಬಸಿರಿ, ನಾಳೆ ಬಾಣಂತಿ,—ಇಂಥ ಮಾತು ಕೇಳಬಾರದು ನೀನು!

(ಹೋಗುವರು)

ಪ್ರವೇಶ ೨

(ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಮನೆಯ ಓತ್ತಲ. ತರತರದ ಹೂವಿನ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯು ಹೂ ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾಳೆ.)

ಸುಭದ್ರಾ:—

ಕಂಡೀತ ಕನಸೊಂದು, ನಸುಕೀನ ಸವ್ವಾರ
ಹೊಂಗುದುರಿಯೇರಿ ಮುನ್ನಡೆದ.
ಹೊಂಗುದುರಿಯೇರಿ ಮುನ್ನಡೆದ, ಪಾರ್ವತಿ!
ಸಾರಥಿಯುಲೀಸಿ ಮುಳಗೀದ.

ಅಯ್ಯೋ! ಇದೇನು! ಉದಯಕಾಲದ ಹಾಡನ್ನು ಅಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದ ಗೀತವೊಂದು ಬಾಯಿಗೆ ಬರುವದು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟು ಮನಸಿನಲ್ಲಿದ್ದದನ್ನು ಅಂದುಕೊಳ್ಳುವದೆ ಒಳ್ಳೆಯದು.

ಕಮಳದ ಹೂ ನಿನ್ನ ಕಾಣದೆ ಇರಲಾರೆ
ಮಲ್ಲಿಗೆ ಮಾಯೆ ಬಿಡಲಾರೆ.
ಮಲ್ಲೀಗೆ ಮಾಯೆ ಬಿಡಲಾರೆ ಕೇದೀಗಿ
ಗರಿ ನಿನ್ನನಗಲಿ ಇರಲಾರೆ!

ಇಲ್ಲಿ ನೋಡು. ಚಂದನಗಿಡವನ್ನು ಸುತ್ತಿದ ಮಲ್ಲಿಗೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಬಿಡಿಸಿದವರಾರು? ಏ, ಕರಿಯ, ಇಲ್ಲಿ ಬಾ. (ಬರುತ್ತಾನೆ.) ಇದನ್ನು ನೋಡು.

ಕರಿಯ:—ಗೊತ್ತಿದೆ ಬಾಯಿಯವರೆ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ; ಆದರೆ ಮಂಗನ ಹಾವಳಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ ಊರಲ್ಲಿ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಊರಲ್ಲಿಷ್ಟೇ ಏಕೆ? ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮಂಗನ ಹಾವಳಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನೋಡು. ಆ ಸಂಪಿಗೆ ಹೂವೆಲ್ಲ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಹೊಲಸಾಗಿವೆ. ಆರಿಸಿಡು ಅವನ್ನು. ನಾನೂ ಒಂದು ಒಟ್ಟು ಗೂಡಿಸುವೆನಂತೆ. (ಹೋಗುವರು)

ಪ್ರವೇಶ ೩

(ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯ ಧರ್ಮಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಮೀಶನರರು ಹಾಕಿದ ಆಫೀಸು. ಮೇಜಿನ ಹಿಂದೆ ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕಮೀಶನರ ಸಾಹೇಬರು ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ ಅವರ ಎಡಕ್ಕೆ ದೇಸಾಯಿ, ಕಾರಭಾರಿಗಳೂ ಬಲಕ್ಕೆ ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕ, ಸಿದರಾಮ ಸೆಟ್ಟರೂ ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ. ಡ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಸಿಪಾಯಿಯು ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಕಾಯುತ್ತಿರುವನು.)

ಕಮೀಶನರ್:- ನಿಮಗೆ ಮತ್ತೇನು ಹೇಳುವದಿದೆ, ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕರೆ? ಸಂಕೋಚವಿಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮೆದುರಿಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಯೋಗ್ಯ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕೊಡಲು ನಾವು ಸಮರ್ಥರಿದ್ದೇವೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—(ಎದ್ದುನಿಂತು.) ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಾದ್ಯಂತವಾಗಿ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ, ದೊರೆಗಳೆ. ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಈ ದೂರನ್ನು ಸಾರಿದವನಲ್ಲ. ಜಾಗೀರಿನ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮೆದುರು ನಿಂತಿದ್ದೇನೆ. ನಾನೀಗ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡುವದು ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನಲ್ಲ,-ಅವರ ರೀತಿಗಳನ್ನು; ಅವರ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನಲ್ಲ,-ಅವರ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು. ಸ್ವತಃ ನಾನು, ಈ ಸೆಟ್ಟರು, ಇನ್ನುಳಿದ ಅನೇಕರು,-ಇವರ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಅನುಭೋಗಿಸಿದ ಯಾತನೆಗಳನ್ನು ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ತಮ್ಮೆದುರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಶ್ರೀಮಂತರಿಂದ ಮಾನಹಾನಿ ಹೊಂದಿದ ಕುಟುಂಬಗಳ

ಯಾದಿಯನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ. ತಾವೂ ಅವರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದೀರಿ. ನನ್ನ ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಇವರು ದಾಳಿಯಿಟ್ಟ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಇವರ ಹಸ್ತಕರಾದ ದಾಳಿಗಾರರೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ತಾವೂ ಕೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಈ ರೀತಿ ಜನರ ದ್ವೇಷಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಶ್ರೀಮಂತರು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ದೊರೆತನದಿಂದ ದೂರವಿರಬೇಕೆಂದೇ ನನ್ನ ಸವಿನಯ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯಿದೆ, ಸಾಹೇಬರೆ. ಅದರಿಂದ ಅವರಿಗೂ ಹಿತ, ಜನರಿಗೂ ಹಿತವಾದೀತು. ಶ್ರೀಮಂತರು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೋಪಿಸಬಹುದು. ನನ್ನನ್ನು ತಮ್ಮ ಆಜನ್ಮ ಶತ್ರುವೆಂದು ಗಣಿಸಬಹುದು. ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ. ಆ ದೂಷಣೆಯನ್ನು ನಾನು ಹೊರಲೇಬೇಕು. ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾವಿಲ್ಲ, ಬಾಂಧವ್ಯವಿಲ್ಲ, ಶ್ರೀಮಂತ-ಬಡವರೆಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯವು ಅನಂತ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ.

ಕಮಿಶನರ್:—ಮತ್ತೆ ಈ ಕಾರಭಾರಿಗಳ ವಿಷಯ,–ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ನಿಮಗೆ ಮತ್ತೇನಾದರೂ ಹೇಳುವದಿದೆಯೆ ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇದೆ, ದೊರೆಗಳೆ. ಇವರ ಹಿಂದಿನ ಕಾರಭಾರಿಗಳನ್ನು ನೆನೆದರೆ ಮನದ ಪಾಪವೆಲ್ಲ ಬಯಲಾಗಬೇಕು. ಇಂಥ ಸದ್ಗುಣಮಣಿಗಳು ಅವರು. ಈ ಹೊಸ ಕಾರಭಾರಿಗಳನ್ನು ನೋಡುವದೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕ್ಷಯ ಹತ್ತಿದಂತೆ. ಕಾರಕೂನರಿದ್ದಾಗಲೆ ಇವರು ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಷಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಸುಖದ ಲಾಲಸೆ ಹಚ್ಚಿದರು. ಸನ್ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಅವರನ್ನು ದುರ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆಳೆದರು. ಅವರ ಹಿರಿಯರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ, ಅನುಭವಿಗಳಾದ ಕಾರಭಾರಿಗಳ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ, ಬಂಡೆಬ್ಬಿಸಲು ಕಿವಿ ಚುಚ್ಚಿದರು. ಹರಳು ಕಲ್ಲಾರಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಸಂಸಾರಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸಿದರು. ಒಡೆಯರಿಗೂ ಅದರ ಸವಿಹಚ್ಚಿದರು. ಗಂಗಜ್ಜನ ಉದಾಹರಣೆಯು ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೇ ಇದೆ; ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೇಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಕಾರಭಾರಿ ರಾಮಣ್ಣನವರನ್ನು ಇವರೇ ವಿಷ ಹಾಕಿ ಕೊಂದರೆಂದು ಜನರಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದುಂಟು, ದೊರೆಗಳೆ! ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದ ಇವರು ಕಾರಭಾರಿಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಜನರ ಸ್ಥಿತಿಯು

ಏನಾಗಿರಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ತಾವೇ ಊಹಿಸಬೇಕು. ಶ್ರೀಮಂತರಿಂದಾದ ಅನ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾಲು ಅಪರದು; ನೂರು ಪಾಲಿಗೆ ಇವರೇ ಹೊಣೆಗಾರರು. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲದಲ್ಲಿ ಹಾವಿದ್ದಂತೆ ಊರಲ್ಲಿ ಇವರು ತಂತ್ರ ನಡೆಸಿದರು. ದ್ವೇಷದಿಂದ ಮಾತನಾಡಬಾರದೆಂದು ನಾನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ. ತೀರ್ಪು ಕೊಡಲು ತಾವೂ ಸಮರ್ಥರಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೂ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ,—ಇಂಥ ನೀಚರಿಗೆ ದೇಹಾಂತ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕು.

ಸಣತಮ್ಮ:—(ಎದ್ದು ನಿಂತು) ಸಾಹೇಬರೆ, ಇದೊಂದು ಒಳಸಂಚು. ನಮಗಾಗದವರು....

ಕಮೀಶನರ್:—ಹುಶಾರ್, ಕಾರಭಾರಿಗಳೆ! ನಿಮಗೆ ಮಾತನಾಡಲು ನಾನೀಗ ಔತಣವನಿತ್ತಿಲ್ಲ.

ಸಣತಮ್ಮ:—ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ, ಸಾಹೇಬರೆ. (ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವನು)

ಕಮೀಶನರ್:—ನಿಮಗೆ ಮತ್ತೇನಾದರೂ ಹೇಳುವದಿದೆಯೇನು, ಸೆಟ್ಟರೆ?

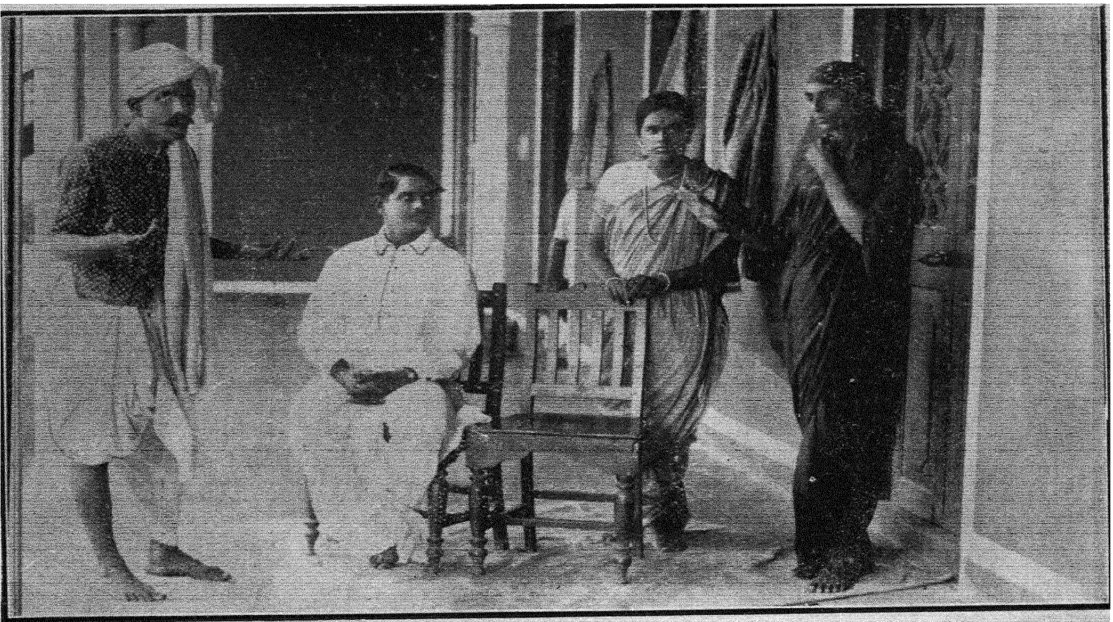
ಸೆಟ್ಟಿ:—(ಎದ್ದು ನಿಂತು) ದೊರೆಗಳೆ. ಮತ್ತೇನೂ ಇಲ್ಲ, ನಾಯಕರು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ನಾನು ಮತ್ತೆ ಜಗ್ಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ನೀವು ಗನವಂತರು; ಸತ್ಯತೆ-ಮಿಥ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾರಾಸಾರವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವವರು; ಸುಜನ-ಕುಜನರನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವವರು; ಬೂತ-ಬವಿಷ್ಯವನ್ನು ಬಲ್ಲವರು. ಹಂಸಕ್ಷೀರನ್ಯಾಯದಂತೆ ತಪ್ಪುಗಾರರನ್ನು ಕಂಡು ಧಂಡಿಸಬೇಕು, ಮಹಾ ಪ್ರಭೊ! (ಕೈಮುಗಿಯುವನು)

ಕಮೀಶನರ್:—ಒಳ್ಳೆಯದು. ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಇನ್ನು ಹೋಗಬಹುದು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನ ನಿರ್ಣಯವು ನಿಮಗೆ ತಿಳಿದುಬಂದೀತು. ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ಸದಾ ನೀವು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಿರಿ. ನಮ್ಮ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯವು ಸೇರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡಿರಿ.

ಇಬ್ಬರೂ:—ಆಗಲಿ, ದೊರೆಗಳೆ. (ಹೋಗುವರು)

ಕಮಿಶನರ್:—ಶ್ರೀಮಂತರೆ!

ದೇಸಾಯಿ:—(ಸುಮ್ಮನಿರುವನು)

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:— ಕಮಿಸನರಿ ಬೇಡ ಟಂಡಕನರಿ ಬೇಡ, ಯಾವ ನರೀನೂ ಬೇಡ.

ಕಮೀಶನರ್:- ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ನಿಮಗೆ ಮತ್ತೇನಾದರೂ ಹೇಳುವದಿದೆಯೆ ?

ದೇಸಾಯಿ:—ಸಾಹೇಬರೆ! ನನ್ನಿಂದ ಕೆಲವು ತಪ್ಪುಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಅವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪುತ್ತೇನೆ. ಯಾರಿಂದ ತಪ್ಪಾಗುವದಿಲ್ಲ? ಆದರೆ ಇವರು ತಂದ ಆರೋಪವೆಲ್ಲ ಶುದ್ಧ ಸುಳ್ಳೆಂದು ಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ನನಗಾಗದವರು ಮಾಡಿದ ಮೋಸವಿದು. ನನ್ನ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಜನರ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀವು ಉಳಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಕಿತ್ತೊಗೆಯಬಾರದು. ಅದು ಸರಕಾರಕ್ಕೂ ಹಿತಕಾರಿಯಲ್ಲ. ನಾನು ಈ ಊರಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನಾದರೂ ನೆನೆಸಿರಿ. ಗುಡಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಕೆಂಪು ಹಂಚಿನ ಬಂಗಲೆಗಳು ಊರಿಗೆ ಹೊಸ ಕಳೆಯನ್ನೇ ತಂದಿವೆ. ನಾನು ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿ ರಹದಾರಿಗಳಾದವು, ಧರ್ಮಶಾಲೆಗಳಾದವು. ಈ ಎಲ್ಲ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈ ನನ್ನ ಕಾರಭಾರಿಗಳೂ ಭಾಗಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥವರ ಮೇಲೆ ಆರೋಪ! ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೋಪಾಟೋಪ! ಸಾಹೇಬರೆ, ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅನ್ಯಾಯವಾವುದು ?

ಕಮೀಶನರ್:—ಶ್ರೀಮಂತರೆ, ನೀವು ಮಾಡಿದ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಸ್ತುತ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಯೋಗ್ಯವಿಚಾರವನ್ನೂ ಮಾಡಲಾಗುವದು. ಆದರೂ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ, ನೀವು ಇಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸಿದಂತೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ—ವಿಲಾಯತಿಯಲ್ಲಿ—ವರ್ತಿಸಿದ್ದರೆ ಏನಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಿದೆಯೆ ?

ದೇಸಾಯಿ:—ಇಲ್ಲ, ಸಾಹೇಬರೆ !

ಕಮೀಶನರ್:—(ಎದ್ದು ನಿಂತು, ಒಳಕಿಸೆಯಿಂದ ಪಿಸ್ತೂಲನ್ನು ತೆಗೆದು) ನಿಮ್ಮನ್ನು ಒಂದು ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ—ಹೀಗೆ—ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ನಿಮ್ಮ ದೇಹವನ್ನು ಚೂರುಚೂರು ಮಾಡಿ ನಾಯಿಗಳಿಗೆ ಬಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲವೆ ವಧಃಸ್ಥಾನಕ್ಕೊಯ್ದು ಊರ ಜನರೆದುರಿಗೆ ಕುತ್ತಿಗೆ ಕೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಇದು ನಮ್ಮ ದೇಶವಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವಿದೆ. ನಿಮಗೆ ಜೀವದಾನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ, ಹೋಗಿರಿ.

(ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇಬ್ಬರೂ ಹೊರಡಲನುವಾಗುವರು.)

ಕಮೀಶನರ್:—ಕಾರಭಾರಿಗಳೆ! ನಿಮಗೆ ಹೋಗಲು ನಾನು ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ನಮ್ಮನಿಮ್ಮ ಮಾತುಕಥೆಗಳಾಗಬೇಕು. ನನಗೆ ಇನ್ನೂ ನಿಮ್ಮ ಪರಿಚಯುವು ಅಷ್ಟು ಸಮೀಪವಾಗಿಲ್ಲ, ನೋಡಿರಿ!

ಸಣತಮ್ಮ:—ಆಗಲಿ. ಹೂಜೂರರ ಹುಕುಮಿನಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತೇನೆ.

ದೇಸಾಯಿ:—ನಾನೂ ಇವರ ಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಬಹುದೆ, ಸಾಹೇಬರೆ?

ಕಮೀಶನರ್:—ಆಗಬಹುದು. ಕಾರಭಾರಿಗಳೆ, ನಿಮಗೆ ಮತ್ತೆ ಏನಾದರೂ ಹೇಳುವದಿದೆಯೆ?

ಸಣತಮ್ಮ:—ಹೇಳುವದನ್ನೆಲ್ಲ ಒಮ್ಮೆ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಮತ್ತೇಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಪೀಡಿಸುವಿರಿ?

ಕಮೀಶನರ್:—(ನಕ್ಕು)ಉಹುಂ! ಇಂಥ ಬರಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ನಿಮ್ಮಂಥವರು ಪೀಡೆ ಎಂದರೆ ಹೇಗೆ, ಕಾರಭಾರಿಗಳೆ? ಅದು ಅಷ್ಟು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ, ನೋಡಿರಿ! ಹೊನ್ನಿನ ರಾಶಿಯನ್ನು ತಂದು ನೀವು ನನ್ನನ್ನೆಷ್ಟು ಪೀಡಿಸಿದಿರಿ! ಎಷ್ಟು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಿರಿ! ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ, ಕಾರಭಾರಿಗಳೆ! ಇನ್ನೂ ನಮ್ಮ-ನಿಮ್ಮ ದೃಢಪರಿಚಯವಾಗಬೇಕು. ಶ್ರೀಮಂತರೆ, ನೀವು ಹೋಗಬಹುದು.

ದೇಸಾಯಿ:—ಇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟೆ? ಇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೇಗೆ ಹೋಗಲಿ, ಸಾಹೇಬರೆ?

ಕಮೀಶನರ್:—(ಬಳಕಿಸೆಗೆ ಕೈಹಾಕಿ) ಶ್ರೀ. .ಮಂತ. .ರೆ! ನೀ. .ವು. . ಹೋ. . .ಗ. . .ಬ. . .ಹು. . .ದು.

ದೇಸಾಯಿ:—(ಗಾಬರಿಯಿಂದ) ಹೋಗುತ್ತೇನೆ, ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಆದರೆ ಇವರಿಗೆ ಏನು ಮಾಡುತ್ತೀರಿ, ಸಾಹೇಬರೆ? ಇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಿರಿ. ಇವರಿಂದ ಇನ್ನು ಯಾವ ಅನ್ಯಾಯುಗಳೂ ಘಟಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ವಚನಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಿರಿ!

ಕಮೀಶನರ್:—(ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಎದ್ದು) Damn rascal! ಇವನನ್ನು ಬಿಡುವದೆ? ಇವನನ್ನು ತೋಫಿನ ಬಾಯಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಗುಂಡುಗಳಿಂದ

ಇವನ ಮೈಯನ್ನು ಛಿದ್ರಮಯವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಇವನನ್ನು ಬಿಡುವದೆ? (ಒಳಕಿಸೆಗೆ ಕೈಹಾಕಿ) ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ನೀವು ಇನ್ನು ಹೋಗ ಬಹುದು.

ದೇಸಾಯಿ:—ಹೋಗುತ್ತೇನೆ, ಸಾಹೇಬರೆ! ಆದರೆ ಸದ್ಯದ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಿರಿ. ನನ್ನ ಜಾಗೀರನ್ನು ನೀವು ಕಸಿದು ಕೊಂಡಿದ್ದೀರಿ. ನನ್ನ ಜೀವವನ್ನು ಒತ್ತೆ ಇಡುತ್ತೇನೆ. ಒಂದು ದಿವಸದ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಇವರನ್ನು ನನ್ನೊಡನೆ ಬಿಡಿರಿ. ಇದೊಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಬೇಕು, ಸಾಹೇಬರೆ! (ಕಣ್ಣೀರಿಟ್ಟು ಕೈಮುಗಿಯುವನು)

ಕಮೀಶನರ್:—(ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ಇವರ ಜೊತೆಗೆ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯುವ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೆ ನೀವು ಇಲ್ಲಿ ನಿಂದಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ಕ್ಷಣ ಹೊರಟುಹೋಗಬೇಕು. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮದು ಯಾವುದು?

ಶ್ರೀಮಂತ:-- ನನಗೇನೂ ತಿಳಿಯದು, ಸಾಹೇಬರೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತೇನೆ. (ಸಣತಮ್ಮನಿಗೆ) ಕಾರಭಾರಿಗಳೆ, ನೀವು ಚಿಂತಿಸಬೇಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಬಿಡುಗಡೆಗಾಗಿ ನಾನು ಹೆಣಗುತ್ತೇನೆ. ಮತ್ತೆ ಸಾಹೇಬರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಇಂದಿಲ್ಲ ನಾಳೆ ಅವರು ಕರುಣಿಸಬಹುದು. ನನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವು ಹೋದರೂ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆ.

(ಕಣ್ಣೀರಿಟ್ಟು ಸಣತಮ್ಮನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ಸಣತಮ್ಮ:—ಹೋಗಿ ಬನ್ನಿರಿ, ಶ್ರೀಮಂತರೆ! ಇದು ನಮ್ಮ ಕಡೆಯ ಭೆಟ್ಟಿ. ನನ್ನದನ್ನೂ ನಿಮ್ಮದನ್ನೂ ಕೂಡಿಯೇ ನಾನು ನೋಡುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ವ್ಯರ್ಥ ಶ್ರಮಪಡಬೇಡಿರಿ ನೀವು. ನನ್ನ ದೈವವನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ನಾನು ಸಮರ್ಥನಿದ್ದೇನೆ. ಹೂಂ, ಸಾಹೇಬರೆ! ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಲಿ. ತಮ್ಮ ಸೇವೆಗೆ ಸದಾ ಸಿದ್ಧನು ನಾನು.

ಕಮೀಶನರ್:—ನಿಮ್ಮನ್ನು ಉಪಚರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನಾನೂ ಸಿದ್ಧನಿದ್ದೇನೆ. ಏ! ಚಪ್ರಾಸಿ, ಇಲ್ಲಿ ಬಾ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಸೆರೆಯಿರಿಸು. ಭದ್ರವಾಗಿ ಪಹರೆಯಿರಲಿ. ತಿಳಿಯಿತೆ?

ಚಪ್ರಾಸಿ:—ಜೀ, ಸರಕಾರ!

ಕಮೀಶನರ್:—ಹೋಗುವಾಗ ಚಿಕ್ಕಶ್ರೀಮಂತರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಳಿಸಿ ಕೊಡು. ತಿಳಿಯಿತೆ?

ಚಪ್ರಾಸಿ:—ಜೀ, ಸರಕಾರ್!

(ಸಣ್ಣತಮ್ಮನ ಎರಡೂ ಕೈಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಚಪ್ರಾಸಿಯು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಚಿಕ್ಕಶ್ರೀಮಂತರು ಬರುತ್ತಾರೆ.)

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—Good day, Mr. Staunton! How do you do? Thank you very much. ಆ ಕತ್ತಲು ಕೋಣೆಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ನಾನು ಎಷ್ಟು ಉಪಕಾರ ಸ್ಮರಿಸಿದರೂ ತೀರದು. That fool of a father! ಸ್ವತಃ ತಂದೆಯೇ ಕುಳಿತು ಹೀಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ! ಈ ಹಳ್ಳಿಯ ಬಳ್ಳಿಗುರುಡರಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಿಚಾರ ಬೇಡ, ವಿಚಾರವಿನಿಮಯ ಬೇಡ! ನಾಲ್ಕು ಸ್ವತಂತ್ರವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಇವರೆದುರಿಗೆ ಇಡಲು ಹೋದರೆ ನನ್ನ ದೇಹಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಕಸಿಯಬೇಕೆ? These people are yet in the Middle Ages; ಆ ಕತ್ತಲು ಕೋಣೆ —ಆ inquisition chamber— ನೆನೆಸಿದರೆ ಮೈಮೇಲೆ ಮುಳ್ಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಪುಸ್ತಕವಿಲ್ಲ, ನಾಟಕವಿಲ್ಲ, ಜನರ ಸುಳಿವಿಲ್ಲ, ಬೆಳಕೂ ಇಲ್ಲ. ನನಗೆ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಿತ್ತು, Mr. Staunton. ಚಿಕ್ಕೆಯಂತೆ ಚಮಕಿಸುವ ಆ ಬೆಳಕಿಂಡಿಯನ್ನು ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿ ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತು Star Chamberದ ಅನುಭವವೆಲ್ಲ ಬಂದಿತು ನನಗೆ. ಮೇಲಾಗಿ ಆ ಊಟ! ದಿನಕ್ಕೆರಡು ಸಲ ಆ ಸಣ್ಣತಮ್ಮನು ಬಂದು ಬಾಗಿಲ ಸಂದಿಯೊಳಗಿಂದ ತಾಟು ಸರಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಒಬ್ಬ ಬಡ್ಡರವನು ಕೂಡ ಅಂಥ ಊಟ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ, Mr. Staunton. ಇದಲ್ಲದೆ ಬಾಗಿಲ ಹೊರಗೆ ನಿಂತು ಆ ತಂದೆಯೂ ಸಣ್ಣತಮ್ಮನೂ ಕೂಡಿ ಹೆದರಿಕೆ ಹಾಕುವದು ಬೇರೆ! ನನಗೆ ಪ್ರಾಣದ ಭಯವೊಂದಿರದಿದ್ದರೆ, I would have been highly amused. Damn it all! I have washed my hands off! Thank you very much, Mr. Staunton.

ಕಮೀಶನರ್:—(ನಗುತ್ತ) ಚಿಕ್ಕ ಶ್ರೀಮಂತರು ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. Pray, be seated. ಈಗ ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೆ,

ಈ ಜಾಗೀರನ್ನು ಆಳಲು ಅವರು ತೀರ ಅಯೋಗ್ಯರಿದ್ದಾರೆಂದು. ಈಗ ಅವರಿಂದ ಜಾಗೀರನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—ಹೀಗೋ? ಉತ್ತಮವಾಯಿತು. ಬಹು ಸಂತೋಷ. I am glad, Mr. Staunton. My father is a brute. ಜನರನ್ನು ದನ ದಂತೆ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪಶುಪತಿಯೆಂದರೆ ನನ್ನ ತಂದೆ. ಮತ್ತೆ ಆ ಸಣ ತಮ್ಮನಿಗೇನಾಯಿತು? He is a rascal of the first water. ಅವನಿಗೆ ಮರಣಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಬೇಕು. He deserves to be hanged, I can tell you.

ಕಮೀಶನರ್:- ಕಾರಭಾರಿಗಳನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದೆ. ಅವರಿಂದಾದ ಅನ್ಯಾಯಗಳ ಯೋಗ್ಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡ ಲಾಗುವದು. ಈಗ ಜಾಗೀರಿನ ಭವಿತವ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವೆನು.

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—ಈ ಜಾಗೀರನ್ನು ಮುಂದೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿ ದ್ದೀರಿ, Mr. Staunton? What are your plans? May I know?

ಕಮೀಶನರ್:—ನೀವು ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದೀರಿ. ಶ್ರೀಮಂತರಾಗಿ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಜಾಗೀರನ್ನೂ ಜನರನ್ನೂ ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ನನಗೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—(ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ) ಯಾರು, ನಾನೆ? Heaven save me! Excuse me, Mr. Staunton. ನಾನು ಮುಂಬಯಿಗೆ ಇಂದೇ ಹೊರಡಬೇಕು. ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಮೂರ್ಖತನದ ಸಲುವಾಗಿ ನಾನಿಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಯಿತು. ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನ ದಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕತೆ ಇದ್ದರೆ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲೊಂದಿದೆ, Mr Staunton. ಈ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನನಗೆ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದು ಹೋದೀತು. ಈ ಸಲ ನಾನು ಬಿ. ಏ. ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡಬೇಕು. ಮುಂದೆ 'ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರಿ'ಗೆಂದು ಇಂಗ್ಲಂಡಿಗೆ ಹೋಗುವ ವಿಚಾರವಿದೆ. ಈ ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಂಡು ನಾನೆಲ್ಲಿ ಗೋಳಾಡಲಿ?

ಕಮೀಶನರ್:—ನಿಮ್ಮಂಥ ಉತ್ಸಾಹಿ ತರುಣರು ಹೀಗೆ ಮಾಡ ಕೂಡದು. ನೀವು ಜನರನ್ನು ಸುಧಾರಿಸದಿದ್ದರೆ ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮತ್ತಾರು ಮಾಡಿಯಾರು? ನಿಮಗೆ ಒಬ್ಬ ಒಳ್ಳೇ ಕಾರಭಾರಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಅಜ್ಜಂದಿರಂತೆ ಆಳಿ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿರಿ.

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—Excuse me, Mr. Staunton. ಮುಂಬಯಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದರೆ ನಾನು ನಾಲ್ಕು ದಿನವಾದರೂ ಉಳಿಯಬಹುದೋ ಇಲ್ಲೋ ಸಂಶಯಬರುತ್ತದೆ. ಮೇಲಾಗಿ ನನ್ನ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲಾರೆ. ನೀವು ಕಾರಭಾರಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿರಿ. I have implicit trust in you. ಅವರು ಬೇಕಾದರೆ ನನ್ನ ವಾಡೆಯಲ್ಲಿರಲಿ. ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿ. ನನಗೆ ವಾರ್ಷಿಕ ವರದಿಯೊಂದನ್ನೂ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ದುಡ್ಡನ್ನೂ ಮಾತ್ರ ಕಳಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. I would rest satisfied.

ಕಮೀಶನರ್:—ಹಾಗಾದರೆ ಈಗ ಇಲ್ಲಿರುವದು ನಿಮಗೆ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲದ ಮಾತೋ?

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—Absolutely. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇನು?

ಕಮೀಶನರ್:—ಒಳ್ಳೆಯದು. ಈಗ ನೀವು ಹೋಗಬಹುದು. ಮುಂದೆ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಸಲಾಗುವದು.

ಚಿ. ಶ್ರೀಮಂತ:—(ಎದ್ದು) Oh! thank you, Mr. Staunton. ನಿಮ್ಮ ಉಪಕಾರವು ಬಹಳವಾಯಿತು. You are awfully good, I am sure. ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆ, Good bye!

(ಶೇಕ್‌ಹ್ಯಾಂಡ್ ಮಾಡಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ಕಮೀಶನರ್:—Good bye. Here is a fool who flies from work to pleasure. The worst brains in this country undermine the people. And the best brains underrate them. This chap is typical of the educated Indian set. Heaven save this country! ಇದರ್ ಆವ್, ಚಪ್ರಾಸಿ!

ಚಪ್ರಾಸಿ:—ಬಂದೆ, ಸರಕಾರ್.

ಕಮೀಶನರ್:—ಶ್ರೀಮಂತರಿಂದ ಜಾಗೀರನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡಿದೆ. ಅವರಿಗೊಂದು ವರ್ಷ ವೇತನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಇನ್ನೊಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗುವದು. ಕಾರಭಾರಿಗಳನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ಬಂಧನದಲ್ಲಿರಿಸಿದೆ. ಅವರಿಂದಾದ ಅನ್ಯಾಯಗಳ ಯೋಗ್ಯ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ತೀವ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗುವದು. ಚಿಕ್ಕಶ್ರೀಮಂತರೇ ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಒಡೆಯರು. ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣವು ಮುಗಿಯುವವರೆಗೆ ಒಬ್ಬ ಒಳ್ಳೇ ಕಾರಭಾರಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಗುವದೆಂದು ಊರೆಲ್ಲ ಡಂಗುರ ಸಾರಲು ಹೇಳು, ನಮ್ಮ ಡಂಗುರದವನಿಗೆ. ಈಗಿಂದೀಗ ಇಷ್ಟು ಕೆಲಸವಾಗಬೇಕು. ಡಂಗುರದವನು ನನ್ನೆದುರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಆ ಮೇಲೆ ಸಾರಲಿ.

ಚಪ್ರಾಸಿ:—ಅಪ್ಪಣೆ, ಸರಕಾರ!

ಕಮೀಶನರ್:—ಮತ್ತೇನು, ಚಪ್ರಾಸಿ?

ಚಪ್ರಾಸಿ:—'ಗಂಗಜ್ಜ'ನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಆಳು ಹೊರಗೆ ಬಂದು ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ, ಸರಕಾರ್! ತಮ್ಮೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವದಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಕಮೀಶನರ್:—ಅವನನ್ನು ಒಳಗೆ ಬಿಡು.

ಚಪ್ರಾಸಿ:—ಅಚ್ಛಾ, ಸರಕಾರ.

(ಗಂಗಜ್ಜನನ್ನು ಒಳಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.)

ಕಮೀಶನರ್:—ಏನು, ಗಂಗಜ್ಜ? ನಿನಗೆ ಮತ್ತೇನಾದರೂ ಹೇಳುವದಿದೆಯೊ?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಇಲ್ಲ, ಸರಕಾರ! ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳುವದಿದೆ.

ಕಮೀಶನರ್:—ಕೇಳು, ಹಾಗಾದರೆ.

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಈ ಕಾರಭಾರಿಗಳು ನನ್ನ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸಿದ ರೀತಿ ತಮಗೆ ಗೊತ್ತೇ ಇದೆ. ಅವರಿಗೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸರಕಾರದ ವಿಚಾರವಿದೆ?

ಕಮೀಶನರ್:—ಅವರನ್ನು ಈಗ ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದೆ. ಅವರ ಅನ್ಯಾಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗುವದು.

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಕೆಲಸ ಬಿಡಿಸುವದಷ್ಟೆ ಯೋಗ್ಯ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗದು, ದೊರೆಗಳೆ! ನನ್ನ ಸೇಡು ತೀರಿಸಬೇಕು, ಸೇಡು!

ಕಮೀಶನರ್:—ಸೇ...ಡು?

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಸೇಡು.

ಕಮೀಶನರ್:—ಸೇಡು? 'ಸೇಡು' ಅಂದರೆ?

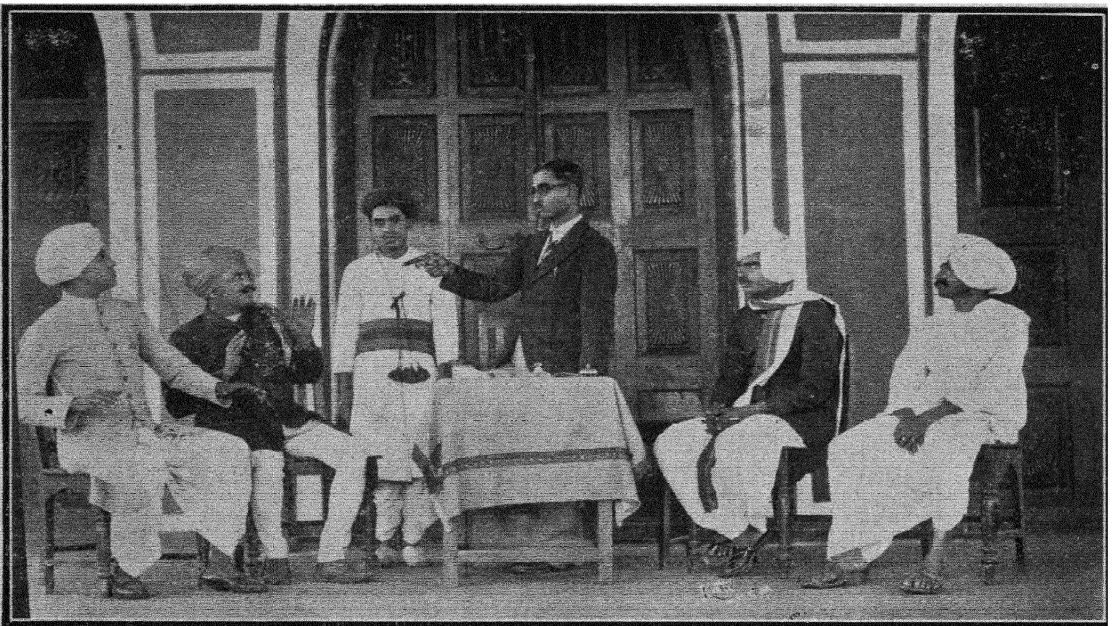
ಗಂಗಜ್ಜ:—ಮುಯ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಯ್ಯ, ಸರಕಾರ್! ಒಂದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಮಾಡುವದು.

ಕಮೀಶನರ್:—Well...well...ಅದೇನೂ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ.

(ಬಳಪಕ್ಕದಿಂದ ಕಮೀಶನರ್‌ನು ಹೊರಟುಹೋಗುವನು. ತೆರೆಯು ಬಿದ್ದು ಗಂಗಜ್ಜನು ಮುಂದೆ ಬರುವನು.)

ಗಂಗಜ್ಜ:—ತನ್ನ ಸೇಡೊಂದು ಈ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಮಂದಿಯ ಸೇಡು ಇವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿದೀತು? ಯಾರಾದರೂ ತಮ್ಮ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡೆಬ್ಬಿಸಿದರೆ ಅವರ ಊರನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡಿ ಅವರ ವಂಶವನ್ನು ನಿರ್ವಂಶ ಮಾಡಿಬಿಡುವರು ಈ ಸಾಹೇಬರು. ಉಳಿದವರ ಮನೆತನದ ಮಾನ ಹೋದರೂ ಅಷ್ಟೆ; ಅವರಿಗೆ–ಕಚೇರಿ, ಕಟ್ಟೆ, ನ್ಯಾಯ, ಸಿಗದಿ; ಇವೆಲ್ಲ ನಿಕಾಲಿಯಾಗುವದರಲ್ಲಿ ಇಸಮೂ ನಿಕಾಲಿಯಾಗಬಹುದು. ಇಲ್ಲ ...ಇಲ್ಲ. ಈ ಸೇಡನ್ನು ನಾನು ಮೊದಲು ಯೋಚಿಸಿದಂತೆ ನಾನೇ ತೀರಿಸಬೇಕು. ಹೊಂಚು ಹಾಕಿ ಕುಳಿತರೆ ತೋಳವು ನರಿಯನ್ನು ಕೂಡ ಹಿಡಿಯಬಹುದು. ದನಪೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಸು ಕಚ್ಚಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ನನ್ನ ಈ ಎದೆಯ ನೋವು ತಣ್ಣಗಾದೀತು. ಅಲ್ಲಿಯತನಕ ಈ ರಕ್ತ ಹೀಗೆಯೇ ಧಾವಿಸುವದು. ಈ ತೋಳ ಬಲವು ಹೀಗೆಯೇ ಹಾತೊರೆಯುವದು. ಸೇಡು! ಸೇಡು! ಇಲ್ಲಿದೆ ನನ್ನ ಬಾಳಿನ ಶಕ್ತಿ! ನನ್ನ ಸೇಡನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಮಂತ್ರ!

(ಕಿರುಗತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ನೋಡುತ್ತ ಹೋಗುವನು)

ಕಮಿಶನರ್:— ನಿಮ್ಮನ್ನು ಒಂದು ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ—ಹೀಗೆ—ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು..... ... ಪುಟ—೧೧೩

ಪ್ರವೇಶ ೪

(ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿ. ಡಂಗುರದವನು ಹಲಗೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ಕೇಳ್ರಿಪೋ! ಕೇಳ್ರಿ!' ಮೂವರು ಹಾದಿ ಹಿಡಿದು ಸಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.)

ಮೊದಲನೆಯವ:—ಇಲ್ಲಿ ಕೇಳಿರಿ! ಡಂಗುರವೇ ಬಂತು. ನಾನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಎಂದಾದರೂ ಸುಳ್ಳಾಗುವದೆ? ಇಂದು ನಮಗೆ ವಿಜಯವಾಗಿದೆ, ಸ್ವಾಮಿ! ನಿಮ್ಮ ಸಣತಮ್ಮಪ್ಪನವರು ದೊಡಚಿಗಪ್ಪನವರಾದರು ಇವತ್ತು!

ಮೂರನೆಯವ:—ಹೌದು. ನಿಮ್ಮ ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಜಾಂಬುವಂತರಾಗಿ ಹೋದರು.

ಎರಡನೆಯವ:—ಸ್ವಲ್ಪ ತಡೆಯಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಬಣಪಂಟನ್ನು ಒರೆದು ನೋಡುತ್ತೇನೆ. ಏ! ಏನದು ನಿನ್ನ ಡಂಗುರ?

ಡಂಗುರದವ:—ಹೀಂಗ್ಯಾಕ ಮಾಡತೀರಿ ದ್ಯಾವರು! ಹೇಳೋತನಕ ಪುರಸತ್ತು ಇರಬೇಕು. 'ಕೇಳ್ರಿಪೋ! ಕೇಳ್ರಿ! ಸರಕಾರದ ಡಂಗುರ. ಸರಕಾರದ ಡಂಗುರ, ಮತ್ತ! ಶ್ರೀಮಂತರದಲ್ಲ! ಶ್ರೀಮಂತರ ಅಧಿಕಾರೆಲ್ಲಾ ಸರಕಾರದ ಕಡೀಗೆ ಬಂತು. ಚಿಕ್ಕಶ್ರೀಮಂತರೇ ನಮ್ಮ ಧೊರಿ ಇನ್ನ. ಸಣತಮ್ಮಪ್ಪನವರ್ನ ಸೆರಮನ್ಯಾಗ ಇಟ್ಟೈತಿ. ನಾಡದು ಅವರದೆಲ್ಲಾ ಇಚಾರಣಿ ಮಾಡತೈತಿ ಸರಕಾರ. ಕೇಳ್ರಿಪೋ, ಕೇಳ್ರಿ!'

ಮೊದಲನೆಯವ:—ಇದನ್ನು ಹಿಡಿ, ಏ! ಲಕುಮ್ಯಾ! ಸಕ್ಕರಿಯಂಥ ಸುದ್ದಿ ತಂದಿರುವಿ. (ಹೊದ್ದ ಧೋತರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.)

ಮೂರನೆಯವ:—ಇದನ್ನು ಹಿಡಿ. (ರುಮಾಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.)

ಡಂಗುರದವ:—ಮತ್ತ ಈ ಧಣೇರು ಏನು ಕೊಡೂದುಲ್ಲೇನರಿ?

ಮೊದಲನೆಯವ:—ನೋಡಿರಿ, ರಾಯರೆ! ನಿಮ್ಮ ಸುತ್ತೂ ಬಂತು. ಕೊಟ್ಟುಬಿಡಿರಿ ಈ ಧೋತರವನ್ನು. ಇಲ್ಲ ನಾನೇ ತೆಗೆದು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಹೋಗಿ ಸಣತಮ್ಮಪ್ಪನವರಿಗೆ ಹೇಳಿರಿ. ಹ! ಹ! (ಅವನ ಧೋತರವನ್ನು ಕಸಿದು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.)

ಮೂರನೆಯವ:—ಈ ರುಮಾಲವೇಕೆ ನಿಮಗೆ? ಕೊಟ್ಟುಬಿಡಿರಿ. ಪಾಪ! ಲುಕವ್ವ್ಯಾ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. (ರುಮಾಲವನ್ನು ಕಸಿದು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ)

ಎರಡನೆಯವ:—ಛೀ! ಇದೇನು? ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲವೆ ನಿಮಗೆ? ಈ ಡಂಗುರದವ ಲಫಂಗ. ನೀವು ಹೇಳಿದ್ದು ಶುದ್ಧ ಸುಳ್ಳು. ಸಣತಮ್ಮಪ್ಪನವರು ಕಮೀಶಣರಿ ಸಾಹೇಬರ ಕಡಿಗೆ ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದನ್ನು ನಾನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ. ಸರಿಯಿರಿ. ನಾನಿನ್ನು ಮನೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕು. (ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ)

ಮೊದಲನೆಯವ:—ಹೋಗಿರಿ. ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವದರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಹೂಂ. ಮತ್ತೇನು ಸುದ್ದಿ, ಲಕುವ್ವ್ಯಾ?

ಡಂಗುರದವ:—ಏನು ಹೇಳಬೇಕು ದ್ಯಾವರು. ಇವತ್ತ ನನಗ ಕಣ್ತುಂಬ ನಿದ್ದಿ ಕೊಟ್ಟ ನೋಡಿರಿ ಶಿವಾ. ಇವತ್ತ ನಾ ಹೊಡಿಯೋ ಡಂಗುರಾನ ಡಂಗುರ! ಹಿಂದಿನದೆಲ್ಲಾ ಖುಣಗೂಳಿನ ಜಲುಮು!

ಮೂರನೆಯವ:—ಈಗ ನಾಯಕರೆಲ್ಲಿರುವರು? ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತುಂಟೊ?

ಡಂಗುರದವ:—ಗೊತ್ತಿರದ ಏನು, ದ್ಯಾವ್ರು. ಕೆಲಸ ಮುಗಿಸಿ ಕೊಂಡು ಇಂಚಲಾಪುರಕ ಹೊಂಟು ನಿಂತಾರ ನಾಯಕರು. ಅಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಟ್ಟೈತಿ ನೋಡಿರಿ ಜನ. 'ಇವತ್ತ ಇಲ್ಲೆ ಇರ್ರಿ. ಸಭಾ ಹೂಡೋನು' ಅಂತ ಗಂಟು ಬಿದ್ದಾರ ಅವರಿಗೆ.

ಮೂರನೆಯವ:—ನಡೆಯಿರಿ. ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗೋಣ.

ಮೊದಲನೆಯವ:—ನಡೆಯಿರಿ.

(ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಡಂಗುರದವನು 'ಕೇಳ್ರಿಪೋ ಕೇಳ್ರಿ!' ಎಂದು ಸಾರುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ)

ಪ್ರವೇಶ ೫

(ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನ ಮನೆ. ನಡುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಣತಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿ ಸಮೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನವರೂ ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯೂ ದಾರಿ ಕಾಯುತ್ತ ಕೂತಿದ್ದಾರೆ. ರಾತ್ರಿಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ.)

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ, ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿ? ಭೀಮೂ ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹೋದವರು ಇನ್ನೂ ತಿರುಗಿ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಕರೆದು ತರಲೆಂದು ಆ ಕರಿಯನನ್ನು ಕಳಿಸಿದೆವು. ಅವನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ ತಿರುಗಿ. ಆಳುಮಗನಾಗಿ ಹೀಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹೌದು, ಕರಿಯನೂ ತಿರುಗಿ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಒಮ್ಮೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಬಿಡಲನ್ನ. ತಿರುಗಿ ಹೊರಗೆ ಬಿಡುವದಿಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಭೀಮೂನನ್ನು. ಹೋಗುವೆನೆಂದರೆ ನಾನು ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತೇನೆ. ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ದೇವರೆದುರಿಗಿನ ದೀಪಕ್ಕೆ ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದೀಯಾ, ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹಾಕಿದ್ದೇನೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ತುಪ್ಪದ ದೀವಿಗೆಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿಟ್ಟು ಕೈಮುಗಿದು ಬಂದಿದ್ದೀಯಾ ದೇವರಿಗೆ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಇಲ್ಲ, ಹಚ್ಚಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತೇನೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಇಟ್ಟು ಬಾ ಹೋಗು, ಹಾಗಾದರೆ. ದೇವರೆದುರಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಟ್ಟು ಕೈಮುಗಿದು ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಬಾ. (ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯು ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ.) ನಮ್ಮ ಭೀಮೂ ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಕರೆಯಲು ಹೋದ ಕರಿಯನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಹಚ್ಚಿಟ್ಟು ಬಂದೆಯಾ, ಸುಭದ್ರಾ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹೂಂ. ಇಟ್ಟು ಕೈಮುಗಿದು ಬಂದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ದೇವರೆದುರಿಗಿನ ಕುಂಕುಮವನ್ನಿಷ್ಟು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡೆಯಾ?

ಸುಭದ್ರಾ:—(ಗಾಬರಿಯಾಗಿ) ಇಲ್ಲ. ಮರೆತು ಬಂದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಛಿ! ಹುಚ್ಚಿ, ಹೋಗು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬಾ. (ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯು ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ.) ಭೀಮುೂ ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅವನನ್ನು ಕರೆದು ತರಲು ಹೋದ ಕರಿಯನೂ ತಿರುಗಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. (ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯು ಬರುತ್ತಾಳೆ.) ಎಣ್ಣೆಯ ದೀಪ ಇನ್ನೂ ಉರಿಯುತ್ತಿತ್ತೆ, ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಇಲ್ಲ, ಶಾಂತವಾಗಿತ್ತು. ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದನ್ನೂ ಹಚ್ಚಿಟ್ಟು ಬಂದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಭೀಮುೂ ಬರಲಿ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ದಿನಾಲು ದೇವರೆದುರು ನಂದಾದೀಪವನ್ನಿಡೋಣ. ಒಂದು ತುಪ್ಪದ ನಂದಾದೀಪ, ಒಂದು ಎಣ್ಣೆಯದು.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹೌದು, ಹಾಗೆ ಮಾಡೋಣ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ನವರಾತ್ರಿಗೊಮ್ಮೆ ಇಡುವ ರೂಢಿಯಿತ್ತು. ಇನ್ನು ವರ್ಷಾನುವರ್ಷ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಇಡೋಣ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಇಡೋಣ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ನಿಂತೆಯೇಕೆ? ಕುಳಿತುಕೊ, ಕಾಲು ನೋತಾವು. ಇದೀಗ ಭೀಮುೂ ಬರುವ ಹೊತ್ತಾಗಿದೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. (ಕೂಡುವಳು.)

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಬಿರುಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ನಮ್ಮ ಭೀಮು ಸಿಕ್ಕಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲನಷ್ಟೆ? ಏನಪ್ಪಾ! ಇವತ್ತಿನ ಗುಡುಗು, ಮಿಂಚು!

ಸುಭದ್ರಾ:—ಸಂಜೆಯೊಳಗಾಗಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಕರಿಯ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹೊರಡುವದಾಗಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು! ತಡವಾಗಿ ಹೊರಟಿದ್ದರೆ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಆಗಿರಬಹುದು.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ.—ಏನು ಇವತ್ತು ರಾತ್ರಿ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇಬ್ಬರು ಉಳಿದುಕೊಂಡು ನಾಳೆ ಮುಂಜಾನೆ ಬರುವರೊ?

ಸುಭದಾ:—ಅದೂ ಶಕ್ಯವಿದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ನಾಳೆ ಮುಂಜಾನೆ ಬಂದರೂ ಬರವೊಲ್ಲರೇಕೆ. ಇವತ್ತು ಸಂಜೆ ಮಾಡಿ ಮಾತ್ರ ಹೊರಟಿರಬಾರದು, ನಮ್ಮಪ್ಪಾ ! ಏನು ಗಾಳಿ ! ಎಂಥ ಸಿಡಿಲು ! ಏನು ಮಿಂಚು ! ಯಾಕೆ, ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿ, ಅಳುವದೇಕೆ ?

ಸುಭದ್ರಾ:—(ಕಣ್ಣೊರಸಿಕೊಂಡು) ನನ್ನ ಬಲಗಣ್ಣು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಹಾರುತ್ತದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಛೀ, ಹುಚ್ಚಿ ! ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹೀಗೆ ಮುಳು ಮುಳು ಅಳ ಬೇಕೆ ? ಹೋಗು. ದೇವರೆದುರಿಗಿನ ಅಂಗಾರ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬಾ. ಕಣ್ಣಿಗಿಷ್ಟು ಬಡಿದುಕೊ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹುಂ. (ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ)

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ನಮ್ಮ ಭೀಮೂ ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅವನನ್ನು ಕರೆಯ ಹೋದ ಕರಿಯನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆ ಸುಭದ್ರಾ ಬಾಯಿ ? ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬಂದೆಯಾ ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹೂಂ, ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬಂದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಈಗ ಕಣ್ಣು ಹಾರುವದು ಸ್ವಲ್ಪ ನಿಂತಿದೆಯೆ ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ನಿಂತಿದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಕುಳಿತುಕೊ. ಈಗ ಭೀಮು ಬರುವ ಹೊತ್ತಾಯಿತು. ಆ ಕರಿಯನಿಗೆ ಆದಷ್ಟು ತೀವ್ರ ಬರಬೇಕೆಂದು ಗಟ್ಟಿಸಿ ಹೇಳಿದೆಯೊ ಇಲ್ಲೊ ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ನಿನ್ನ ಮಾತು ಬಲು ಮೆಲ್ಲಗೆ. ಬಾಯಲ್ಲಿಯೇ ಅರ್ಧ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ನುಂಗುತ್ತಿ. ಅದಕ್ಕೇ ಕೇಳಿದೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಇಲ್ಲ, ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಅದೇನೆ ? ಯಾರೋ ಒದರಿಕೊಂಡಂತಾಯಿತಲ್ಲ ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ನರಿಗಳ ಕೂಗಾಟ ನಡೆದಿದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಅದೇನೆ, ತಾಯಿ ? ಎಷ್ಟೊಂದು ಕೂಗುತ್ತಿವೆ ! ಅವ ಕ್ಕೇನು ಬರ ಬಂದಿದೆಯೋ ಯಾರು ಬಲ್ಲರು ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ನಿತ್ಯವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಕೂಗುತ್ತವೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:— ಏನೋ, ನಮ್ಮವ್ವ. ನನಗೆ ಬೇರೆ ತಿಳಿಯದು. ಇವತ್ತು ಎಲ್ಲವೂ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿಯೇ ತೋರುತ್ತದೆ. ಜೀಂಯ್ ಎಂದು ಒಂದೇ ಸವನೆ ಹಿಡಿದಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದೇನದು ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಇದೀಗ ಮಳೆಯಾಗಿದೆ. ಕಾಡು ಹುಳುಗಳೂ ಜಿಟ್ಟಿಗಳೂ ಸ್ವರ ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ಮತ್ತೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಕಪ್ಪೆಗಳೂ ಒದರುತ್ತಿವೆಯೇನು ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಒದರುತ್ತಿವೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಎಲ್ಲದರ ಒದರಾಟಕ್ಕೆ ಇವತ್ತೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಅದೇನೇ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಸಪ್ಪಳವದು ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಗಾಳಿಯೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ: –ಯಾರೋ ಬಂದಂತೆ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಸಪ್ಪಳವಾಗಲಿಲ್ಲೆ ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ನನಗಂತೂ ಕೇಳಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:— ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತೇಕಾಯಿತು ಇವರಿಗೆ ? ದೇವರೇ ಬಲ್ಲ. ಅಲ್ಲೇ ಸುಭದ್ರಾ ! ಆ ಬಾಗಿಲದ ಅಗಳಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದೀಯಾ ? ಕರಿಯನೂ ಕೂಡ ಮನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ನಾವಿಬ್ಬರೇ ಹೆಂಗಸರು, ಯಾರಾದರೂ ಬಂದರೆ ಏನು ಮಾಡುವದು ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಅಗಳಿಯನ್ನು ಆನಿಸಿಲ್ಲ. ಬರಿ ಚಿಲಕವನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದೇನೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಹೋಗು ಹಾಗಾದರೆ. ಅಗಳಿಯನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಇರಿಸಿ ಬಾ. ಭೀಮು ಬಂದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ತೆಗೆದರಾಯಿತು.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಇರಿಸಿ ಬರುತ್ತೇನೆ. (ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಕಳ್ಳ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಂದ ಮತ್ತೆ ತಿರುಗಿ ಬರುವಳು.)

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಏನೆ ? ಮತ್ತೇಕೆ ತಿರುಗಿ ಬಂದಿ ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ಇಲ್ಲಿ ಊರ ಜನರೆಲ್ಲ ಕೂಡಿ ಅಳುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಮಗೆ ಕೇಳುವದೇನೊ ನೋಡಿರಿ ?

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—(ಎದ್ದು ತುಸು ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ) ಎಲ್ಲಿ ನೋಡೋಣ ? ನರಿಗಳ ಕೂಗಾಟವಾಗಿದ್ದೀತು ಬಿಡೆ. ಅದಕ್ಕೇಕೆ ಅಷ್ಟು ಹೆದರುತ್ತಿ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಇಲ್ಲ, ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕೇಳುತ್ತದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಭಗವಂತರಾಟವನ್ನು ಬೇರೆ ಆಡಬೇಕೆನ್ನುವರಲ್ಲ ಇವತ್ತು? ಅವರ ಕೂಗಾಟವಾಗಿದ್ದೀತು ಬಿಡು.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಇಲ್ಲ, ಅಳುವ ದನಿ ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಊರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಸತ್ತುಗಿತ್ತಿದ್ದಾರು ಬಿಡು. ಇಷ್ಟು ಮನೆಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲಿ ಏನಾಗಿದೆಯೋ ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು? ಆ ಅಗಳಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಬಾ. ಇಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನೆ ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತುಕೊ.

ಸುಭದ್ರಾ:—ಹಾಕುತ್ತೇನೆ. ಬಂದೆ. (ಬಂದು ಕೂಡುತ್ತಾಳೆ.)

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ನಮ್ಮ ಭೀಮುೂ ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅವನನ್ನು ಕರೆಯು ಹೋದ ಕರಿಯುನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಏನಾಗಿರಬಹುದು, ಸುಭದ್ರಾ?

ಸುಭದ್ರಾ:—ದೇವರಿಗೆ ಗೊತ್ತು. (ಬಿಕ್ಕುತ್ತಾಳೆ)

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಛಿ! ಹುಚ್ಚಿ, ಅಳಲಿಕ್ಕೇನಾಗಿದೆ? ಸುಮ್ಮನಾಗು. ಹಾದಿಯುಲ್ಲಿಯು ಹಳ್ಳ ಕಟ್ಟಿದ್ದೀತು. ಭೀಮು ಈಗ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತಾನೆ.

ಸುಭದ್ರಾ:—(ಬೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದು) ಆ ಅಳುವ ದನಿ ಇಲ್ಲೇ ತೀರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಯಾವ ಅಳುವ ದನಿ, ಸುಭದ್ರಾ? ನಿನಗೊಂದೇ ಯಾವ ಅಳುವ ದನಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ? ಎಲ್ಲಿ, ಕೇಳೋಣ? (ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು ಕೇಳುತ್ತಾಳೆ.)

ಸುಭದ್ರಾ:—ಅಪ್ಪಯ್ಯಾ! ಆ ಅಳುವ ದನಿ ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ನಿಂತಿತಲ್ಲರೆ? ಯಾರೋ ಮತ್ತೆ ಬಾಗಿಲವನ್ನು ನೂಕಿದಂತೆ ಕೇಳುತ್ತದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ:—ಛಿ! ಹುಚ್ಚಿ, ಸುಮ್ಮನಾಗು. ಗಾಬರಿಯ ಜೀವ ನಿನ್ನದು. ಮಲಗಿ ನಿದ್ದೆ ಮಾಡು. ಈ ಹಳವಂಡವೆಲ್ಲ ಹೋಗಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

(ಸುಭದ್ರಾಬಾಯಿಯನ್ನು ತನ್ನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಒರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ತೆರೆಯು ಬೀಳುತ್ತದೆ.)

ಪ್ರವೇಶ ೬

(ಬೇವಿನ ಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಇಂಚಲಾಪುರದ ಬಳಿಗೊಯ್ಯುವ ದಾರಿ. ಮುಂಜಾವಿಯಾಗಿದೆ. ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನೂ ಕರಿಯನೂ ಹೊರಟು ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದರಾಮಸೆಟ್ಟಿಯು ಕಳಿಸಲು ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ 'ನೀನು ನಾಯಕ! ನಮ್ಮ ನಾಯಕ!' ಎಂದು ಕಲಕಲವಾಗುವದು.)

ಭೀಮಣ್ಣ:—ನನ್ನ ಪರಮಸ್ನೇಹಿತರೆ! ದೇಶಬಂಧುಗಳೆ! ನೀವು ನನ್ನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಸೀಮೆಯಿಲ್ಲ, ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ಎಣೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರ್ಶಗಳಿಗಾಗಿ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಹೆಣಗಾಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಅಖಂಡಪ್ರೀತಿಯು ವರದಹಸ್ತದಂತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಯಿತು. ಜನತೆಯ ಕಲ್ಯಾಣವು ಇಂತು ಸಾಧಿಸಿರಲು ನಮಗೆ ಪೂಜ್ಯರಾದ ಹಿರಿಯರ ಆತ್ಮಗಳು ತೃಪ್ತಿಹೊಂದಿದವು. ನಮಗೆ ಇಂದಾದ ಹಿರಿಯ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ ನಾನು ಸತ್ತರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಬಾಳಿನ ಚಿಂತಾಮಣಿಯನ್ನು ನಾನು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಹೊಂದಿದಂತಾಯಿತು. ಬಂಧುಗಳೆ! ಇನ್ನು ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ತೆರಳಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯ ದೀಪ,—ನಂದಾದೀಪವಾಗಲಿ! ಕುಡಿ ಬಳ್ಳಿ ಕೊನರೊಡೆಯಲಿ! ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ ದೇವರು ಅಖಂಡಸುಖವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಲಿ! ಅಣ್ಣತಮ್ಮದಿರೆ! ಆನಂದದ ಭರದಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ತುಳಿದಷ್ಟು ದಾರಿಯು ಕಡಿಮೆಯೆನಿಸೀತು. ಈಗಾಗಲೆ ಬಹುದೂರ ಬಂದಿರಿ. ನನ್ನ ಬಿನ್ನಹವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಇನ್ನು ನೀವು ಊರ ನಿಟ್ಟಿಗೆ ತಿರುಗಬೇಕು. ನಾನೂ ಇದೀಗ ಮನೆ ಮುಟ್ಟುವೆನು. ಇನ್ನು ನನಗೆ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯು ದೂರವಲ್ಲ, ಬಂಧುಗಳೆ! ಮತ್ತೆ ಬಂದು ಹುಟ್ಟಿದೂರಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ದೇವರು ದಯಪಾಲಿಸಿದನು. ತಾವು ಬಹಳ ದಣಿದಿದ್ದೀರಿ. ಇನ್ನು ತೆರಳಬೇಕು. ಹೋಗಿಬರುತ್ತೇನೆ. ನಮಸ್ಕಾರ! (ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ: 'ನೀನು ನಾಯಕ! ನಮ್ಮ ನಾಯಕ!') ಸೆಟ್ಟರೆ! ನೀವೂ ಇನ್ನು ಹೊರಡಬೇಕು. ಊರಿನವರೆಗೆ ಜೊತೆಯಾಗಿ ಬಂದರೂ ಸ್ನೇಹದ ಉಕ್ಕು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಜೊತೆಗೆ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿಯ ವರೆಗೆ ಬರಬೇಕು! ಮತ್ತೆ ನಿಮಗೆ ತಿರುಗುಪ್ಪಾಗಬೇಕು. ಬೆಳಗಾದರೂ

ನಮ್ಮ ತಿರುಗಾಟ ಮುಗಿಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗುವದಿದ್ದೇ ಇದೆ. ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲೊಂದು ಜಯಶೀಲರಾದೆವು. ನನ್ನ ಆಗ್ರಹದ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ: ತಾವಿನ್ನು ತಿರುಗಿ ಹೋಗಬೇಕು.

ಸೆಟ್ಟಿ:—ನಾಯಕರೆ, ಇಂದಿನ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಸೀಮೆಯಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬರದೆ ಹೋದರೆ ನನ್ನ ಹಿಗ್ಗು ಅರ್ಧಕ್ಕರ್ಧ ಕಡಿಮೆಯಾಗ ಬಹುದು. ನನ್ನ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು ಚಿತ್ತೈಸಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ, ಮೋಡಗಳು ತುಂಬಿ ಬಂದು ಮುಗಿಲು ಹೇಗೆ ನೀಲಕರಾಳವಾಗಿದೆ. ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದ ಕೆಂಧೂಳಿಯು ಗಗನಪಥದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವಿದ್ರೂಪವಾಗಿ ಸುಳಿಯುತ್ತಿದೆ, ನೋಡಿರಿ! ಬಿರುಗಾಳಿಯು ಬರಸಿಡಿಲು ಹೇಗೆ ಪರಿಧಾನ ದಲ್ಲಿ ನುಸಗಿ ಬರುತ್ತಲಿದೆ! ಕಕ್ಕಾವಿಕ್ಕಿಯಾಗಿ ಸುತ್ತಲಿನ ಬನದಲ್ಲಿಯ ಹಕ್ಕಿ ಭಯದಿಂದ ಕೂಗಿ ತೂರಾಡುವದನ್ನು ಕಾಣುವಿರಲ್ಲವೆ? ಹೊಳೆದು ಹೋಗುವ ಕೋಲ್ಮಿಂಚು, ಅಗೊ! ಗಡಚಿಕ್ಕುವ ಗುಡುಗಿನ ಗಂಡು ದನಿಯನ್ನು ಆಲಿಸಿರಿ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಬಿರುಗಾಳಿಯು ಬಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ಸುತ್ತಬಹುದು. ನನ್ನ ಬಿನ್ನಹವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಇಂದು ನಮ್ಮ ಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳಿರಿ.

ಭೀಮಣ್ಣ:--ಸೆಟ್ಟರೆ, ಇಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಅಗಲುವಾಗ ನನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ತಳಮಳವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಈಗ ನಾನು ಹೊರಡಬೇಕು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದಾರಿನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿರಬಹುದು. ಇಂದು ಹೋಗಿ ಮುಟ್ಟದಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ನಿರಾಶೆಯಾಗುವದಿಲ್ಲವೆ? ನನ್ನ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಯುವ ವನಕ ಬಿಡುವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿದ್ದೆ. ಕೆಲಸ ಮುಗಿದಂತಾಯಿತು. ಈಗ ಹೋಗದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ತಪ್ಪಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನು? ಮೇಲಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಬರ ಬೇಡವೆಂದು ಹೇಳಿ ಕರಿಯನನ್ನು ಬೇರೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕರಿಯನ ಬಯಲಾಟವೂ ಇಂದೇ ರಾತ್ರಿಯಂತೆ. ಸೆಟ್ಟರೆ, ನನ್ನನ್ನು ಹೋಗ ಗೊಡಿರಿ. ನೀವೂ ಇನ್ನು ಹೊರಡಬೇಕು. ನಮಸ್ಕಾರ.

ಸೆಟ್ಟಿ:—ನಮಸ್ಕಾರ. ಏ, ಕರಿಯ, ರಾಯರನ್ನು ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ

ಊರಿಗೊಯ್ದು ಮುಟ್ಟಿಸು. ಮತ್ತೆ ಬಂದು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತೇನೆ. ನಾಯಕರೆ, ನಮಸ್ಕಾರ.

ಕರಿಯ:—ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕಿರಿ, ಬುದ್ಧಿ. ಬಿರುಗಾಳಿಯು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:— ಇದೇನು, ಕರಿಯ? ಇಂದಿನ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತವೇ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ರಕ್ತದ ಮಡುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದವರಂತೆ ಸೂರ್ಯನು ಎಷ್ಟು ಭೀಕರವಾಗಿದ್ದಾನೆ! ಒಂದು ಅಮಾನುಷ ಕಳೆಯೇ ಆಕಾಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ರಕ್ತಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ತಳೆದ ಮೋಡಗಳು ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತರಂತೆ ಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇದೇನು ವಿಚಿತ್ರ?

ಕರಿಯ:—ಏನೋ, ತಿಳಿಯದು ಬುದ್ಧಿ. ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ, ಚಂದ್ರನು ಹೇಗೆ ಒಣ್ಣಗುಂದಿ ಬಿಳುಪೇರಿ ಉದಿಸುತ್ತಿರುವನು! ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಚಂದ್ರಮನು ಹೀಗೆ ಬಂದುದನ್ನು ನಾನು ಕಂಡಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಗಾಳಿ ಬಡಿದವರಂತೆ ಬನದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಮುಸುಕು ಹಾಕಿರುವನು ನೋಡಿರಿ!

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕು, ಕರಿಯ. ಬೇಗನೆ ಹೋಗಿ ಮನೆ ಮುಟ್ಟಬೇಕು. ಬಾಯಿಯವರು ಮತ್ತೇನು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿದರು? ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ದಂತಹಣಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಂಡಿದ್ದೀಯಾ?

ಕರಿಯ:—ಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ, ಬುದ್ಧಿ. ಟೊಪ್ಪಿಗೆ ಹಣೆಯಲು ಲಾಕರಿ ತರಲು ಹೇಳಿದ್ದರು. ಅದನ್ನೂ ತಂದಿದ್ದೇನೆ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಮತ್ತೇನಾದರೂ ಕೇಳಿದರೆ, ಬಾಯಿಯವರು?

ಕರಿಯ:—ಕೇಳಿದರು, ಬುದ್ಧಿ. 'ಇವರ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತಾಯ ವಿಲ್ಲವೇನೊ ಕರಿಯ? ಎಷ್ಟು ತಿಂಗಳಾಯಿತು, ನಡೆದೇ ಇದೆ!' ಎಂದು ಮರುಗಿ ಕೇಳಿದರು. 'ಇಲ್ಲ, ತಾಯಿ. ಇದೇ ಕಡೆಯ ದಿವಸ. ಇಂದು ಎಲ್ಲ ಮುಗಿದು ಧಣಿಯರು ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗುವರು' ಎಂದು ನಾನು ಹೇಳಿದೆ. 'ಆ ದೇಸಾಯಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತೇನೋ, ಕರಿಯಾ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದರು. 'ಇನ್ನೂ ಇಲ್ಲ, ತಾಯಿ. ಇಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ

ಆಗುವದು' ಎಂದು ನಾನು ಹೇಳಿದೆ. ಆ ಬಳಿಕ 'ಇಂದು ಧಣಿಯರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದರೆ ಒಳಗೆ ಬರಗೊಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ನೋಡು. ಇಂದು ಹುಣ್ಣಿವೆಯ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಬೀಳುವದು. ಕರ್ಜಿಕಾಯಿ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ, ಚಕ್ಕುಲಿ-ಬುರಬೂರಿ ಕರಿದಿದ್ದೇವೆ. ಅವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ. ಬೆಳದಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪಂತಿ ಮಾಡಿ ನಿನ್ನ ಬೈಲಾಟವನ್ನು ನೋಡಲು ಬರುವೆವಂತೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು ಬುದ್ಧಿ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಕರಿಯ, ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಕಾಲು ಹಾಕು. ಬೇಗನೆ ಹೋಗಿ ಮನೆ ಮುಟ್ಟಬೇಕು.

ಕರಿಯ:—ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ, ಬುದ್ಧಿ! ಮುಳುಗಿ ಹೋದ ಸೂರ್ಯನ ದೆವ್ವ ಬೆಳಕು ಇಂಚಲಾಪುರದ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿದೆ, ನೋಡಿರಿ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ದಾರಿಯ ಎಡಕ್ಕೆ ಕೇಳಿ ಬಂದ ಸಪ್ಪಳವೇನದು, ಕರಿಯಾ?

ಕರಿಯ:—ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿಯ ಕಾಡುಮೃಗವಾದೀತು, ಬುದ್ಧಿ. ಎಡಬಲಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಝಾಡಿಯಿದೆ. ಇಂಚಲಾಪುರದಾಚೆಗಿನ ಅಡವಿ ಇಲ್ಲಿ ಸುರುವಾಗುವದುಂಟು.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಇಷ್ಟೇಕೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ನಡೆಯುತ್ತೀ? ಬೇಗ ಬೇಗ ಕಾಲು ಹಾಕು, ಕರಿಯ. ಹೋಗಿ ಮನೆ ಮುಟ್ಟಬೇಕು.

ಕರಿಯ:—ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ, ಬುದ್ಧಿ! ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಜೋಲಿ ಹೊಡೆದ ಬಿರುಗಾಳಿಯು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸಮೀಪಿಸಿತು. ಹುಬ್ಬುಗಂಟು ಹಾಕಿದ ಮುಗಿಲು ಹುಬ್ಬು ಹಾರಿಸಿ ಕಣ್ಣು ಮಿಳುಕಿಸುವಂತೆ ಕಂಡು ಭಯವಾಗುತ್ತಿದೆ ಬುದ್ಧಿ. ಬಿರುಗಾಳಿಯು ಹೇಗೆ ಬುಸುಗುಟ್ಟುತ್ತ ಬರುತ್ತಿದೆ ನೋಡಿರಿ! ಟೊಂಗೆಗೆ ಟೊಂಗೆಗಳೇ ಮುಗಿಲಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುತ್ತಿವೆ. ಎಡಬಲದ ಬನದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಮರಗಳ ಸಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಚಿಲಿಪಿಲಿಗೊಂಡು ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿವೆ. ಕಾಡು ಮೃಗಗಳು ಅಸಹಾಯವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ಚೀರಾಡುತ್ತಿವೆ. ಬಂತು, ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬಂತು, ಬುದ್ಧಿ. ಸಿಡಿಲಿನಂತೆ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಒಡೆದು ಬಂದಿತು ಬಿರುಗಾಳಿ. ಕಣ್ಣು ಕತ್ತಲೆ

ಗೂಡಿಸಿಸವು. ಧೂಳಿ ಮುಸುಗಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೆ. ಹೀಗೆ, ಈ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಬನ್ನಿರಿ, ಬುದ್ಧಿ. ಬಿರುಗಾಳಿಯು ಸೆಳೆದು ಹೋಗುವನಕ ಇಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡಿರೋಣ.

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಎಲ್ಲಿದ್ದೀಯೊ, ಕರಿಯ? ಎಲ್ಲಿದೆ ಆ ಮರ? ಅಯ್ಯೋ, ನನ್ನ ರುಮಾಲು ಕಳಚಿ ಬಿತ್ತು, ಈಗ ತೊಗೊಂಡು ಬಂದೆ, ನಿಲ್ಲು.

ಕರಿಯ:—ರುಮಾಲು ಹೋಗಲಿ, ಧಣಿಯರೆ. ಬೇಗ ಬನ್ನಿರಿ ಇತ್ತ. ಇಲ್ಲಿ ಬನ್ನಿರಿ. ಇಲ್ಲಿ ನಾನಿದ್ದೇನೆ, ಕರಿಯ. ಅಯ್ಯಯ್ಯಪ್ಪ, ಎಂಥ ಗುಡುಗು! ಎಂಥ ಗಾಳಿ! ಇಲ್ಲಿ ಬನ್ನಿರಿ ಬುದ್ಧಿ.

(ದಾರಿಯ ಎಡಮಗ್ಗುಲಿನ ಅಡವಿಯೊಳಗಿಂದ ಸಣತಮ್ಮನು ಬಂದು ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ಭೀಮಣ್ಣನಾಯಕನ ತಲೆಗೆ ಹೊಡೆಯಲು ಅವನು ಚೀರಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳುವನು)

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಅಯ್ಯೋ! ಕರಿಯ! ಸತ್ತೆ! ಘಾತವಾಯಿತು. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸಿಡಿಲು ಬಿತ್ತು. ಅಯ್ಯೋ!

ಕರಿಯ:—ಅಯ್ಯೋ. ಎಲ್ಲಿ? ಏನಾಯಿತು ಧಣಿಯರಿಗೆ? (ಹುಡುಕಾಡುವನು.)

ಸಣತಮ್ಮ:—(ಕಾಲಿನಿಂದ ಒದ್ದು) ನೀಚ, ಬೀಳಿಲ್ಲಿ. ಇನ್ನೆಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿ? ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಸಿಡಿಲೆರಗಿಸಲು? ನನ್ನ ಬಾಳುವೆಯನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಲು? ನನಗೆ ದೇಹಾಂತ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಿರೆಂದು ಬೇಡಲು? ಅದರಲ್ಲಿ ಆನಂದವಿತ್ತಲ್ಲವೆ ನಿನಗೆ? ಸಾಹೇಬರ ಮೋರೆಗೆ ಮಂಕುಬೂದಿ ಹಚ್ಚಿ, ಪಹರೆಯವರಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಜೀವದ ಹಂಗು ದೊರೆದು ಬಂದೆ. ಈಗ ನನ್ನ ಸೇಡು ಸಾಧಿಸಿತು. ಇನ್ನು ನಾನು ಸತ್ತರೂ ಅಷ್ಟೆ. (ಒದೆಯುವನು)

(ಅವನ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಗಂಗಜ್ಜನು ಬಂದು ಕಠಾರಿಯಿಂದ ಸಣತಮ್ಮನನ್ನು ಇರಿದು ಕೆಡಹುವನು)

ಸಣತಮ್ಮ:—ಅಯ್ಯೋ! ಸತ್ತೆ! ಯಾರೋ ದುಷ್ಟರು ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆದು ಕೆಡವಿದರು. ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಪಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಸತ್ತೆ. ಅಯ್ಯೋ!

ಗಂಗಜ್ಜ: ದುರಾತ್ಮ. ಈಗ ನಿನ್ನ ಚಲ್ಲಾಟ ನಿಂತಂತಾಯಿತು. ಪಹರೆಯವರನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಬಂದರೆ ನಿನ್ನ ದೈವವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬಲ್ಲೆಯಾ? ನಿನ್ನ ಅದೃಷ್ಟದಂತೆ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ ನೋಡು. ನಿನ್ನ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಕೈಯಿದ್ದಿ ನನ್ನ ಬೇಗೆಯನ್ನು ನಂದಿಸುವೆನು. ಆದರೆ--ಅಯ್ಯೋ? ಇದೇನು ಅನರ್ಥವಾಯಿತು? ನಮ್ಮ ನಾಯಕರನ್ನು ಹೊಡೆದು ಕೆಡವಿದೆಯಲ್ಲ? ಆ ಕಂಟಿಯಾಚೆಗೆ ನಿನಗೆ ನನ್ನ ಕೈ ತಾಕಿದ್ದರೆ! ನಾಯಕರ ಕೂದಲು ಕೊಂಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಸೇಡು ತೀರಿತು. ಆದರೆ—ಅದು ತೀರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ-ಇನ್ನೊಂದು—ಎಂದೂ ಮುಗಿಯದ ಸೇಡು-ಒಂದು ನಿಂತಿತು. ನೀಚ, ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಿನಗೆ ರವ ರವ ನರಕ—ತಡೆ, ನರಕವಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಯಾರು ಬಲ್ಲರು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನ ಸೇಡು ತೀರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇದು ನಾಯಕರನ್ನು ಹೊಡೆದಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ—ಇದು ಅವರನ್ನು ಕೆಡವಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ—ಅಯ್ಯೋ! ಹುಚ್ಚನಂತೆ ಶವವನ್ನು ಇರಿದೇನು ಫಲ? ನಮ್ಮ ನಾಯಕರ ದುರ್ಮರಣವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸದೆ ಹೋದೆನೆ! ಅವರನ್ನು ಉಳಿಸದಾದೆನೆ! ಅಯ್ಯೋ!

(ಹೊರಳಾಡುವನು.)

ಕರಿಯು:—ಅಯ್ಯೋ, ವಿಧಿಯೆ! ಎಂಥ ಹೊತ್ತು ತಂದೆ! ದೇವರೆ! ನಿನ್ನ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಅನ್ಯಾಯವೆ? ಬನಶಂಕರಿಯೆ! ನಿನ್ನ ಬನದೊಡೆಯನನ್ನುಳಿಸಿಕೊ! ಯಾರವರು? ಅಪ್ಪಾ, ನಿಮಗೆ ಕರುಣೆಯಿದ್ದರೆ- ನನಗಾದ ಶತಕೋಟಿ ದುಃಖದ ಒಂದು ಪಾಲು ನಿಮಗಾಗಿದ್ದರೆ—ನನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಡಿರಿ. ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮವನಾಗುತ್ತೇನೆ. ಈ ಗಾಯವನ್ನು ಮಾಯಿಸಿರಿ. ಈ ರಕ್ತವನ್ನು ಬಂಧಿಸಿರಿ, ಅಯ್ಯೋ!

ಗಂಗಜ್ಜ:—ನಾನು, ಗಂಗಜ್ಜ,—ಕರಿಯು, ಆ ನೀಚ ಸಣತಮ್ಮನು ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡಿದ. ನಾನು ಅವನ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬಂದೆ. ಇದೋ ನನ್ನ ರುಮಾಲು. ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ತಪ ತಪ ತೊಯ್ದಿದೆ. ಇದನ್ನು ನಾಯಕರ ತಲೆಗೆ ಕಟ್ಟು. ಮುಗಿಲುಗಂಗೆಯು ನಾಯಕರ ಗಾಯವನ್ನು ಮಾಯಿಸಬಹುದು. ಅಯ್ಯೋ!

(ಕೊಡುವನು. ಕರಿಯುನು ಆದರಿಂದ ಗಾಯುವನ್ನು ಮೆಲ್ಲನೆ ಒತ್ತುವನು.)

ಭೀಮಣ್ಣ:—(ಕ್ಷೀಣ ಸ್ವರದಿಂದ) ಯಾರವರು, ಕರಿಯು?

ಕರಿಯು:—(ಆನಂದದಿಂದ) ಓ! ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದೇನೆ ದೇವರು. ಈಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿತವಾಗಿದೆಯೇ?

ಭೀಮಣ್ಣ:—ಓ, ಕರಿಯು, ಇನ್ನೂ ನಿನಗೆ ನನ್ನ ಪ್ರಾಣದಾಸೆ ಯಿದೆಯೆ? ಪುಚ್ಚ ನೀನು? ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಹೇಳು. ಅಲ್ಲಿ ದಾರಿ ಕಾಯುತ್ತ ಕೂತಿರಬಹುದು. ನಾಯಕರು ಹಾದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದು ಹೋದರೆಂದು. ಅವರಿಗೆ ಸಿಡಿಲು ಬಡಿದಿತ್ತೆಂದು. ಅವರ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಏಜಯ ವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳು. ಮನೆತನಕ ಬಂದು ಎಲ್ಲರನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಮಿತಿಮೀರಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳು. ಕಂದು..ಅವರೊಡನೆ ಹಿಗ್ಗಿ..ದೈವವಿರಲಿಲ್ಲ...ದೇವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒರಲಿಲ್ಲ. ......

(ಸಾಯುವನು)

ಕರಿಯು:—(ನಾಯಕರ ಮೈಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು) ಅಯ್ಯೋ! ಗಂಗಜ್ಜ, ನಾಯ ಕರು ತೀರಿಹೋದರು. ಅವರ ಜೀವವು ಒನದಿಂದ ಒಂದ ಅರಗಿಳಿಯಂತೆ ಬನಕ್ಕೆ ಹಾರಿಹೋಯಿತು. ನಾವು ಪುಚ್ಚರಂತೆ ಕುಳಿತೆವು. ಮುಗಿಲೇ ಕಡಿದುಕೊಂಡು ಬಿದ್ದಿತಲ್ಲ, ದೇವರೆ!

ಗಂಗಜ್ಜ:—ಅಯ್ಯೋ! ಕರಿಯು, ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಮೊತ್ತು ಮೊದಲು ಆ ನೀಚನು ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರೆ ನಾಯಕರು ಹೀಗೆ ಕಳೆದು ಹೋಗು ತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸಣತಪ್ಪುಗನನ್ನು ಸುಚ್ಚುನುರಿ ಮಾಡಿ ಹೆಡಿಗೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ನಾಯಕರಿಗೆ ತೋರಿಸುತಿದ್ದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವನು ನೋಡು ಆ ನೀಚ. ನಾಯಕರನ್ನು ಇವನು ಒಂದು ಸಲ ಹೊಡೆದ. ಇವನನ್ನು ನಾನು ನೂರು ಸಲ ಇರಿದೆ. ಆದರೇನು? ನಾಯಕರನ್ನು ಬದುಕಿಸಬಲ್ಲೆನೆ? ಅಯ್ಯೋ, ಆದ ಅಪಮಾನವನ್ನು ತೊಳೆಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಈ ಸಿಡಿಲು ಒಡಿ ದಿತು. ಇನ್ನು ನಾನು ಜೀವಿಸಲಾರೆ, ಕರಿಯು. ನನಗಿನ್ನು ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಯಾರೂ ದಿಕ್ಕೇ ಇಲ್ಲ. ನನ್ನ ದಿಕ್ಪಾಲಕನು ಹೊರಟು ಹೋದನು. ನಾನಿನ್ನು ಅರಣ್ಯಗಳ ಪಾಲು, ಕೆರೆಬಾವಿಗಳ ಪಾಲು. ಅಯ್ಯೋ!

(ಬಿದ್ದು ಹೊರಳಾಡುವನು.)

ಕರಿಯ:—ಅಯ್ಯೋ! ಸರ್ವೋತ್ತಮನನ್ನು ಈ ನೀಚನು ಕೊಂದನೆ? ನನ್ನ ಸೊತ್ತನ್ನು ಇವನು ಅಪಹರಿಸಿ ತಾನೂ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋದನೆ? ಅಯ್ಯೋ! ಗಂಗಜ್ಜ, ನಾನಿನ್ನು ಅಪ್ಪನವರಿಗೆ ಏನು ಹೇಳಲಿ? ಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಏನೆಂದು ಮೋರೆ ತೋರಿಸಲಿ? ರಾಮ-ರಾವಣರ ಬೈಲಾಟದಲ್ಲಿ ರಾಮನೆ ಗೆಲ್ಲುವನೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಿ?

(ಬಿದ್ದು ಹೊರಳಾಡುವನು. ತೆರೆಯು ಬೀಳುವದು.)

ನಮ್ಮ ಸಹಾಯಕರು ಮತ್ತು ಪೋಷಕರು

ನಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಗೆ ಪೋಷಕರಾಗಿಯೂ ಸಹಾಯಕರಾಗಿಯೂ ಈ ವರ್ಷವೂ ನೆರವಿತ್ತು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ ಮಹನೀಯರಿಗೆ ನಾವು ತುಂಬ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಇದರಂತೆ ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರೂ ಸಹಾಯಕರಾಗಿಯಾಗಲಿ, ಪೋಷಕರಾಗಿಯಾಗಲಿ, ಚಂದಾದಾರರಾಗಿಯಾಗಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುತ್ತೇವೆ.

ಪೋಷಕರು :—

೧ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ 'ದಿ. ಸ್ಕೂಲ್' ಋಷಿವ್ಯಾಲಿ — ೧೦ ೦ ೦

ಸಹಾಯಕರು :—

೧ ಶ್ರೀ ಜಿ. ವಿ. ಬೇವೂರು ಆಯ್. ಸಿ. ಎಸ್.
ಡಾಯರೆಕ್ಟರ ಜನರಲ್ ಆಫ್ ಪೋಸ್ಟ್ಸ್, ದಿಲ್ಲಿ — ೫ ೦ ೦

೨ ಶ್ರೀ ವ್ಹಿ. ಎನ್. ಅಡವಿ, ಅಸಿಸ್ಟಂಟ ಅಕೌಂಟಂಟ್
ಜನರಲ್, ಮುಂಬಯಿ — ೫ ೦ ೦

೩ ಶ್ರೀ ಸಿ. ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯ, ಎಂ. ಎ., ಬಿ. ಎಲ್., ಗವ್ಹರ್ನಮೆಂಟ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಲೇಟರ ಬೆಂಗಳೂರು — ೫ ೦ ೦

೪ ,, ಆರ್. ಎ. ಜಾಗೀರದಾರ ಎಂ. ಎ. ಎಲ್ ಎಲ್. ಬಿ.
ಮುಂಬೈ — ೫ ೦ ೦

೫ ,, ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ ಬಿ. ಎ. ಎಲೆಲ್. ಬಿ.
ಬೆಳಗಾಂವಿ — ೫ ೦ ೦

೬ ,, ಆರ್. ಜಿ. ದೇಶಪಾಂಡೆ ಎಂ. ಎ.
ಇನ್‌ಕಮ್ ಟ್ಯಾಕ್ಸ ಆಫೀಸರ, ಸಾತಾರಾ — ೫ ೦ ೦

೭ ,, ಎಂ. ಪಿ. ವಾಲಿ ಎಂ. ಎ. ಚೀಫ್‌ಆಫೀಸರ,
ಬೆಳಗಾಂವಿ — ೫ ೦ ೦

೯	ಶ್ರೀ ಮೋಹನರಾವ್ ಕರೀಕಟ್ಟಿ ಬಿ. ಎ. ಸಬ್‌ರಜಿಸ್ಟ್ರಾರರು ಬದಾಮಿ		೫	೦	೦
೧೦	ಶ್ರೀ ಅಶ್ವಥರಾವ ಮುಹಿಷಿ ಮಿನಿಸ್ಟರ ಸಾಂಗ್ಲಿ		೫	೦	೦
೧೧	,,	ಶ್ರೀಮಂತ ಸರದಾರ ಬಾಳಾಸಾಹೇಬ ಭೀಮಪ್ಪ ಗಿರಿಯಪ್ಪ ದೇಸಾಯಿ, ಕೌಜಲಗಿ	೫	೦	೦
೧೨	,,	ಶ್ರೀಮಂತ ವೆಂಕಟಾದ್ರಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಬಹದ್ದೂರ ದೇಸಾಯಿ, ಸೊರಟೂರ	೫	೦	೦
೧೩	,,	ಗೋಕುಲದಾಸ ವಿಠ್ಠಲದಾಸ ವಾರಕರ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಗದಗ	೫	೦	೦
೧೪	,,	ವಲ್ಲಭದಾಸ ಪುಣೇಕರ. ಸಾಹುಕಾರರು ಗದಗ ಬೆಟಗೇರಿ	೫	೦	೦
೧೫	,,	ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ಪೋತದಾರ ಆರ್ಟಿಸ್ಟ ಮಾಳಮಡ್ಡಿ	೫	೦	೦
೧೬	,,	ಎಚ್. ಬಿ. ಕೊಣ್ಣೂರ ಎಂ ಎ ಬಿಜಾಪುರ	೫	೦	೦

RECOMMENDED BY

Department of Public Instruction

(Government of Mysore)

The following books of Manohara Grantha Prakashana Samiti, Dharwar are recommended for the libraries of schools noted against each:

ಹೆಸರು	for the libraries of High-Dist-normal-Middle SCHOOL			and Training Colleges
ತ್ರಿಪುರದಹನ	,,	,,	,,	—
ಬಾಳುರಿ	,,	,,	,,	,,
ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಹುಡುಗಿ	,,	—	—	—
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಸೃಷ್ಟಿ	,,	,,	—	,,
ಜೀವನ	,,	,,	,,	,,
ಕಾಳರಾತ್ರಿ	,,	,,	—	,,
ಧರ್ಮಸೆರೆ	,,	,,	,,	,,
ರಾಜಯೋಗಿ	,,	,,	,,	,,
ಕೋಲ್ಮಿಂಚು	,,	,,	,,	,,
ಇಜ್ಜೋಡು	,,	,,	,,	,,
ಕುರಿಹಿಂಡು	—	,,	—	,,
ಧರ್ಮಜ್ಯೋತಿ	,,	,,	—	,,
ದಿಲ್ಲೀಶ್ವರನ ದಿನಚರಿ	,,	,,	,,	,,
ಪುಷ್ಪಮಾಲೆ	,,	,,	,,	,,
ಸೋಲೋ ಗೆಲುವೊ	,,	,,	—	,,
ಹಳ್ಳಿಯ ಸಮಾಜ	,,	,,	—	,,
ಸಮುದ್ರದಾಚೆಯಿಂದ ೧-೨	,,	,,	—	,,
ಎರಡು ಧ್ರುವ ೧-೨	,,	,,	—	,,
ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ	,,	,,	—	,,
ಪಯಣ	,,	,,	—	,,
ತಿರುಪಾಣಿ	,,	,,	,,	,,
ಹೂಬಾಣಗಳು	,,	,,	—	—
ಸಂಧ್ಯಾರಾಗ	,,	,,	—	—

ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೆ ಅರಳಿದ ಕುಸುಮಗಳು

ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧೫೦೦ ಪುಟಗಳುಳ್ಳ
ಆರು ಸರಸಗ್ರಂಥಗಳು ವಾ. ಚ. ಅ. ವೆ. ಸೇರಿ ೩-೮-೦ ಮಾತ್ರ

* ೧	ಸುದರ್ಶನ	ಕಾದಂಬರಿ	೦	೧೨	೦
* ೨	ನವಿಲುಗರಿ	ಸಣ್ಣಕತೆಗಳು	೦	೧೨	೦
* ೩	ತ್ರಿಪುರದಹನ	ವಿಚಾರಪ್ರಚೋದಕ ಗ್ರಂಥ	೦	೧೨	೦
* ೪	ಬಾಳುರಿ	ಕಾದಂಬರಿ	೦	೧೨	೦
* ೫	ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಹುಡುಗಿ	ಕಾದಂಬರಿ	೦	೧೨	೦
*೬-೭	ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಸೃಷ್ಟಿ ಭಾಗ ೧-೨	ಕಾದಂಬರಿ	೧	೧೨	೦
* ೮	ಜೀವನ	ಸಣ್ಣಕತೆಗಳು	೦	೧೨	೦
೯	ಕಾಳರಾತ್ರಿ	ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕಾದಂಬರಿ	೦	೧೨	೦
೧೦	ಧರ್ಮಸೆರೆ	ಕಾದಂಬರಿ	೦	೧೪	೦
೧೧	ರಾಜಯೋಗಿ	ಕಾದಂಬರಿ	೦	೧೪	೦
೧೨	ಕೋಲ್ಮಿಂಚು	ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕಗಳು	೧	೦	೦
೧೩-೧೪	ಇಜ್ಜೋಡು	ಕಾದಂಬರಿ	೧	೮	೦
೧೫	ಕುರಿಹಿಂಡು	ಸಚಿತ್ರ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಕತೆಗಳು	೧	೦	೦
೧೬	ಧೂಮಕೇತು	ಕಾದಂಬರಿ	೦	೧೪	೦
೧೭	ಧರ್ಮಜ್ಯೋತಿ	ವಿಚಾರಪ್ರಚೋದಕ ನಾಟಕ	೧	೪	೦
೧೮	ಸೇವಾಪ್ರದೀಪ	ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಾಟಕ	೦	೧೨	೦
೧೯	ದಿಲ್ಲೀಶ್ವರನ ದಿನಚರಿ	ಚಾರಿತ್ರಿಕ	೦	೧೨	೦
೨೦	ಪುಷ್ಪಮಾಲೆ	ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳು	೦	೧೨	೦
೨೧	ಸೋಲೋ ಗೆಲುವೋ	ಕತೆಗಳು	೦	೧೨	೦
೨೨	ಹಳ್ಳಿಯ ಸಮಾಜ	ಕಾದಂಬರಿ	೦	೧೪	೦

* ಈ ಗುರುತು ಹಾಕಿದ ಪುಸ್ತಕಗಳು ತೀರಿವೆ.

೨೩	ಪಾವನ–ಪಾವಕ	ಸ್ವಪ್ನದೃಶ್ಯಗಳ	೦ ೮ ೦
೨೪	ಸಮುದ್ರದಾಚೆಯಿಂದ ಭಾಗ ೧	ಪ್ರವಾಸಸಾಹಿತ್ಯ	೧ ೦ ೦
೨೫	ಸರಸಮ್ಮನ ಸಮಾಧಿ	ಕಾದಂಬರಿ	೦ ೧೨ ೦
೨೬-೨೭	ಎರಡು ಧ್ರುವ ಭಾಗ ೧–೨	ಕಾದಂಬರಿ	೨ ೦ ೦
೨೮	ಸಮುದ್ರದಾಚೆಯಿಂದ ಭಾಗ ೨	ಪ್ರವಾಸಸಾಹಿತ್ಯ	೧ ೦ ೦
೨೯	ಹುಚ್ಚುಬೆಳದಿಂಗಳಿನ ಹೂಬಾಣಗಳು	ಹಾಸ್ಯಪ್ರಬಂಧಗಳು	೧ ೮ ೦
೩೦	ಮಹಾಪೂರ	ಕಾದಂಬರಿ	೦ ೧೨ ೦
೩೧	ಸಂಧ್ಯಾರಾಗ	ಕಾದಂಬರಿ	೧ ೦ ೦
೩೨–೩೩	ಪ್ರೇಮಾಹುತಿ	ಕಾದಂಬರಿ	೧ ೮ ೦
೩೪	ಜನನಾಯಕ	ಸಾಮಾಜಿ ನಾಟಕ	೦ ೧೪ ೦
೩೫	ಸುಳಿವು–ಹೊಳವು	ಹರಟೆ	(ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ)
೩೬	ಕಾರಣಪುರುಷ	ಕಾದಂಬರಿ	(ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ)

ಬಿಡಿಮುತ್ತುಗಳು

೧	ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ	ಶ್ರೀ. ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ ಎಂ. ಎ.	೦ ೧೨ ೦
೨	ಪಯಣ (ಕವನಸಂಗ್ರಹ)	ಶ್ರೀ. ವಿನಾಯಕ	೦ ೧೨ ೦
೩	ತಿರುಪಾಣಿ (ಗೀತಪ್ರಧಾನನಾಟಕ)	'ಶ್ರೀನಿವಾಸ'	೦ ೮ ೦

ಮಾಲೆಯ ಬಿಡಿಮುತ್ತುಗಳು

ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ ಶ್ರೀ. ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ

'ಈ ಲೇಖಕನ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆಯ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋದ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಲ್ಲಾದ ವಿಚಾರ ಪರಿಪಾಕವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅವರ ರುಚಿಧರ್ಮವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸುಂದರಿಯು ಕನ್ನಡ-ಸಂಸ್ಕೃತ-ಆಂಗ್ಲ ವಿಮರ್ಶಪ್ರವಾಹಗಳ ತ್ರಿವೇಣಿ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ಅವಗಾಹನ ಮಾಡಿ ಹೊರಬರುತ್ತಲಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳ ನೆಲೆನಿಲುವುಗಳು, ಭಂಗಿಭಣಿತಗಳು, ಮಣಿತಕುಣಿತಗಳು ಮೂರು ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ನೋಡುವವರಿಗೆ ತನ್ನ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ತೆರೆದು ತೋರುವವು. ಶ್ರೀ. ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿತವಿದೆ; ಲಾಲಿತ್ಯವಿದೆ; ಅರ್ಥಭಾರವಿದೆ-ಭಯವಿಲ್ಲದೆ ಸತ್ಯವನ್ನುಸುರುವ ಧೈರ್ಯವಿದೆ.

ಪಯಣ ಶ್ರೀ. ವಿನಾಯಕ

ಕವಿಯ ಭಾವಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ನವನವೋನ್ಮೇಷಶಾಲಿಯಾದ ಪ್ರತಿಭೆಯು ನಾನಾಬಗೆಯ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿಯ ಒಂದೊಂದು ಕವನವೂ ಆವಳ ಒಂದೊಂದು ಭಾವದ ಭಂಗಿ. ಶ್ರೀ. ಗೋಕಾಕರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಓದುಗರನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸುವ ಒಂದು ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿಯಿದೆ; ಮಾರ್ಮಿಕತೆಯಿದೆ; ದರ್ಶನ ಬಲವಿದೆ.

ತಿರುಪಾಣಿ ಶ್ರೀ. ಶ್ರೀನಿವಾಸ

'ತಿರುಪಾಣಿ' ಎಂಬ ರೂಪಕವು ಗೀತಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಇದರಲ್ಲಿಯ ಮಾತುಗಳು ಭಾವದ ಹೂಗಳ ಸುತ್ತಲು ಹರಹಿಕೊಂಡ ಎಲೆಗಳ ಪಸರದಂತೆ ಇದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರ್ಣಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೇ ತಂದಿವೆ. 'ಸುಬ್ಬಣ್ಣ'ನ ಜೀವಮಾನದುದ್ದಕ್ಕೂ ಅದರ ರೀತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ ಕೈಯೆ ಇಲ್ಲಿ ತಿರುಪಾಣಿಯ ಜೀವನದ ಕೊನೆ ದಿನದ ಭಾವದ ಹೂಗೊಂಚಲನ್ನು ಅರಳಿಸಿದೆ. ಒಳಗೆ ಪೂರ್ಣವಾದ ಒಂದು ಜೀವವು, ಪ್ರಪಂಚದ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೂ ಪೂರ್ಣವಾದುದನ್ನೂ ಕೃತಾರ್ಥವಾದುದನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿದೆ.